Halide Edib Adıvar

BÜTÜN ESERLERİ

zeyno'nun oğlu

İN!

Sadece Okumak İçindir
Ücret Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alın

Levent Şahverdi Arşivi

I

BAŞLANGIÇ

...inci fırka hücum taburu komutanı Hasan Bey'e,
Hareket gününüzü eşimle beraber kararlaştırmanızı ve yolda kendisine yardım etmenizi rica ederim.

.....inci fırka kumandanı

Albay Muhsin

Erenköyün'de Suadiye'de Albay Muhsin Bey'in eşi Ha-ıımefendi'ye,

Sayın Hanımefendi,

Muhsin Beyefendi'nin telgrafını ilişik olarak sunuyorum, engeç on beş gün içinde hareket etmek zorundayım. Emrinizi bekliyorum, efendim.

Binbaşı Hasan

Zeyno; balkonun, kapısını açtı; bir eli kapının tokmağında, gözleri mavi Marmara'nın ortasında, güneşten uzanan altın tellerle pırıl pırıl yanan Adalar'a baktı. Islak topraklardan renksiz dumanlarla beraber keskin bir toprak kokusu yükseliyor, siyah, çıplak dallarda henüz kuruyamıyan su damlaları parlak, mavi birer boncuk gibi parlıyordu. Bir haftadan fazla süren yağmurlardan, rutubetten içinde paslı, kapanık ve sıkıntılı bir duygu belirmişti. Kocasına son hafta yazdığı mektubu, içinden biraz gülerek hatırladı ve tekrar etti. İstanbul'da, uzadığı pek seyrek görülen sislerden, soğuklardan o kadar

sıkılmıştı ki, ne zaman balkonun kapısını açsa burnunu kaplı yan rutubet ve küf kokusunu mektubun tâ başına yazmıştı. Edebiyat sınıfına ödev hazırlıyan bir kız öğrenci gibi, sanki bahara dair şairane özlemlere kapılmış; «Diyarıbakırda şeftali ağaçları çiçek açtı mı? Erik ağaçları beyaz birer alev gibi parlıyan tomurcuklarına büründü mü? Güneş insanın beynini eritecek kadar sıcak ve ateşli mi? Ah bir defa güneye gelebil-sem, yazın açıkta uyuduğunuzu söylediğin yerlerde kafamdaki bu kalın duman dağılmaya kadar, beynim kafa tasımda eriyip bitinceye kadar, vücudumun derisi güneşten soyuluncıya kadar boylu boyuna yatacağım» demişti.

Nihayet bugün İstanbul'da güneş çıkmıştı. Adalar'a, denize yarı mavi yarı kurşunî ovaya olanca saltanatiyle altın kanatlarını germişti; fakat hâlâ onun kalbinde toplanan kalın duman olduğu gibi

Levent Şahverdi Arşivi

duruyor, gökleri, toprakları yakan güneşin sıcaklığı derisinin arkasındaki nemli, karanlık benliğine iz sızmıyordu.

Muhsin Bey gideli üç ay olmuştu. Bu sekiz aylık evlilik, beş ay gece gündüz başbaşa geçen bir hayat; Muhsin Beyin sözlerine göre, «ezelî balayı» ndan sonra ilk defa ayrılmışlardı. Her gün kendi hareketini belirtecek telgrafı bekliyordu.

Yavaş yavaş kuru menekşe güllerinin dallarından kayıp kapının aralığından odaya dalan ve bir altın leke gibi yeşil halının üstüne yayılan güneşli noktaya çömeldi. Başı ellerinin içinde düşünmeğe çalıştı.

Gerçi Zeyno tahakkuk eden her büyük emelin, tatmin edilen her tutkunun insanın bütün varlığında bıraktığı bıkkınlık ve tokluğun başladığını anlıyacak kadar kendi kendini henüz çözümlememişti. Bununla beraber duygularında bir körlük, genellikle hayata karşı içinde ilgisiz bir durgunluk vardı; ve Zeyno bundan şikâyetçi idi. Ayrılalı üç ay olduğu halde o kadar sevdiği kocasını düşünmek bile artık fazla heyecan vermediğini seziyordu. Oysa, sekiz ay önce Muhsin Bey'in paltosunun biraz sert kumaşının temasından, mavi gözlerini sabit ve tatlı bir tatlılıkla kendisine çevirmesinden, kitap okurken, düşünürken kaşlarını kendine özgü bir biçimde çatışma kadar,

teker teker her durumun her kişisel eşyasını lezzetli bir titreyiş ve hayretle hissediyordu. Bir yıl geçmeden o kadar sevdiği bu adam bile vaktiyle büyük bir zevkle ezberlediği bir kitaba benziyordu. Hâlâ çok seviyordu; fakat cümlelerin hattâ kelimelerin birbirlerini nasıl izlediğini bildiği için, artık okurken heyecan duymadığı, fakat ilk anlamına ulaştığı zamanki kendinden geçişin, saadetin hâtırasiyle saklamak istediği bir cilt eski şiir gibi, kabul ediyordu.

Demek en büyük duyguların ve bağlantıların tabiatın mevsimleri gibi devreleri ve bu devrelerle ilgili biçimleri vardı. Zeyno güneşin altında bu çapraşık ve sıkıntılı felsefeyi yaparken, kendi kendine anlatamıyacağı kadar belirsiz ve tatmin edilmemiş bir emelin üzüntüsünü duyduğunu da itiraf ediyordu. Bu güneşli günde, çıplak ağaçlarda çiçek ve tomurcuk, kurşunî topraklarda yeşillik biterken bu gizli emelinin ne olduğunu seziyordu. Bunu sezerken olmayarak başında bir sıcaklık, yanaklarında iki ateş dalgası peyda oluyordu. Demek evlenmekten her ilkel kadın gibi, üstelik dişi hayvan gibi bir çocuk beklemişti. Sekiz ay önce o kadar coşkun ve heyecanlı geçen sevgi, farkına varmadan istediği çocuğu vermediği için ona kısır ve faydasız görünüyordu. Oysa genç kızken ne çocuklara fazla bağlı, ne de ayrıca hastalıklı bir hassasiyeti vardı.

İradeli ve düşünceli huyunun aynı zamanda coşkun tutkulara yatkın olduğunu bilirse de ana olmak isteği gibi kadınların gündelik duygularından kendini şimdiye kadar uzak sanmıştı.

Düşüncesi bu noktaya gelince birdenbire Azize'nin küçük kızını hatırladı. Acaba Viyana'dan gelmişler miydi? Acaba Hasan, kendisini ziyarete gelecek miydi? Çocuğuna karşı Hasan ne durum almıştı? Seviyor muydu? Bu düşünceler, Hasanla ortak olan geçmiş heyecanların bazılarını hafızasında parlattı, söndürdü. Hasanla macerası belki Muhsin Bey'in etkisiyle, belki

Levent Şahverdi Arşivi

Azize'nin acı akıbetiyle maziye ait anılar yığınına karışmıştı.

Çömelmekten uğuşan dizlerini elleriyle ovarak kendi kendine:

— Bu güneşli günde ben de neler düşünüyorum! dedi. Güneş siyah mürekkeple çizilmiş gibi keskin ve karanlık

çizgilerle mavi sularda yükselen Adaların arkasına erguvan bir alev gibi düşüyordu. Hem güneşin çekilmesi, hem düşüncelerinin hararetsizligi onu birdenbire titretecek kadar üşüttü. Kapıya dayanarak kalktı. Başını çevirince Pervin'in, elinde bir zarfla geldiğini gördü. Zarfin üstündeki yazıyı hemen tanıdı. Hava, daha fazla soğumuş gibi sanki çenelerini zorla yerinde tutuyordu.

— Hemen gel, odamdaki sobayı yak Pervin; öyle bir üşüyorum ki! dedi.

Ayni günde Hasan, Bebek rıhtımının üstünde kızının arabasının başında duruyordu. Eski kalelerin tepelerinde yağmurdan sonra çıkıveren güneş bir altın ağ gibi Boğaziçi'nin saydam, beyaz sislerini sarmış, yeşil yamaçlarda, muhayyel mavi bir koridor gibi süzülen sularda, rıhtımın ötesinde berisindeki birikintilerde oynuyordu; fakat Hasan, Boğaziçi'ne değil kızına bakıyordu.

Beyaz bir gül yaprağı gibi ince, ipek derili küçük yüzün henüz bir şey ifade etmiyen yüz organlarının arasında bakışlarının yönü belirsiz iki mavi çocuk gözü. Azize'nin çocuk dakikalarını hatırlatan parlaklıkla iki renkli su damlası gibi pırıldıyordu. Bu iki canlı nokta, onun oldukça sert ve maddî kalbinde Azize'nin hayalini yaşatıyordu. Karısı öldükten sonra, onun genç hayatında, sebebolduğu ıstıraptan dolayı duyduğu pişmanlıktan fazla olarak bir de ne kadar sevgi ve düşkünlük ile ona bağlı olduğunu anlamıştı. Bu anlayış, onu o kadar sarsmış, o kadar içten bir insan yapmıştı ki, ilk defa olarak Azize'nin ölümüne kadar içini kavuran gizli tutku ve aşkı şimdi yeri dağlanmış, kuvvetli bir uyuşturucu ile acısı dindirilmiş, eski bir yara gibi hissediyordu.

Viyana'dan döneli bir ay olmuştu ve izni üç hafta sonra bitiyordu. Bütün bu süreyi Azize'nin yalısının yanındaki ken-

di küçük evinde, emir eriyle beraber yalnızlık içinde geçiriyordu. Zamanının büyük bir kısmı da kızının beşiği yanında, Azize'nin zulmünden sonra tamamen bağlandığı ihtiyar kayganasının odasında geçiyordu. Yemeklerini onunla yiyor, ikisi de kalblerinde dolaşan Azize'nin binbir hayalini birbirlerine söylemeğe cesaret edemiyerek, fakat garip bir duygu ile ortak ıstıraplarını düşünerek, durmadan yabancı konular konuşarak, karşı karşıya saatlerce oturuyorlardı.

Hasan yalnız evine döndüğü zaman, minderin üstüne oturuyor, elektrikleri söndürüyor, karanlıkta çağlıyan sularla beraber uzun uzun düşünüyordu; ve ancak bu saatlerde Zeyno'-ya ait anılar uyanıyordu; fakat bu anılar ona şimdi başkasının imiş gibi geliyordu. Zeyno'ya karşı kalbindeki ateş tamamiy-len sönmüş müydü? Yoksa iradesinin büyük bir çabasiyle bir zaman için örtülmüş müydü? Bunu çözümlemeye hiç kalkış-mamıştı. Üstelik, İstanbul'a döndüğü zaman

Levent Şahverdi Arşivi

Muhsin Bey'in gittiğini öğrenmiş, Zeyno'nun da gidip gitmediğini soruşturmak için Erenköyün'e telefon bile etmemişti. Kendi evlenmesinden, Azize'nin varlığından daha fazla Muhsin Bey, onu Zeyno'dan uzaklaştırmıştı. Kendisinin Azize ile evlenişi için ısrar eden Zeyno'da şimdi sırf bir arkadaş niteliği ve fedakârlığından başka istekler, araçlar olduğunu anlıyordu.

Bütün büyük acıların buhran devrinden sonra gelen ve kısa süren manevî kırıklık ve bezginlik zaman zaman ortadan kalktıkça, yaşama isteğiyle beraber Zeyno'nun gücü de uyandığını büyük bir isyanla duyduğu anlar oluyordu. Her halde kalbinin Zeyno'ya dönüşü ihtimalinden kendini korumak için her şeyi yapmağa razıydı. Hayatında, bundan sonra, kadın olması ihtimalini düşünse bile, mutlak onu geçici ve anlamsız bir eğlence diye hayal etmek istiyordu. Diyarbakır'a dönüşü için hazırlanırken orada Zeyno'ya karşı durumunu da karar-laştırıyordu: Saygı duyduğu bir kumandanın karısı! Gerçi Zeyno'nun Azize ile dostluğunu, eskiden tanıştıklarını inkâr etmek belki kabil değildi; fakat Zeyno'nun en çok bir dost avunduran bir kadın sıfatiyle kalbine yine sızmasından korkuyordu. Istırap günleri, onda duygu ortaklıklariyle kendisine yak-

laşan insanlara karşı bir zâf uyandırmıştı. Yanaklarında gözyaşları izlerini taşıyan beyaz saçlı ihtiyar halasına ihtiyacı o kadar büyüktü ki, ondan uzaklaşınca Azize'nin ölümüne kendi gibi yanan bir kadın kalbine karşı istemiyerek yönelecekti. Hem o kadın kalbi Zeyno olursa, ne kadar zor olacaktı. O halde!... O halde Zeyno'ya kendisinin Azize için tuttuğu yası göstermiyecekti. Sert, çabuk unutan, kayıtsız bir asker durumu alacaktı.

— Ne var Mehmet?

— Telgraf, efendim!

Kaynanasına, her zamanki gibi akşam yemeğine gidiyordu. Telgrafı aldı. Cebine koydu. Okuyabilmek için kapıdaki ışık yeter değildi, sonra açacaktı. Fakat kaynanasını küçük Muazzezle o kadar tatlı tatlı uğraşır buldu ki kendi de telgrafı unutarak onların oyunlarına dostça katıldı. Küçüğü dizlerinin üstüne yatırıyor, çenesinin altını yavaşça gıdıklıyor, onun bebek kahkahasını büyük bir zevkle dinliyordu.

— A Hasan, çocuk gıdıklanmaz, ne yapıyorsun?

— Halacığım, çapkın öyle bir zevkleniyor ki...

— Öyle ama yavru katılır; ciğerleri onun su gibi bir şey. Sen yine anahtarlarını çıkar, salla, eğlendir.

Hasan cebinden anahtarlarını çıkarırken telgraf da rasgele yere düştü ve çocuğu büyük annesine verdikten sonra köşedeki elektrik ışığı altına gitti, telgrafı açtı. İhtiyar kadın, Ha-san'm arkası dönük, gözleri telgrafın üstünde uzun süre kalmasını merak bile etmedi. Yalnız odadan çıkarken seslendi:

Levent Şahverdi Arşivi

— Ben Muazzez'i dadısına vereceğim, artık yatmak zamanı geldi. Hemen inerim, yemek yeriz, olmaz mı?

Hasan, Zeyno ile ilgili her şeyi kafasında hesaplamış olduğu kanısındaydı. Muhsin Bey'in telgrafını okuyunca hiç hesaba almadığı yeni ve karışık bir durum meydana çıktığını tuhaf bir heyecanla sezdi. Şimdi ne yapacaktı? Önce, istanbul'da Zeyno ile görüşmek, gezi için uzun uzun anlaşmak gerekti. Sonra binbir ihtimaller dolu, o uzun gezi vardı. Muhsin Bey'in yanında, yabancı bir memlekette Zeyno'yu «komutanın karı-

sı» rolünde bütün ayrmtılariyle biliyordu; kendisi de komutanın yanında her hangi bir subay olarak ona karşı alacağı durumu biliyordu. Fakat bu yol? Ne kadar uzun!

Uzun düşündüğünü unuttuğu ve düşüncelerinin yönünü kaybettiği bir anda yemeğe çağırdılar.

Hasan'ın uzun sessizliğine alışık olan kaynanası sofrada da onu düşünceleriyle başbaşa bıraktı.

Sofradan kalkınca çocuğun odasına sığındı. Bu garip heyecanı, muhayyilesinin yeni kalb serüvenlerini bekliyen içliliğini geçirse evine dönecek, bu telgrafla meydana çıkan yeni meseleyi kolaylıkla çözecekti.

Ninni sesini henüz koridorda iken duydu. Küçük Muazzez dadısı Safiye ile beraber vaktiyle Azize'nin yattığı odada yatıyordu. Kapıyı açınca ninni ile beraber loş bir köşede düzenli bir ahenkle sallanan salıncağın tatlı gıcırtısını da duydu. Aynı loş köşede beyaz geceliği, arkasına salıverdiği iki örgü saçiyle salıncaklı bir sandalyede Safiye dadı oturmuş, biraz kalın, fakat bile bile alçalttığı ve tatlılaştırdığı bir sesle ninni söylüyordu:

Hu hu dervişler, Hak yoluna durmuşlar, Kırk fırın ekmek yemişler, Daha var mı demişler!

Hasan'm orasından burasından işittiği bu eski güzel ninninin bin nazla, bin okşayışla uzıyan ezgileri, doğrusu, heyecanlı olan kalbini titretti. Bir yıl önce, bu beşiğin yerinde bir yatak vardı, orada bir çocuk kadar zayıf sarışın bir kız, ipek kollarını Hasan'm boynuna atmış ağlıyordu. Bir yıl önce, o kollar onu kendi kalbinin emelinden ayıran, hasrete, ıstıraba bağ-lıyan iki zincirdi. Şimdi o zincirler tekrar gelse, burada boynunu değil, canını sonsuz olarak bağlasa, ne kadar mutlu olacaktı. Bu kalın ses yerine o küçük, ince ses bu ezelî ninniyi kandilin loş gölgesinde söylese, bir daha hayatta çapraşık, sı-

kmtılı sevdalar, heyecanlar aramıyacak, bu beşikle o sesin durgunluğunda dinlenecekti.

Ayaklarının ucuna basarak beşiğin yanma geldi. Çocuğun uyuyan yüzüne eğildiği zaman, iki

Levent Şahverdi Arşivi

şeyin kaynayan kalbine birdenbire bir şifa ve sükûn verdiğini hissetti. Birisi uzak rüzgârların bahar günlerinde getirdiği kır çiçekleri kokusunu hatırlatan çocuk nefesi, öteki tanrısal bir masumiyetle uyuyan çocuk yüzünün sevimli gülüşü idi. Bahar rüzgârlarının durgun suların üstünden geçerken yapacağı hayalî dalgacıklar, ancak bu kadar güzel olabilirdi.

Bu, onu o kadar teselli etmişti ki, çocuğun odasından ta-mamiyle sessiz ve kararını almış bir adam gibi çıkmıştı. Hattâ kapıdan çıkınca evine hemen dönmedi, rıhtımda mırıldanarak uyuyan denize ninni söyleyen dalgacıklarda yalılardan uzanan ışık çizgilerini saydı, ıslıkla sanki ninniyi tekrarlıyarak uzun uzun dolaştı. Fakat evine girerken birdenbire ninni diye tekrarladığı havanın «Hey Zeyno, Zeyno!...» olduğunu acı bir gülüşle anladı. îlk işi Zeyno'ya Muhsin Bey'in telgrafiyle beraber gönderdiği kısa ve resmî mektubu yazmak oldu. Artık kolaylıkla uyuyamıyacağını anlamıştı. Minderinin üstünde, sigarasının dumanlarını savurarak kendini ilk defa olarak, serbestçe, geçmiş günlerin hayallerine kaptırdı. Zeyno mektubu alınca tabiî konuşmak için onu Erenköyün'e çağıracaktı. Oraya son ziyareti ne acı, ne garipti. Şimdi ilk defa Zeyno ile hayatlarının aldığı ters yönden sonra karşı karşıya gelecekti. Zey-no'nun, hayatından bir tayfun gibi geçtiğini unutmak kabil değildi. Geçmiş günler ister istemez, çocukken öğrenilen şarkıların nakaratı gibi, zihninden gelip geçecekti. Bunu kabul etmemek, buna karşı koymak imkânı yoktu. Fakat yine de Zeyno'ya karşı sırf bir kumandan karısına karşı alınacak resmî ve saygılı bir durum da olabilecek kadar iradesine hâkim ve geçmişe karşı çok kuvvetliydi.

Hasan, Zeyno'ya yazdığı akşamın ertesini sessiz, durgun geçirdi. İkinci gün evine, mektup olup olmadığını her gün sormak âdeti olduğu halde kendi irade gücünü denemek için sormadı. Üçüncü günü masasının üstünde bulduğu iki mektubu

hafif bir telâşla aldı. Birisi Saffet'den, öteki Dora'dandı. Dördüncü günü ciddî olarak öfkelendi. On beş gün sonra hareket etmeleri gerekti. Eğer Zeyno, Hasan'dan ziyaret bekliyorsa bu boşuna idi. Hattâ telefon bile etmemeğe karar vermişti. Akşama doğru erine birkaç defa telgraf olup olmadığını sordu. Öfke artık acı bir onur yarası halini almıştı. O gece, hayli geç yattı. Evinden pek seyrek zamanlarda içtiği nargilesini istedi. Kırmızı sedirinin üstünde bir taraftan nargilesinin sesini, bir taraftan geçici bir nisan yağmurunun rıhtımın taşlarını döven şiddetini zoraki bir sabırla dinlemeğe çalışıyordu. Kırmızı perdelerin, kırmızı kilimin üstüne yayılan nargilesinin billurunda oynaşan ışıkları dalgın dalgın seyrederken bir yıl önce aynı yerde ölümden kaçan iki genç hayvan kadar ilkel, tabiî bir korku ile bir ağızdan çıkan, «nasıl ayrılacağız?» çığlığını yine işitir gibi oldu. Öyle bir ayrılmışlar ve o kadar ıstırap çekmişlerdi ki, aşklarının düşüncesi artık titreyiş değil, karamsarlık ve acı veriyordu. Demek hayatta geçmiyecek bir şey yoktu! Zeyno'ya nasıl garip ve sonsuz sandığı bir kalb ağrısı ile bağlanmış, ne kadar ıstırap çekmişti!

Bununla beraber, bu hayaller arasında günlerin geçtiğini, karar almak gerektiğini de unutmuyordu. Sonunda bu bitmek tükenmek bilmiyen düşüncelerden tedirgin olmuş, Zey-no'nun Erenköyü'nde olmadığına hükmetmiş ve ertesi günü gidip Zeyno'nun babası Doktor Asım Bey'i görmeğe karar vermişti. Bunu önceden nasıl düşünememişti? Neden o mektubu yazmak budalalığında bulunmuştu? Zeyno'nun, kendisini tekrar ilgi arıyor sanması ihtimali bir an için bütün kanını başına topladı. Hasan gidecek, Doktor Asım Bey'i görecek, kızının isteklerini babası

Levent Şahverdi Arşivi

aracılıgiyle öğrenecekti. Hattâ Asım Bey ona:

— Zeyno içeride, kendisiyle görüşünüz, dese bile o kayıtsız ve resmî:

— Rahatsız etmek istemem, hem de işim var, Hanımefendinin isteklerini yarın zâtıâliniz vasıtasiyle telâkki ederim.

Diyecekti. Arkadaşlık ve dostluk şeklinde bile bir ilişki aramadığını kesinlikle anlatacaktı.

Fakat beşinci sabah, Hasan, bu kararını yürürlüğe koymadı. Ayastafanos'da bir subay arkadaşını ziyarete gitti, Zeyno ile gezdikleri kıyıda ölmüş bir sevgiliye aitmiş gibi geçmiş günlerle dolu ve biraz mahzun dolaştı.

Akşam hayli geç döndü. Eğer bu akşam da cevap yoksa ertesi günü Asım Bey'e başvurmak gerekecekti. Fakat bunu kısaca ve telefonla yapmağa karar verdi; sonra kaynanasının hatırını sormak ve çocuğunu yatmadan önce öpmek için yemekten sonra, yanındaki yalıya geçti.

II

KOMUTANIN KARISI

TToridorda her zamanki ayaklarının ucuna basarak ilerledi. Odadaki sesler çocuğun henüz uyumadığını gösteriyordu. Küçük, keyifli zamanlarda olduğu gibi, güvercin sesleri çıkararak gülüyor, azıcık yabancı gelen bir kadın da alçak sesle bir şeyler mırıldanıyordu. Hayır ninni değildi, büyük bir adamla konuşuyor gibi sanki çocukla konuşuyordu. Yavaşça iterek kapıdan içeri girdi.

— Şekerim, Muazzezciğim, yavrum, Azize'nin yavrusu, Zeyno teyzeyi bildin öyle mi? Seni maskara seni! Fındık fistık seni!

Kurşunî tayyörünün içinde ince, kollarının arasında büyük bir özenle, büyük bir rikkatle Muazzez'in başını kaldırmış, yanağını çocuğun yanağına dayamış, heyecandan belki de göz yaşından kısılan bir sesle yavaş yavaş gülüyor, Muazzezle konuşuyordu. Hasan yıldırımla vurulmuş gibi hemen kapıyı kapadı kaçtı. Anasız çocuğuna hazin bir özlemle sarılan samimî ve zayıf kadının onun için ne büyük bir tehlike olduğunu hemen anlamıştı. Böyle bir dakikada karşı karşıya gelseler, Hasan bütün kararlarını unutacak, Zeyno'ya gönlünü açacak, beraber ağlıyacak, dertleşecek, bir çocuk rikkat ve düşkünlüğü ile Zeyno'nun tekrar esiri olacaktı. Bu defa beraber yas

tutan, beraber ağlıyan iki insan gibi kalbleri eski fırtınalı, ateşli aşktan daha kuvvetli ve kırılmaz bir zincirle birbirine bağlanacaktı.

Bundan başka, Hasan, kendi kendine tahlil edip anlatamıya-cağı yeni bir Zeyno safhasını da

Levent Şahverdi Arşivi

kurşun hıziyle sezivermişti. Zeyno'nun çocuk özlemini, henüz ana olmadığı için duyduğu eksikliği bir erkek içgüdüsiyle anlamıştı. Eğer Zeyno ana olamazsa Muhsn Beyle evlenmesinin mutluluğu, bu doyurulamı-yan tabiî emelin yoksunluğu bir kurt gibi hayatlarını dele dele, oya oya bir felâkete götürecekti. Muhsin Bey'in birinci evlenişinde de çocuksuz olması acaba Zeyno için aynı sonucu göstermez miydi? Hasan'm itiraf etmek istemediği kıskançlık ve izzetinefis yarası Zeyno'nun evlenişinden beri ilk defa olarak bu anı keşifle yatışır gibi oldu. Bundan başka olarak da Zeyno'ya karşı şimdiye kadar duyduğu hep fırtına ve alevle anlatılan şeylerin arasında yepyeni bir anlam belirdi. O, Zeyno'-yu çok zaman sırf bir aşk ve tutku kadını, erkekleri kahhar bir kudretle ezen, mağlûp eden canlı bir tuzak gibi düşünmüştü. Şimdi bütün tehlike işaretlerini bildiği bu kadm yüzlü tayfunun Azize kadar güçlü bir erkeğin bütün himaye ve rikkat tarafını celbeden safhasiyle karşılaşmıştı. Hem Zeyno'nun kısır geçecek hayatındaki boşluğu, yeisi kendisinin bir zaferi, Muhsin Bey - Zeyno evlenmesinin kendisine çektirdiği azap ve sıkıntının bir öcü gibi, hem de Zeyno'nun çocuk özlemiyle çekeceği gizli azabı, yalnız kalbinde değil bütün maddî varlığında duyuyordu. Acaba Zeyno, küçük Muazzezi koklarken Hasan'ın çocuğunun annesi olmayı bir an için bile imrenmeğe değer mi bulmuştu? Fakat Hasan, Zeyno'nun kendi çocuğuna anne olması ihtimalinin etinde, kemiğinde uyandırdığı heyecan kasırgasından olanca iradesiyle kaçıyor, kaynanasının odasına sinirli sinirli atılıyordu.

Zeyno'nun gelişi Azize'nin annesinin yarasını tazelemişti. Gerçi artık göz yaşları dinmişti. Fakat göz kapakları şişmiş, burnu, şişman gerdanı sarkmıştı. Ama eski süslü ihtiyar kadın, Azize'nin ölümünden sonra, boyasını terkettiği bembeyaz saçları, sürmesiz ihtiyar gözlerinde yarasiyle Hasan'm kalbine da-

ha çok yakın geliyordu. Hele oğulları Nihat ve Hikmetin sefaret kâtibi olarak Sofya ve Praga tayinleri, zavallı kadını daha büyük bir düşkünlükle Hasan'a ve Azize'nin anasız çocuğuna bağlamıştı. Hasan'ı görür görmez yalnız çocukların ve ihtiyarların kalbi parçalıyan çaresizlikleriyle dudaklarını büktü, yeniden göz yaşları akrıiıya başladı:

— Zeyno geldi, Hasan! Evlâtçığımı yeniden görmüş gibi oldum. Nasıl üçünüz yalıyı neş'e ile çınlatır, doldururdunuz. Yarabbim ne talihsiz kadınım! diye hıçkırmağa başladı Her zamanki gibi, ihtiyar kadının ellerini öpmeğe, arkasını okşamağa, avutmaya çalıştı.

— Ağlama anneciğim, diyordu. Azize yoksa kızı var, onu beraber büyüteceğiz, daha ne günler, ne günler göreceğiz...

Fakat neş'eli olmağa çalışan Hasan'm sesindeki, üzüntü ve gözyaşları, ihtiyar kadını daha çok coşturuyor, Azize'yi hatırlatan bir çocuklukla yumuşak dakikaları seyrek olan iradesi kuvvetli damadına sarılıyor, bütün içini boşaltıp sükûn bu-luncıya kadar ağlıyor, söylüyordu. Nihayet Hasan, ihtiyar halasının arkasına kolunu attı, başını omuzuna dayadı, bir eliyle kadının gözlerini silerken bir yandan da tuhaf bir şeyler anlatmağa, onu Bebek bahçesi dedikodulariyle ilgilendirmeye çalıştı.

— Maşallah, çifte kumrular! Ben Muazzezle, siz damad-la...

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno, odaya bir rüzgâr gibi girmiş, kirpiklerindeki yaşlar henüz parlarken gördüğü şefkat ve avutma sahnesine içten gelen bir rikkatle gülmeğe başlamıştı. Bu ihtiyar kadının zâfı ile dayandığı genç adamın çok manevî görüş gücünün birleşmesi o kadar güzel bir aile resmi yapıyordu ki, Zeyno elinde olmadan aralarına atılmış, bir eliyle ihtiyarın elini yakalamış, ötekini Hasan'a uzatmış, Hasanın teselli ödevine tabiî olarak katılıvermişti.

îlk görüşmelerinin resmiyeti için o kadar uzun ve içten bir mücadele geçiren Hasan, bu tabiî ve dost davranış karşısında biraz şaşırmıştı. Zeyno da hayli ağlamıştı, fakat göz yaşları onun koyu güzel gözlerini derinleştirmiş, ucu çenesine doğru

sevimli bir üçgene benziyen ince yüzüne perişanlığını örtmek için sürdüğü pudraya rağmen, Azize'nin anasının uyandırdığı üzgünlük ve rikkat titriyen dudaklarında, gergin şakaklarında kalbe giden bir anlam almıştı. Hasan'ın kayıtsız kalmak için zorla aldığı kuru davranışın hiç farkına varmamış, elini bir erkek arkadaş açıklığı ve dostluğu ile sıkmış, aşk mazisi olmıyan heyecansız bir sevgiyle yüzünü incelemeye koyulmuştu.

— Biraz ihtiyarlamışsmız, Hasan Bey, ama bunu azıcık da tabiî bulurum, insanın hem bu kadar güzel kızı, hem gençliği olamaz.

Hasan, Muazzez'in kapısının önünde keşfettiği gizli zâfı Zeyno'nun sesinin imrenen titreşiminde tekrar duydu. Fakat bu defa bu nokta, ile zihni o kadar meşgul olmadı.

Zeyno'nun bu kadar geçmişten uzaklaşmış görünen tabiî durgun dostluğu onda acayip güceniklik uyandırdı. Demek Zeyno hiçbir çaba sarfetmeden geçmiş günlere kayıtsız oluvermişti. O geçmiş günleri şimdi nasıl bir açıdan görüyordu? Hasan, bunu şiddetle merak ediyordu. Hasanla ortak ıstırap ve kendinden geçiş dakikalarını şimdi tecrübesiz bir kızın yakışıklı bir subaya duyduğu geçici bir zâf diye mi telâkki ediyordu? Hasan, Zeyno'nun çok zaman kendi düşünce ve duygularını yabancı bir adammış gibi biraz alaycı bir anlayışla tahlil ettiğini pek iyi hatırlıyordu. Belki şimdi kendi kendine:

— Ben nasıl oldu da bu sathî askeri sevdim? Nasıl acemi bir kız gibi hareket etmişim? Fakat zavallı, ne de olsa Azize'nin kocası, dost davranmalı, diyordu.

Hastalıklı bir duygunlukla Zeyno'nun yüzünde kendi düşüncelerini ariyan Hasan, onun üzüntüyle buğulanan, gözlerinde iki istihza noktası görür gibi oldu. Hayır, hayır, Hasan'm bir kadının dostluğuna bile ihtiyacı yoktu. Hasan'ı hem onurundan, hem kalbinden vuran, sonra bundan haberi yokmuş gibi bir arkadaş davranışı takman bu kadınla aralarında devamlı bir resmiyet ne kadar çabuk kurulursa o kadar iyi oluıdu. Kaba denilecek kadar anî ve dik bir davranışla halasını bıraktı ve kalktı.

Levent Şahverdi Arşivi

— Acaba mektubumu aldınız mı? Emirlerinizi ne zaman telâkki edeceğim? Ben nisanın on beşinde, mutlaka hareket etmek zorundayım. Çünkü bugün taburumun nisanın sonunda Mardin'e hareket edeceğini haber aldım. On beş günde hazırlanmak size zor gelirse yüzbaşı Ekremle beraber hareketiniz için tertibat alırız. Muhsin Bey, sizi Mardin'e gelir alır.

Zeyno'nun yüzündeki gerginlik garip bir biçimde arttı, gözlerinde kızgınlık, acı, belki de biraz hayret vardı. Her halde çenesi biraz daha incelmiş, gözleri daha büyümüştü. Fakat dudaklarındaki ince titreyiş, tavrmdaki açık ve sıcak teklifsizlik geçmişti. Artık dudaklarında titreyiş yerine keskin ve açık çizgiler, tavrında ketum, sessiz bir resmiyet belirivermişti. Yalnız sesinde belki ince bir alaya benzer bir perde ile:

— On günde hazırlanmak zor da olsa sizinle beraber gitmek zorundayım. Muhsin Bey, mektubunda bu noktada ısrar ediyor.

— O halde emirlerinizi ne zaman alabilirim?

— Ooo... Hasan Bey; ben komutanmızmışım gibi konuşuyorsunuz. Ben, askerliğe yabancı bir adamın kızıyım. Benimle Azize'nin arkadaşı, dostu gibi konuşsanız olmaz mı?

— Komutanın eşi olduğunuzu her dakika hatırlatmak zorundayım Hanımefendi.

Zeyno, Hasan'm resmiyetine rağmen dargın çıkan sesinde bir şeyden kaçman, kaba ve lüzumsuz bir sakınma anlamı sezdi. Acaba Zeyno'nun dost davranışına kapanmış ve unutulmuş eski bir kalb ilişkisini uyandırmak istiyen bir kadının hilesini, çabasını seziyor, ona karşı kendine resmiyet ve kabalıktan birer siper mi alıyordu? Demek, bu Hasan, kışlada büyümüş, olgun ruhlarda içtenliği sırf cinsel zâflariyle ölçen dümdüz, hattâ kaba bir adamdı. Zeyno, kendisinin de sonra pişman olduğu bir sertlikle:

— Muhsin Bey'in eşi olduğumu aslında unutmak kabil değil, fakat komutanlık filân hesabın dışında... dedi.

Hasanla Zeyno'nun konuşmasından bir şey anlamayan, belki aralarında düşmanlık sezen ihtiyar kadın:

— A, a, kavga mı ediyorsunuz çocuklar? dedi.

O zaman Zeyno, kendini birdenbire toplıyarak dargın bir

sesle:

Levent Şahverdi Arşivi

— Şimdi yol tertibatını konuşamaz mıyız? diye sordu.

— Maalesef eve bir arkadaşım gelecek, hemen gitmek zorundayım. Yarın sabah emirlerinizi almağa gelemez miyim?

— Ben de yarm sabah erken döneceğim, arkadaşınız çok mu oturur? Ben, geç yatıyorum. Örneğin on bire doğru gelseniz. Aslında konuşulacak ne var? Ne gün, ne saat, nereden hareket edeceğimi söylersiniz... Ben, sizi gelir bulurum.

Hasan, saatine baktı. Dokuz buçuktu. Gelecek arkadaşı filân yoktu. Zeyno'nun sessizliği onu biraz fazla olan kendi kabalığından, yapmacıklı resmiyetinden uyandırmıştı. Bu lüzumsuz yalanı elinde olmadan istemeden söylemişti. Kendi kendine sırf Zeyno'ya kaba davranmak için söylediğini sanıyordu. Fakat gerçekte Zeyno'yu yola çıkmadan önce bir defa daha görmek, belki de yalnız görmek arzusuna kapılmıştı.

—Saat on buçukta gelirim Hanımefendi, dedi.

Hasan, aşağı yukarı bir saat rıhtımda dolaştıktan sonra, tam on buçukta yalıya döndü. Hasan gittikten sonra ihtiyar kadın Zeyno ile Azize'nin çocuklariyle ilgili anılardan, Azize'nin son günlerdeki elemli dakikalarını uzun uzun anlattıktan ve Zeyno'nun genç omuzuna başını koyup bol bol ağladıktan sonra, bitkin düşmüş, odasına çekilmişti. Zeyno da onunla beraber odasına kadar çıkmış, ihtiyarı bir çocuk sevgisiyle yatırmış, yorganını sıkıştırmış ve nihayet misafir odasına dönmüştü.

Hasan'm resmiyet arzusunu ancak misafir odasının giderebileceğini düşünüyordu. O kadar ihtiyarın elemiyle dolu, Azize'nin anılariyle üzüntülü idi ki oturduğu koltuğun Hasan'm kendisini ilk defa gördüğü koltuk olması dikkatini çekmemişti. Hasan'm davranışındaki sertliği, resmiyeti lüzumsuz buluyor, onu bu akşam Azize'nin hayatını zehirliyen fena bir koca diye düşünüyordu. Ona komutanın karısı olduğunu hatırlatmasını Zeyno'yu inciten, kıran kabalığın en belirli bir ifadesi diye telâkki ediyordu. Muhsin Beyin inceliğinden, olgun tavrından ne kadar uzaktı. Muhsin Bey'i sevgi ve minnetle birdenbire nasıl

hatırlıyordu. Artık kalbi titretmese bile, Muhsin Bey, onun için en yakın ve en çok güvenilen bir destekti. Zeyno'ya değil hafif, fena bir kadına bile böyle davranması kabil değildi. Zeyno, Hasan'a ne yapmıştı? Sırf arkadaşının mutluluğu için kendini feda etmişti. Şimdi o geçmiş günleri yalnız unutmak değil, Azize'-nin kocası, Muazzez'in babası olduğu için dost olmak istemişti. Şimdi, bunları düşünürken kapının kapandığını duydu. Gözleri karşıdaki aynada kendi yüzüne ilişti. Burnunun tepesi kırmızı, saçları dağınıktı. Hemen acele ile yanaklarını, burnunu pudraladı, saçlarını beklenilen şeyin tersini yapmak mizacının o kadar belirli bir özelliği idi ki onu resmî ve soğuk bulacağına inanan Hasan'a tamamiyle başka biçimde davranmayı düşünüyordu.

Hasan odaya girer girmez Zeyno'yu ilk gördüğü koltukta, kısa saçlı başı koltuğa dayalı, arkası

Levent Şahverdi Arşivi

kapıya dönük buldu.

— Siz misiniz Hasan Bey? Lütfen şu koltuğa geliniz.

Zeyno oturduğu yerden Hasan'a kendi karşısındaki yeri gösteriyordu. Bu biraz kalın ve çekici sesi, ilk defa yine burada duymuştu. Fakat o zaman bu kalın seste bir erkek çocuk yaramazlığı vardı. Biraz aceleci ve biraz alaycı anlatımında hayata doymıyan, her zaman yaşamak, bilmek iştahiyle atılan canlı bir gençlik vardı. Şimdi o ses, Hasan'ı acıtan bir gururla ve resmiyetle konuşuyordu. Hasan, Zeyno'nun karşısına geçmeden olduğu yerde bir an, geçmiş ve tatlı bir sahnenin hayalini dağıtmağa çalıştı, sanki yalnız kısa, koyu saçları gördüğü o koltuktan ince ve çıplak bir kolun, uzun parmaklı, solgun bir elin tekrar kendisine uzandığını görüyor gibiydi. Karşıdaki aynada bir subayla ince ve uzun boylu bir genç kızı canlı ve güzel bir sallantı ile «hey Zeyno, Zeyno!»yu oynarken görür gibi oldu. Fakat başka bir hayal, mavi tüller içinde, sarı saçlı, çocuk yüzlü sevgiyle dolu bir kız sitemli mavi gözleriyle bu anıyı sildi. O zaman, Hasan, ciddî ve resmî haliyle Zeyno'nun karşısına o-turdu.

Görüşme, ancak on dakika sürdü. Yola çıkma gününü kararlaştırdılar. Zeyno, yollar konusunda soru bile sormadı, ikisini de biraz sıkan yabancı bir hava içinde beş dakika sustuk-

tan sonra Zeyno önce ayağa kalktı; üstelik elini bile vermeden ve bakmadan veda etti, çekildi. Hasan, kurşunî tayyörlü, ağır tavırlı, kendisinin ortaya çıkardığı «komutanın karısı» rolünde Zeyno'dan ayrılırken bu kuru ve cansız durumda yine kendisinin bir saat önce isyan ettiği içtenlik ve dostluğu aradı.

Evine dönünce yine kırmızı sedirli, kırmızı perdeli odasında uzun süre oturdu, Zeyno ile aralarında istediği kuru resmiyeti kurmayı başarmıştı. Fakat bu başarı, onu garip bir yolda boşluk ve yalnızlık içinde bırakmıştı. Oturduğu yerden Boğaziçi'nin koyu mavi gecesinde, karanlık denize inen ince beyaz bir sis arasında bir balıkçı kayığı kayıp gidiyordu. Zeynoda artık bu yabancı balıkçı kayığı gibi hayat yönünü bilmediği bir zaman sonra tamamiyle kaybedeceği bir varlık olmuştu.

lyfesture Hanım'm başına sımsıkı sardığı kahverengi tül, yuvarlak yüzünü, tombul yanaklarını daha dolgun, daha kırmızı gösteriyor, biraz küçük elâ gözlerinin kapaklarını şişiriyordu. Tam kaşlarının ortasından sarkan sarı bir lüle, şakaklarından dökülen tutam tutam kıvırcıklar başının genel görünüşünü fazla süslü, gösterişli bir et, saç ve renk yığını haline sokuyordu. Bununla beraber siyah sürmeleri arasındaki gözlerin kırıtmağa çalışan ifadelerinde, yapma bir nezaketle büzülen pembe dudaklarında, eski bir istanbul hanımının örtüle-miyen sevimliliği ve özelliği vardı. Diz kapaklarına kadar açık kahverengi bir manto giymiş, sıcak bir bahar günü olmasına rağmen, dünya modasına uyarak omuzların uzun tüylü, ağır samurlar koymuş ve bu zengin kürkler arasında aslında kısa olan boynu tamamiyle kayboluvermişti. Ten renkli ipek çoraplarından, uzun ökçeli rugan iskarpinlerinden fazla etler pırtlıyor, üstlerinde fındık oturacak

Levent Şahverdi Arşivi

gibi tombalak küçük ellerinin tırnakları mübalâğa ile yapılan bir manikürden sonra kana batmış gibi kıpkırmızı parlıyordu.

Doktor Asım Bey, çocukluğundan beri tedavi ettiği Mesture Hanımın kızı Mazlûme'yi muayene için hazırlanıyordu. Mesture Hanım, oturduğu iskemle bacaklarına uzun geldiği için sağ ökçesinin bir yan darbesiyle biraz ötede duran yastığı kendi önüne çekmek ve ayaklarını yastığın üstüne yerleştirmeğe ça-lişıyordu. Fakat bu küçük hareket bile onu o kadar yormuştu ki elinde olmadan uzun uzun soluyor, nefesi tıkanıyordu. Doktor, ancak yan gözle Mesture Hanım'ın hareketini görmüş, fakat kısılan nefesinden kadının durumunu anlamıştı. Kendi kendine:

«Yirmi yıl önce Hayrettin Paşa'nın kızı Mesture Hanım, tombul fakat tabiî ve sevimli. Yirmi yıl sonra Mesture Mazlum Hanım, başı, beli, ayakları üç tanbura içinde, kımıldanamıya-cak kadar şişman, aşırı asrî, devamlı bir çaba durumunu muhafaza için maddî manevî ter içinde, nefes nefese!» diyordu. Fakat başım çevirmeden tatlı bir sesle açıktan ilâve ediyordu:

— Sizi biraz şişmanlamış buldum Hanımefendi.

— Ah doktor, bilseniz şişman olmamak için ne kadar çalıştım. Evde benim için hemen hemen ayrı yemek pişiyor; o kadar sevdiğim halde Bomonti birası bile içemiyorum. Haftada tıç gün masaj ve hemen her akşam dansediyorum.

Annesinin maddî manevî tamamiyle zıddı görünen ince genç kız sandalyesinden hemen lâfa atılıvermişti.

— Perhiz yemeği bizim yediğimiz yemeğe sırf bir ilâveden ibaret. Bomonti birası her akşam, «bugünden sonra artık içmi-yeceğim» denilmekle içilmemiş oluyor. Her masajdan sonra, üç saat uyku, hele dans akşamları yenilen gatolarm, şekerlemelerin, içilen şampanyaların haddi hesabı yok!

Mestura Hanım kızının bu alaycı ve oldukça saygısız sözlerine kızmıyacak kadar asrî olduğunu gösteren tatlı bir sitemle ve Beyoğlu madamlarının aldığı bir durumla parmağını yalancı bir tehditle salhyarak:

— Meşant! dedi.

Doktor, muayeneye hazırladığı genç kızın zarif omuzlarını ihtiyar ve eski bir doktorun imtiyazı ve şefkatiyle okşarken sesinde yapma bir sertlikle homurdanıyordu:

__, Bu şampanyalar, gatolar, matolar bu omuzların iskeletini dolduramıyor!

Levent Şahverdi Arşivi

— Aman doktor, kızım bu tedansanların, Perapalas'm kibar balo gecelerinin onda birine gelmez. Ona varsa sinema, varsa tenis, varsa Üniversite arkadaşları, bir araya toplanıp on saat tartışma yaparlar, cigara içerler, neler de konuşurlar bilseniz. Bilmem Üniversite'ye gönderdiğimize iyi mi ettik. Bey'in mektuplarındaki ısrara dayanamadım. Ha! bir de bu küçük hanım baba annesinin dizinden ayrılmaz, bilmem bu köhne, örümcekli düşüncelerden bir türlü onu ayırıp tamamiyle asrî yapamıyorum.

Genç kız, başını kaldırdı. Doktora baktı. Durgun ve derin görünen yeşil gözlerinden birini kendisini tamamiyle anlayan, ler şeyde kafadar olan bir arkadaşa kırpar gibi kırptı. Doktor bir göz kırpmasiyle bu genç yüzün bir tarafında yukarıya çekilen bir kırışıklığa ve ince alaya karşılık, öbür taraftaki masum sesizlikle ne kadar sevimli ve zeki, ne kadar muhayyel bir güzel palyaçoya benzediğini düşündü. Mazlûme, annesine bakmadan, doktoru güldüren yapmacık bir ciddiyet, sanki konferans veren bir tavırla:

— Büyük annem, yeni dansları eski kabakçı araplarınm o-yunu kadar bile güzel bulmuyor. Hem bu danslar, ya Amerika vahşilerinden, ya da Amerika zencilerinden geliyormuş, hele cazband bütün bütün aşağı bir şey. Büyük annem, ben gramofonda «fokstrot» çalarken saksafonu fena çalınmış zurnaya benzetiyor. Zurna ile çalmırsa çok güzel olurmuş. Biz Üniversite'de artık Zeybek danslarını tercihe karar verdik. Tıbbiyeli arkadaşlar, geçen gün Avrupa'dan dönen bir genç hocalarının şerefine ocakta çay ziyafeti verdiler, edebiyat şubesinden bazılarımızı da davet ettiler. Bu genç öğretmen, asrî Avrupalılar için ne söyledi bilseniz, annemin asrî dediği bir çok şeylerine köhne, örümcekli dedi. «Eski uygarlıkları gibi Avrupa'nın gübre yığınları altına gömülmesine az kaldı» dedi, hem bizim ne kadar asrî diye aldığımız şeyler varsa onların yüzünden Avrupa batacakmış, bizim hiç bilmediğimiz birtakım büyük şeyler, ya-

rmm yeni uygarlığına aktarılacakmış. Büyük anneme anlattım. O kadar sevindi ki, adamcağızın evli olup olmadığını soruşturuyor, eğer bekârsa ben de artık evlenmemek için verdiğim kararı büyük annemin hatırı için bozacağım.

— Ya sen ne düşünüyorsun Küçük Hanım? Eğlendiğin bu asrîlik sayesinde bir genç erkek kadar serbest olmadın mı?

Mazlûme güldü:'

— Gerçekten, uygarlık nimetlerinin gençlere bu faydası oldu ama daha çok, bundan büyükler istifade ediyor. Bu balolar, tedanslarda en çok bizim anneler eğleniyor, flört yapıyor ve dansediyorlar. Hele Şişli gençleri hep onların tekelinde. Artık doktor, Allah için söyle, bir tarafı inmeli, yanakları sarkık, bir göz kapağı düşük diplomat eskilerinden başka bize kimse kalmazsa nasıl biz asrîlikten hoşlanalım?

— Hain kız nasıl gençler kalmıyor, analar gençlere hep sizin hatırınız için iltifat ediyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Doktor Asım zevkle, şefkatle, biraz da hayretle genç kıza bakıyordu. Onu şimdiye kadar sessiz, ciddî, belki de zekâsı durgun, annesinin dediği gibi büyük annesinin etkisi altında kalmış diye düşünüyordu. Her halde genç kızm ruhunda bir gelişme, belki de onu bu kadar tuhaf, hoş yapan yeni bir kalb zembereği vardı. Her halde bu konuşma yeteneği ona biraz Üni-versite'ye devamından beri gelmişti. Büyük annesinin etkisi onu yapma olmaktan muhafaza etmişti. Üniversite de asrîliğin o, adını bilmediği genç doktorun dediği gibi Avrupa uygarlığını batıracak olan çirkin ve ucuz görünüşlerinden kurtarıyor, genç kızda tabiîliğe, serbest düşünceye karşı bir eğilim uyandırıyordu. Asım Bey, yıllarca kendi kızı Zeyno'yu sırf kendi yetiştirdiğinden dolayı biraz müstesna telâkki etmişti. Son yıllarda bütün geçiş devresinin taklitçiliği, çirkinliği arasında gerçek yeni bir Türk kızı örneği yetiştiğini görüyordu. Mazlûme, şimdi o-na bu örneğin çok sevimli bir ifadesi gibi görünüyordu. Mazlû-me'nin alaycı, kesin, annesinin yumuşak, belki de azıcık asrîlik özentiliği kokan bir yolda devam ettirdiği tartışmayı dinlerken bu genç kız örneğinin çizgileri gözünün önünde beliriyordu. Şimdi şehirli Türk kızı hep böyle ince yüzlü, narin yapılı, sinir-

liydi. Çoğunun gözleri derin ve yeşil, tavırları atılgan, konuşmaları uyanık ve bazan alaycı idi. Kıyafetleri zarif ve basit, düşünceleri azıcık mübalâğaya, mizaçları heyecana, hülyaya eğilimli olmakla beraber zamanlarının genç erkeğinden daha fazla özgür, daha az ukalâ ve çekici bir surette şımarık ve hususî idiler. Yeni Türkiye'de en ileri açık düşünceli öğe bu genç kızlar-sa, ayni kızlar memleketin en ulusal, en gerçek örnekleri gibi görünüyorlardı. Buna karşılık, yine şehirlerde asrîlik akımında geri kalmak kaygusile hareketlerini, kıyafetini yeni zamana aşırı derecede uydurmağa çalışan hoppa, orta yaşlı yapma bir kadın örneği özellikle istanbul'un kibar denilen toplum hayatında göze batacak derecede belirgindi.

Mesture Hanım ünlü bir milletvekilinin Vakit gazetesinde çıkan mülakatından ezberlediği «köhne ve örümcekli düşünceler»! yerinde harcamış olmaktan doğan hoşlanmayı kendi kendine biraz tattıktan sonra, yine kırıtarak lâkırdıya başladı:

— A! Doktor, bugün size ben asıl başka önemli bir mesele danışmak için geldim. Kızımı da onun için muayene ettirmek istedim. Fakat bu geveze çocuklar insanda akıl fikir bırakmıyorlar ki...

— Buyurun Hanımefendi.

— Size kızımda anemi olduğunu söylemiştim. Şimdi muayenede de göreceksiniz. Bey, Diyarbakır'da, biliyorsunuz, bizi oraya istiyor. Kız bu halde iken nasıl giderim? Bütün derdimin arasında bir de bu üzüntüsüz seyahat kabil olmadığını söylerseniz belki Bey bu düşünceden vazgeçer.

Genç kız, sinirli ve çevik bir tavırla doktorun kolunu çekti.

— Kuzum anne, doktora etki yapma. Ben gitmek istiyorum, vallahi bir şeyim yok doktor, bu yaşta annem gibi tulum olacak değilim ya! Hem kırmızı yanaklı insanların rengi hep tabiî değil ki, bir annemin tuvalet masasını görseniz.

Levent Şahverdi Arşivi

— Bayağı sözler kullanma Mazlûme! Bunlar, hep baba annenin anlayışı. Tam asrî hayatı öğreneceği, sosyeteye alışacağı

tir yaşta nasıl Diyarbakır çöllerine giderim. Erkekler öyle egoist oluyorlar ki'...

— Babama ben yazdım, bizi istemesini rica ettim. Sen istemezsen gelme anne, ben bu yapmacık hayattan bıktım usandım, yallahi doktor, hiç yeni bir şey olmuyor; dans, briç, poker, dedikodu, yine dans, poker filân, bir de eli manikürlü, yüzü pudralı cici beyler.

— Allah Allah, erkek oldum diye herkes tırnaklarını hamal gibi mi tutsun! Ben anlıyorum, bir Anadolu subayı modası çıktı; bizim sivil gençler gözden düştü. Oysa, bu cahil kız görse, subaylar daha şık, hem yüzleri pudralı, hem...

— Anladık anne, biliyoruz. Benim subay filân istediğim yok. Ama sen de beni ille sefaret kâtibine vermekten vazgeç... Bir bilsen doktor, annem nasıl gece gündüz sefaret kâtibi avı yapıyor, Ama ben biliyorum, kendi de benimle Avrupa'ya gelip salonlarda dans edecek...

Doktor, heyecanla, biraz ileri giden Mazlûme'yi susturmak için omuzlarını bir daha okşadı:

— Muayene ederken lâkırdıyı kesmeli Küçük Hanım. Herhalde son söz benim, Diyarbakır'a gider misin, gitmez misin, muayeneden sonra belli olacak.

Muayeneden sonra, Mesture Hanım ağırbaşlı bir tavırla doktorla yalnız kalmak istediğini söyledi. Kızını doktorun muayene odasına açılan kitaplığına gönderdi. Doktorun yüzünden kızında önemli bir şey olmadığını hemen anlamış, doktorun bunu kızının yanında söylememesini kaşla gözle, bütün yüzüne verebildiği anlamlı bir ifadeyle anlatmayı başarmıştı. Yalnız kalınca, kızının geleceğini ilgilendiren önemli bir noktada direnerek doktora istediğini yaptıracağını sanıyordu. Mazlûme kapıyı kapayınca doktor önce söyledi.

— Kızcağızda hiçbir şey yok, niçin bu seyahati istemiyorsunuz?

— Ah! Doktor, siz bir Omdu mond (1) sunuz. Babasına, kıtı) Fransızca «homıtıe de monde», (kibar adam) demektir.

zina anlatamadığım şeyi size anlatayım. Mazlûme yirmi yaşında bir iki yıl daha evlenmezse kimse yüzüne bakmıyacak. Aslında, kendi de şimdiye kadar bütün kısmetlerini tepti. Diyarbakırda kimi bulup vereyim. İstanbul'da kimseyi beğenmeyen oradaki eşrafı mı beğenecek?

— Belki Mazlum Bey'in de bu konuda bir düşüncesi var dır. O kadar parlak, yakışıklı subaylar

Levent Şahverdi Arşivi

var ki.

— Var ama bir kısmının parası yok. Parası olan büyüklerden hemen hepsi evli. Siz çok iyi bilirsiniz. Babamdan biraz kırıntı kalmasa Bey'in parasiyle bu sosyete hayatının yanma yaklaşabilir miydik? insan asrî ve uygar hayata ya parasiyle kavuşur, ya da bir sefir, bir sefaret başkâtibi ile evlenirse. Yoksa subayın en yüksek rütbelisi de adamı vahşete çağırıyor.

— Benim kızım da bir asker karısı ve yakında Diyarbakır'a gidiyor. Fakat o da Mazlûme kadar memnun. Üstelik ihtiyar babasından ilk defa ayrılması bile onun için bir sakınca değil.

— Kızınızdan sözederken hatırıma geldi, az daha unutacaktım. Merhum Akif Beyin oğlu Nihat Bey için kızımı istiye-ceklermiş. Kızınız onları çok yakından tanır sanırım. Acaba nasıl adamdır?

— Nahit... Galiba Sofya'daki kâtip...

— Hayır Prag'daki...

— İyi çocuktur sanırım. Fakat Mazlûme daha çok genç, hem de çok özgür ruhlu bir kız. Evlenmesini siz onun kendi kendine bırakınız ve bu seyahatten caydırmağa çalışmayınız. Kendi tecrübem üzerine söylüyorum, bırakın gitsin. Eğer siz gitmek istemiyorsanız o, kızımla beraber seyahat eder. Arkadaş olurlar. Kızımın yanında güvenilir bir subay da gidiyor...

— Karar vermek çok güç doktor. Ne ise bir düşüneyim. Gitmeğe karar verirsek iki gün sonra yine gelirim.

Mazlûme'yi, kapıyı açıp çağırdıkları zaman doktorun yazı masasında fotoğraflara dalmış buldular. Doktorun sesini işitince koştu, yanakları kırmızı, gözleri parlıyordu.

— Doktor, annemi kandırdınız mı?

Mazlûme'nin kırmızı yanaklarını, ışıldıyan gözlerini, Diyar-

hakir seyahati için duyduğu şiddetli istekten ileri geldiği düşüncesiyle evet dedi.

— Bakalım; annen, iki güne kadar uygun bir karar verecek, dedi.

Mazlum Bey ailesini doktor sofada geçirirken Zeyno, Be-bek'den dönüyordu. Merdivenlerden hızla yukarı kata çıkan bu kurşunî tayyörlü, zarif başlı genç kadına bakmak için ana kız, başka başka duygularla birdenbire durdular.

Doktor da Zeyno'yu Mazlum Bey ailesine tanıştırırken onların da kendisiyle beraber Diyarbakır'a gelmeleri ihtimalinden söz etti. Mesture Hanım ona bir iki yerde raslamıştı; fakat hiç dikkatini çekmemişti. Şimdi sırf Diyarbakır'a beraber giderlerse komutanın karısı sıfatiyle subay hanımları

Levent Şahverdi Arşivi

arasında merasimde kendisine üstün olacağını düşünerek meraklı gözlerle onu inceledi, içinden:

— Kara, kuru, kibirli, kazık gibi bir kadın! Komutan Muhsin Bey bunun neresini beğenmiş, hem de âşık olmuş, diyordu.

Fakat Mazlûme genç kadına bütün bütün başka gözlerle bakmıştı. O, önce Zeyno'nun sadeliği içindeki inceliğin sırlarını arıyordu. Annesinin sınıfındaki kadınların belirli bir özenle, mübalâğa ile asrîleşmeğe çalışmalarındaki yapmacılık onun sinirine ne kadar dokunuyorsa Zeyno'nun yaradılıştan ve tabiî halini de o kadar genç zevkine uygun buluyor, Zeyno'nun, akıllı yüzünü, güzel ve zeki gözlerini kendisine yakın duyuyordu. Zeynonun onda uyandırdığı ilgiye başka bir sebep de vardı. O-nun kendisini hatırlamak isteyen gözlerle süzdüğünü görünce çekici bir teklifsizlik ile:

— Bir defa sizinle Akif Bey'in yalısında görüştüktü Hanımefendi, dedi. Bir gün de ben sizi yine Akif Bey'in ailesiyle Kü-çüksu'da gördüm.

— Bana da yüzünüz yabancı gelmedi... Küçüksu'da...

— O gün siz beni görmediniz. Bir subayla koşmaca oynu-yordunuz.

Mesture Hanım, azarlıyan bir sesle:

— Mazlûme! dedi.

— Doğru söylüyorum anne. Hem Hanımefendi subaydan iyi

koşuyordu. Biz, Üniversite'de bir spor klübü yapıyoruz, açılır açılmaz size üyelik için rica edeceğiz.

Zeyno, Mazlûmenin uyandırdığı acı anıya rağmen genç kızın yeşil gözlerindeki içtenlik, yüzündeki anlamlı ve açık ifadeyi o kadar sevmişti ki elinde olmıyarak güldü:

— Sakın beni klübünüze üye yapmayın, o günden beri çok ihtiyarladım, hem çok yakında Diyarbakır'a gidiyorum.

— Belki bizde gideceğiz, inşallah beraber seyahat ederiz. Bir annemi kandırsak!...

Sabahleyin, muayeneye gelen hastaların sofadan geçmelerine rağmen Diyarbakır lâkırdısı uzadı. Zeyno ile birlikte gidecek subayın Binbaşı Hasan Bey olduğunu öğrenince ana kız daha fazla ilgilendiler.

Mesture Hanım hemen atıldı:

— Hasan Bey hücum taburu komutanı değil mi? Bizim Bey de onunla beraber gelmemizi yazıyordu, ne garip tesadüf!

Levent Şahverdi Arşivi

Mazlûme, hemen oracıkta, hareket günlerini söylemek bahanesiyle üç gün sonra Zeyno'yu ziyaret için izin istedi. Ayrılırken ikisinde de nedenleri kalbden gelen karşılıklı bir çekiş-ve dostluk başlamış gibiydi. Zeyno, arkalarından seslendi:

— Mazlûme Hanım, cumartesi hazırlanmak için Erenköyü-ne döneceğim. Adres Suadiye, Muhsin Beyin evi. Ama yemekten önce geliniz. Telefon numarası, çift yedi.

Mazhıme, heyecanlı, memnun, bu çekici genç kadınla beraber seyahat plânlarını gelecekteki dostluklarının ayrıntılarını düşünmeğe başlamıştı.

Mesture Hanım, dalgın, biraz da bozuk bir sesle:

—• Hasan Bey, Akif Beylerin damadı değil mi? Hani karısı Viyana'da ölmüş... diyordu.

Fakat içinden o da bir çok şeyler düşünüyordu. Hasan'm, karısının yüreğine indirerek öldürdü diye dedikodular vardı. Çok çapkın olduğunu söylüyorlardı. Acaba doğru muydu? Bununla beraber geleceğin, bir damadı sıfatiyle bir binbaşı ile bir sefaret kâtibi arasında kıyaslamalar yapılıyor; kızma koca olarak uygun olmasa bile kadınlar yanında başarısı olan genç bir subayla beraber seyahatin heyecanlı ve hâdiseli olacağına gü-

veni vardı. Vagonun penceresinden bu tehlikeli subayın kendisine: «Sizin kadar güzel bir mahlûk görmedim, kızınız ve komutanın karısı yanınızda, büyük kardeşleriniz gibi hanımefendi» dediğini hayal ediyordu. Gerçekten, asıl noktalarda iffetli kalan kadın, kırkında atıldığı toplum hayatında «flört» şeklinde beliren şeylerden hayalî bir genç kız kadar tat alıyor, heyecanlanıyordu. Bütün bunları düşünürken Hasan ile Zeyno arasında geçmiş bir zâf olduğuna dair bir dedikodu işitip işitmediğini hafizasının en derin köşelerinde arıyordu.

— Alo, alo, orası çift yedi mi?

— Evet, kimsiniz?

— Ben, Mazlûme Mazlum! Miralay Muhsin Bey'in eşi Zeyli eb Hanımefendiyi arıyorum!

— A! Siz misiniz Mazlûme Hanım? inşallah beraber seyahat edeceğimizi haber vereceksiniz.

— Ben, burada bir yerde misafirim. Sizi ziyarete gelebilir miyim?

— Çok iyi olur, hemen gelemez misiniz?

— Ah yazık ki, yemeğe davetliyiz. Fakat yemekten sonra hemen gelirim.

Zeyno, gülümser bir yüzle telefonu kapadı. Genç kızı gördüğünden beri aralarında, gelecekteki

Levent Şahverdi Arşivi

bir dostluk ihtimalini zevkle düşünüyordu. Zeyno'nun çocukluğu ve ilk gençliği babası ile Saffet gibi iki düşünür erkek yanında geçmiş; eğitiminde, huyunda onların etkisi altında kalmıştı.

Azize, onun en yakın ve en eski kadın arkadaşıydı. Fakat Azize'de Mazlûmedeki düşünen, hayata biraz alaycı, biraz derin bir merakla bakan, etrafını çekici bir incelikle, açık bir zihniyetle çözümleme yeteneği yoktu. Mazlûme'yi gördüğü akşam, babasının kendi odasında uzun uzun ondan sözetmişlerdi. Mazlûme'nin açık, güven veren konuşuşu ona kızının evlendiğinden beri, hattâ Hasanla aralarında geçen ve faciaya çok yaklaşan olayından beri, kapanık, sessiz bir kadın olduğunu çoktandır kendi kendine itiraf etmediği garip bir acı ile düşündü. Zeyno'da da, o akşam, babasına eski günlerdeki bir çocuk açık-

lığı, bir arkadaş teklifsizliği ile yaklaşmak arzusu belirmişti. Babası, önce, ona Mazlûme ve ailesi hakkında bir çok bilgi vermişti. Nasıl oldukça mutaassıp, geri fakat ayni zamanda keskin zekâlı ve kişilik sahibi bir büyük annenin etkisi altında kaldığını; annesinin onu, kendi deyişiyle, asrîleştirmek, sosyete hayatına alıştırmak için nasıl çok kere boşuna bir kuvvet harcadığını ve yıllardan beri taşralarda dolaşan bir asker kızı olduğunu anlattı. En sonunda dedi ki:

— Ben bu kızın Diyarbakır'a gitmesini çok isterdim Zeyno, sen orada yapayalnız kalacaksın. O da buradaki çevresi içinde pek eğlenmiyor. Annesi gelmese daha iyi olur. Sen ona karşı hemen manevî bir büyük kardeş, küçük bir ana durumu alırsın. Bu, sana evinin dışında tatlı ve içten bir iş güç olur.

— Ben de annesinden çok hoşlanmadım, doktor! Zavallı bir şey! Kızını burada alıkoymak istemesi, onun vesilesile her eğlence yerine gidebilmeğe kızını bahane etmek için.

— Hayır hayır, o da çok iyi yürekli bir kadındır. Biraz bayağı ve taklit yeteneği çokça, azıcık da isteriye eğilimli, kocasından o kadar uzun zaman uzakta kaldı ki, bu, onun için iki taraflı bir tehlike... Burada yalnız kalsa, korkarım, -asrîlik gereği- hepsini tecrübeye kalkacak. Oraya giderse belki kocasını beğenmiyecek...

— Bizim de orada oldukça alafranga bir topluluğumuz olacakmış, Muhsin Bey yazıyor, yani toplumsal hayat başlamış, Mazlum Bey'in Hanımı da balolar düzenler; Muhsin Bey'e, Mazlum Bey'e dans öğretir, Hanımcağız kendisine her halde bir iş güç bulur. Biz de Mazlûme ile başbaşa kalırız. Her halde dok-torcuğum, sen Hanımı bizimle beraber seyahate kışkırt!

— Zeyno, sen Hasan Beyle yalnız seyahat etmek istemiyor musun?

Bu; babasının Zeyno evlendikten sonra, Binbaşı Hasan'dan

ilk defa söz edişiydi.

Zeyno, gergin ve acı bir gülümsemeyle cevap verdi:

Levent Şahverdi Arşivi

—- Fesat yürekli doktor! Hayır bunu hiç düşünmedim ve

düşünmeğe de lüzum olmadığını Hasan Bey'i görünce anladım.

O kadar resmî, o kadar komutan karısına karşı gereken askerce bir durum almış ki...

— Zavallı!

— Neden zavallı? Emin ol doktor, ikimiz de tamamiyle u-nuttuk. Fakat ben böyle unutmak istemiyordum.

— Ne demek istiyorsun?

— Ne bileyim? îçten iki dost tavrı almak istiyordum.

— Ne engel var?

— Hasan Bey'in dostluk filân istemediğini anladım. Bilsen baba bu dostluğu biraz da Azize'nin anısına saygı göstererek, Azize'nin güzel küçük kızı için istiyordum. Ama ne güzel kız doktor! Hasan Bey Azize'ye iyi koca olmadı, bu çocuğa iyi bir baba olsa!

— Sen, onu bir dost sıfatiyle uslu ve iyi bir baba haline sokacağını sanıyordun değil mi, Zeyno? Senin o kadar çocuk sevdiğini bilmiyordum. Zeyno?

Zeyno çocuktan söz ederken huyunun bütün tutkusu gözlerinde, yanaklarında tutuşmuş gibi oldu ve doktor o zaman tıpkı Hasan'm anladığı gibi bir erkek içgüdüsiyle. kızının hayatta eksik olan şeyi ve bu eksikliğin Muhsin Beyle aralarındaki ahenk ve ilişki için nasıl bir tehlike olacağını sezdi.

Bu ilişkinin sekiz ay içinde ne kadar kuvvetlendiğini ya da ne kadar zayıfladığını çok bilmek istiyordu. Yalnız kızının yüzü birdenbire kapandı ve lâkırdıyı Mazlûme'ye çevirdi.

Zeyno, Muhsin Bey'in kitaplığında hazırlattığı çay masasının başında Mazlûme.yi beklerken babasiyle konuşmalarının genç kızın etrafında bir sürü karışık meseleler topladığını düşünüyordu. Fakat Mazlûme'nin heyecanlı yüzünde, yeşil gözlerinde büyük bir sevinçle geldiğini görünce, yalnız genç kızın nasıl sevimli bir arkadaş olduğunu anladı. Çay masasının başında bir saat sonra, iki içten kahkaha, durmaksızın biribirini kovalıyordu. Mazlûme, Diyarbakır seyahatine annesini kandırmak için neler icadettiğini, yolda annesini Binbaşı Hasanla baş-başa bırakıp ikisinin nasıl eğleneceklerini anlatıyor; sonra yüzü şeytanlıkla karışık apansız bir kaygıyla bulutlanıyor.

— Beni sakın kuş beyinli bir kız sanmayınız. Zeyneb Ha-

Levent Şahverdi Arşivi

nımefendi. Ben, dünyanın ne kadar ulusal ve uluslararası meseleleri varsa hepsini düşünüyorum. Ne kadar akıllı bir kız olduğumu, bir kitaplık gibi konuştuğumu, size bilgili babanızı aratmıyacağımı sonra anlıyacaksmız.

— Benim adım Zeyno... __Benimki Mazlûme...

— Mazlûme!

— Zeyno!

iki genç kadın biribirini keşfeden iki yalnız çocuk gibi memnundular. Zeyno kendisinin de hayret ettiği bu neş'e ve sür'atle kurulan karşılıklı sevginin arasında Muhsin Beyle sekiz ay başbaşa ve çok şiddetli bir heyecanla geçen hayatından sonra, cinsiyeti olmıyan, duru ve genç bir arkadaşlık ilişkisini dinlendirici ve yeni bir kalp tecrübesi olarak düşünüyordu. E-vet Hasan'ı Mesture Hanımla başbaşa bırakacaklar; iki genç kadın seyahatin yeniliğini, ihtimallerle dolu tuhaflığını tadacaklardı.

Mazlûme'nin annesi Erenköyün'de bir akrabada bir hafta kadar kalacak, buradaki dostlariyle seyahat konusunda uzun uzun konuşacaktı. Mazlûme de bundan faydalanarak bol bol Zeyno'ya gelecekti. Gülerek:

— Önce, sabahleyin bir defa yalnız yürümeğe çıkıyorum. Galiba komşuların birinde bekâr bir sefaret kâtibi eskisi olacak ki ona raslarım ve güzelliğimle hayran ederim umuduyla annem sesini çıkarmıyor; o vakit anneme söylemeden gelirim.

— Sonra...

— Sonra, öğleden sonra da açıkça izin alır, çaya gelirim.

— Her gün değil mi?

— Her gün ama. siz de benim anneme bu izinler için yüzüm olsun diye bir defa beni, görmeğe geliniz.

— Kaç defa istersen...

—• Çok defa olmaz, komutanın hanımefendisi rolünü muhafaza etmek gerek. Anneme bize Diyarbakır'da toplumdaki yeri ile faydalı olabilecek ağırbaşlıca, fakat çok kibirli olmıyan bir Hanımefendi gibi görünmelisiniz.

— Bir defa Zeyno diyeceksin, «siz» demek olmaz.

Levent Şahverdi Arşivi

— Peki! Sen, sen, sen!

Zeyno ile beraber büyümüşler gibi teklifsizce öpüşerek ayrıldılar. Mazlûme, sözünde durdu. Üstelik annesi istanbul'a i-nerken Zeyno'nun ricası üzerine Mazlûme'yi iki akşam Zeyno'-ya misafir bıraktı. Baharın birdenbire sıcaklanan havasının bu iki iyicil gününde iki genç, gündüz açıkta, deniz kenarında dolaşıyorlar, akşamları saatlerce konuşuyorlardı.

Mazlûme'nin gideceği sabahtı; çay masasında karşılıklı o-turmuşlar, sigara içiyorlardı. Genç kız birdenbire dalan gözlerle sordu:

— Zeyno, Doktor Âsim Bey'in masasındaki gözlüklü, şişman resmin sahibini tanır mısın?

— Bu sakın Saffet olmasın!

— Evet evet, Doktor Saffet... Fakat nasıl bu büyük adama sadece Saffet diyorsun?

Zeyno'nun «vaktiyle nişanlımdı» cümlesi dilinin ucunda i-di. Fakat her zaman eğlenir gibi her şeyden söz eden bu küçük kızın bu meseledeki fazla ciddiyetinden ürktü. Acaba Saffetin vaktiyle nişanlısı olduğunu söylese Mazlûme ile başlıyan bu billur gibi şeffaf sevgi bulutlanır mıydı? Her halde bunu tehlikeye koymak istemedi:

— Babamın en sevgili öğrencisi ve muavini. Benimle hemen hemen beraber büyüdü...

— Ama yaptın Zeyno, o yüz yaşında gibi ciddî...

— Benden sadece üç dört yaş büyük, fakat sen onu nereden tanıyorsun Mazlûme? O kaç zamandır Viyana'da.

— Bizim tıbbiyeli arkadaşların hocası, bir çeşit ilâhi gibi bir şey. Bir hafta önce bir çay ziyafeti verdiler, tabiî onun şerefine; beni de davet ettiler. Çok büyük ve önemli şeyler söyledi...

— Eğleniyorsun...

— Vallahi değil, konusunu şöyle bir bölümledi. Gerçek uygarlık, sözde dış uygarlık... Çürümeğe mahkûm olan kısmı, ebedî olan kısmı, biz hangilerini aldık, hangilerini almamız gerek gibi şeyler. Bundan daha ciddî şey ne olur?

— Saffet vaktiyle öyle konuşmazdı.

Levent Şahverdi Arşivi

__Şimdi öyle konuşuyor. Çok bilgince konuşuyor ama meselenin ruhu biraz benim büyük annemin dediklerine varıyor. Neyse, ben ağzı açık dinledim, azıcık da korktum, fakat biraz sonra ahbap olduk. Hattâ bir gün sonra yine bir tıbbiyelinin evinde bir çayda bulunduk, beraber dans bile ettik.

— Oooo!...

— Ooooo!... Ya. Büyük anneme bu dans kısmını atlıyarak. yine dans aleyhinde, bizim asrîlik aleyhinde söylediği şeyleri anlattım. Hemen çöp çatanın biribirimize bizi nasibetmesi için dua etti. Büyük annem beni, annemin akılsızlığını nasılsa miras almamış bir çeşit dâhi gibi sayar, bu kadar akıllı adamı benden başka kadının anlıyacağma inanmıyor. Onun için Doktor Saffet'i merak ediyordum. Doktor Âsım'm masasında resmini görünce senden her halde bir bilgi alabileceğimi düşündüm.

— Kurnaz seni...

— Vallahi seni Doktor Saffet'i tanıyor diye sevmiyorum.

— Anlıyorum yavrum! Yalnız niçin bize henüz gelmediğini düşünüyorum.

Hayatın tuhaf raslantılarmdan biri Saffet'i o dakika Zey-rıo'ya telefon ettirdi. Ziyaret için izin istedi. Çaylarını Muhsin Beyin odasında içiyorlardı. Onun için Mazlûme, Zeyno'nun telefon elinde:

— Bu ne vefasızlık Saffet, niçin beni görmeğe hâlâ gelme-din? dediğini işitti. Birden bire tutuşan gözlerle hemen atıldı, telefonun ahizesini eliyle kapadı:

— Allahaşkma bugün davet et! Ben de geç vakit giderim. Belki de beraber döneriz, dedi.

Zeyno gülerek Mazlûme'nin isteğini yerine getirdi.

* **

Ertesi gün, sabah erkenden Saffet, Hasan'm odasında oldukça heyecanla dolaşarak şu yolda konuşuyordu:

— Seni şimdiye kadar hareket etti sanarak aramadım Hasan. Hattâ Zeyno da İstanbul'da değil sanıyordum ve hocama bile ilk hafta gidemedim. Kadıköy vapurunda önceki gün uzaktan Zeyno'yu gördüm. Burada olduğunu anladım. Hocama git-

tim. Erenköyü'nde olduğunu söyledi, dün öğleden sonra ziyaret ettim.

— Hâlâ Zeyno diyorsun Saffet.

Levent Şahverdi Arşivi

— Bir alışkanlık! Kendisine Zeyno demiyorum. Ne ise o senin burada olduğunu, beraber hareket edeceklerim söyledi. Bir de başka bir genç kız misafir var. O da Diyarbakır'a gidiyor.

— Kim bu?

— Mazlûme isminde Üniversiteli bir kız.

— Ha, kurmay başkanının ailesi, dün kolorduya gideceklerini söylediler. Onlara da lalalık galiba bize düştü.

Saffet güldü:

— Pek pişman olmazsın. Hem akıllı, hem şirin bir kız! Zeyno ile de çok dost görünüyor. Asıl sana başka sevineceğin bir haber vereceğim Hasan, ben de Diyarbakır'a gidiyorum.

— Anlamadım, ya Haydarpaşadaki derslerin?

— Dört ay için çevrede sıtma incelemesi yapacağım. Ama korkma, sizinle beraber değil, nisanın sonunda hareket edeceğim.

*

**

Nisanın on beşinde, Haydarpaşa istasyonunda Diyarbakır yolcuları ve onları uğurlamağa gelenler toplanmışlardı. Zey-no'yu uğurlamağa yalnız babası ve Doktor Saffet gelmişlerdi. Ona karşılık, Mesture Hanım'ı kadınlı erkekli şık bir kalabalık selametliyordu. Diyarbakır'a gitmekten vazgeçirecek olan sakıncaların hepsi çürük çıktıktan sonra, yapacağı biricik şey, Anadolu'ya gitmenin Şişli'de kalmaktan daha iyi olduğunu, A-nadolu'ya gidenlerin gelecekleri etrafında mutlu ve şerefli ihtimaller dolaştığını anlatmak oldu. Mesture Hanım'm belirsiz ve karışık bir konferansa benziyen sözleri sanki etrafmdakilerin zihnine Mazlum Bey'in yakın bir zamanda Millî Savunma Bakanı olması kararlaştırılmış gibi bir şeyler getirdi. Kısaca, Şişli'de baloları, briçleri, tedansanları ile can atarak bıraktığı âleme ilkel bir becerik ve zekâ ile kendi durumunu imrenmeğe değer göstermeği başardı. Fazla olarak kendisini Diyarbakır'a uy-

varlık götüren yeni ruhlu bir kadın gibi gösteriyordu. Gider pitmez bir defa «köhne ve örümcekli» düşünceleri kaldıracak, kendi etrafinda kadınlı erkekli asrî bir cemiyet toplıyacak, çaylar verecek, briç ve poker oynatacak, dansı moda haline sokacak Diyarbakır'da yeni hayatın bir çeşit kraliçesi olacaktı. Giderken gramofon götürüyordu. Fakat kuracağı sosyete başarı gösterirse, istanbul'dan bir cazbant getirteceklerdi. Belki büküklerinden biri Diyarbakır'a gelirse, onun şerefine bir balo ile başlıyarak, balo gibi uygarlığın en yüksek nimetini de Diyarbakır'a tattıracaktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bütün bu sâf sözleri, bir kısmı gerçek bir imrenme ile, bir kısmı içten gelen bir alayla dinliyordu. Fakat hepsi kimin ne o-lacağmı, hangi adamın iktidara geleceğini bilmediklerinden Mesture Hanım'm kendi kendini inandırdığı gelecekteki büyüklük hülyasına inanmış görünmeyi ihtiyata uygun sayıyorlardı. İstanbul o günlerde henüz formaları sökülmüş iktidar sandalyesini kaybetmiş, cezasının ne olacağı belli olmıyan suçlu ve bir kenara bırakılmış bir insan gibi Anadolu'nun gözüne girmek, Anadolu'ya yaranmak için hiçbir şeyden çekinmiyordu. Mesture Hanım, daha Haydarpaşa istasyonunda ulusal hareketin ilk günlerinin yürekler acısı halini ve sıkıntısını çekmişlerden çok fazla bir taassubla İstanbul'u küçümsemeye, İstanbul'un yürümesi gereken doğru yolu göstermeğe başlamıştı. Tarihte her zaman olduğu gibi, bir dinin kurucularından çok, zahmet ve üzüntü döneminden sonra gelenler, başarı ve iktidar günlerinde, o dine girenler onu benimserler ve mutaassıp olurlar.

Moda sayfalarından fışkırmış gibi dolaşan Beyler ve Hanımlar, Mesture Hanım'm etrafında bir çember halinde konuşurken öbür tarafta Zeyno babasiyle karşı karşıya ve ikisinin gözlerinde de ilk ayrılmanın acısı hâkim, susmuşlardı. Saffet ve Hasan az ötede ayakta, biraz somurtkan, biraz zoraki bir sabırla şimendiferin hareket düdüğünü bekliyorlardı.

Annesinin yanında uğurlamağa gelenlerle konuşan Mazlû-me'nin, bugün bambaşka bir usluluğu, annesinin ahbaplariyle nazik nazik konuşması vardı ki Zeyno'nun o tarafa bakmadan dikkatini çekmiş, mahzun dudaklarında bir gülümseme uyan-

dırmıştı. Şimendiferde yalnız kalır kalmaz alaycı ve biraz ince sesiyle nasıl, tuhaf şeyler anlatacak, onu güldürecekti. Fakat Zeyno'yu böyle birdenbire bir şefkatle Mazlûme'ye bağlıyan şey, onun bu tuhaflığından çok, genç ruhunda hayatın değer ve anlamlarını kendisinden fazla bir açıklıkla bir denge ile görüşü idi. Zeyno, Mazlûme'nin hemen Saffet'i beğenen kusursuz düşüncesinde, kendisinin o yaştaki anlayışının çok üstünde bir olgunluk bulmuştu. Belki görünüşü o kadar şirin ve hafif olan çocuğun ciddî ruhu Saffetin kalbinde Zeyno'nun açtığı yarayı kapatacaktı. Buna Zeyno'nun sevinmesi gerekirdi ve sevinmeye çalışıyordu. Fakat Saffet hâlâ eski Zeyno zâfiyle yaralıydı. Saffetin Diyarbakır'a gelişi, Zeynoyu da Mazlûme kadar sevindirmişti. Orada elinden geldiği kadar görünüşleri başka, fakat ruh ve düşünceleri o kadar biribirine benziyen iki genci, Saffet ile Mazlûme'yi bir araya getirmeğe çalışacaktı. Bunu düşünürken gözü Saffetin yanında ayakta duran Hasan'a ilişti. Yüzü çatkın ve çizgi içinde idi. Fakat keskin, sarı gözleri yeni gördüğü bir arazinin haritasını alıyormuş gibi dikkatle, özenle Mazlûme'ye dönüktü. Zeyno, nedenini anlıyamadığı bir sıkıntı ile, belki de rahatsız bir önsezi ile bu konudan zihnini uzaklaştırmağa çalıştı.

Mazlûme ilk istasyondaki hareket zamanının yaklaşmasından doğan kalabalık ve gidiş gelişten faydalanarak Zeyno'nun yanına koştu. Şımarık ve tabiî tavrını hemen alıvermişti. Zeyno'nun kulağına:

— Annemin bizim Şişli âlemine neler anlattığını bir işitsen Zeyno, dedi. Öyle kendisi de yüksekten attığı şeylere inandı ki senin komutanın karısı olduğunu unuttu, babamın sanki Millî Savunma Bakanlığı bahis konusu, sen de bir yaver karısı gibi bir şey!

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno, gülmesini yenmeğe çalışarak:

•— Mazlûme, annenle bu kadar eğlenmeğe büyük annen razı oluyorsa, ben olmuyorum. Sen ne fena çocuksun!

Âsim Bey, Zeyno'nun Mazlûme'ye karşı aldığı sanki bir büyük kardeş tavrını iki gencin arasındaki sevgi ve dostluğun tatlı bir belirtisi diye seyrediyordu.

__Mazlûme, Zeyno sana birdenbire abla oldu, ben de seni

daha akıllı, uslu bulduğum için bu yalancıktan ciddî kızıma vasi tayin etsem, nasıl olur?

— Yarbay Muhsin Bey bırakırsa, hemen büyük annesi bile olurum. Fakat doktor Saffetle o subay ne konuşuyor? Suratsız bir subay, inşallah bizi o götürmüyor.

— O götürüyor.

— O halde buraya çağır da beni tanıştır, Zeyno! Annem el koymadan biz biraz yüzüne gülelim de yolda bize iyi baksın.

— Yolda bol bol görürsün, şimdi Saffetle meşgul. Mazlûme, yeşil gözlerini iki ince renk çizgisine çeviren bir

kısışla güldü.

— iyi ya, doktor Saffet'i de çağır, mademki o da Diyarbakır'a gelecek, anneme tanıtalım.

** A, B vagonlarından birinin küçük tarafına yerleşmişlerdi. Dört kişilik kompartımanda üç Hanım ve Zeyno'nun hizmetçisi Pervin; iki kişilik küçük kompartimana da onlarla birlikte giden Binbaşı Hasan yerleşmişlerdi. Mesture Hanım kendi hizmetçisini ikinci mevkie göndermek zorunda bırakan bu yerleşmeden memnun değildi. Özellikle Mazlûme'nin şiddetli isteği» onu Zeyno'nun yanma oturtmaktı. O halde, Mesture Hanım, Şişli'nin bu güzel yıldızı, asîl ve zengin bir paşanın kızı, bir yarbay karısı, bir hizmetçi parçasının yanında oturmak zorunda kalacaktı. Bu yarbayın, Muhsin Bey'in tümende alay komutanı olması şimdilik onun ağzını açmasına engel oluyordu. Fakat, içinden, bir türlü bu hareket için Zeyno'yu affedemiyordu. istanbul'da belki Mazlûme'nin hatırı için Zeyno'ya çok nazik, hattâ gönülsüz davranmıştı. Kıziyle Zeyno'nun biribirleriyle bu kadar senli benli olmalarından Mesture Hanım umutlara düşmüştü. Bu iki taze biribirleriyle konuşur, gülüşürken, dünya ile eğlenirken o, Mesture Hanım, Diyarbakır'ın kadınlık âlemine, hattâ komutana, öbür büyüklere güzelliği, zekâsiyle hâkim olacaktı. Fakat Zeyno-Mazlûme dostluğunun bir tarafı vardı ki, genel olarak gençliğin, alaycı, şımarık konuşmasını hoşgörür bir gülümsemeyle karşılayan Mesture Hanım'ı azaba sokuyordu. '

Levent Şahverdi Arşivi

Kızı yıllardan beri kendisine saygısız tavriyle düşüncesini fazla açık söylemiş, aldırmamıştı. Şimdi Mazlûme'nin Zeyno'nun yanında kendisiyle eğlenmesine öfkeleniyor; bunu ağır başlı bir sessizlikle, fakat içinden dargın, sinirli bir davranışla karşılıyordu. Ne de olsa Mazlûme onun kızıydı ve o kadar Zeyno'dan daha güzel görünüyordu ki, Mesture Hanım'm Mazlûme için gelecekle ilgili umutları yüzde yüz artmıştı. Anadolu'da çoğu bekâr olan büyüklerden biri, Mazlûme ile evlenirse o Mesture Ha-rıım'ın bu kara kuru zorba Zeyno'ya dünyanın kaç bucak olduğunu gösterecekti. Fakat bunun için kesin bir çare bulup Zeyno ile Mazlûme'nin arasını bozmak gerekti. Bununla beraber aceleye lüzum yoktu. Şimdilik bu komutanın karısiyle kızının dostluğu belki de işine yarıyacaktı, sonrasını o düşünecekti.

Tren hareket ederken Mesture Hanım'm dostlarından bir <-Bonvuayyaj», Doktor Âsım'la Saffet'den bir «Allah selâmet versin» yükseldikten sonra döndü. Kompartimana girdi ve Zeyno'nun eşyalarını raflara koymağa çalışan Pervinle çarpıştı. O zaman Öfkesini yenemedi, sitemli bir sesle:

— A Hanımefendi, bu kızcağızı bizim hizmetçi kızın yanma koysanız hem o konuşacak adam bulur, hem biz bu kadar sıkışmayız, dedi.

Cevabı Mazlûme verdi:

— Olmaz anne, Pervin'in burada olmasını ben istedim, o o kadar insana iyi bakıyor ki. Gündüzleri Pervin koridorda oturur, geceleri zaten uyuruz. (Sonra sesini alçaltarak) Binbaşı Bey'in kompartımanı iki kişilik, sen oraya gidersin, konuşursun.

Zeyno, Mesture Hanım'm çatılan kaşlarına bakarak ana kız arasında bir barış yapmağa çalışan bir gülümsemeyle:

— Görüyorsunuz ya Hanımefendi, bu adı mazlum kendi zalim kızınız yalnız bana değil, evimin adamlarına bile hâkim. Ker halde yolda sizi rahatsız etmemek için elimizden geleni yaparız.

— Zeynocuğum, güzel Zeynocuğum.

Mazlûme, bir çocuk gibi, Zeyno'nun boynuna atılmış; yanaklarım şapırdatarak öpüyordu.

Sessizce pencereden dışarıya bakan ve konuşmanın başlangıcında Mazlum Bey ailesiyle Zeyno'nun arasında bir fırtına başlangıcı sezen Hasan, kompartımandan, olayın geçtiği küçük koridora baktı. Zeyno'nun arkası dönüktü; Zeyno'nun omu-zunun üstünden iki yeşil gözle karşı karşıya geldi ve hemen çekildi. Yeni kadınların arasındaki dostluğu henüz anlamıyan büyük erkek sınıfı arasında Hasan da vardı. Eskilerin görünürdeki tatlılıklarında, devamlı bir çekişmenin gizli bir kıskançlığın sızlandığını görmüştü. Gerçi Zeyno'nun Azize'ye mutluluğunu feda ettiğini görmüş, kadınların arasında da iki erkek arkadaş kadar bazan yüksek fedakârlıklar olabileceğini düşünmüştü. Fakat bu fedakârlığı şimdi başka türlü yorumluyordu. Artık maddî bir çekicilik Hasan'ı şiddetle seven o günkü Zeyno'dan şüphe ediyordu. Kalbini, kafasını ayırabilen bu kurnaz Zeyno, belki de, kışla askeri dediği Hasan'dan kurtulmak için Azize'yi bir bahane olaralc

Levent Şahverdi Arşivi

kullanmıştı. Diyarbakır'da Zeyno'nun bu yeni dostu Mazlûme ile başbaşa özel hayatının bir köşeciğine gömülmesi ihtimalini memnun olmayarak düşündü. Gerçi kendisi, aralarına soğuk bir resmilik engeli koymuştu; fakat bu engeli görmemiş gibi duran kayıtsız ve uzak bir Zeyno hoşuna gitmiyordu. Belki kendisi de pek çözümleyemez, Hasan'm soğuk davranışında acı duyan, nihayet düşkün ve gönülsüz, eski günleri yaşatmaya çalışan müstakbel bir Zeyno bekliyordu. A-raba bu isteği Zeyno'yu, kıskançlık, çarçabuk yola getirebilir miydi? Yeşil gözleri ve tuhaf yüziyle Mazlûme hayli güzel bir kızdı; devamlı bir cehennem alevi gibi insanı yakan Zeyno'nun yanında serin, taze ve güzel bir bahar rüzgârına benziyordu.

IV

GÖZÜN KÖR OLA HASO!

Qözün kör ola Haso, elin kınla Haso!

Muhsin Bey karargâhında, yattığı arka odadan türkü sesleriyle Kürtçe ve Türkçe Haso adında yaramaz bir çocuğa

durmadan inkisar edildiğini işitiyordu. Sabahleyin, erkenden, odasının perdesini kaldırınca yandaki bahçenin avlusunda, alçak bir iskemlede bir Buda heykeli gibi hareketsiz bir ihtiyar kadının oturduğunu görmüştü. Kadının gözleri tamamiyle kördü. Fakat alnındaki altınların, fesinin üstüne atılan uzun, koyu renkli yazma yemenisinin çerçevelediği geniş yüzde, bütün buruşuklukları ve âzası ile taştan oyulmuş gibi değişmez ve heybetli bir anlam vardı.

Bebekleri beyazlanmış, pırtlak gözleri hep ayni noktada, elleri dizlerinde sessiz duran bir canlı heykelin hep etrafı dinli yen birdenbire harekete gelmek için belli bir olay bekliyen bir tavrı vardı. Biricik hayat belirtisi, Muhsin Bey'in henüz göremediği Haso ismindeki çocuğu azarladığı zaman göze çarpıyordu. Ellerini kaldırıyor kalın ve umutsuz bir sesle ayni cümleyi haykırıyordu:

— Gözün kör ola Haso, elin kınla Haso!

Haso, yalnız ihtiyarın öfkesini körüklemekle kalmıyordu. Bazan sert ve zalim bir erkek sesi, çocuğu daha anlamlı bir kızgınlık ve şiddetle azarlıyordu: O zaman, avluda» evde bir gürültü, bir feryat, değnek darbesi, hattâ fırlatılan potin ve iskemle gürültüsü işitiliyordu.

Muhsin Bey kendi kendisine:

— Haso, dayak yiyor!

Diyor, fakat her halde büyük bir adamı korkutacak kadar ciddî görünen bu dayak Haso'yu ağlatmıyordu. Yalnız böyle zamanlarda telâş ve feryat artıyor ve vurularak kapatılan kapılardan sonra haykıran, azarlıyan erkek sesine üzgün, bitik bir kadın feryadı karışıyor ve bu karışıklığın sonucu oluyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Muhsin Bey'in karargâhtaki düzenli ve devamlı işi gücü arasında yalnız sabah ve akşamları duyduğu komşu evinin hayatı, hayalini kurcalıyan biricik şeydi.

Köşe minderinde pijamasiyle sabah kahvesini içerken Ha-so'nun evinden gelen her karışıklığı duyduğu zaman, bir Şer-lok Holmes gibi aile hayatının içyüzünü kendi kendine tahmine çalışıyordu:

«Bu ev bir Kürt beyinin olacak, epeyce büyük... Bu ihti-

"ar belki annesi, belki kaynanası. Çocuk dayak yerken bu kadar üzülen, ağlıyan genç kadın çocuğun anası. Belki de çocuğu kurtarırken kendisi de dayak yiyor. Fakat çocuk, niçin ağlamıvor? Gümbürtüden, yaman bir dayak olduğu belli: demek bu Haso, sıradan bir çocuk değil!»

Bir sabah, yaveri Yüzbaşı Sait Bey çok erken bir kâğıt imza ettirmek üzere yatak odasına girdiği zaman, Muhsin Bey'i pencereden komşunun avlusuna doğru merakla sarkmış buldu. Muhsin Bey o kadar dalmıştı ki, ne kapının açıldığını, ne de yaverin bile bile şakırdattığı mahmuz seslerini duydu. Yaver, genellikle çok dik ve tamamiyle işinin içine gömülmüş gibi dış hayattan habersiz görünen komutanın komşusunun bahçesiyle bu ilgilenmesini garip buldu, kendi kendine:

— Albay, Hanımın henüz gelmemesinden faydalanarak komşunun kıziyle mi eğleniyor? diyordu.

Bununla beraber, işi çok acele olduğundan birkaç defa kuvvetlice öksürdü.

Muhsin Bey, yaverin elinden kâğıdı alırken sanki kaygı ile:

— Bu defa bir çocuk sesi duydum, hınzır herif, mutlaka, çocuğun bir yerini kırdı.

Dedi ve kâğıdı okurken, kaşları çatık, ekledi:

— Ah, yezit, bozguncu heriflerden biri olsa da bir yakala-sak. Harp Divanı'na vermeden önce, şurada kemiklerini kırın-caya kadar bir dövsem!

Okuduğu kâğıt, Bitlis'teki Kürt ayaklanmasının Diyarbakır dolaylarına da yayıldığına, bazı Kürt ileri gelenleriyle şehrin, hattâ bazı köylerin ilgileri bulunduğu konusunda bir rapordu. Hemen inceleme yapmak ve kesin bir karar almak gerekti. Minderin üzerinde bir kurşun hıziyle gereken direktifleri yazdıktan sonra, birdenbire yaverine sordu:

— Sait Bey, yanımızdaki evde kimlerin oturduğunu biliyor musun?

Muhsin Bey, belki Sait Bey'e sorduğu bu soruyu unutmuştu, fakat genç yaver bir asker özen ve düzeniyle üç gün sonra amirine karargâhın yanındaki ev hakkında bilgi verdi: Ev, Kürt şeyhlerinden birinindi, içindekiler bekçi gibi oturuyorlardı. Ai-

Levent Şahverdi Arşivi

le, Ramazan Ağa adında çarşıda karpuz, üzüm satan bir adamla karısı, kaynanası, bir de oğlu dokuz, on yaşında bir erkek çocuktan ibaretti. Aslında Diyarbakır'a üç saat uzaktaki (K...) adını taşıyan bir Kızılbaş köyünden gelmişlerdi. Ramazan sertliği, zulmü ile ün salmış bir kabadayı idi. Galiba vaktiyle orduda çavuş filân olmuş, askerden kaçmış, sonra yine orduya girmiş, birkaç yıl da Rusya'da esir kalmıştı.

Muhsin Bey, genç subayın bu özenli incelemesine biraz güldü:

— Azizim, sen adamakıllı soruşturma yapmışsın, ben asıl küçük Haso ile ilgileniyorum. Her sabah, o kadar dayak yedikten sonra ağlamıyan bu çocuk, adamın zihnini kurcalıyor.

— Hangi çocuk?

— Haso dedim ya.

— Hangi Haso?

— Ramazanın oğlu.

— Adını nasıl öğrendiniz?

— Her sabahki gürültü bu çocuğun etrafında. Bu benim için bir küçük kahraman gibi bir şey. Bir gün mutlaka görmek isterdim.

Muhsin Bey'in bu isteği, çok geçmeden yerine geldi. Gerçekten, küçük Haso'nun kısa geçmişi, yeni çapraşık sinema filmlerinden birine benziyen gürültülü bir olayla geçmiş bir serüvendi ve bu serüveni başından bilmek ancak küçük Haso'yu insana tanıtabilirdi.

Tam on yıl önce, Haso'nun annesi, yine bu karargâhın sokağında, küçük bir yer odasında oturuyor ve karargâhta çalışıyordu. Olgun ve renkli güzelliğiyle subaylar arasında o zaman «Kürt Şeftalisi», adını alan bu genç kız, karargâhtan cinayetle sonuçlanması beklenen acı bir olay sebebiyle çıkarılmıştı. Komutanın yaveri genç Yüzbaşı'yı kıskançlık yüzünden öldürmeğe kalkışan nişanlısı Selman yakalanmış; karargâh çavuşlarından ve kendi teyzesi oğlu Haso çavuş kaçmış ve kız da annesinin yanına, yer odasına dönmüştü, ilkel kadınların ateşli huyları gibi gönül bağlarından kurtulmak istemiyen, o bağlara bir esir zevkiyle, inadiyle bağlanan Zeyno, bir gün,

Selman'm yahut Haso'nun kendisini öldürmeleri tehlikesinden çok, genç yaveri düşünüyor, ondan ayrılmanın ıstırabiyle yanıyordu. Yaver Hasan Bey'e düşkünlüğünün başka önemli bir nedeni daha vardı. Olayın geçtiği zaman Zeyno, Hasan'dan gebe idi ve bunu söylemek için bütün cesaretini toplamış, Ha-san'ın odasına gitmiş, fakat söyliyememişti. Hasan, onun için, isteklerine

Levent Şahverdi Arşivi

boyun eğilir, ölünceye kadar ayaklarının altında yaşanır, insanüstü bir erkekti. Ondan kendisi için bir şey istemek, zihninden bile geçmemişti. Fakat karnındaki çocuk da bu insanüstü erkeğin bir parçasıydı. Onu Kürt Zeyno'nun zavallı, yoksul çevresinde bırakıp gidebileceğini hiç düşünmüyordu. Bir cesaret edip söylese, mutlaka bir şey yapacaktı. Annesi bu olaydan sonra iki gün kapıyı kilitlemiş, korku içinde yaşamıştı. Bir annesinin elinden kurtulup kaçsa, yine bir çaresini bulacak, Hasan'ı görecekti.

ikinci akşam, idare lâmbasının kör ışığında bir makine hı-ziyle çorap örerken, iki gündür, dinmiyen işleri de bir makine düzgünlüğiyle akıyordu. Zeyno gençliğinin ateşine, tutkusuna rağmen, çevresine karşı bir koyun kadar uyan, yumuşak başlı bir yaratıktı. Annesi ne kadar becerikli, ne kadar bir erkek gibi çalışır, dişiyle tırnağiyle bu sert çevrede hayatlarını düzen-liyecek yetenekte ise, o, o kadar başkaları hesabına çalışmayı, herkes tarafından emredilmeyi tabiî bulan saf, belki de bön bir kadındı, iki gündür karargâha gitmek ve Hasan'ı görmek için yandığı halde, annesinin biraz dumanlanmasına rağmen hâlâ zorba ve sert gözleri altında sinmiş, gözyaşlarını akıtmış, beklemişti. Hâlâ ihtiyar kadının, onu, ikide birde etlerini mosmor yapan bir merhametsizlikle, hattâ oklava değneğiyle dövdüğü günler oluyordu. Annesinden üç defa daha fazla kuvvetli olan Zeyno, direnmeyi hiç hatırından geçirmiyordu. Belki Zeyno'nun annesi Perihan nine de, gençliğinde annesinin ve kocasının hükmüne, dayağına kaza ve kadermiş gibi boyun eğmişti. Bu, onların henüz isyan etmeyi düşünemedikleri bir devreye gelmişti. Fakat Perihan nine, çok gençken, kocasını kaybedince tek başına hayat mücadelesine atılmış; toprakla, toprak sahibi beylerle, hayatın en basit ihtiyacı için sonsuz emek

ve sıkıntı istiyen yıkıcı hayat çevresiyle dövüşerek ihtiyarlamış, pişmişti. Bu binbir zorluklarla dövüşebilen ihtiyar köylü erkeklere üstün bir yargı, bir sağduyu edinmişti. O sağ kaldıkça kızının ve kızının neslinin alınyazılarım yönetmek için en doğal bir hakti.

Karargâhtaki dövüşten sonra, iki gün, essiz ve durgun, bir köşede oturmuş; şimdi hem karınlarını doyurmak, hem de Zey-no'nun nişanlısından dokunulmazlıklarını sağlamak için bir çare arıyordu.

Zeyno doğduğu zaman, sütnine olarak evlerinde oturduğu Halet Beylere başvurmayı düşündü. Zeyno'yu hizmetçi olarak almalarını rica edecek, kendisi mutfakta boğaz tokluğuna çalışacaktı. Zeyno'nun süt kardeşi Ali Bey, İstanbul'da büyük bir okulda idi. O olsa, belki süt kardeşine kanad gererdi. Fakat her halde Halet Bey'in karısı da merhametli bir kadındı. Ne olursa olsun, ona başvuracaktı. Yalnız ihtiyar kadının zihninde kendi kendine itiraf etmek istemediği bir soru işareti, bir düğüm vardı. Zeyno'nun Sielman'la evlenmek istemediğim söylediği zaman, tavrmdakı tuhaflık ve ısrar, üç aydır dikkat ettiği diğer özel belirtiler, Perihan ninede fena bir kuşku uyandırmıştı. Gerçi komutana kızının Yüzbaşı Hasan Bey'e gönül verdiğini söylerken kızın gebe olduğunu da iddia etmişti. Fakat bu iddiası kurnazca uçurulmuş bir balondu. Hasan kızına âşık ise, bu gebelik söylentisini işitince, kızı kendisine nikâh kıyacaktı. O nikahlanmak istemese bile, Muhsin Bey gibi mertliği, temiz ahlâkı ile ünlü bir komutan, onu zorlıyacaktı. işte zihninde kuşku halindeki şeyi Muhsin Bey'e bir gerçek olarak anlattıktan sonra, iki gün kızını Hasan'a nikahlamak için karargâhtan gelmesi umulan teklifi bekledi. Bir mucize gibi, bir hârika gibi methettikleri istanbul'da kızını bir karısı, kendisini de subay kaynanası olarak egemen görüyordu.

Beklediği bu haber gelmeyince, içinden, istanbullu kadınların ne kadar başka olduklarını

Levent Şahverdi Arşivi

düşündü ve yavaş yavaş umutsuzlanmaya başladı. Hattâ Halet Beylere sığınabilmek de bu gebelik meselesinin doğru olup olmadığını bildikten sonra kabildi. Şüphesi yanlış ise Halet Bey'e hemen sığınacaklar, ka-

bul edilirse orada mesele kapanıncaya kadar kalacaklardı. Hele Selman hapisten çıktığı zaman, bu iki kadını himayesiz bulursa, çok korkunç ve tehlikeli bir durum belirebilirdi. İhtiyar yatsı namazına abdest alırken namazdan sonra Zeyno'yu sıkıştırmağa, gerekirse dövmeğe karar vermişti. Namazın ancak farzını kılabildi. Selâm vermeden kapının yavaşça vurulduğunu duydu. Vuran her halde etraftan varlığını gizliyen çekingen bir adamdı Zeyno'nun açmasına engel olmak için bir iki hızlı «Estağfurullah» dan sonra işin önemi dolayısiyle namazını bozdu. Kapıya kendisi gitti.

İdare ışığının sönük gölgesinde çalışan Zeyno, ne kapının çalındığını, ne annesinin gittiğini duydu. O yalnız, kendi yanaklarından akan özlem ve çaresizlik yaşlarının ateşini duyuyordu. Yarım uyku içinde, Diyarbakır'ı koca bir alev gibi saran sıcak ve beyaz gecede, karargâhın damında Hasan'ın çelik kollarının kendini sardığı ânı tekrar yaşıyordu. Mânâsız ve yeknesak hayatının nihayetsiz bir tekerlemeye benziyen olaylar arasında bu anının ayrı bir mutluluk nakaratı olarak kalacağını biliyor; fakat bu anının zevkini ne acıklı, ne uzun bir sıkmtiyle ödiyeceğini henüz bilmiyordu. Bu uzun ve acı gecede, Hasan'ın hayaliyle dolu, ağlarken vücudunda çocuğunun hareketini ilk defa sezdi. Bu duygu, ona hem durumunun zorluğunu ihtar etti, hem de tehlike dolayısiyle içgüdüleri şiddetle çalışmaya başlıyan bir hayvan gibi etrafını dinlemeğe, etrafını adamakıllı duymağa başladı, ve o zaman annesinin dışarıda yavaş bir sesle konuştuğunu işitti.

Annesinin konuştuğu adam Haso çavuştu. Kız, son zamanlarda Haso'yu Selman'dan da çok kendisiyle ilgilenir görüyor ve işlenmiyen cinayetin başlıca tertipleyicisi olarak düşünüyordu. Haso'nun gözlerinde kendisi için yanan şeyin ne olduğunu anladığı günden beri en çok ondan çekinmeğe başlamıştı. bu ses, ona çok kuvvetli bir tehlike ve korku aşılamış, ne olursa olsun kaçmak, kurtulmak isteği vermişti. Kapıya büyük çarpıntı ile dayandı; kalbiyle beraber şakakları da birer çekiç gibi kafasını dövüyor, karnındaki esrarlı hayat, olanca kuvvetiy-

le oynuyordu. Belki bu çocuğun oynayışı onda korkusunu yenmek, bu çocuk için düşünmek ihtiyacını tabiî olarak uyandırdı. Orada, tâ canında Hasan'm çocuğu ona: «Anne ben buradayım» diyor gibiydi. Ona son derece bir kuvvet, bir iç mukavemeti veren bu yeni hayat, aynı zamanda uyandırdığı şefkat ve heyecanla onu dünyanın felâketine karşı savunuyor gibiydi. Bu olağandışı duyarlıkla uyanan bütün duyuları arasında kulakları en keskini oldu. Kapının arkasında yavaş yavaş konuşulan şeyleri kendi başının içinde gibi teker teker işitiyordu.

Haso, Selman'dan söz ediyordu. Selman hapisteydi, kimbi-iir ne zaman yargılanmaya başlıyacak ve yargılandığı zaman da bir subayın hayatına amaçladığı için hiç olmazsa dört yıl yiyecekti. O halde, Zeyno ve anası dört beş yıl Selman'ın intikamından kurtulmuştular. Cinayeti beraber

Levent Şahverdi Arşivi

işledikleri halde Selman'ın yıllarca hapiste, zindanda kalması ihtimalini Haso büyük bir sevinçle anlatıyor ve Perihan nine de onu sessiz dinliyordu. Haso'ya gelince o da pek tehlikede değildi. Çünkü komutan yaveriyle beraber olay gecesinin sabahı İstanbul'a gitmişlerdi. Haso'nun peşine düşme işini her halde sıkı tutmazlardı. Olsa olsa asker kaçağı olarak ariyacaklardi. Muhsin Bey ve Hasan, Çanakkale'ye gidiyorlardı. Oradan sağ dönmeleri mümkün değildi.

Zeyno, daha fazla dinlemedi. Hasan'm İstanbul'a ve cepheye gitmesi onu yıldırım gibi vurdu. Tlpkı anlıyamadıkları doğal âfetler karşısında şaşıran ve kendilerinden geçen hayvanlar gibi, yüzükoyun kapandı, vücudunu bir kasırga gibi sarsan hıçkırıklarla, kendini gözyaşlarına bıraktı.

Birdenbire iki kuvvetli el omuzlarından tuttu, kaldırdı. Gözyaşları arasından gördüğü Haso, yeni ve başka bir Haso idi. Kocaman Kürt kavuğu üzerinden bir ipek mendil sarkıyor, şalvarının, mintanının göz kamaştıran sarılı allı çizgileri idare ışığında bile parlıyordu. Uzun siyah bıyıkları, yanaklarına düşen siyah kirpiklerinin gölgesi arasında ateşle, tutkuyla ışıl-dıyan siyah gözleri, kavgacı, saldırgan kartal burnu, bu biraz vahşi, biraz gözkamaştırıcı ulusal kıyafeti Haso'ya çok az-

«m bir anlam vermişti. Haso, sımsıkı iliklediği dar asker ceketi içinde, traş olmuş düz yanakları ve süvari kalpağiyle bütün şirretliğine rağmen üç gün öncesine kadar disipline bağlı uygaç bir insan hissini veriyordu. Şimdi bu kavuğu, bu zengin esvabı ve traşsız yüzüyle istek ve davranışları hiçbir sınır ve kuvvete bağlı olmıyan bir yaratık gibi görünüyordu.

Zeyno'nun vücudu bir pelte gibi cansız, gözleri zavallı ve boş, Haso'ya bakakaldı.

O zaman, Haso, onu ocağın yanma oturttu; kendisi kızın karşısına çömeldi, yavaş bir sesle, lezzetli bir avdan sonra hı-rıldıyan memnun bir kaplan yumuşaklığı ile baştan anlattı. Relman hapiste idi, o ırz düşmanı Yüzbaşı da komutaniyle gitmişti. Haso, teyzesini ve kızını kendi kanadları altına almıştı. Onları ertesi sabah alıp (K...) köyüne götürecek ve Zeyno'yu kendisine nikâhlıyacaktı. Haso, kovuşturmadan kurtulmak için, adını değiştirmiş, Ramazan olmuştu. Kafa kâğıdı bile vardı. (K...) köyüne kadınları yerleştirecek sonra kendisi ticaret bahanesiyle bir zaman için Erzurum'a gidecekti. Zeynonun o İstanbullu subayın tatlı diline kanmasını şimdilik affediyordu. Perihan nine, ona kızın pişman olduğunu, gece gündüz tövbe ve istiğfar ettiğini anlatmıştı. Fakat nikâhtan sonra, Zeyno, gözünün uciyle bir tarafa bakarsa kafasını balta ile yaracak, etini parça parça edip köpeklere verecekti.

Zeyno'yu almak için kendi coşkun aşkının sebebolduğunu unutmuş, kendisini zayıfları koruyan güçlü ve yürekli bir bey gibi görmeğe başlamıştı. Siyah gözlerinin apansız ışıltısında vahşi tabiatının kıyıcılığı ne kadar parlıyorsa ırkının gelişme ile dolu hülyası, şefkati, bir duygudan ötekine yıldırım gibi geçen renkli ve değişik anları da o kadar gelip geçiyordu.

Zeyno, Haso'nun olacaktı: Haso'nun malı; seveceği, öldüreceği, yaşatacağı, kısacası istediğini yapabileceği, bir koyun gibi, inek gibi almyazısma sahip olduğu malı!

Levent Şahverdi Arşivi

Yüzyıllardan beri erkeklerin malı olmağa alışmış olan cinsin doğal görüşiyle Haso'nun dediğine Zeyno ne olmaz diyor,

F. 4

50

ZEYNONUN OĞLU

ne cevap veriyordu. Fakat ne geleneğin, ne kanunun, ne de Eİişkanlığm gem vuramadığı kadın kalbi, sonsuz bir gurbete giden ince delikanlının arkasından sürünüyordu.

Zekâ ve güciyle uysal ve hayran ettiğine inandığı iyi kadının karşısında Haso kabarıyor, hâlâ adını saklıyarak kurtu-labildiği bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu unutuyor; ocağın yanına kurulmuş çubuğunu tüttürüyordu. Erkeklerin horozlar ya da boğalar kadar hâkim olduğu çevrede annesiyle birlikte, Haso'nun almyazısını yönetmelerine isyan, Zeyno'nun hatırına gelmemişti. O, gözleri, başı bomboş etrafina bakmır-ken kalbini, kafasını kurcalıyan karışık hayaller; bu açık göğsünden sarmaşık gibi kıllar fışkıran, boynundaki adaleleri ağaç kütükleri gibi birbirine karışan, siyah perçemleri kavuğunun altından esmer alnına dökülen, tütün, gülyağı kokusiyle odaya yerleşen ilkel Haso'ya karşılık; ince, medenî Hasan'm yüzü ve onunla geçen çeşitli, gizli dakikaların değişik resimleriydi: O'nun tunç gibi yanmış boynunun yarısı ve göğsü, bir çocuk kadar beyaz ve nazikti; kestane rengi saçları ipek gibi yumuşaktı elini ve değdirildiği zaman kokusu taze yeni açmış yonca tarlalarını hatırlardı. Yalnız bu eski hülyanın vecdi, salhaneye giden koyun uysallığiyle bakan siyah gözlerde acı bir şimşek çaktırdı. Yıldırım inmiş genç bir servi gibi tekrar yüzükoyun kapandı, sarsıla sarsıla ağlamağa başladı.

Bu taşkınlığın Haso'da uyandırması beklenen kuşkuyu ihtiyar kadın, hemen giderdi. Bu bir kızın doğal utancı idi; gelecekteki damadını kolundan çekti, odadan çıkardı.

(K...) KÖYÜNDE

VI

Perihan ninenin damadı Ramazan, (K...) köyünde hemen büyük bir etki yaptı. Köy, kocaman karpuz ve gürbüz hayvan yetiştirmekle ünlü yarı Türk, yarı Kürt bir köydü. Zeyno ile nikâhları (K...) köyünde kıyıldı ve kadınları yerleştirmek için

ZEYNONUN OĞLU

51

tuttuğu küçük evden başka, Ramazan, hem karpuz tarlaları kiraladı, hem de köyde Şaban adında biriyle ortak oldu. Kendisi ticaret için doğuya gidecekti. Fakat döndüğü zaman, hayatlarının akışını saptıyabilecek her şeyi sağladı. Hayvandan oka-dar çok anlıyor, köylülerle konuşurken okadar becerikli ve kuvvetli bir adam etkisi veriyordu ki, İstanbul'da askerliği sırasında baktığı, koşulara alıştırdığı türlü paşaların namlı atlarından sözetmese bile, yine, bu önemli yeri hemen alacaktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Aslında Türk ordusunda çavuş olabilen her erkeğin mutlaka Anadolu ülkesinde çevresine üstün, maddî manevî komuta ve yönetme becerikliği vardır. Doğuştan zekâsı yok ise mutlaka yürekliliği, gösterisi, dediğini zorla, kahırla yaptırabilecek ya bazu, ya da kurnazlık yeteneği taşır. Onlar ister kışlada, ister köy kahvesinde olsun dünya olaylarından, siyasetten, yüksek dedikodudan yetki ile söz ederler. Kendisini dinliyenler as-kerse, onlara söz düşmez, köy halkı ise mutlaka çavuşun onlardan fazla kişisel ve genel dünya bilgileri vardır. Bütün bu yeteneklere Ramazan'm yakışıklı vücudu, zorba, keskin gözleri de eklenince bir köye dışardan yerleşmek için gelenlerin uğradığı soğuk davranışa Ramazan ailesinin niçin uğramadığı anlaşılırdı. Bir hafta içinde, muhtara varmaya kadar, en ilkel meseleleri Ramazan Ağa'ya danışmağa başladılar.

Elinde tespih, bol şalvarını sallıyarak renkli esvaplariyle, çatkın kaşlariyle onu köyde gören kadınlar da Perihan nine ile Zeyno'ya sokulmağa başladılar.

Bundan başka evlenme hayatı da oldukça başarılı başladı. Zeyno sırlarını kurnaz anasına açmış, onun öğütleriyle durumunu Ramazan'dan saklamak için her an uyanık, hattâ hileli önlemler almağı başarmıştı. Bundan başka saygılı, temiz ve çalışkan bir kızdı. Ramazan'ın hizmetine o kadar dikkatle bakıyordu ki Ramazan'm söylemeden duyduğu çekingenlik, soğukluğun uyandırdığı kin ve öfke çabuk kayboluyordu. Perihan nine bile yeni hayatlarından hemen memnun olmuştu. Zorba Ramazan iki hafta zarfında Zeyno'yu ancak üç defa, o da sırf gücünü belirtmek için oldukça yarım ağızla dövdü. Bu,

sanki bir rekordu. Üstelik dövmediği zamanlar, çok tatlı davranıyor, bir çocuk keyfiyle Balkan Savaşı menkıbelerini, has-tahanede İstanbullu güzel hanımların nasıl kendisine baktığını anlatıyordu. Yalnız lâkırdıları karargâha değinince siyah gözleri, hain bir pırıltı ile Zeyno'ya çeviriyor, Kürtçe, Türkçe olanca sövme gücünü harcıyordu. O zamanlar, Zeyno yanakları kıpkırmızı, elleri istemiye istemiye karnında, içinden, Ha-san'm çocuğunu esirgemesi için Tanrı'ya yalvarıyordu. Perihan nine, kızının hayatındaki yeni ilgi ve şefkatin etkisiyle de olsa gösterdiği tahammül, uysallık ve hele kadm önlemlerine oldukça imrenen gözlerle bakıyordu. Fakat zaman geçmeden, Ra-mazan'm gitmesi gerekti. Evlenmelerinin on ikinci günü, Perihan nine telâşla sokaktan geldi. Elleriyle başını döverek kırda iki jandarma gördüğünü söyledi ve üç gün sonra, Ramazan heybesini topladı, gitti. Ve Perihan nineden başka, ortağı Şabanla uzun uzun konuştu. Özellikle kadınların Diyarıbakır'a gitmelerine engel olmasını tenbih etti.

*

Perihan nine, Ramazan gider gitmez bir haftada duruma hâkim oldu. Tarlalar, iki inek, bir hayvan, bir kaç koyun, Şaban ve Zeyno hepsi onun emri altına kolaylıkla girdiler. Karpuzlar olunca Şaban'm engel olmasına rağmen komşudan bir tahta araba kiraladı, hayvanı koştu, karpuzlarını kendisi Di-yarıbekir pazarına satmağa gitti. Ramazan, Erzurum'dan iki ay sonra bir mektup yazdı. Fakat bu ilk ve son mektubu oldu. Ruslar, Erzurum'u işgal ettiler ve Ramazan'm adı ve sanı kayboldu. Şüphesiz esir olmuştu. Zeyno köye yerleştiklerinin altıncı ayı, yük arabasiyle karpuzların üstünde Diyarbakır'a gitti. Annesinin yer odasında çocuğunu doğurdu. İşlerini daha uzun zaman yüzüstü bırakamadığmdan bir ay sonra kucağında çocuğiyle döndü. Çocuk bir aylıktı, fakat Perihan nine onu üç günlük olarak ilân etti. Zeyno hemen işlerine başladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Yeni hayatlarının başarısına Perihan ninenin zekâsı ne kadar kuvvetli bir sebebolmuşça Zeyno'nun üç erkekten daha fazla kuvvet ve düzenle çalışması da o kadar yardım etmişti.

Şaban bu iki kadını bu kadar başarılı ve çalışkan gördükten sonra ki... köyünde saygıya, incelemeye değer kadınlar olabileceğini biraz imrenişle düşündü. Kendi karısı, ölen büyük kardeşinden kalma ve kendisinden yirmi yaş büyük, aile servetiyle kendine kalan malların bir kısmı gibi bir şeydi. Tarlada çalışamıyordu. Evlerinde Zeyno'nun, Perihan ninenin evlerindeki temizlikten, rahattan eser yoktu. Eğer Ramazan dönmezse... Kimbilir? Bu gizli hülya Şaban'ı kadınlara karşı çok yumuşak ve dost bir tavır almağa zorladı.

Köy kadınları, Zeyno'nun Diyarıbakır'da yedi aylık çocuk doğurmasına, koskocaman çocuğu üç günlük diye göstermesine karşı hemen kuşkulu bir durum aldılar. Ağızdan ağıza çocuğun Ramazana nikâhtan önce Zeyno'nun karnında olduğu söylendi. Bir kısım, her halde çocuğu Ramazan'm biliyor, bir kısım Ramazan'm Zeyno'yu köye getirip acele nikahlamasından Zeyno'nun şüpheli bir kadın olduğu anlamını çıkarıyorlardı. Bu dedikoduları, Perihan ninenin dilinden, zorbalığından korkanlar meydana vuramıyordu. Fakat Şaban'm ihtiyar karısının akrabası onlara oldukça açık bir düşmanlık gösteriyordu.

Akşamları Zeyno, çeşme başında hayli zor bir duruma düşüyordu. Onu her zaman sırada en sona bırakıyorlar, birbirlerinin kulağına bir şeyler söyliyerek gülüyorlar, öksürüyorlar-dı. Eğer çocuğu Haso'yu bazan yaptığı gibi çeşmeye giderken arkasına bağlarsa ona anlamlı ve alaycı seslerle çocuğun kaç aylık olduğunu soruyorlardı. Bunlar, önce yavaş ve çekingenlikle başlamıştı. Zeyno'nun dimdik iri vücudundan, köydeki kadınlara üstün esvaplarından, kendine özgü ağırbaşlılığından, hele derin gözlerinden azıcık ürkmüşlerdi. Fakat zamanla cnun makine gibi çalışkan, uysal ve sessiz bir yaratık olduğunu, gürültüden çekindiğini anlamışlardı. Bu zayıf noktasını anlar anlamaz, bütün insanlarda ortak olan zâfa hücum edici yaradılışlariyle Zeyno'yu zor bir duruma sokmuşlardık Üstelik analarının dedikodusunu işiten bir iki çocuk ona tenha bir yolda taş atmış, «Kahpe!» diye arkasından haykırmıştı.

Zeyno bütün bunları dönmüş bir cisim gibi karşılıyor, annesinin şirrteliğinden, mesele çıkarması ihtimalinden ürkerek

ona bir şey söylemiyordu. Biricik zorluk, Haso çocuktu. O olmadığı zaman, çeşmeden su almak oldukça daha sakin geçtiği için çocuğu evde bırakmak istiyordu. Fakat çeşme saatleri Perihan ninenin akşam keyfi saatlerine rasladığı için zor oluyordu. Tahta perde ile çevrilmiş küçük bir bahçeleri vardı. Akşamları, Perihan nine, toprakları sular; bir hasır yayar; nargilesini kurar; gözleri haz içinde, uzun uzun guruldatırdı. Oysa sabah ezaniyle beraber tarlaya giden Zeyno'nun evine işine bakabilmesi, çocuğun bezlerini yıkaması, kabı kaçağı ovması, su getirmesi ancak bu saatte olabiliyordu. Zeyno, çocuğun beşiğini hasırın üzerine bırakıp gittiği zamanlar çok uyuyor; yahut kendi kendine mırıldanırsa Perihan nine sesini çıkarmıyor, fakat ağlarsa kıyameti koparıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno'nun nasıl olduğunu bilmediği bir durum onu yavaş yavaş akşamları rahat ve serbest bıraktı. Akşam saatlerinde Perihan nine ile yârenlik etmeğe, çubuk içmeğe gelen Şaban yavaş yavaş çocuğun bu saatlerde bir çeşit dadısı, anası tavrını aldı.

Şaban, büyük babası Kemah'dan (K...) köyüne göçmüş bir Türk ailesindendi ve Doğu Türklerinin sessizliğini, tatlılığını —ana tarafından ateşli bir Kürt kanı almış olmasına rağmen— tabiatında muhafaza etmiş, küçük ve zayıf şeylere maddî, manevî kuvvetli erkeklerin hissettiği şefkatle, himaye ile dolu bir adamdı.

Kırk beş yaşlarında kır top sakallı, biraz alaycı, büyük ve çarpık burunlu, derin ve uysal, mavi gözleri koyu bir kiremit rengi alan çehresinde bir çocuk saflığiyle bakan, sohbeti seven, dost tabiatlı bir adamdı. Her akşam, bahçe kapısından girerken:

— Soyha Haso nidiyo? Sizlere bir şey iktiza mı? Perhan nine? diye sorar, beşikten kendisine gülen çocuğu okşar, oturur ve akşam sohbeti başlardı. İstanbul'da yıllarca kayıkçılık etmişti. Harem iskelesi'nden İstanbul'a, İstanbul'dan Harem Iske-lesi'ne en azgın lodoslarda eski kibarları nasıl taşıdığını, köpüklü dalgaların baharda tepesi karlı yeşil dağlara nasıl benzediğini, ötüşleri «it üremesine» benziyen yaman vapurları, Is-

tanbul'un kahvelerini, gezilerini, ramazanlarını, yalın ve canlı anlatımiyle ballandıra ballandıra anlatırdı. Hele denizden söz edişinin kendisince özel bir nedeni vardı. Zeyno'nun çiteliyen yumruklıyan kaslı esmer kollarını buğuları küçük bir bulut cribi saran teknenin üstünden, Zeyno, ancak deniz lâkırdısı olurken başını çevirir, durur, dinler, bazan da ateş kırmızı yüzünde siyah gözleri biraz daha şaşılaşarak, tatlı ve uzak bir gülümsemeyle Şaban'a bakardı. Belki Zeyno, Şaban'ı hiç görmüyor, gözleri uzaklığı, maddeyi delip geçiyor, başları beyaz karlı, yeşil dağlar gibi yüksek dalgaların oynadığı denizde bulunabilen bir hayale gülüyordu. Fakat Şaban taş oyması kadar güçlü, bahar gibi genç kadının bütün hareketlerini derin bir zevkle seyrediyordu. Köyün öbür erkekleri gibi Şaban da Zeyno'nun faziletli bir kadın olduğunu sezmişti. Şaban bilmiyordu ki hayatta sırf kalbinin etkisi altında bir defa günah işli-yen kadın kadar namusu sağlam bir kadın olamaz. Hele bu günahın meyvası gül yüzlü bir çocuk olur ve bu aynı kadın yavrusiyle zalim dünya arasındaki biricik siperin kendisi olduğunu anlarsa!..

Güzelliği, uysal tabiatı, erkeklerin varlığından, değer vermelerinden habersiz görünen tavriyle Zeyno - Ramazan dönmezse Şaban'm gelecek için kurduğu tek ve yüce bir hülya olmuştu. Şaban, her akşam beşikte kendine gülen çocuğa da özel bir yakınlık duyuyordu. Karısı, evlendikleri yıllarda iki çocuk doğurmuştu. Fakat bakımsızlıktan, pislikten yaralı, hareli, karınları şiş, yüzleri sarı, sıska iki ucube halinde iki üç yıl süründükten sonra ölmüşler ve bir daha Şaban'm çocuğu olmamıştı. Aslında çocuk seven Şaban'da bu yoksunluk, başkalarının çocuklarına karşı çok içten bir düşkünlük uyandırmıştı. Üstelik, Haso çocuk da (K...) köyünde görülmesi zor olan yaratıklardandı. Zeyno'nun özenerek boncuktan işlediği-çenesinin altından iliklenen renk-renk takkesinin içinde temiz ve sıhhatli yüzü, beyaz derisi her gün açık havada, tarlada kalmasına rağmen ancak koyu renkli bir gül yaprağı gibi yumuşaktı. Köyün düz uzun kirpikli, çapaklı gözlü çocuklarına karşılık, Haso çocuğun kıvırcık siyah kirpikleri arasında bal ren-

Levent Şahverdi Arşivi

ginde parlak, keyifli iki güzel gözü vardı. Henüz bebek yüzü ve organları şişik ve belirsiz olduğu günlerde bile bu gözlerin duruluğu, zekâsı, gülüşü insanı şaşırtacak derecede kişisel görünüyordu. Zeyno köyde herkesten çok çalışmasına rağmen Di-yarıbakır'da gördüğü İstanbullu ailelerin çocukları kadar çocuğuna temiz bakıyor, gururla, şefkatle en küçük hizmetine dikkat ediyordu.

En güzel bir Kürt kadıniyle yakışıklı bir Türk erkeğinin en güzel yerlerini bu çocukta toplıyan doğal seçkinliğin başarılı örneği olan Haso çocuk, Zeyno'nun hayatına Tanrı'nm erişilmez bir inayeti, bir lûtfu gibi girmişti. Aslında, Zeyno'nun kalbinde yavrusunu sevmek için başka analarda olan doğal sevgi, çok daha sıcak ve şiddetliydi. Oysa, çocuğun durumunda bu duygunluğu bin defa arttıracak özellikler ve nedenler vardı. Önce Haso, Zeyno'nun bir ilâh gibi tapındığı bir adamın, bir tubaym çocuğu idi. Sonra da anasiyle babasının günahından dolayı, amansız bir haksızlıkla çocuğu izliyecek zalim dünyada onun biricik dayanağı kendisiydi. Bütün bunlar, bu çocuğu sevmek, bakmak, korumak için Zeyno'da bulunan yeteneklere esrarlı ve derin özellikler ekliyordu. Köy çocukları taş attığı, kadınlar çeşme başında eğlendikleri zaman kalbinde uyanan isyan ona etiyle, kemiğiyle, dişi ve tırnağiyle, kısaca bütün varlığiyle kocaman bir dünyayı altüst ettirecek bir kuvvet veriyordu.

Öbür yandan, gelecekle ilgili gizli bir emelle Zeyno'nun peşini bırakmıyan Şaban, çocuğu yalnız Zeyno'nun yakınlığını kazanmak için sevmiyordu. Küçüğün güzel gözlerinin ilk dostça gülüşü anasına olduğu kadar Şaban'a da olmuştu. Haso çocuğun, gerçekte Şaban'm kalbine, kendi hesabına olarak, hâkim olabileceğini oldukça yakın yıllarda ispatladı.

Istırabın, sıkıntının anısı sevinçten ve rahattan çok fazla uzun, belki de unutulmaz bir şeydir. Mutluluğa, bolluğa alış-mıyacak, bunları olağan görmiyecek insan yoktur. Oysa her canlı yaratık, ne kadar uzun sürerse sürsün, sıkıntı ve zorluk-

lara karşı içinde isyan taşır, insan kulak sancısını, diş ağrısını kesilmediği sürece o kadar şiddetle duyar. Hattâ bu ıstıraplar geçmişe karıştıkları zaman bile arkada yara yerleri gibi sızlı-yan anılarını bırakırlar. Belki bunun için çocukluğu rahat ve mutlu geçen insanlar, çok zorlukla ve pek başka durumlar ve tecrübelerden sonra olgun ruhlara kavuşurlar.

Haso çocuğun kendini bilmeğe başladığı ilk yıllarda kara talihi çabuk geldi çattı. Hayatının ilk dört yılında oradan buradan hatırladığı anlar fırtınası az, güneşi bol, selâmet ve güven duygusu, şefkat dolgası coşkun bir insanlık limanına benziyordu, ilk anıları, sıcak günlerde sulanmış toprak kokuları, serin bir bahçe, hasırın üstünde nargile içen Perihan nine ile çubuğundan dumanlar çıkan Şaban'dı. Tahta perdelerin bir köşesinde alev gibi çiçek açan bir nar ağacı, öteki köşesinde kırmızı çatma entarisinin etekleri belinde, başında kaim bir yazma sarılı Zeyno, çamaşır teknesinin önünde, her zaman duman çıkan suların içinde sıvalı kolları, vücudunun yukarı kısmı olanca kuvvetiyle kımıldıyarak çamaşır yıkardı, ikide birde kirli sular topraklara dökülür, küflü,

Levent Şahverdi Arşivi

sabunlu, rutubetli bir hava belirirdi. Kendisi hasırdan bu tekne köşesine, tekneden nar ağacına yuvarlana yuvarlana gider gelir; kimi anasının eteklerine, kimi ağacın kütüğüne şişman kollariyle sarılarak dengesini bulurdu. Bunlardan sonra top sakallı, çocuk yüzlü Şaban'm dizi, en çok sevdiği yerdi. Dışardan gelen her iyi şey Şaban'm torba kadar büyük cebinden çıkıyordu. Fındık, fıstık, kuru üzüm, söğüt dalını çok güzel sesler çıkaran bir düdüğe çeviren çakı, Diyarıbakır'dan ilk gelen kırmızı mendil, hep o cepten çıkmıştı.

Hele çocukluğun ilk severek hatırladığı ses bu güleryüzlü adamın, nargilenin, çamaşır teknesinin hurultusu ve şıpıldısı-na karışarak, «soyha, soyha!» diye kendisini çağırışıydı, ilk dört yılının limanı, güneşi, kalesi, kısacası güven, huzur anlatan timsali kırmızı çatma şalvariyle anası ise, aynı senelerin sevinç, neş'e anlatan timsalide Şaban'dı.

Bu güneşli günlerin bulutları, sokağa kaçtığı, çocuklarla

oynamak istediği zamanlarda karşılaştığı acı davranışlardır. Çocuk âleminin sihirli özelliğine, topluluğuna girmek istediği ilk anlarda kapılar yüzüne kapanmış, yapayalnız kalmıştı. Niçin onu kovuyorlar, niçin onu istemiyorlardı? Ne zaman çocukların arasına girmek için içten bir hevesle koşsa büyükler, hain gözlerle bakıyorlar; küçükler kovalıyorlardı. Kendi haliyle nerede bir çocuk kümesi görse oradan yuvarlana yuvarla na uzaklaşıyor, fakat gülmesi, keyfi, doğal olan güzel gözleri kararıyor, dudakları bükülüyordu. Daha sonraları yalnız olarak ne zaman çocukların yanından geçse, kendisini aşağı gören bir gülüşme duyuyor; kaba bir küfürle savrulan «kahpenin piçi» nin ardından belki de suratına atılan toprak, taş geliyordu. Evlerine misafir olarak gelen Perihan ninenin ihtiyar ahbapları bile onu sokakta yalnız görseler yan gözle bakıyorlar, hiç yüz vermiyorlardı. Anlıyamadığı bir sebep, bir sır onu bu köyde öteki çocuklardan ayırıyor, kusurlu bir yaratık, dolaşmağa utanan bir suçlu yapıyordu. Çevresinin bu anlıyamadığı haksızlığından çok derin ve çözülmez. bir ıstırap duyan Haso çocuk, kalbinin bu acısından kendini korumak için anasının yanından ayrılmaz olmuştu. Perihan ninenin de kendisi için kuvvetli bir koruyucu olduğunu sezmekle beraber onun buruşuk yüzünden, dişsiz ağzından, bebekleri kımıldamıyan beyaz gözlerinden ürküyordu. . Çocuk dimağının dumanları, bilinmeyen şeylerin belli ve doğru biçimler almağa başladığı zaman, babasının geleceği söylenmeğe başlandı. Bu 1920 yılında ve Haso çocuğun beş yaşma girdiği sırada oldu. Önce bu haberi Şaban duydu. Şaban, cebinden çıkardığı şeker külahını vermek için, onu dizine oturttuğu bir akşam garip bir sesle:

— Baban gelir, soyha! Artık sana her akşam o şeker getirir, demişti.

Şeker külahına gülen bal rengi gözleri birdenbire döndü ve kolları Şaban'ın boynundan, kulağına söyler gibi sordu:

— Sen niçin babam değilsin?

Sonra biraz kumral ve araları açık güzel kaşları çatıldı, bu mesele ile ilgisi varmış gibi:

Levent Şahverdi Arşivi

— Piç ne demek oluyor ki Şaban amca? dedi.

Bu piç dedikodusunu Şaban kadınlardan duymuştu. Haso çocuğu belki nikâhtan önce olmuş, fakat her halde Ramazan'm çocuğu olarak düşünüyordu. Bunu çocuğun duyduğuna memnun olmadı. Her halde Ramazan'ın dönüşünün teselli veren yönü bu zavallı yavrucuğa artık kimsenin piç demeğe cesaret ede-nıemesiydi. Fakat ne garipti: Çocuğun büyüdükçe yuvarlaklığını kaybederek sevimli bir biçimde çenesine doğru incelen yanak çizgileri, ağzının kesin ve özel kıvrımları, biraz kanatları açık fakat köyün çocuklarından bütün bütün başka olan düzgün küçük burnu, bal rengi ayrık gözlerinin parlaklığı tama-miyle Harem iskelesinden taşıdığı istanbul'un kibar kadınlarının çocuklarını andırıyordu. Her zaman görüp te farketme-diği bir başkalık Ramazan'ın dönüş haberiyle aslında perişan olan zihnini tırmaladı, ilk defa, Ramazan'ın köye gelişi, kadınları bırakıp çarçabuk Erzurum'a gidişi hep tuhaflıkla dolu

Beş yıldır bu iki kadm, bu köyde çalışkanlıkları, namusla-riyle tanınmışlardı. Beş yıldır Şaban, Ramazan'ın ortağı olarak bu evin âmiri, bir çeşit ağası gibi yaşamıştı. İyilikle, tatlı dille, sessizliğiyle bu kadınları çekip çevirmişti. Aslında Perihan ninenin zekâsı iradesi, Zeyno'nun çalışkanlığı, Şaban olmasa da, belki yıldan yıla artan refahı, rahatı sağlıyabilirdi. Fakat Şaban kadınları rahat bırakmakla, yumuşaklık ve şefkatle onların hiç olmazsa gelişmelerinin meyvasını arttırmıştı. Şimdi evin erkeği geliyor, Şaban'ın dostluğu, amirliği sona eriyordu. Acaba Ramazan, bu çocuğu kendisi kadar sevecek miydi? iki hafta sonra bırakıp gittiği bu güzel Zeyno'nun değerini bilecek miydi? Yoksa o da, bu köyde bir çokları gibi, bu sessiz ve sakin evi küfürle, dayakla, kadınları hayvan gibi çalıştırdıktan sonra sırf ağalığını göstermek için devamlı bir şikâyet ve gürültü ile mi dolduracaktı? Her halde bu henüz yükünü görmediği güzel oğlan, belki onda babalık gururunu uyandıracak, kadınların çalışkanlığı, ahlâkları, yıllarca süren tutsaklık ve sıkıntıdan sonra Ramazan'a çok tatlı gelecekti. Ah, Şaban'ın böyle bir çocuğu, böyle bir karısı olsaydı! Her halde Şaban'ın kalbi fırtına içindeydi. Kadınların ve çocuğun ba-

şmda meçhul bir gelecek varmış gibi rahatsız oluyordu. Bir Ramazan gelse, ona evini, ailesini teslim etse, tasını tarağını toplayıp Kemah'a kadar gidecekti.

**

Ramazan'm geleceği gün, Haso çocuk ilk ışıkla gözlerini açtı. Zeyno ayakta Amerikan gömleğinin üstüne entarisini geçiriyordu. Bütün gece küçük burnunu sokup kedi yavrusu gibi koklaya koklaya uyuduğu göğsün rahat ve saadet veren yuvarlaklıklarına baktı, tekrar gözlerini kapadı. Gözleri kapalı Zeyno'nun Perihan nineyi giydirdiğini, kocamanj şilteyi küçük bir desti gibi kaldırıp omuzuna koyduğunu sezinliyordu. Biraz sonra, kendisinin ekmek doğranmış sıcak sütünü kocaman yeşil çanakta getireceğini biliyordu.

Bu sabah, heyecanı bol bir sabahtı. Haso çocuk, yeni bir şalvar, yeni bir mintan ve başına ilk defa Şaban amcanın aldığı krrmızı yemeni sarılı püsküllü bir fes giyecekti. Bugün Haso, takke devrinden fes devrine geçiyordu. Gerçekten bütün bu iyi şeyler biraz merakla beklediği babanın şerefine idi. Fakat asıl sevinci, daha çok, bu ilk fes içindi.

Levent Şahverdi Arşivi

Diyarıbakır'm cehenneme benzer günlerinden biriydi. Her gün olduğu gibi harman yerine gidecekler, öğleden sonra katırcıların geçtiği büyük yola çıkacaklar ve tutsaklıktan dönmüş üç askeri bekliyeceklerdi. Şaban'ın baldızının kocası Mahmut, kendisine en çok taş atan Kör Sadık'ın babası Muharrem de Ramazanla beraber geliyordu. Perihan nine evde kalacak, baklava açacak, dolma yapacaktı. Haso çocuğun hayatında yeni bir dönemini gösteren bugünün birinci sahnesi açıkta başladı.

Önce topraktan çok küle benziyen kurşunî tozların yayıldığı açık çölün ortasındaki kesilmiş ekinlerin dağlar gibi yığıldığı san bir harman yerine gittiler. Birkaç yığının önünde atlar dövenleri çeviriyor, yumuşak başaklar tuhaf bir fısıltı ile eziliyor, altun gibi bir toz havaya dağılıyordu. Bu sarı yığınlar ve düzlükler arasında söğüt dalından iğreti kurulmuş ve sararmağa başlamış, sıcaktan sığınılan kulübeler vardı ve harmanın bir yanında, beş on söğüdün dalları tâ ortasına dü-

,,en duru, serin bir ırmak akıyordu. Bu sarı renkler ve çeşitli yığınların meydana getirdiği doğal sahne üzerinde kırmızı entarili kadınlar dolaşıyor ve hepsinin arkasından, boncuklu takkeleri, uzun entarileri, çıplak ayaklariyle küçük çocuklar yu-varlana yuvarlana gidip geliyorlardı. Bir yandan da dizlerine kadar suya girmiş birkaç kadın, entarilerinin peşleri bellerinde, başlarının örtüleri bir yığm halinde tepelerine toplanmış, ellerinde sopalar geniş ve kuvvetli darbelerle çamaşır dövüyorlardı. Bütün bu hareket öğle üstü durdu ve herkes kulübelere sığındı. İkindiye kadar sarı harman eritildi ve kajnıyan bir altın cehennemi gibi güneşin altında yandı.

İkindi zamanı hareket yine başladı. Fakat bugün, herkesin dikkati harmanın dışında toplanmıştı. Genel sevinç arasında Ramazan da bu köydenmiş gibi Öteki kadınlar Zeyno'yu aralarına almışlar, Haso'ya daha bir hafta önce verdikleri «Piç» unvanını unutmuşlar, hep beraber erkeklerini karşılamak için kervan yoluna çıkıyorlardı. Genç kadınların sıcaktan kıpkırmızı yanan alınlarında altınları sallanıyor, terleri burunlarının üstünden, altınlarının ucundan damlıyor, yarı kürtçe, yarı türkçe haykırarak, şakalaşarak elele yürüyorlardı.

Babası gelecek çocukların en küçüğü olan Haso çocuk, Zeyno'nun omuzunda dimdik oturuyor, Zeyno'nun bir kolu onu bir demir sertliğiyle sarıyor, öteki eli başka bir genç kadının elinde, öylece yürüyorlardı. Öteki kadınların cıvıltısı, telâşı arasında Zeyno taştan oyulmuş gibi durgun ve sessizdi ve belki biraz bu haliyle başka göründüğü için, Haso çocuğun aslında her an kendisiyle meşgul olan kalbinde anlatılamıyan bir üzgünlük belirdi. Anasının boynuna, koluna birdenbire daha kuvvetle sarılarak, küçük yüzünü onun yüzüne doğru indirmeğe çalıştı ve sorularla dolu bir sesle «Zeyno!» dedi.

Anasına, Perihan nineden her zaman böyle işittiği için <-Zeyno» derdi. Bu çocuk teklifsizliği, birinin kalbinden ötekinin kalbine giden yolda, daha duru, daha sıcak ve özel bir ?kmtı yapıyordu. Kadın durdu, Haso çocuğun başına anlamadan toplanan karışık, çapraşık, meraklı ihtimaller Zeyno'nun da dimağını azaba sokuyordu. Bunların lâkırdı ile anlatılma-

Levent Şahverdi Arşivi

sını Zeyno da Haso çocuk kadar beceremiyordu. Haso, yalnız, öteki kadınlar gibi anasının neden memnun olmadığını merak ediyordu. Babasının gelmesi fena bir şey miydi? Her halde babasının gelme lâkırdısı çıkalı, özellikle bugün, köy çocuklarının ve kadınlarının davranışları değişmişti. Sanki bir yabancı, bir kabahatli haline sokan davranış değişmişti. Bununla sevinmek istiyor, anasının ruhundan sızan kötümserlik ve durgunluktan etkileniyor, birbirine benzemez duygular ve dileklerle titriyordu. Anasının omuzunda tünemiş bir piliç kadar rahat, onun boynuna sarılı küçük kolu kadının kuvvetli ve dik gerdanını okşıyarak, bir şeyler sormak, anlamak için yanarak düşünüyordu.

— Zeyno!

— Kurban!

Zeyno'nun Haso çocuğu tutan eli titredi ve çocuğu daha kuvvetle sıktı. Biribirlerinin çapraşık, yalnız felsefî biçimlerle anlatılan düşüncelerini iki ilkel yaratık dilleriyle değil, kalb-leri ve tamaslarile biribirlerine anlatmışlardı. Ramazan'm gelişi ikisinin hayatında meçhul bir dönümdü; ikisi de bu dönümün öbür tarafındaki meçhullerden ürkmüş gibiydiler.

Bu garip dakikada külrengi çölün ortasında, kirli beyaz bir kurdele gibi kıvrılarak, uzanan yoldan bir toz çizgisi kabardı; uzaktan çıngırak sesleri duydular.

Kadınlar daha telâşlı toz çizgisine, çıngırak sesine doğru koşarken ıslak sıcak yüzleri beyaz bir toz tabakasına bürünüyor; beyaz kirpikleri arasında siyah gözleri parıl parıl yanıyordu.

Katırlar durdu; her kadın kollariyle bir çocuk kaldırarak katırlardan birinin üstündeki adama gösterdi.

Uzun kirpikleri, uzun bıyıkları tozdan bembeyazdı, başındaki kefiye, arkasındaki aba beyazdı; yüzü terle yoğurulmuş tozdan bir maske ile örtülmüştü ve güneşin ışığını aldıkça üstünden yeşil, kırmızı, eflâtun gölgeler uçuyordu.

Zeyno, Haso çocuğu böyle bir yüzle kaldırdı. Zeyno'nun kollarındaki sertlik ne kadar güven duygusu veriyorsa kendisi-

ni katırın üstünde kaldırıp yüzüne yaklaştıran erkek kollarının sertliği de o kadar onu korkuttu ve acıttı. Bütün bu heybetli beyazlıklar ve renkler arasında Haso çocuğun gözlerini deler gibi bakan siyah gözler de o kadar katı ve sertti.

Ramazan, çocuğun gözlerinin içine bakarken, kendi kendine soruyordu:

— Ramazan'm oğlu bu mu?

Evet varlığını şimdi öğrendiği çocuk, bu muydu? Uzun kıvırcık kirpikleri arasından belirli ve şiddetli bir merakla, cesaretle bakan iki bal renginde göz! Ramazan'm oğlu bu mu?

Ramazan, en çok bu gözleri yadırgadı. Güzelliklerine rağmen onları hiç sevmedi. Siyah gözleri

Levent Şahverdi Arşivi

ateş gibi yanarak çocuğa daha şiddetle baktı ve bu iki bal rengi gözü, tozlu kirpikleri a-rasından, benzerini ariyan, bilmek istiyen şiddetle süzdü. Bu gözleri nerede görmüştü? Bir yıldırım hıziyle beyninden bir süvari manevrası hayali geçti ve bu gözler daha büyük ve daha egemen, kirpikler arasında manevrayı yürütüyordu. Bu kimdi Kendi çocuğu, öyle mi? Çocuklarını öpen adamlar arasında o da tozlu dudaklarını çocuğun yumuşak yanaklarına dokundurmak istedi. Fakat dudaklarını biraz uzattı. Durdu, çocuğu iste-naiye istemiye kollarından düşürüyor gibi bıraktı. Açık, endişeli gözlerle bekliyen Zeyno'nun kolları, çocuğu yere düşmeden kaptı.

Haso çocuk, o uzun bakan siyah gözlerin, sonra zoraki olarak bile verilemiyen öpüşünü, atar gibi bırakan sert kolların fena bir şey anlattığını hemen sezdi. Zeyno'nun kalbi de çocukla beraber şiddetle, korku ile atıyor; kolları arasından hemen ça-lacaklarmış gibi çocuğu göğsünün üstüne bastırıyor, sıkıyordu. Zeyno ilk defa Haso çocuğun ne kadar Hasan'a benzediğini ve bunun nasıl tehlikeli bir şey olabileceğini Ramazan'm gözlerinde görmüştü. Oysa, bu benz;eyiş, ona ne büyük mutluluk ve teselli olmuştu.

Yarısı karpuz yüklü yük arabasiyle köye döndüler. Rama* ?an, arabada Zeyno'nun daha belirli ve olgun bir kadın anlamı alan güzelliğiyle o kadar meşguldü ki sanki çocuğu unutmuştu. Tutsaklığı gider gitmez kadınların izini kaybetmiş, savaş

yapamamıştı. Gelirken son handa onlarla ilgili bazı bilgiler top-lıyabilmişti. Zeyno'nun çalışkanlığı ihtiyarın zekâsı, çocuğun güzelliği, Ramazan ailesinin mutluluk ve bolluk içinde yaşadıkları konusunda Ramazanı çok memnun eden haberler almıştı. Ramazan'm belli etmiyerek sorduğu bazı sorulara aldığı cevap, onu tamamiyle doyurmuştu. Perihan nine, kendisi alışveriş için çok kez Diyarbakır pazarına gidiyordu. Fakat yıllardan-beri Zeyno'nun bir yere gittiğini kimse görmemişti.

Ramazan, Zeyno'ya bakarken köyün erkeklerinin her halde arada bu kadına kötü gözle bakabileceklerini kendi duygu-siyle tahmin ediyordu. Beş yıl önce, servi dalı gibi ince, uzun, kıvrak genç kız, Ramazan'a şimdi Rusya'da, bir sokak ortasında gördüğü taştan oyma bir kadın kadar heybetli ve güçlü bir güzellik anlatıyordu. Eski uzun yüz nasıl genişlemiş, gözlerine nasıl başka bir şirinlik gelmişti. Yalnız eskiden şimşek gibi çakan ve göz kamaştıran gülümseme artık yoktu. Kırmızı dudakların arkasındaki sedef dişler görünmüyordu. Ona karşılık, gülümserken dudakları daha fazla sıkılıyor, ağzının etrafında hüzünle, acılıkla dolu çizgiler beliriyordu. Bunun ne olabileceğini Tahmin, Ramazan'm vahşi dimağı için her halde kabil değildi.

Yük arabasını Zeyno kullanıyordu. Eskiden Ramazan'm at ve araba kullanmada kusursuz bir ustalığı vardı. Şimdi kadının soğukkanlılığını, bileklerinin durgun kuvvetini, hayvana egemenliğini zihninde kabul etmek zorunda kalıyordu. Tam köye yaklaştıkları zaman hayvan, küçük bir gübre yığını üzerindeki kırmızı bir paçavradan ürktü. Yana kaçtı, şaha kalktı, arabayı alıp kaçmağa çalıştı. Hayvanın huysuzluğunu dizginle yatış-tıramaymca şiddetle kamçı kullanmak zorunda kalan Zeyno'nun yazmasını rüzgâr uçurmuş, boynunun bir tarafı tunç bir sütun gibi meydana çıkmıştı. Bu kadm boynundan gelen sıcaklık, özel koku, hafifçe kayan yakasının bu, genç esmer boynun altından görünen kar gibi, beyaz omuz başlangıcı Ramazan'm

Levent Şahverdi Arşivi

başını döndürmüştü.

Bu heyecanlı dakikada gözleriyle annesini yiyecekmiş gibi onun atla uğraşmasını seyreden Haso çocuk, Ramazan'm kadı-

atıldığını, kollarını beline sardığını, dudaklarının boynuna apıştığını gördü. Aynı dakikada Ramazan, bacağım köpek kapmış gibi acı acı haykırdı, olanca kuvvetiyle poturundan etine geçen iğne gibi dişleri silkmeğe çalıştı.

Zeyno, ancak hayvana tamamiyle hâkim olduktan sonra, başım çevirebildi. Ramazan, sağ bacağının şalvarını sıyırmış; kıllı, sert baldırında iki küçük dişin battığı kırmızı noktaları yokluyor, Haso çocuğun anasına, babasına, ecdadına, ölüsüne, dirisine en açık ve en kaba bir üslûpla sövüyordu. Küçük arabanın yanını eliyle yakalamış, bal rengi gözleri ateş içinde, küçük burnunun iki deliğinden pembe dudaklarına kanlar akıyor, daha o sabah o kadar sevinçle giydiği mavi mintanının yakasına küçük çenesinden damla damla düşüyordu. Zeyno'nun merhametsiz, uzun olacağını hemen anladığı boğuşmanın ilk etkisini çok çabuk görüyordu. Kalbi, gözleri ağır bir felâket haberiyle bulanmış, birdenbire susmuştu.

Kudurmuş bir köpek gibi hırlıyan, durmadan söven, bağıran Ramazan'm yanında çocuğu korumak, hattâ ağzının burnunun kanını silmek büyük bir tehlike olacağını sezmiş, kayıtsız bir tavır takınmanın, sesini çıkarmamanın çocuğun esenliği için gerekli olduğunu tam yerinde anlamıştı. Oysa, başka zaman, çocuğun eline iğne batsa kendi kalbine batmış gibi telâşlanır, çocuğu öper, koklar, göğsüne yapıştırırdı. Kızarmış, fakat yaşsız gözlerle anasının gözlerine bakan Haso çocuk, anasının kayıtsızlığını Ramazan'm tekmesiyle yerinden fırlıyan dişinin, kanıyan burnunun acısından daha derin duydu, içinden bir şey kopmuş gibi ilk defa yüzükoyun kapandı, bağırarak ağlamağa başladı. Bu, Ramazan'm bütün bütün öfkesini kışkırttı. Çocuğun kıçına bir tekme daha attıktan sonra:

— Köpekoğlu köpek! Hınzır oğlu hınzır! diye haykırıyor, ağzı köpürüyordu.

Perihan nine, kapının önünde, kolları sıvalı Ramazan'ı bekliyordu; gözleri pek iyi seçmediği için Haso çocuğun anasının arkasından küskün ve halsiz yürüyüşünü, yüzünün kanlarını görmedi. Fakat Ramazan'm boynuna sarıldı, belirli bir bezginlikle ağlamağa, Allaha şükretmeğe, Ramazan'a dua etmeğe baş-

ladı. İki kadın Ramazan'ı yukarı çıkardılar. Zeyno, elini, yüzünü, ayaklarını yıkadı; Perihan nine, açtığı baklavaları hazırlıyor; salata yapıyor, dolmaları ısıtıyordu. Böylece iki kadın da biri içi sızlıyarak ve bilerek, öteki sade bir olay geçtiğini hayal ederek Haso çocuğu, Ramazan'ın öfkesini arttirmamak için ne aradılar, ne sordular.

Levent Şahverdi Arşivi

Ramazan'a «Safa geldin» demek için yemekten önce uğrayan Şaban, bahçe kapısını açınca arkasına sırtım dayamış, küçük yüzündeki kanlar kurumuş, büyük gözlerinden damla damla yaşlar akan Haso çocuğu buldu. Bir gün önce, bu evin şenliği, mutluluğu olan bu çocuğun terkedilişi, biçareliği Şaban'm kalbini eritti.

— Gene nettin soyha? Çocuklarla mı dalaştın?

Derken, bir yandan çocuğun yüzünü kendi mendiliyle siliyor; yanaklarını, başını içli içli okşuyordu. Fakat çocuğun derin ıstırabından, içini çeke çeke ağlamasının devamından, bu kanların ve yaşların Ramazan'ın dönüşüyle ilgili olduğunu anladı. Çocuğu kucağına aldı, köşedeki çeşmeye götürdü. Yüzünü gözünü yıkadı, serinlikte oturdu. Çocuktan bu düşen dişin, akan kanın nedenini anlamağa çalıştı. Haso çocuğun Ramazan'ın bacağını ısırdığını, Ramazan'ın çocuğu tekmelediğini öğrendi. Fakat bu olaya yol açan şeyin ne olduğunu Haso, bir türlü söylemedi. Gözlerinde içinden seyrettiği acı ve korkunç bir hayal vardı ki bunu Şaban'a göstermedi. Şaban; bir taraftan:

— Elin kınla, gözün kör ola, arkan teneşire gele, diye elinde olmadan beddua ettiği Ramazan'ı bu akşam görmekten vazgeçti. Cebinde kalmış biraz kuru leblebi ve üzüm kırıntılarını avunsun diye Haso'nun koynuna koydu; çocuğu bahçe kapısından içeri saldı ve kendisi savuştu.

* **

Ramazan bahçede hasırın üstünde nargilesini guruldatır-ken, kolları sıvalı gelip giden Perihan nineyi, durmadan iş buyurup koşturduğu Zeyno'yu çağırıyor, tekrar tekrar Haso çocuğun bacağını nasıl ısırdığını anlatıyordu. Piçin iğne dişleri tâ etine saplanmıştı. Bu köpek yavrusuna terbiye veremedikleri

ZEYNONUN OĞLU

67

"cin kadınları azarlıyor, gözlerinde zavallı Zeyno'nun kalbini su gibi eriten korkunç bakışlarla, gerçek bir zevkle bu yezit oğlanın nasıl pastırmasını çıkaracağını, nasıl mum gibi adam edeceğini, vaktiyle istanbul'da bir canbazhanede susta dururken gördüğü bir köpek yavrusu kadar onu nasıl söz dinler ve terbiyeli yapacağını anlatıyordu. Bu terbiye etmek yeteneğini ispat için çavuş olduğu zaman askere nasıl dayak attığını, kafalarını yardığını, daha neler yaptığını övünerek, böbürlene bö-bürlene, ağzını şapırdata şapırdata anlatıyordu. Onun frenkle-rin sadizm dedikleri, eziyet etmekten zevk alan bir çeşit iğrenç hastalığı vardı. Zavallı Zeyno, bu korkunç adamın Haso çocuğa yapabileceği zulmü düşünerek kalbi, dizleri pelte gibi titriyordu.

Çocuğu ilk akşam yemeğe çağırmamayı iki kadm da sessiz bir anlaşma ile uygun buldular. Hattâ ikisi de etrafa endişe ile bakındıklarım, küçüğü aradıklarını belli etmemeğe çalıştılar. Ramazan yattığı zaman, ancak Zeyno bir bahane ile odadan çıktı, Perihan ninenin yatağını ilettiği küçük odaya koştu. Küçük, boş ocağın önünde yayılı kırmızı postekinin üzerine büzülmüş, aç, susuz uyumuştu. Zeyno'nun kaç saattir içinde hapsettiği tufan, gözlerinden, uyuyan Haso'nun üzerine boşandı. Göğsünün ortasında çocuğun başına yuva olmak için yapılmış yumuşak noktaya, uyuyan

Levent Şahverdi Arşivi

çocuğun başını yapıştırıyor, çocuğu deli gibi öpüyor, sıcak ve heyecanlı sesini alçaltmağa çalışarak belki onuncu defa:

— Kurban, anan kurban Haso! diyordu.

Karanlıkta bir gölge gibi içeriye sıvışan Haso, önce. anasının odasına koşmuş, orada beraber yattıkları yatağın üstünde Ramazan'ın kefiyesini görünce içgüdüsü ona, artık o odada ya-tamıyacağmı anlatmıştı. Cennetten kovulmuştu. Bir daha anasının kokusuna, yumuşaklığına bayıldığı göğsü üstünde uyuya-mıyacaktı. Hep anasiyle kendi arasında karpuz yüklü arabada Zeyno'nun boynuna yapışan Ramazan'ın kaba hayali vardı. Bu çocuk kuruntusuna bir çivi gibi mıhlanan ilk çirkin ve acı hayaldi. Ramazan'ın odasına çıktığını, bir şeyler anlattığını, güldüğünü, bir düziye «Zeyno» diye haykırdığını duyuyor, içine

batan bu tiksindirici sesin arasında Zeyno'nun sesini işitebilmek için küçük kulaklarını olanca kuvvetiyle uzatıyordu. Fakat işitemeden yorgunluktan, umutsuzluktan, orada büzülmüş uyumuştu. Hattâ anası sarıldığı, ağladığı zaman bir çeşit rüya gördüğünü zannetti, içini çeke çeke çarçabuk uyudu.

İlk ışıkla gözünü açtığı zaman, Zeyno'nun entarisinin kırmızı eteklerini her sabahki gibi hareket halinde buldu. Bir zaman nerede olduğunu hatırlıyamadı. Yalnız, Zeyno'nun çocuğun gözlerini açık görünce atılışı, bir gecelik özlemden boş ve bahtsız kalan göğsünün üstüne çocuğun başını acıtarak bastırı-şı, Haso'ya geçen günü hatırlattı. Henüz bu çalman ana okşayışlarını sızlıyarak arıyacağı zaman gelmemişti. Onun için biraz sitemli, biraz dargın, dudakları titrek, gözleri başka tarafta, ilk defa, anasının tatlı okşayışına karşılık vermiyordu. Fakat Zey-no çocuğu sevebileceği her hangi dakikada o kadar umutlu idi ki beyaz bir şimşek gibi yüzünü aydınlatan eski gülümseyişiy-le dargın gözlere gülüyordu.

Ramazan'm geldiği ilk günler en fenası olmasa bile, dayanılması en zor olanlarıydı. Çocuk, zamanla, Perihan ninenin döşeğinin bir tarafına kıvrılıp yatmağa, Ramazan'ı kızdırmamak için karanlık bir köşede sessizce yeşil çanağından, yalnız yemek yemeğe alıştı ve kendi değişen durumundan çok, derisini Ramazan'm dayağından sakınmak kaygusiyle, küçük zihni işlemeğe başladı.

Haso çocuk, hayat savaşında vahşi ve güçlü bir hayvandan nefsini korumak için, küçük ve zayıf hayvanların içgüdiyle öğrendikleri hileleri, çevikliği, birden düşünüp karar vermek niteliğini bilmeden bir alışkanlıkla kazanmıştı. Bir gün yoktu ki (K...) köyü, Haso çocuğu, Ramazan'dan kurtulmak için ağaçlara tırmanırken, kedi gibi Ramazan'm bacaklarının arasından, ellerinden kayarken, tarlalara, ot yığınları arkasına kaçarken görmesin. Haso balık gibi kayan, sincap gibi koşan, maymun gibi tırmanan ve bütün vücudiyle düşünen bir yaratık olmuştu.

Ramazan nefes nefese taş atarak, sopa sallıyarak, çocuğun arkasından koşarken, her zaman, en açık saçık ve kaba üslû-biyle söver; tıpkı vaktiyle köyün dediği gibi «kahpenin piçi!»

Levent Şahverdi Arşivi

diye haykırırdı. Ramazan geldikten sonra bir zaman, köyde itibarı artmış olan Haso çocuk, bu herkesin önündeki dayaklardan, kovalamalardan sonra köyde insanların tamamiyle aşağı-çında sefil ve acayip bir yaratık durumuna düştü. Ona raslaym-ca sövmek, taş atmak, «piç» diye bağırmak çocuklar arasında bir alışkanlık halini aldı. Hele çocuklar, av ardından koşanla-ım zalim ve bilinçdışı heyecanı ve eğlencesiyle Haso çocuğu tutmak için hep beraber Ramazan'a yardım ediyorlar, köşe başlarını tutuyorlar, nereye kaçtığını gözetliyorlar ve kovalıyorlardı. Fakat tehlike ve düşmanlar arttıkça, Haso çocuk, daha kurnaz, daha çevik, daha keskin oluyor, insan yavrusunun ze-kâsiyle hayvan yavrularının ölçülemiyen içgüdüleri küçük dimağında, vücudunda birleşiyor, inanılmıyacak kadar yaman bir yaratık oluyordu.

Ramazan, açık tarlalarda çocuğu yakalayıp döverek işkence etmek zevkini doyuramıyacağmı biliyordu. Aslında gündüzleri Zeyno ile çocuk, tarlaya gidiyor ve bu süre içinde Ramazan gölgelerde yatıyor, kahvede iskambil oynuyor, ya da artık gözleri az gördüğü için ev işlerini çekip çeviren Perihan nine ile evde çene atıyordu. Akşamları, yük arabasının sesini tiryaki gibi bekliyordu. Arabadan Zeyno, Haso ile iner inmez çocuğa atı tımar etmeyi öğretmek bahanesiyle günlük dayağına başlıyordu. Tehlikenin derecesini tilki yavrusu gibi içgüdüsiyle sezen Haso çocuk kaçınca her akşamki av başlıyordu. Çocuğu tu-tabilirse ince, uzun, eziyetli bir davranışla üzüyor, dövüyor, sanki eğleniyordu. Tutamazsa, sanki çocuk avcılardan kaçan geyik yavrusu gibi başını, vücudunu oraya buraya çarpa çarpa bitkin düşüyor, eve ancak Ramazan yattıktan sonra dönüyor, bir tarafa büzülüyor, sızıyordu.

İşin en garip tarafi iki kadının Ramazan'dan Hasoyu niçin böyle durmaksızın dövdüğünü sormağa cesaret edememeleriydi. Çocuğun yedi aylık doğduğunu, Diyarbakır'da doğduğunu ve Haso'nun Hasan'a benzeyişini bir araya toplayan Ramazan da henüz çocuğun Hasan'dan olduğunu kesinlikle bilemiyordu.

Fakat kuvvetli bir kuşku altında kıvranıyor, çıldınyordu. Bütün bundan başka da sessiz Zeyno'nun bu çocuğa karşı tut-

kuşunu, sevgisinin derecesini seziyor, kıskançlıktan ölüyordu. Bu derece gerçek bir ağa rolü oynayan adam, vahşi bir hırsla sevdiği Zeyno'nun Hasan'a benziyen bir çocuğu sevmeğe cesaret etmesini bu dayaklarla cezalandırıyor. Zeyno'nun çocuk dayak yediği akşamlardaki sessiz ıstırabını büyük bir tatla hissediyordu. Çocuk kendi çocuğu olsa bile bal rengi gözlerindeki zekâ, gözünden yaş gelmeden, gururla Ramazan'ın darbelerine dayanması, çok kere elinden en sıkışık dakikalarda mucizeye benziyen bir ustalıkla kurtuluşu, Ramazan'a, çocuğun kendisine üstün olduğunu hissettiriyor, buna hiç dayanamıyordu. Bu gündelik boğuşma ve didişmeğe pek seyrek karışan Zeyno, akşamları çeşmeden su taşırken, Ramazan köyün çocuklariyle el kadar Haso'sunu avladıklarını, taşlarla, sopalarla çocuğu kovaladıklarını, vahşi seslerle bağırarak koşuştuklarını görür, kolları, dizleri kesilir; kovaları elinden bırakır; gönlü şaşılacak bir çeviklikle, zekâ ile kaçan Haso'nun arkasından giderdi. Çocuğun tutulmadığını bildiği halde, cansız ve bitkin dönerdi. Fakat yarı kör anasına bir şey belli etmeden biricik sığınabildiği ahıra gider, ineği sağmağa başlardı. Ona bu yumuşak, uysal, dişi yaratık ıstırabını anlıyor gibi geliyordu. Yanağını hayvanın sıcak karnına dayıyor, parmaklarından sıcak sütler sızarken gözlerinden sıcak yaşlar da damla damla gübrelerin üstüne sızıyordu. Bu acı akşamlarda ahırın karanlığından bir küçük gölge, biraz sonra, gelip geçiyor; bereli bir çocuk vücudu Zeyno'nun eteklerine sürünmekten şifa

Levent Şahverdi Arşivi

arıyor, çocuk kolları Zeyno'nun dizlerine asılıyor; başı yine Zeyno'nun yumuşak kalçasına dayalı kendinden geçiyordu.

* **

Bir gün Şaban, Ramazan'a bu kadar küçük çocuğu dövmenin günahından söz açtı. Ramazan bir çok şeyler bilen ve söy-liyemiyen bir adam durumiyle başını salladı. Ramazan, bu dayakları hep çocuk uslansın diye atıyordu. Büyüdüğü zaman, kendisine dua edecekti.

İki uzun sene Haso çocuğun bu korku ve işkence hayatı devam etti. îlkel yaratıkların içgüdüleriyle Ramazan'ın yüre-

»inden kendisine karşı dinmez ve sönmez bir öfke, bir kin ateşi vandığını biliyordu. Kendisi de ona karşı sonsuz bir tiksintiyle henüz biçimlenmemiş korkunç bir öç duygusiyle dolu idi. Ramazan'dan yalnız korktuğu için kaçmıyordu. Etine, kemiğine sinmiş bir iğrenme, bir tiksinti vardı. Onun yüzünü görmemek, sesini işitmemek için yapmıyacağı şey yoktur. Bir sevgi merkezi, en nazlı bir çocuğu olarak ilk yıllarını yaşadığı bu evde köşelerdeki sürünmeyi, bahçe kapısının dışarısında biraz ekmek tıkıştırmayı, geceleri gözleri açık uyuduğu ve pek garip horladığı için yanında yatmaktan korktuğu Perihan ninenin odasında yatmayı, hattâ ahırı, Ramazan'ın oturduğu şerefli yere üs-tünsiyordu. Seyrek olan iyi dakkalarmda Ramazan çocuğu sofraya istediği» yanına çağırdığı anlar ateşten kaçan kurt yavrusu gibi köyün dışına kaçıyor; ot yığınlarının arasına saklanıyordu. Bu akşamlarda, Ramazan'ın uyuduğunu kestirdiği zaman evlerine dönerken ayaklarını sürüyor; ırmak kenarına yapayalnız gidiyor; kavağın altında oturuyor, kurşunî çöle özlemle bakıyordu. Neresi ve nasıl olduğunu bilmediği fakat Ramazan'ın olmadığı yerleri hayal ediyor; kendisini köye bazan dilenmeğe gelen ve açık kırlarda yatan ihtiyar bir dilenci gibi köyden köye gidiyor buluyordu. Fakat hiç olmazsa gündüzleri tarlada beraber ve çoklukla yalnız ikisi çalıştıkları Zeyno'dan bir türlü uzaklaşamıyordu. Onun rüzgârda uçan o yıpranmış kırmızı entarisinin peşlerine sürünmek, onun Haso çocuğa bakarken içini eriten bir tatlılıkla şaşılaşan siyah gözlerinde, içine akan gizli teessürünü görmek, onun «Haso kurban, öküzleri koş! Hayvanı bağla!» dediğim duymak ve felâket saatlerinden sonra ahıra gidip, başını dizine koyup ağlamak, hep koparması imkânsız bağlardı. Bahtsızlığında yalnız değildi; çocuk vücuduna inen her yumruğu anasının güçlü vücudu bin defa fazla bir acılıkla duyuyordu. Bunu bilen Haso çocuğun yüreğinin sızısı, anasının gözlerine bakınca yatışıyordu.

Haso çocuk açıkça değilse bile derin duygunlukla anasının kendisi kadar bir zavallı ve Ramazan'ın elinde kimsesiz bir tutsak olduğunu anlamıştı. Kadının değişmez ve boynu bükük vücudunun durmadan hareketi, güzel yüzünün sabırlı ıstırabı,

çocuğa kendi derdini çok kere unutturuyordu. Anasının bütün bu tutsak gibi çalışmasının, sessizliğinin sabır ve dişini sıkmasının kendisi için olduğunu anlıyordu. O, bakışiyle, dokunuşiyle, en basit bir şeyi söylerken sesinin aldığı biraz yalvaran an-latımiyle, hattâ bakraca tatlı bir

Levent Şahverdi Arşivi

fısıltı ile sağladığı ılık ve beyaz sütle çocuğun kalbine, şefkatli ve fedakâr kalbinin tesellisini gönderirdi.

Çocuk beyninin dumanları dağıldıkça, büyükler tarafından söylenen lâkırdıların anlamını anladıkça açıktan açığa kendisinin düştüğü bu sığıntı yerine, Ramazan'm da bitmeyen zulmüne annesinin hayatında geçmiş bir olayın sebep olduğunu öğrenmişti. Ramazan, Perihan nineye bir subaya, kahpelikten söz ederken Haso çocuğu yedi aylık doğurdu diye kendisine yutturmak istemesinden şikâyet eder, kocakarı sustukça, Zey-no ağladıkça o, sesini yükseltir: «Nerede o keratanın piçi! O çıfit köpek, domuz yavrusu!» diye bağırarak tahta perdenin arkasına saklanan Haso çocuğu arardı. Sabahları anasının yeşil çanağına süt koyduğunu görürse: «Zehir zıkkım olsun, haram olsun!» diye çocuğun başına kakar, Zeyno'ya ve Perihan nineye: «Kahpeler, hırsızlar, haramiler!» diye bağırırdı. Onu biraz korkutan Perihan ninenin susup susup da köpürmesi ve beddua etmesiydi. Her şeye susup da karşı koyan ihtiyar «hırsız» denildiği zaman kendinden geçecek kadar kabarıyor, korkunç gözleri gökte, dişsiz ağzı siyah bir çukur gibi açık, elleri kimi Tanrı'dan yardım diler gibi, kimi Tanrı'nın öfkesini çağırır gibi kalkmış, Ramazan'ın kendisini atalarının kemiklerini, ocağını, ahlâkını lanetlerdi. Böyle zamanlarda Ramazan'm öfkesini aşan bir öfkeyle onun evine, tarlasına, hayvanlarına nasıl baktıklarını, birer tutsak gibi çalıştıklarını, Ramazan'm nasıl bir tembel, bir zorba, bir kudurmuş ve nankör köpek olduğunu bağırarak kurda kuşa anlatırdı. Ramazan homurdanır, söver, fakat gözlerinde tuhaf ve derinden bir korku ile sıvışır, odasında homurdandığı, çizmelerini öteye beriye attığı duyulurdu.

Bu acı dönem, iki olaydan sonra sona erdi. Biri bütün köyün gözleri önünde geçti.

— Ramazan ağam bir ip ister...

Bunu bakraçlar elinde çeşmeye giderken Zeyno'ya çarpan ve yıldırım gibi koşan iki çocuk köşe başında biribirine söyledi, geyno'mın içi tuhaf bir korku ile titredi, ipi ne yapacaklarını bağırarak sordu. Fakat cevap olarak şeytanca bir kahkaha du-vunca elinden bakraçları bıraktı, etrafı dinledi. Köyün meydanlığından sesler geliyordu. Tekrar bakraçları aldı yürüdü. Bu gübreli, çamurlu ve bir ucu ince bir ırmağa varan köyün c/enel meydanlığı idi. Irmağın başında kocaman, çıplak bir tek kavak vardı. Ramazan, kavağın altında durmuş, başını ağacın tepesine kaldırmış, ağzı köpürerek sövüyordu. Zeyno, hemen Haso çocuğun kavağın tepesine sığındığını anladı. Bütün köyde Önce alacalı, yüce kavağın tepesine tırmanabilecek Haso çocuktan başka, değil insan, belki kedi bile yoktu. Çocuğun beklemediği bir çeviklikle bütün köyün içinde elinden kurtulup bu ağaca tırmanması, Ramazan'ı biraz gülünç ve beceriksiz duruma koymuştu. O da karşı bir önlem olarak ip atıp çocuğu aşağı çekecekti. Bu, köy çocuklarına o kadar yeni ve şeytanca bir önlem görünmüştü ki bu işleri görmek, meraklarını gidermek için beş altı çocuk, türlü yerlerden ip getirmeğe gitmişlerdi. Zeyno ağaca yaklaştığı zaman Ramazan ipin ucunu ilmik yapıyor, yukarıya atmak için hazırlanıyordu.

— ipi bırak Ramazan!

— Bırak mı? Sana ne oluyor?

Levent Şahverdi Arşivi

Birdenbire bir kahkaha ve Ramazan'm kuvvetli ve çevik kolundan fırlıyan ip bir fişek gibi atılırken çıkan kamçı sesi ve gözleri dumanlı, dişleri kilitli Zeyno'nun Ramazan'm boğazına atılışı!

— Boyun devrile Ramazan!

Boğuşma o kadar korkunç, kırmızı entarili kadınla renk renk şalvarlı Ramazan'm biribirine sarılan ve gübreler üstünde yuvarlanan vücutlarının hareketleri o kadar korkunç oldu ki, çocuklar çığrışarak kaçışmağa başladılar. Çeşme başındaki kadınlar bakraçlariyle, kahvedeki erkekler nargilelerini bırakarak meydana toplandılar.

Önce erkekler Ramazan'm karısını dövmesini olağan buluyor, uzaktan seyrediyor; ihtiyar kadınlar, Ramazan'a sesleni-

yor, Zeynoyu bırakması için yalvarıyorlardı. Fakat ne Ramazan, ne de Zeyno bir şey işitiyordu. Ramazan'm yumruklarına ve parça parça olan esvaplarına, başörtüsüne rağmen Zeyno, şaşılacak bir yırtıcılık ve isyanla Ramazan'm gırtlağını sıkmağa çalışıyor, neresini bulursa ısırıyor, buna karşılık Ramazan da onu tekmeliyor, neresine gelirse yumruk atıyordu. Zeyno'-nun birdenbire boğazından boğuk bir ses çıktı. O zaman köy halkı kavaktan aşağı bir küçük yaratığın kaydığını, kudurmuş, bir kedi gibi iki boğuşan vücudun arasına atıldığını gördüler. Bir an yalnız kol ve bacak çarpışması, yuvarlanmak, sonra Haso çocuğun yüzü kan içinde, gözleri yerinden fırlamış, ellerini sallı yarak köy halkına doğru koşusu, boğuk bir yardım, bir yalvarışla köy halkından imdat isteyişi!

— Boğuyor, anamı boğuyor!

Gerçekten, Zeyno'yu Ramazan'm elinden aldıkları zaman, başörtüsünü ve siyah, uzun örgülerinden birini kadının boynuna dolamış, olanca kuvvetiyle sıkıyordu. Kadınlar üstü başı lime lime, yüzü mosmor olan Zeyno'yu çeşme başına sürüklediler. Erkekler, Ramazan'ı yatıştırmak için, kahveye götürdüler.

Bu olaydan üç gün sonra, köyün kahvesinde. Diyarbakır'a gidip gelmiş olan Muharrem'den halk, şehir haberleri soruyordu. Muharrem, Diyarbakır kahvelerinden birinde rasladığı Ur-fa Kuvayi Milliyesine bağlı Selman Ağa'yı anlatıyordu. Dişinden tırnağına kadar silâhlı, üstü başı pırıl pırıl, arkasında yaverler gezdiren, Urfada Kuvayi Milliye başlarından sayılan bu Ağa, çok yiğit bir adamdı. Urfa, Adana gâvurlarının gözünü öyle bir yıldırmıştı ki...

Muharrem, Selman Ağa'nın ün salmış olan kahramanlık menkıbelerinden sonra, onun kişisel hayatına geçti. Bunları hep Selman, kendisi kahvede vaktiyle kendini tanıyanlara, birer kahve ve nargile ısmarladıktan sonra anlatmıştı. Selman, sekiz yıl önce Diyarbakır'da bir subaya hücum ettiği için hapse girmiş, fakat hapisten kaçmış, dağlarda dolaşmış, sonunda Kuvayi Milliyeye katılmış ve oradaki kahramanlıklarından dolayı eski suçu unutulmuştu ve Selman, kısa bir süre için, Diyarba-

Levent Şahverdi Arşivi

V-ır'a nişanlısını aramağa gelmişti. Kızın adı Zeyno idi. Fakat onla1" Diyarbakır'dan Haso çavuş adındaki kızın teyze çocuğu ve Selman'ın eski arkadaşı olan bir adamla gitmişlerdi. Şimdi ge]man, bu Haso'yu da arıyor, bulursa parça parça edeceğine yemin ediyordu.

Hikâye bitmeden Ramazan teşbihini sallaya sallaya kahveden çıktı. Muharremin hikâyesini, Kuvayi Milliye kahramanlıklarını kendilerinden geçmiş gibi dinliyen halk, Ramazan'm gidişine dikkat etmedi.

Fakat Zeyno ismiyle çok ilgili olan Şaban, kulaklarını dört açtı. Bu gibi önemli meselelerde kimseye söz bırakmayan ve büyük bir dikkatle düşüncelerini söyleyen Ramazan'm savuşması her halde dikkate değerdi. Şaban, kadınların köye aynı tarihte Ramazan'la geldiklerini birdenbire hatırlıyordu. Acaba Haso çavuş, bu Ramazan mıydı? Çocuğa düşmanlığı da olağandan fazla idi. Belki nişanlısı Selman'dan gebe olan Zeyno'yu kaçırmış, kadınları korkutarak Zeyno'yu kendine nikahlamıştı. Onların Diyarbakır'a gitmelerine engel olmasını Şaban'a nasıl sıkı sıkı tembih etmişti. Şaban, kadınların Ramazan'dan nasıl korktuklarını, çocuğa karşı olan kıyıcılığına nasıl sessiz, hattâ suçlu bir tavırla baş eğdiklerini birer birer zihninden geçiriyordu.

Zeyno için sırf zihninde kurduğu mutluluk hülyasını, Ramazan gelir gelmez, Şaban zihninden koparmağa çalışmıştı. Aslında sevmek yeteneği çok, alçak gönüllü, Tanrı'dan korkar bir adamdı. Kişilerden emellerinden vazgeçtikten sonra yine kalbinin bir tarafında Zeyno'nun güzelliği, çalışkanlığı, Ramazan'-ın haksızlığını, işkencesini sabırla karşılaması, her iyi Türk'ün zayıflara karşı duyduğu himaye ve sevgi duygusunu kökünden uyandırmıştı. Buna kendi hesabına ayrıca sevdiği Haso çocuğun sıkıntılı hayatı da eklenen Şaban, bilmeyerek ve sessiz bir tarzda Zeyno'nun ve çocuğunun mutluluğuna kendini bağlamıştı. Onlar, sanki bu ihtiyarlamağa başlayan, aile hayatı kısır ve bahtsız geçen adamın kalbinin zenbereği olmuşlardı.

Ramazan'm Zeyno'ya meydanlıkta attığı dayak ve o sırada söylediği sözlerden bu zavallı kadının ağzını ve ellerini bağla-

yan geçmiş bir ayıbı, bir kusuru olduğuna inanmağa başlamıştı. Mutlaka Selman'dan nikâhtan önce gebe kalmış, Ramazan adını alan Haso çavuş, onun namusunu kurtarmak bahanesiyle boynuna melun bir kanca takmıştı. Şaban köylülerin en dengeli, en iyiliğe yatkın, en duygun bir örneği adına bu eksik etek yaratıkla günahsız yavrusunu, koruma dileğiyle her zaman içi yanıyordu. Çocuk vaktiyle kimden olmuşsa olsun, kadın, ırz ehli ve Allahlık bir insandı. Hiçbir iyi müslümanın bir çocuğu doğuşunun kusuriyle cezalandırması olanağını aklı almayan Şaban, ne kadar zamandır Haso çocuğun neş'esini kaybeden güzel gözlerinde etrafı korku ile, merakla dinleyişi, ağlamayan, şikâyet etmeyen ağırbaşlılığiyle tüm erimişti.

Şaban kahveden çıktıktan sonra, evine hemen dönmedi. Parlak bir ayın sarı bir ışıkla yıkadığı yerlerden sıcaklık, beyaz bir nefes gibi fışkırıyordu. Meydanlıktaki kavağa kadar gitti, küçük ırmağın beyaz cılız suları da ayın ışığında ince uzun, kı-mıldıyan gümüş bir balık gibi oynuyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Arkasını ağaca verdi. Düşünmeğe, uzun uzun düşünmeğe koyuldu.

Eğer Selman, Zeyno'yu bulursa, eğer Ramazan gerçekten Haso ise ne olacaktı?

Kalbinde gömülen eski şeyler yine kaynamağa, karışmağa başladı. Aslında çocuğa bu kadar kıyasıya davranan Ramazan, Selma'nm gelmesi ihtimaliyle bütün bütün azıp çocuğu ortadan kaldıramaz mıydı? Son zamanlarda Ramazan, Şaban'm yanında açıktan açığa Haso çocuğa yedirdiğini, içirdiğini kadınların başına kakıyor: «Hınzır artık büyüdü, gitsin gündelikle çalışsın!» demiyor muydu?

Şaban, son günlerde askere giden at uşağının yerine aylıkla Haso'yu alamaz mıydı? Bunu düşünmüş, fakat teklif etmeğe cesaret edememişti. Aylığı Ramazan'a vermeyi teklif etse, çok para gözlü olduğunu bildiği aç gözlü herif, belki hiç ses çıkarmadan kabul ederdi.

Bunları düşünürken ırmağın beyaz, oynak sularına karşıdan küçük siyah bir gölge düştü, iki çıplak ayak, ırmağın kenarında sessiz sessiz yürüyordu.

__Kim var orda?

_- Şaban amice, benim!

— Oralarda ne arirsin soyha, bir buraya gel baham!

Irmağın beyaz sularında köpükler kaldırarak, ırmağın dibindeki taşları ayaklariyle iterek Haso çocuk, yavaş yavaş Şaban'm yanma geldi. Her zamanki inatçı ve kinci küçük yüz, bu akşam, yorgun ve kesikti. Kimsesiz ve üzüntü içinde büyüyen öksüzlerin yüzlerindeki kaygı ve zavallılık çizgileri onun da küçük ağzının ve güzel gözlerinin etrafına toplanmıştı. Eli sevgiyle çocuğun başını okşarken sesi sertleşmeğe çalışarak tekrar tekrar soruyordu:

— Ninen burlara geldiğini bilir mi, Haso?

Evet, biliyordu, Ramazan, çocuğu o meydanlıktaki olaydan sonra evden koğmuş, eve alırlarsa karısına şart etmişti. îki üç gündür Haso ahırın arkasına geç zaman gidiyor, Zeyno, ona yeşil çanağında süt ve ekmek getiriyor ve ellerini sallıyarak ağlıyordu, ilk geceleri ahırda yatmıştı. Perihan nine ona, eve gelirse Ramazan'm Zeyno'yu öldüreceğini ve ahır da evin parçası olduğu için Haso ahırda yatarsa anası, boş düşeceğini söylüyordu. Boş düşmek, ne demekti? Çocuk, bunları dalgın ve kendi kendine anlatır gibi söylüyordu. Kalbi, kafası bomboş, hattâ içgüdüsü kaybolmuş, hasta ve terkedilmiş bir yavruya benziyordu. Şikayetsiz, yaşsız gözleri yalnız Zeyno'dan söz e-derken parlıyor, sesinde tuhaf bir kısıklık beliriyordu. Sonunda, bu yaşta anasının kucağından koparılmış, aç ve kimsesiz sokağa atılmıştı ve bu halinde bile Ramazan'm eziyetine karşı elinde hiçbir savunma gücü yoktu. Çocuğun ezilmiş hali, kayıtsız ve bezgin tavrı Şaban'a fena halde dokundu.

Levent Şahverdi Arşivi

Teklifini hemen yaptı. Çocuğun yüzünden tutkulu bir ür-perme geçti; Şaban'm evine elele döndüler.

Ertesi sabah Şaban, Perihan nineye durumu anlattı, ihtiyar kadın aylığını Ramazan'a vermesini değil, çocuk hesabına kendisinin saklamasını öğütledi. Şaban, çocuğu ırmak kenarında Kasıl bulduğunu anlatırken ihtiyar kadın ellerini makine gibi

kaldırıyor, Ramazan'a beddua ediyordu. Fakat her halde, Ramazan, belâsını yakında bulacaktı.

Dün akşam yine kudurmuş bir it gibi kadınlara salmış, gece ikide birde yatağından bağırarak fırlamış, pencereden dışarı bakmıştı. Perihan ninenin bu sözleri Şaban'ın kuşkularını pekiştirdi. İhtiyar kadına, uygun bir zamanda, bu Selman olayını açmağa karar verdi. Fakat bunun Ramazan'a tekrar edil-miyeceğinden o kadar emin değildi. Zeyno'yu Ramazan'a vermekte bu zeki, kurnaz ihtiyarın ne kerte parmağı olduğunu bilmiyordu.

Şimdilik Şaban, konusunu yalnız Haso çocuğa bağladı. Şaban da, elinde olmaksızın çocuktan söz ederken, kendi karısına beddua ediyordu. Bir türlü çocuğu evde yatırmağa karısını kandıramamıştı. At damında çocuğa çok iyi bir yer yapmıştı ve Şaban ona evlât gbi bakacaktı. Çocuk, daha bu sabah, Şaban'ı hayrete düşürecek kadar becerikli ve kuvvetli olduğunu göstermişti. Yediği ekmek helâldi. Şaban, çocuğun yemeğini kendi e-liyle veriyordu ve geceleri çocuk ahırda yatmağa alışıncaya kadar Şaban geceleri bir defa kalkacak, göz kulak olacaktı. Bunları anlattıktan sonra hep bir nakarat gibi:

— Bunların hepsini Zeyno bacıya bir diyiver, diyordu.

İki kadın için Haso'yu kaybettikten sonra en büyük avunma, bu haberi almaktı. Fakat buna rağmen çocuğu önce koynundan, şimdi de evinden gittikten sonra Zeyno için çalışmanın ve hayatın bütün anlamı silinmişti. Kalbini birisi göğsünün içinden kesmiş, çıkarmış gibi içi bomboş kalmıştı. Çocuğuna bir lokma ekmek bile sağlayamıyan bu sonsuz çalışmanın ona zoraki ve angarya olacağını Ramazan bile çok geçmeden anladı. Onu çalıştırmak için sık sık dövmek, hem de bazan boş yere dövmek zorunda kalıyordu.

Zeyno'nun Haso çocuk gittikten sonra gönlü ile gördüğü hizmet, inek ve ahırla ilgili kısımdı, inek her zamandan fazla onun derdini anlar gibi «Muvvv...» luyordu. Ahırın karanlık köşeleri Haso çocuğun hayaliyle doluydu ve çok zaman boşluktan sızlayan göğsüne küçük buzağıyı basıyor, gözleri gübrelikte kendini unutuyordu.

VII

ŞABAN AMCA

Levent Şahverdi Arşivi

Çaban, Haso'yu evine almayı önerdiği zaman, çocuk, he-* nüz yedi yaşını bitirmişti. Bu yaştaki çocuğun çok işe yarayamıyacağmı sanmış, en zor işleri kendi yaparak küçüğe yardım etmeğe karar vermişti. Haso çocuğu getirdiği zaman, ikinci büyük zorluğu da karısı çıkarmıştı. Giden yamak on sekiz yaşında olduğu halde Şaban'ın dört hayvanına ancak bakıyor, başka işe yaramıyordu. Yeni ve kuvvetli bir uşak bekliyen ve bu uşaktan kendi ev işlerine yardım uman ihtiyar kadın ağzını açmış, gözünü yummuştu. Şaban ne zamana kadar elin piçlerine ekmek yedirecek, boşu boşuna besliyecekti? Hele babasının, evden kimbilir niçin kovduğu bu haylazı kadının başına getirmekte ne anlam vardı?

Gerçekten de evinde sessizliği seven, geçimsizlikten, özellikle kadın dilinden ürken, buna karşılık kahvede, dostlar arasında yârenliği çalışmağa üstünsiyen Şaban için çocuğu bu zorluklara rağmen almak, büyük bir cömertlik, hattâ fedakârlıktı. Çocuk geldikten bir hafta sonra Şaban, tahmininde yanılmış olduğunu anladı.

Haso çocuk Şaban'ın evine geçtikten altı ay sonra köy, onu gittiği yere bolluk ve mutluluk getiren uğurlu bir yaratık olarak düşünmeğe başladı. Kadınlar, biribirlerine «piçler talihi» diyorlar; erkekler, bu bolluğun daha çok Şaban'ın kuvvetli çenesine karşılık Haso'nun sessiz ve durmadan çalışmasının mey-vası olduğunu, çocuğun, şeytan gibi akıllı olmasından ötürü Şaban'ın işlerine çok yardım ettiğini kabul ediyorlardı.

Ramazan'm zihni çocuğun ilk gittiği günlerde, tutsaklıktan döndüğünden beri ilk defa çocuktan çok önemli belki de tehlikeli düşüncelerle dolmuştu. Perihan nine Haso'nun, Şaban'ın yanma hayvanlara bakmak üzere uşak olarak girdiğini söylediği zaman ne karşı durdu, ne de öfkelendi. Kahvede Muharremin, Selman olayından söz ettiği günden beri onda bir değişiklik olmuştu. Az konuşuyor, çok düşünüyor, ürkek gözlerle et-

rafı dinliyor, hele sokakta sağma soluna, hattâ apansız sıçrayışlarla birdenbire arkasına dönüp bakıyordu.

Bu korkulu ve açıktan açığa sinirli göründüğü günler geçtikten sonra, kahvede Kuvayi Milliyeyi çekiştiren nutuklar söylemeğe başladı. Oradan buradan uydurduğu birtakım haberleri tekrar ediyor; Kuvayi Milliye başlan köylere geldiği zaman nasıl her şeyi, paraları aldıklarını, köylüye dayak attıklarını anlatıyordu. Hattâ ikide birde başlarında Selman gibi a-damlar olduğunu sokuşturuyordu. Şaban, bunun hemen Muharremin, Selmanla ilgili haberi verdikten sonra bir bile istiye yapıldığını anlamıştı. Hattâ bir gün, Selman reise öyle kuvvetle sövmeğe, Selman gibilerin sıraya geçtiği yerin ne kadar berbat olduğunu iddia ederken o kadar kendinden geçti ki Muharrem, birdenbire Ramazan'a, Selman'ı vaktiyle tanıyıp tanımadığını sordu. Bu, Ramazan'm yüzünü bir daha allak bullak etti. Aşırı bir coşkunlukla tanımadığını, geçmişlerinin ve kendi başının üstüne yemin ederek güven verdi. Bu ilk aylarda, dikkati çeken başka şey de Ramazan'm Diyarbakır pazarına artık karpuz gö-türmemesiydi. Perihan ninenin gözleri görmediği için, Şabanla bir defa daha karpuz satmak için ortak olmağı istemiş, onunla bütün mallarını pazara göndermeğe başlamıştı. Günler geçtikçe, sırf işi bozulduğu için içinden Haso çocuğu kovduğuna biraz pişman olmuştu. Gerçi huysuzluğu ve zulmiyle çocuğun eve

Levent Şahverdi Arşivi

gelmesine, hattâ anasiyle dışarda konuşmasına bile engel olmuştu. Fakat Şaban'm hizmetine geceli köylülerden övgüsünü, çalışkanlığını işitiyordu. Bal rengi gözlerin gözdağıyla, korku ile sinmiyen cesareti, küçük vücudun kendisini yere çalan çevikliği artık ona her gün üzüntü vermiyeli çocuğun ne kadar işleri için gerekli olduğunu anlamıştı.

Perihan ninenin gözleri yavaş yavaş sönüyor; Zeyno isteksiz ve cansız sürüklenir gibi çalışıyor ve eski yaptığının yansını yapamıyordu. Oysa o tutsaktan döndüğü zaman, kadmlann gayretiyle işlerini bıraktığından iyi bulmuş ve bolluk kendisinin tembelliğine, faydadan çok zarar veren sertliğine rağmen devam etmişti. Şimdi işleri, yavaş yavaş bozuluyor; her yönden zarar ediyordu.

Haso çocuk da ilk haftayı Şaban'm evinde pek acı geçirmişti. Gerçi Tanrı'nın çıplak göğü altında, boş tarlaları arasında yapayalnız olduğu dakikada onu alıp kurtaran Şaban amcası için içinde engin bir sevgi, sonsuz bir fedakârlık duygusu vardı. Gözlerini açtığı günden beri, annesinden sonra, bu kötü dünyada ona güven ve sevgi duygusu veren, aslında yalnızca Şaban amca idi. Ve bu iki insanın dışında herkes, Haso çocuğun, küçük beynin anlıyamadığı bir sebepten dolayı onu, sonu gelmiyen bir hınçla sıkıntı ve zorluk içinde tutmağı kafalarına koymuş gibiydiler. Kendini bildiği günden beri kendi cinsinden; vücudunu, ruhunu, bütün varlığını korumağa çalışıyordu. İrili ufaklı insan denilen şey, kıyıcı, hileci ve güvenilmez yaratıklardandı. Hattâ onun babası olduğunu söyledikleri adam da, anasının bir köle gibi çalışmasına karşılık başının üstünde bir damı. yeşil çanakta yediği artık çorbayı esirgemişti. Bütün bu acılar ve yoksunluk onun yaralı kalbine sevmek için, güvenmek için çevresine tutunmak için daha büyük bir ihtiyaç ve istek veriyordu. Ama onun sevgisini geri çevirmiyen Şaban'dan başka şimdi kim kalmıştı? Fakat Şaban'm evine geleli, anasız-lığmdan gelen yalnızlığı, Şaban'm karısının iyi kötü davranışı, onu hayvanları tanımağa sürükledi ve onların şefkatle bakılacak ve kalb cömertliğine faiziyle cevap verecek, insanlara üstün yaratıklar olduklarını anladı.

İlk akşamları ahırda, tepe pencerelerinden gelen ışıklar karardığı ve karanlığın siyah, katı birer parçası gibi duran atlar başlarını salladıkları, çifte attıkları zaman fena halde "korkmuştu. Keskin bir gübre kokusu, ağır ve sıcak bir havanın içinde biçimleri, kimlikleri kaybolan hayvanların birdenbire insan olu-vermelerinden korkuyordu.

Hele köşede bir kocaman aygır vardı ki onu henüz elde e-dememişti. Suya götürürken çocuğu sürüklerdi. Karanlık çökünce onu Ramazan olacak, ipini koparacak, yavaş yavaş gelecek ,kendisini ayaklarının altında ezecek sanıyordu.

Fakat ilk ışıkla bütün bu korkular dağılıyordu. Avluda her-kesden önce kalkan Haso çocuk, yüzünü yıkarken horozlar ötüşüyor, ördekler yalağın içinde kanadlarını silkerek sabah keyfi

Levent Şahverdi Arşivi

yapıyorlardı. Haso çocuk işe başlamadan Şaban amca, bir çanak yoğurtla bir yarım somun getiriyor; kendisi çocuğun karşısına geçiyor, küçük tahta iskemlenin üzerinde kendi pişirdiği kocaman fincaniyle kahvesini içerek yârenlik ediyordu. Şaban'm hiç bozulmayan bir Kemah neş'esi, hiç tükenmiyen tuhaf hikâyeleri vardı. Fakat onun daima gözlerindeki dost ve baba şefkatiyle ısınan Haso çocuk, onun «efendime söyleyim» diye bitmeyen hikâyelerinden daha birincisinde işine başlıyordu. Hayvanları suya götürdükten sonra, çocuğun onları timar ettiğini görmek, Şaban'm hem gözünden yaşlar gelerek, hem de keyifle gülerek seyrettiği bir manzara idi. Bu zor işleri kendi kendine ve bütün yardımı reddederek iki hafta içinde eksiksiz yapabilecek hale gelmişti.

Aygır da, kısrak da küçükten çok yüksekti. Fakat Haso, önce avluya bağladığı aygırın umarına bir iskemleye çıkarak başlıyordu. Tepinen, kişniyen ısırmak isteyen bu kocaman hayvanı bu durumda uysallaştıramaymca maymun gibi aygırın sırtına sıçrıyor; saçlarını yakalıyor, boynunu, sırtını, arkasını özene bezene timar ediyordu. Bütün sıçramalarının ve huysuzluğunun, Haso çocuğun dengesi ve çevikliği karşısında, boş olduğunu gören aygır bile, iki hafta sonra, çocuğun dostu olmuştu. Şaban'm ahırının dört önemli hayvanı da onu insanlardan daha özel ve ince, her halde daha devamlı bir sevgiyle anlamışlar, sevmişlerdi.

Çocuğun zekâsı ve çevikliği kadar anlayışı ve sevgisi hayvanlara iradesini ve isteğini kabul ettirmişti, ilkin üstünden, altından balık gibi kayarak, mucizeye benziyen bir hızla kendisini çifteden koruyarak timar ettiği aygır da bir zaman sonra bir kuzu uysallığiyle kendini çocuğun becerikli ve dost ellerine teslim ediyor ve sık sık, kocaman başını uzatıp çocuğun omuzu-na sürünüyordu.

Şaban'm kestane kırı, Arap ve Kürt karışık ünlü bir kısrağı vardı ki, Haso çocuğun kalbini en çok o elde etmişti. Kızıl kâh-küllerinin altında siyah gözlerinin açılışı, uysal tavrı ve hareketlerinde kuvvetini son kerteye kadar harcayan öyle bir hali vardı ki, Haso çocuğa anasını hatırlatmıştı. Alnı beyaz akıtmalı

yağız tayı ile çocuk gibi oynarken, onu koklarken, arkasından koşarken küçük, tuhaf bir coşkunlukla:

— Şaban amice Zeyno, tiha; bak! diye onu Şaban'a gösterirdi. Şaban bunları hep gülerek dinlerken arabaya koştukları idisin adını ne koyduğunu çocuktan bir gün sormuştu. Bu idiş bütün hayvanlarla hoş geçinir, arabada en büyük yükü kendi taşır, söz dinler ve tatlı bir hayvandı. Garip olarak kısrağa ve kısrağın tayına çok sokulur, soysuzluklara, tekmelere karşılık vermezdi.

— Buna ne de büyük soyha? diye Şaban sorduğu zaman, Haso çocuk, uzun aylardan beri bal rengi gözlerinden uçmuş olan eski parlak, gülüşiyle tekrar güldü. Kızarsa kaçabilmek i-çin, yan gözle Şaban'a bakarak sıçramağa hazır bir davranışla:

— O Şaban amicedir! dedi.

Haso çocuğun gelişine karşı duran, ilk günleri kovar gibi hali ve çocuğu bezdiren Şaban'm aksi

Levent Şahverdi Arşivi

karısı da davranışlarını biraz değiştirmek zorunda kalmıştı. Çocuk hayvanların başına geçtikten ve işlerini yoluna koyduktan sonra, akşamları sürüklenerek, söylenerek inek sağan, tavuklara yem veren Rasime Hala'ya yardım edecek zaman buluyordu. İnek ahırının gübrelerini boşaltan, bakraçları oğan hep o idi.

Hele kadın süt sağarken, Haso'nun gözleri yamrı yumru ihtiyar parmaklar arasından akan sütlere yüzünde tuhaf bir hüzünle bakardı. Anasını Ramazan'm hıncına uğratmamak için dindar bir özenle evlerinin çevresinden kaçman çocuğun kalbi, en çok bu inek ahırında özlemle doluyordu. Hele kısrak özlemli dakikalarında kişniyerek tayını çağırdığı, iki hayvan ahırın önündeki küçük meydanda biribirlerini kovaladıkları zaman küçük göğsünün içindeki ince acılar artıyor; gözlerinden yaş akıtmamak, dudaklarını bükmemek için insanüstü bir çaba harcıyordu.

Şaban da; Haso çocuk geleli daha rahattı. Çocuk yorucu ve güç işleri tamamiyle eline almıştı. Fakat geceleri artık rüyasız uyuyacak kadar yorulduğu günlerin o da keyif tarafını bulmuştu. Kimi bir çulla fakat çoğu kez çıplak bindiği kısrağın,

hattâ aygırın üstünde, elinde ip başlıklı ince bir yuları, çıplak ayaklan hayvanın karnına bir yılan kuvvetiyle sarılan bir yıldırım gibi köyden geçiyordu.

Zeyno akşamları suya giderken bir kez ırmak tarafına sapıyor, gözleriyle Haso çocuğu arıyor; kulaklariyle nal sesleri dinliyordu. Çoğu sabahlar, şafak, gübreli meydanı, tek mavi kavağı, mavi göğü lâl renginde bir alev gibi sararken Haso çocuğun siyah gölgesi kısrağın üstünde uçar gibi kurşunî ovaya geçiyordu. O zaman elinden bakraçları bırakıyor; ırmağın kenarına oturuyor; ayaklarını suya salıveriyor; gözlerinden damla damla özlem yaşları sızıyordu. O da tıpkı Haso çocuk gibi, Haso çocuğu Ramazan'm hıncından korumak için çocuğunu aramıyor; kararsız kalbine taş basıyordu. Suda geç kaldığı zamanlar, Ramazan, onu hep ırmağın kenarında ya ağlar, ya dalgın dalgın tuhaf bir özlem türküsü çağırırken bulurdu. Gözlerinde o boş ve uzak bakışlar olduğu zaman kadını çalıştıracak kadar acıtabilen ne yumruk, ne sopa olmadığını Ramazan da öğreniyordu.

Şaban, şimdi Zeyno'yu sokakta yalnız görürse çok iyicil bir sesle ona hemen Haso çocuktan haber veriyor, atlara nasıl isim koyduğunu, hayvanlardan, tavuk, horozlardan başka aksi karısının bile çocuğu nasıl sevdiğini anlatıyordu.

— Evimizin soyha şenliği oldu, hem evi hiç aramir, öyle çalışir, öyle çalişir ki bizim ask (aksi)bacı bile ona bayılir, hiç kasavet etme Zeyno bacı, diyordu.

Fakat bunları söylerken gözlerinde sonsuz bir teşekkürle bakan kadının gönlünde unutulmaz bir yara olduğunu, etrafından habersiz, her şeye ilgisiz, her şeyden usanmış yaşadığını Şaban da anlıyordu.

Haso çocuk geldiğinden beri, tarlada ortakçısiyle hemen her gün çalişabilen Şaban, Zeyno'nun halini en çok tarlada acınacak buluyor, içini yakıyordu. Artık Ramazan, hemen her gün, Zeyno ile

Levent Şahverdi Arşivi

beraber tarlaya geliyordu. Fakat her geldiği zaman tarlanın öbür ucundaki hendeğin başında, arkasını bir ağaca verip oturuyor, çubuk içiyor, kadın durdukça söverek, bağırarak, bazan da üzerine yürüyüp tekmeliyerek, hattâ öküzleri dürttü-

gü övendireyi Zeyno'nun elinden alıp sivri ucunu kadının sırtına batırarak işe sürüyordu. Bazan Zeyno işine devam ediyor, bazan anlamıyan gözlerle oturuyor, kudurmuş gibi bağıran Ramazan'm yüzüne bel bel bakıyordu. Bu, en çok Şaban'm gözlerini yaşartıyor, içi altüst oluyordu. Ramazan'm zulmünden çok Zeyno'nun bu acınacak hali ona dokunuyordu. Şaban'a öyle geliyordu ki Zeyno köhnemiş, hrizması çıkmış hayvanlar gibi bir gün duracak, canı gitmiş olan gözleri gibi vücudunun da hayatı sönecek, toprakların üstüne düşüp ruhunu teslim edecekti.

* **

Artık köy ağaları Haso çocuğun biniciliğini kahve tartışmalarının başlıca konuları arasına koydular. Şaban, sonbahar koşularına resmî ismi «Ceylân» olan kısrağı sokmağa karar verdi. Haso çocuğun, atını bir şahin gibi, bir tazı gibi, bir gölge gibi koşturduğunu herkes kabul etti. Özellikle tartışmalarda olacak gönüllü ve ikinci derecede bir yere razı olan Şaban, artık bu konuda bülbül kesildi. Hele Muharrem, erkenden, çocuk kısrağı koştururken ırmak kenarına gitmiş, seyretmiş, çocuğun birinci geleceğine yemin ederek yüz kuruşa Sadık Ağa ile iddiaya bile girişmişti.

Ramazan'm, bu tartışmalarda suratı asık ve sessiz, kendi kendine nargilesini içtiğini görenler azıcık ona sataştılar. Nasıl oluyor da at konusunda o kadar usta olduğunu gösteren adam, şimdi susuyor; hattâ bu yarışa katılmak istemiyordu. Ramazan bütün bunları biraz alaycı, hattâ küçümseyici bir tavırla karşılıyor, Şaban gibi bir fukaranın halis Arap olmayan bir kısrağını yarış heyetinin kabul etmiyeceğini söylüyordu. Eğer e-derse Ramazan bu yarışı ciddî telâkki etmiyecek, çocuk oyuncağı diye seyre bile gitmiyecekti. Oysa bu, tepeden tırnağa kadar silâhlı ve ulusal kahraman şöhretli Selmanla karşı karşıya gelmek ihtimalinden korktuğu için kurnazca hazırladığı bir mazeretti. Hele o haylaz, yaramaz Haso'nun birinci gelmesine açıktan açığa gülüyordu. Haso'yu o kadar dövmesi hep bu hayvan meselesi için değil miydi? O ne kadar Haso çocuğa binicilik öğ-

retmek için uğraşmış, hınzıra ne kadar eziyet etmişti. Hayır hiç yeteneği yoktu. Göreceklerdi, çocuk yarışta en geride kalacak, Şaban rezil olacaktı. Oysa Ramazan da çocuğun biniciliğini kendi hesabına uzaktan incelemiş, içinden hayran olmuştu. Kurşunî ovada dikey bir toz sütunu uçar gibi ufuklara doğru giden piçe karşı hınçla beraber şimdi derin bir kıskançlık da duyuyordu. Köy onun, çocuğun kazanmaması için, evliyalara adak adadığını henüz bilmiyordu.

Bir yandan, bu lâkırdıları uzaktan işiten Zeyno'nun boş gönlünde geçmiş aşkın varlığına benzer

Levent Şahverdi Arşivi

bir gurur ve yeni bir duygu rüzgârı esiyordu. Ona Haso çocuk yeniden doğan olağan-üstülüğiyle bu ilkel köylülere parmak ısırtan bir «Hasan» di. İçinde kartal yumurtasından piliç çıkaran bir kümes tavuğunun hayranlığı uyanmıştı.

Kartal yavrusunun tavuk kümesinden bir gün uçmasını nasıl olağan buluyorsa, «Hasan» yavrusunun bu köylülerden başka bir şey olmasını da o kadar olağan buluyordu. Kim bilir birinci gelirse... Diyarbakır'ı üniyle titretirse... Komutanlığın dikkatini çekerse... Bunlar hem acı, hem tatlı hülyalardı. Gerçekleşirse denizlerin öbür tarafında kılıçlı, üniformalı efendiler, istanbullular arasına karışmış bir Haso çocuğa karşılık yapayalnız, gönlü bomboş, kör bir ana ile zalim bir ağanm kölesi, makinesi gibi tarladan ahırlara, ahırlardan tarlaya sürünen yalnız başına bırakılmış bir Zeyno görüyordu.

*

Günler böylece geldi, geçti ve yarış günü yaklaştı. Şabanla Haso> Ceylân'ı yarış heyetine kabul ettirmişler ve Diyarbakır'a yarıştan bir gün önce gitmeğe hazırlanıyorlardı. Şaban amcanın birinci gelirlerse kurduğu hülyalar çocuğun da kafasını bin-bir yaldızlı rüya ile doldurmuştu. Az konuşan, duygularını yüreğine hapseden Haso çocuk, bu hülyaların bir kısmını anasına anlatmak için yanıyor, onu Ramazansız, yalnız bulmanın çarelerini arıyordu. Bir hayli zaman, anasının evine giden ince yolu aşağı yukarı dolaştı, tahta perdeli kapıyı gözledi. Bir gün öğleüstü, Ramazan'ın kahveye doğru şalvarını sallaya sallaya git-

tiğini gördü. Hemen ahıra koştu, kısrağın üstüne atladı ve doludizgin tarlalara doğru saldırdı. Ne kadar çabuk varırsa anasını o kadar çok göreceğini düşünerek kısrağını durmadan sürüyor, çocuk beyninde binbir hülya uçuruyordu.

Şaban öğle namazını kılarken Haso çocuk tarlaya yetişti. Kızıl güneşten kurşunî topraklara öğle zamanı akan ateş, tarlada çalışanları ağaçların altına, kuru derelerin içinde uzanarak, dinlenmeğe koşturmuştu. Anasının boş tarlasını tâ uzaklardan beri gözleriyle arıyarak kısrağını bir ağaca bağladı. Şa-ban'm yanma gitti. Şüphesiz Zeyno da bekleniyordu. Fakat nerede? Eski ve bildik ağaç diplerini aradı. Yoktu. İçinde tutuşan hülyalar simsiyah, o da Şaban'ın yanma oturdu, somurttu. Şa-ban'a Zeyno'nun bugün tarlaya gelip gelmediğini vsoramıyacak kadar içi karamsarlıktan kanıyordu. Şabanın ortağı ikindiye yakın öküzleri alıp işe başladığı zaman, tekrar gözleri anasının tarlasını taradı. Hayır, tarla bomboştu. Acaba Ramazanla o da bugün köyde mi kalmıştı? Şaban'ın anlattıklarını işitmiyor, bir düziye ayağa kalkıyor, bal rengi gözlerinde tuhaf bir ışıkla çevreyi acı acı süzüyor, sonra gözlerinin ışığı sönüyor, küçük yüzünün buruşukları çetinleşiyor, bir ihtiyar gibi elleri dizlerinde ağacın altına çöküyordu.

Sonunda güneş, kızıl bir tepsi gibi komşu tarlanın yanındaki höyüğün arkasına düşmeğe başladığı zaman, başıboş iki öküz Zeyno'nun tarlasına yavaş yavaş girdi. Haso yerinden ok gibi fırladı, eli gözlerini güneşin son ateşinden korumak için alnında, yine tarlayı ve çevreyi aradı. Tarlada insan yoktu. Yalnız tozlu yoldan bir yük arabası geliyordu.

Çok geçmeden araba yaklaştı, içinden Ramazan atladı. O da tıpkı Haso çocuk gibi gözlerini eliyle güneşten koruyarak, tarlada başıboş dolaşan öküzlerin arkasında birisini aradı. Demek

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno burada idi, demek ikindiden sonra bir yere uzanmış kalmış, çalışmamıştı. Haso'nun yüreği gümbür gümbür atı-\or; özleminin acısından çok işten bıkmış, canından bıkmış gibi olduğu yerde kalan bu yeni Zeyno içini altüst ediyordu. Bir an durmayan, canla kudretle kaynayan Zeyno'na ne olmuştu?

Güneş kayarak külrengi ovanın arkasına indi, kurşunî toprakların üstünde erguvanî, eflâtun gölgeler uçuştu ve nereden geldiği anlaşılamayan özlemli bir kadın sesi ovanın tâ uçlarını arar gibi ısrarla yükseldi, uzadı, güneşin arkasından gitti:

«Ye...şil kurbağalar, ö...ter göllerde, «Kı...rıldı kanadım, ka...ldım çöllerde «Ana...sız, babasız garip illerde «Ge...l ağam, gü...l ağam de «Ge...nçliğim... Ge...çti.»

Bu, yükselen, alçalan, özlemle sürünen kadın sesi, Haso çocuğun yüreğini halatla, zincirle çekip koparan çağırış, gözlerini yaşlarla kör eden yalvarış! Bütün bunlar çözümlenmeyen, kelime ile anlatılmayan renkli ve korkunç bir serap içinde anasının yüreğinin sularını çocuğun içine akıttı. Ne tatlı, ne uzun, r.e engin bir yürek ve ruh özlemiyle, Haso'yu çağırıyordu Haso çocuk bin yaşın.\ g&lse, binbir kadın sevse hiçbirinin sesi onu ar'ık bu kadar altüst edemez, yüreğini göğsünden böyle rr.add: bir acı ile koparıp alamazdı. Yaralı bir tay gibi yere çöktü, dizleri kesilmişti. Küçük elleriyle başını dövüyor, kendinden geçmiş coşkun:

— Ah anam! Vah anam! diye dövünüyordu.

Şaban'm şefkatli kolları, küçük Haso'nun vücuduna içten bir teselli ile sarıldı. Bir kadın yumuşakhğiyle, heyecanlı zamanlarda anlaşılmaz bir kerteyi bulan Kemah diliyle ona bir şeyler anlattı, anlattı.

Şaban'm sesini rüyada gibi duyan Haso, bu şefkatli kolların kendisini yalnız avundurma değil, anasına saldıran zalime koşmaktan yana onu yasaklamak istediğini de çarçabuk anladı. Çalışmayan Zeyno'ya, tarlanın öbür ucunda derin bir hendeğin içinde türkü çağıran Zeyno'ya» Ramazan kaba ve ovayı çınlatan küfürlerle, taşla, yumrukla saldırmıştı. Haso bir ifrit gibi kurtulup anasına koşmak için çırpmıyor; şakakları ter içinde» küçük kalbi göğsünde demirci örsü gibi vuruyor; o kısık sesiyle:

ZEYNONUN OĞLU

— Bırah Şaban amice! diye dişlerinin arasından yalvarıyor-

du.

Fakat Şaban, daha tatlı, daha yatıştırıcı:

— Kurbanın olam, soyha! Tabanın öpem Haso! Ramazan, Zeyno bacıya nidebilir ki! Şimdi def olur, gider... Bah soyha... Diyarbakır'da bir birinci geldik mi... Anana bir enteri, bir kö-

Levent Şahverdi Arşivi

pe alak ki... O it şaşakala!

Diye bir çok şeyler sayıyor, döküyor, fakat çocuk, boğazlanan kurban gibi tepiniyordu.

Komşu tarlada ses kesildi, araba yola girdi, uzaklaştı. Ancak o zaman Haso çocuğu Şaban bıraktı. Eli ayağı kesilmiş gibi bitkin, yüzü gözü yaş içinde arkaüstü yatan çocuğu Şaban, biraz kendine bırakmayı uygun buldu. Akşam göğün ışığını söndürürken, havayı esmer ve tatlı. loşlukla örterken, gümüş yıldızlar göğe bakan çocuğa göz kırpmağa başladılar ve ancak o zaman Şaban, hayvanları yavaş yavaş çekti. Haso'ya seslendi. Şaban idisin, Haso kısrağın üstünde» yanyana, loş ve ılık ovanın yolunu tuttular. Şaban, artık daha ağırbaşlı, birdenbire yeni bir fikir keşfetmiş gibi anlatmağa başladı. Haso bir aklını başına alsa, biraz büyüse, Şaban onu kendine ortak yapacaktı. Hele bu yarışı çocuk kazanırsa, üçyüz lirayı alırlarsa bunun yüz lirasını çocuğa sermaye yapacak; Ceylân'm payını Haso'ya verecekti. Sonra her yarışa katılacaklar, ve para kazanacaklardı. Kimbilir belki üç yıl, belki dört yıl sonra için Şaban'm eskiden kurup da Ramazan'm gelişiyle yıktıkları hülyayı canlandıracaklardı. Paraları o kadar çok olursa, Haso büyük ve kuvvetli olursa, bir gün Zeyno'yu kız kaçırır gibi Ramazan'dan kaçıracaklar; istanbul'a götürecekler; orada, Harem İskelesi'nde denize karşı bir ev alacaklar, Haso okuyup yazacak, efendi olacak, Şaban tekrar bir kayık alacak...

Bu sessiz ovada Şaban'm anlattıkları ona ne kadar tatlı geldi. Bu hülyadaki Şaban'ın kendi payını ve tuhaf durumunu hiç düşünmüyordu. Yalnız Ramazan'ın arkalarından gelmesi ihtimaliyle, arada bir, küçük yüzü çatılıyordu. Bu noktayı Şaban'a söylediği zaman o, keyifli keyifli güldü. Ramazan'm (K...) köyünden çıkmıyacağma o kadar güveniyordu ki...

Çocuk bu güvenin nereden geldiğini merak etmiyordu. O-nun da kendine özgü korkunç bir ereği vardı. Kuvvetli bir erkek olduğu zaman, Ramazan'ı ne olursa olsun öldürecekti. Bu kanlı erek çocuğun içliğini, hayvanlara varıncaya kadar kendini bağlayan fedakâr kalbini hiç de gölgelendirmiyordu. Ona insanlar, hele insanların en belirli örneği olan Ramazan, yılanlardan daha iğrenç, daha az yaşamaya değer gibi görünüyorlardı. Onun küçük kulakları hep Zeyno'nun çağırışını dinliyordu. Köye girerlerken göllerde yeşil kurbağalar ötüyor, kolu kanadı kırılan kimsesiz Zeyno gül ağasını, Haso çocuğu çağırıyordu. Bir daha dizleri kesilerek Şaban'ın gözlerine yaş getiren bir hıçkırıkla:

— Ah anam, vah anam, geliyom anam!

Diyerek köyün saz kaplı, karanlık çökmüş damlarına seslendi.

* **

— Küheylân'ın ahan bir anasını ağlat ki görem soyha?

— Şaban amice, Herem îskelesi'ni söyle...

Levent Şahverdi Arşivi

— Efendime söyliyem... Ne dirdim soyha? Ha, dağlar gibi coşan denizde ben (şevkle) bir kayıkta İstanbul'un kibarlarını her gün taşıyam, sen de nettübe (mektebe) giden ha! Ahşam bastı mı seni kayığa alama, bir kayık çekmek ötredem ki...

— Minareler görünür mü Şaban amice?

— Nasıl görünmir, hele batı vakti hepsi gıpgızıl olir... E-fendime söyliyem, hem de ahşamları balık öyle bir çok olir ki...

— Anam balık pişirmek bilmez Şaban amice!

— Ona da öğredek soyha!

* **

Hanın avlusunun tozları at fışkısından, insan ayağından yer yer cıvık, kokulu bir çamur olmuştu. Kemerli kapıdan arkalarında siyah uzun kıllı, siyah harmaniyle, başlarında yüksek külahlarla iki süvari giriyorlar; süslü, paçaları renk renk iki Kürt, iki büyük hayvanı ahıra götürüyorlar; hâlâ Hamidiye alayı sü-

varilerinden kalma üniformasiyle uzun boylu, uzun siyah bıyıklı eski bir Kürt subay, kürtçe olarak seyislere bağırıyor; bir vandan, yeni gelen yolcular yayladan iniyorlar; hanın iç kapısında bir subay hanımı ile konuşuyor; önlerinde peştamallar, kahveci çırakları tellere asılı tepsileri sallayarak kahve getiriyorlar.

Atlar kişniyor, türlü türlü sesler işitiliyor. Bütün bu dekorun başında gelen pis bir han odasının kırık ve karyolasının üstünde Şaban ve Haso çocuk oturmuş, konuşuyorlar. Şaban'ın zihni Şeyh (M...) in küheylanma o kadar saplanmıştı ki hep o-nu konuşmak istiyor. Fakat Haso, onu her dakika iki günde zihnini alev gibi saran Harem îskelesi'ndeki ev; deniz ve kayık, özellikle tamamiyle kendisinin olan anasının pencerede şarkı söyleyen, mutlu hayaline sürüklüyor. Zeyno'nun kurtuluşu, Zeyno'nun özgürlüğünün başlangıcı olan yarışta birinci gelmeyi Haso, artık kesin bir gerçek olarak görüyor. Küçük gönlünün cesaretini, ana aşkını yenebilecek dünyada ne at, ne de süvari düşünebiliyordu.

— Bunları anama diyemem mi Şaban amice?

—Hele bir yarışı kazan, üç yüz kâğıdı al! Çarşıdan küpeleri, süt gibi fildişi tarağı, şalı bir alak, o zaman hepsini sen verirsin soyha! Emme sen bir şu küheylân atı geç...

Haso, Şaban'ın zihnine saplanan şeyh (M...) in küheylânı-na omuzlarını silkiyor, gümüş bir derenin kırılmaz keyfiyle gülüyor.

Levent Şahverdi Arşivi

* **

Yarıştan önceki son timar bir aşk sahnesi gibi geldi geçti. Gebreyi hayvanın üstünden bir âşık ibadetiyle geçiren Haso, ikide birde, küçük kollarını kısrağın boynuna doluyor; Şaban amicenin anlattıklarını birer birer anlatıyor, bütün mutluluğun yarışı kazanmakla ilgili olduğunu çocuk saflığiyle söylüyordu. Hayvanın kaslarına, sinirlerine, gönlüne kendi küçük gönlünün egemenliğini akıtan çocuğa hayvan, karşılık verir gibi arada bir kişniyor; nazlı başını çevirip kâhkülleri altında, o kadar

Zeyno'nun gözlerine benzeyen kara gözleriyle bakıyor ve ikide birde de başmı sallıyor; ön ayağiyle yeri sinirli sinirli eşiyordu.

**

Yarış yerinin yüce kalabalığına bakan gözler, bir şey görmüyordu. Çadırlar, renk renk esvaplariyle iri boylu, heybetli pozlu, ateşli siyah gözlü Kürtler, parlak üniformalı genç subaylar, hattâ Haso'nun ömründe ilk defa gördüğü otomobiller, hepsi Haso çocuğun gözlerine etkiler yapmadan gelip geçiyordu. I-çinden şerbet akan, kızıl sarı karpuz yükleri, bardaklarını şakırdatan şerbetçiler ve en çok ipek püsküllü takımlar ve başlık-lariyle kibirli kibirli yerleri deşen atlar ve kısraklar ve bunların ortasında hayvanların şahı gibi duran şeyh (M...) in süt gibi beyaz şahane küheylânı!

Memleketin baştan başa kutladığı Sakarya zaferinin adını taşıyan bu sonbahar yarısı Diyarbakır'da, şimdiye kadar en iyi yönetilmiş, komutanlıkça düzenlenmiş, bir yarıştı. Ceylânla Haso, komutanlık ödülü için üç bin metrelik uzun ve son yarışta koşacaklardı. Atlarını gezdiren, birer tavus kadar süslü, atları kadar güçlü yerli cokeyler arasında kırmızı yemenili fesi, mavi mintanı ve kahverengi aba poturiyle ince, sinirli yüziyle el kadar kalan bir çocuk da kendi gibi oldukça çelimsiz ve ufacık bir kısrağı, Zaloğlu Rüstem güven ve gururiyle gezdiriyordu. Bir subay kalabalığı, özellikle dürbünlerini çocuk cokeye çevirdi; hepsinin dudaklarından biraz sevgi, fakat daha çok acımayla dolu tuhaf bir gülümseme uçtu.

**

Çıngırak! ip çekildi, zorla zaptedilen on hayvan, yaydan fırlayan oklar gibi atıldılar. Bu son ve uzun yarıştı. Her dürbün, bir an içinde uzaklaşan, küçülen ayakları yere değmeden uçan atlara çevrildi.

îlk çıkışta kocaman insanlar ve atlar onu tamamiyle arkada bırakmışlardı. Fakat Haso, onlara bakmıyordu. Gözlerinde, kalbinde, bütün varlığında onu çağıran, onu deli gibi, divane gibi sürükleyen, çıldırtan başka bir hülya, başka bir erek var-

Levent Şahverdi Arşivi

di. Küçük elleri birer pençe gibi kısrağın saçlarını yakalamış, gözleri, dudakları, kollan, bütün vücudu, hele ilk defa mahmuz koyan küçük bacakları, hep birden o ereğe uçuyor, Ceylân'ı o hedefe sürüklüyordu. Öldürücü bir hummanın buhran dakikası, ölümle hayat arasındaki duraklamanın ateşiyle hayvana yalvarıyor, söylüyor, Şaban amicenin anlattığı sihirli rüya, renkler, sesler gibi uçuşuyor; başında beyaz dumanlı gelip geçen yeşil dağlar gibi dalgalar yuvarlanıyor, ayna gibi durgun akşam sularında minareleri kıpkızıl yapan batı güneşinin kızıl gölgeleri uçuşuyor ve Harem Iskelesi'nin bir evinde pencereden bir kadın bunları seyrediyor: «G...el ağam, gü...l ağa...m da, ge... çliğim ge...çti.»

Bu ses, çocuğu, onun sürdüğü nallarla beraber daha hızla, daha ısrarla çağırıyor ve Haso bu sese, bu hayale koşuyor, kolları, sesi, ruhu, hepsi humma içinde bir yıldan fazladır hayata karıştığı hayvana içindeki tufanı, kasırgayı aşılıyor. «Kühey-lân, Küheylân» seslerine şimdi tek tuk «Ceylân, Ceylân» karışıyor, biraz daha, biraz daha, Haso çocuğun canı, sinirlerinden vücudunun her zerresinden fışkırıp çıkacak gibi atmaya başlıyor, küçük sesi de o yaşantının âhengiyle:

— «Kurbanın olam Zeyno, ha görem Zeyno, ha Zeyno, ha

Zeyno...» diyordu.

*

(K...) köyünün kahvesine haber Haso ile Şaban'dan önce hemen o günün akşamı erişti. Zafer Diyarbakır'dan (K...) köyüne kadar dallandı, budaklandı, başı göklere değerek gitti ve zafer köyün zaferi oldu; köyün kendi gururunu davul gibi şişirdi ve bu zaferin küçük kahramanını bir yıl önce Ramazanla beraber kendi çocuklarının bir tilki gibi avlandığını bir an düşünmediler. Bu akşam Muharrem, ilk defa kahvede Ramazan'a üstün bir yer aldı. O, bunu bilmiş, o, bu yarış için para bile koymuştu. Herkes, onun ağzına bakıyor; haber dinliyor, o ün ve kuvvetin verdiği ilk sarhoşlukla kendinden geçmiş, basbayağı bir yarışı, Battal Gazi'nin eski bir savaşı gibi anlatıyordu. Neler olmuştu? Komutan, çocuğu yanma çağırmış, bir çok yük-

sek lâkırdılar söylemiş! Şeyh (M...) çocuğu çadırına almış, sırma işlemeli kırmızı bir çevre vermiş, bilmem hangi Paşa, Ha-so'ya atını hediye edecekmiş, çocuğu İstanbul'a yollayacaklarmış... mış mış mış...

Bunları anlatırken bir yandan suratı, öfkesinden şişmiş, alnının, damarları ok gibi fırlamış, nargilesinin suyunu çağlayanlar gibi harekete getiren Ramazan'a alaylı gözlerle bakıyor, o-rmn karşılık vermesine zaman bırakmadan yine başlıyordu.

Ramazan, sonunda sesleri birden susturan bir öfkeyle bağırmaya başladı. Çocuk, ne öğrenmişse, ne yapmışsa Ramazan'm sayesinde yapmıştı. Hayvana binmeyi önce Ramazan kendi a-vuçlarmı patlatmcaya kadar çocuğu tokatlayarak öğretmiş, avuç dolusu para harcayarak yedirmiş, içirmiş,

Levent Şahverdi Arşivi

büyütmüştü. Çocuk, kendi çocuğu idi. Doğrusu, o sinsi Şaban, çocuğu kandırmış, yanına almış, çocuğun sayesinde para kazanmış, şimdi de köyde kurum satıyordu. Çocuğa Şaban aylık bile vermiyordu. Bir köye gelsinler, Ramazan çocuğu eline alacaktı. Çocuğun yezitliğine çok kızdığı için nasılsa ağzından kötü bir lâkırdı çıkmış, çocuk eve gelirse karısını talâkı selâse ile şart etmişti. Onun için kendi evine sokamazdı. Fakat çocuğu şimdi kim çok aylık verirse onun yanma verecekti. Gerçi içinden komutanın çocukla ilgilenmesinden biraz huylanmıştı ve karargâhın kendi izi üzerine düşmesini hiç istemiyordu. Buna karşılık Şeyh (M...) haberi o-nu çok sevindirdi. Şeyh (M...) e yaklaşmak için vesile arıyor, can atıyordu. Şeyh (M...) Kuvayi Milliyeye karşı oluşu ile ün salmış pek sözügeçer kişiydi. Gerçi Sakarya zaferiyle o da coşmuş, bir zamanlar güttüğü Kürtlük davasından vazgeçmiş görünüyordu. Fakat kimbilir, Selman'm olduğu tarafa bir yumruk vurmak için bekleyecek olan Ramazan'a Şeyh (M...), belki bir gün yardımcı olabilirdi.

O akşam Ramazan eve döner dönmez kadınlara fena halde çattı. Yüzlerinden Haso çocuğun zaferini haber aldıklarını ve içten içe sevindiklerini okuyor, fena halde kızıyordu. Öfkesini Zeyno'ya dayak atmakla giderdi. Elin piçini ona yutturmuşlar, besletmişler, tam işe yarayacağı zaman onu kovmak zorunda

bırakmışlardı. Şimdi bir kör kocakarı ile bir tembel ve kısır karı besliyor, ocağına incir dikiliyor, fukara ve kepaze oluyordu. Oysa o piç başkalarına avuç dolusu para kazandırıyordu.

Zeyno, içinde kabaran sevinçten vücudunun berelerini unutarak uyudu.

* **

Ceylân ve Haso, zaferlerinin karşılığını, sabahleyin döndükleri zaman kahvenin önünde içten ve sıcak bir gösteriyle aldılar. Aksakallılara varıncaya kadar, herkes, çocuğu tuttu, okşadı, Haso'ya eskiden en kötü günleri yaşatan çocuklar, köşe başlarında sinmişler, sinirli sinirli sırıtıyor, kadınlar bir ağızdan Şaban'a: «gözün aydın!» diyordu. Zaferinin ilk tadını çocukların yenilgisinden alan Haso, asıl büyük dakikayı yüreği akşama kadar titreyerek bekledi. Ramazan, bu büyük günden sonra, Şaban'm çocuğu getirip kendisine el öptüreceğini hayal ederek sokaklarda dolaştı durdu. Zihninden önce nasıl reddedeceğini, sonra nasıl affedeceğini, neler söyleyeceğini birer birer düşündü. Fakat akşama kadar gelmediklerini görünce, suratı çatkın, evine döndü. Zeyno, tarlada bütün gün yalnız çalıştıktan sonra, akşam gözleriyle öteyi beriyi arayarak eve geldi. Meydanda kimse yoktu. Çok beklediği Haso'yu uzaktan olsun görmek umudu kırılınca boynu bükük, yüreği çekitaşı konulmuş eğir bir yük altında ahıra ineği sağmaya gitti. Perihan nine, hasırın bir köşesinde, Ramazan öteki köşesinde nargilelerine çatkın suratlarla sarıldılar ve tam o zaman Şaban kapıyı itti, içeri girdi.

Şabanla Haso, bu dakikayı iki çocuk gibi hazırlamışlar, beklemişlerdi. Şaban, şimdi Ramazan'ı lâkırdıya tutacak, Haso da ahıra anasının yanma gidecekti.

Yine ışık kapının solundaki tek pencereden Zeyno'nun yüzüne, kımıldayan sıvalı kollarına düşüyor, yine ahırın karanlığı ortasında akıcı altından bir sütun gibi durmadan akıyor ve içinde

Levent Şahverdi Arşivi

küçük siyah sinekler uçuşuyordu.

Yine Zeyno, yanağını ineğin yumuşak karnına sabırla ve

kendini vermiş bir halde dayamış, alnının altınları, siyah gözleri parıl parıl ışıldıyor.

Haso çocuğun yüreği kopacak gibi atıyor, elleriyle mintanının koynuna koyduğu hediyeleri okşuyor, gözleri mıhlanmış gibi duruyor, fakat küçük yüzü (sırıtmak) nöbetine tutulmuş gibi durmadan buruşuyor. Bal rengi gözlerini anasının yüzüne mıhlanan bakışları, yalnız çalışan kadını mıknatıs gibi çekiyor ve buzağını çağıran inek tabiîliğiyle kadın haykırıyor:

— Haso, Haso!

Olay, hiç de Haso çocuğun ezberlediği, hazırlandığı gibi geçmiyor. Çocuk, büyük bir erkek gibi, anasını öpüp hediyeleri uzatmıyor. Ana gönlünün çağırdığı çocuk gönlü nasıl Zeyno'nun kalbiyle birleşiyorsa küçük vücudu de sıcak göğsün üstüne atılıyor. Tıpkı eski günlerdeki gibi hoyrat dünyadan kaçıp bu göğse saklanan baş, eski yerine yapışıyor; küçük kolları can kurtaranlara sarılan ve boğulanların sarılışıyle anasının dizlerine yapışıyor. İki aç ve yanık gönül, biribirine kavuşuyor ve her şeyi unutuyor.

Haso, biraz sonra, anasının dizine oturmuş, bir kolu boynunda, Zeyno dizlerini sallayarak eskiden Haso çocuğu oyalamak, uyutmak için söylediği şeyleri mırıldanıyor; Haso anlatıyor, anlatıyor!

İlk uyarmayı inek yaptı. Memelerindeki ağırlık boşalmadan kendini bırakan Zeyno'ya başını çevirdi, belki dikkatini çekmek için, belki de dişi insanların da buzağılarını severken ineklerden farklı olmadıklarına hayret ettiği için bir uzun «Muuuu!» ile düşüncesini bildirdi. Haso o zaman hediyeleri hatırladı. Elini koynuna soktu, birer birer küpeleri, şalı, Şaban'm tuhaf bir ısrarla aldırttığı fildişi tarağı ışık sütununa uzatarak gösterdi. Bunların anasının gözlerinde tutuşturduğu gururla sarhoş, artık her şeyi, geleceğin rüyalarının bütün ayrıntılarını anlatmağa başladı. Harem iskelesi, kayık, balık, okul, Şaban amice, hepsim oradan buradan, biribirine bağlı olmayan güzel resimler gibi anasının gözünün önünde parlatıyor, bir konudan ötekine atlıyor, geçiyordu. Anası, kendisine rakip olan en kuvvetli şe-

vin çocuğun gizlice «Zeyno» diye çağırdığı kısrak olduğunu hemen sezdi. Anası ve kısrak, en çok yetkiyle, hakla hesabına geçirdiği küçüğün hayatını ona göre geleceğe hazırladığı iki canlı yaratıktı. Şabanla uzun zamandır bir arada bulunuşu, onun şivesine Kemahlılara özgü bir şey vermişti.

— Bir sene Zeyno'yu kısrağa bindirsem...

Levent Şahverdi Arşivi

— Soyha, öksürdimi duymir misin?

Şaban'ın, ana oğul sevdasını şefkatli bir heyecanla seyreden gözleri şıldır şıldır ahır kapısında yanıyordu. İkisi birden, Şaban'm üzerine atıldılar. Zeyno Şaban'm elini yakaladı, üç defa birbiri üstüne dindar bir gönülsüzlükle, teşekkürle öptü. Sonra elini o kadar zamandır atmayı unutmuş gibi duran kalbinin coşkunluğunu yatıştırmak için göğsüne bastırıyor, gözlerinden yaşlar akıyor, kesik kesik:

— Ah Şaban ağam...

Diye başlayarak sevincini anlatmak istiyordu. Fakat Şaban, Haso'yu yakalamış, eliyle Ramazan'm sesi gelen bahçeyi göstererek acele ile çocuğu götürüyordu ve bütün yolda Haso çocuk, beş yaşındaki günlerde gibi, Şaban'm boynuna sıçrıyor, sakalını öperek tıpkı anasının sesiyle:

— Şaban amice, soyha amice! diye bağırıyordu.

VIII

ŞEYH M...

'İT"") köyünün içini dışını ak bir alev sarmıştı. Gökten, havadan, ay ışığının göz kamaştıran beyazlığında simsiyah çizgileriyle, keskin ve tuhaf biçimleriyle uyuyan köyün damlarından sıcak, sarımtırak saydam bir duman halinde fışkırıyor: gübrenin ağırlığiyle karışan iğde ağaçlarından bayıltıcı derin bir koku yayılıyordu. Şaban amca, avludaki tahta kepenk üzerinde ayaklarını altına almış, nargilesini dalgın dalgın çekiyor, çıplak başını kaşıyor ve durmadan düşünüyordu. O gün, köye renk renk şalvarlı, koca koca kavuklu ve parıl parıl sa-

çaklı takımlı atlar üzerinde üç Kürt süvari gelmişti. Şaban, ziyaretçilerin kahvede Ramazan.m evini sorduklarını ve öğle vaktine kadar orada kaldıklarını işittiği zaman içini ezen bir endişe hissetmişti. Bunu, o günün akşamında tarladan dönerken kahveye biraz yârenlik etmek için uğradığı zaman haber aldı. Bir fincan kahvesini acele ile içerken dışarı fırladı ve evine dönüp elini yüzünü yıkamadan Perihan halayı ziyarete gitti. Kalbini altüst eden yeni durumu orada öğrendi.

Ramazan, hasırın üstünde, nargilesini ağzından çıkarmadan siyah gözlerinin en haym bakışiyle Şaban'm endişeli yüzünü süzdü.

Yarım bir «Merhaba» dedi, sonra zorba bir sesle anlattı. (Şeyh M...) in adamlarının köye nasıl bir debdebe ile geldiklerini, Ramazan'ı nasıl arayıp bulduklarını, özellikle kendisine önem veren zengin ayrıntılarla söyledikten sonra, bütün bu masalların sonu kendi yüreğini yakacak bir

Levent Şahverdi Arşivi

başlangıç olduğunu sezen Şaban'a bu Kürt ağalarının kendisini niçin ziyaret ettiklerini bildirdi:

(Şeyh M...) hazretleri, (şeyhin ismini anarken Ramazan derhal saygılı bir davranışla toplandı) Ramazan'ın oğlu, Haso çocuğu yanma almak istiyordu. Ağalar çocuğu hemen alıp götürmek istemişlerdi, fakat Ramazan çocuğu kendisi alıp ertesi sabah (Şeyh M...) e götürecek, bu vesile ile Şeyhe saygılarını sunacaktı. Ramazan, Perihan nineyi zaten yemekten sonra Zey-no ile beraber Şaban'a göndermeğe ve çocuğu, ertesi sabah, hazır etmesini söyletmeğe karar vermişti. Fakat mademki Şaban kendiliğinden gelmişti...

Bunları söylerken Şaban'm birdenbire hayretle alıklaşan yüzünü ateşli bir zafer gururiyle seyrediyordu. Söyleyecek bir şeyi kalmadığı zaman, Şaban'm neden bu kadar alık ve sessiz durduğunu düşündü. Şaban, sigarasının dumanlarını savururken tahta havalenin köşesindeki nar ağacına gözleri mıhlanmış gibi bakıyor, bir şey söylemiyordu.

— Kürt ağaların arasında Muharremin dediği yiğit Selman ağa da var mı idi ki, Ramazan?

Ramazan'ın gözlerinden ateş fışkırdığını, kalın dudaklarının

çok titrediğini görmek için başını bile çevirmedi. Ramazan, birdenbire, oturduğu yerde toplandı, gözleri kuşku ile çaktı. Sel-man'ı Şaban nereden biliyordu? Hem (Şeyh M...) gibi müslü-man bir adamın Selman gibi bir imansızla ne ilgisi olabilirdi Şeyhin adamlarından o gün, Şeyhin çevresi konusunda hayli bilgi almıştı. Selman adında bir adam yoktu. Şaban, yine bir hayli düşündü. Yine ayni sâf yüziyle gözlerini kırpmadan Sel-man'm Diyarbakır'da olduğunu ve (Şeyh M...) gibi büyük bir adamın ünlü bir Kuvayi Milliye reisiyle beraber olmasını doğal bulduğunu söyledi. Bunun arkasından hemen kalktı: «Va-ram soyhayı hazır edem, sen de sabah erken gel, beraber gidek Ramazan.» dedi.

Yürürken kadınları görmediğini, Ramazan'ın yeni bir ha-ymlığı olduğunu düşündü. Fakat Ramazan'ı pek çabuk unuttu. Haso çocuktan ayrılmanın acısını o kadar aşırı duydu, zavallı çocuğun (Şeyh M...) in yanındaki hayatının bilinmez geleceğine o kadar kafa yordu ki, kendi evine yaklaştığını, akşam karaltısı arasında çevik bir çocuk gölgesinin kendine yabancı olmayan bir ok hıziyle atıldığını görmedi.

— Şaban amice, ne düşünirsin?

— Sen misin soyha? Hele bir lokma idek de sana diyeceğim var...

Haso çocuğun eli Şaban'm elinde, biri dalgın, öteki birdenbire içini kavrayan, merakla eve döndüler. Fakat yemekte Şaban, bir şey söylemedi; yüzünü şimşek gibi arayan iki kehribar renginde çocuk gözlerinin parıltısı, alnında, gözlerinde arandıkça o başka tarafa bakıyordu.

Nihayet Rasime hala sofrayı toplarken onlar avluya çıktılar. Şaban tahta peykenin, Haso çocuk gaz sandığının üstünde yerleştiler. O zaman Şaban anlattı. Çocuğu ürkütmemek için (Şeyh M...) i

Levent Şahverdi Arşivi

hayli övdü. Her halde (Şeyh M...) gibi büyük bir adamın konağına kapılanmak, Şaban gibi fakir bir adamın at uşağı değil, oğlu olmaktan daha iyi idi. Bu defa susan çocuktu. Boynu bir yana eğilmiş, gözleri, bir gümüş tepsi gibi göğe yapışık duran ayda, küçük yüzü gök ve ay kadar ıssız ve kimsesiz dinliyordu. Çocuğun susuşu, Şaban'ı coşkun isyandan daha çok

ürküttü. Bu içinden pazarlıklı küçük yaratığa birdenbire ne olmuştu?

O zaman kendisi de ertesi sabah Ramazan'ı onlarla beraber gelmesini önlemek için nasıl Selman'dan söz ettiğini, Selman'-dan Ramazan'm bilinmez bir nedenle nasıl korktuğunu, Şaban'ın çocukla yalnız gitmek istemesinin nedenini anlattı. Şaban, Şeyhin konağına girecek, durumu inceleyecek, eğer onlar da Ramazan gibi zalim iseler, bir çaresini bulup çocuğu kaçıracak, komutanın evine evlâtlık verecek, sonunda beraberce İstanbul'a gideceklerdi.

Çocuk, anasiyle beraber bir gün kaçacakları mutlu İstanbul hülyasını Şaban'ın anlattıklarından bir masal gibi dinlerken gösterilecek ilgiyi bile göstermedi. Demir kafese kapanmış ve kurtulmak yolunu unutmuş bir hayvan yavrusunun yalnızlığı ile, o. yalnız göğe bakıyordu.

— Şaban amice, ben yatıyorum.

Başka bir kelime söylemeden ahırın kapısını açmış, kaybolmuştu. Şaban amice, onun için, nargilesini dalgın dalgın çekiyordu. Soyhaya ne olmuştu? Şaban amicenin kendisinden kolay kolay vazgeçmesine mi gücenmişti? Yoksa (Şeyh M...) gibi namlı bir adamın konağına kapılanmayı sahiden çekici mi bulmuştu? Ay, tepesinden uzaklaşıp karşı ot damının arkasında kayıncaya kadar avluda oturdu. Sonra kepengin üzerine uzandı, uyuyakaldı.

(Şeyh M...) in üç silâhşor süvarisi, ertesi sabah, güneşle (K...) köyüne vardılar.

Takımların püskülleri, atların kuyrukları, kafaları ve ayrı bir görkem ve gururla dalgalandıkça horozlar ve kazlar çırpınarak kaçıştılar. Köşe başlarında çocuklar merakla, heyecanla bakıştılar. (Şeyh M...), çocuğu getirmelerini emretmişti. Öyleyse çocuk gidecekti. Ramazan, ağaları, başı sarılı ve aşırı bir inilti ile kabul etti. Selman'm Diyarbakır'dan gittiğini görünceye kadar devam edecek olan bir baş ağrısı, Şabanla konuşmasından sonra, hemen başlamıştı. Ağalarla beraber Şaban'ın evine kadar inleyerek yürüdü. Haso çocuğun atları timar ettiği avluya onlarla beraber girdi. Şabanla Haso çocuk, yeni esvaplarını giy-

misler ve başka başka duygularla hayatlarını biribirinden koparıp ayıracak olan dakikayı bekliyorlardı. Haso çocuk, Şaban'dan çok kendine hâkim, kalbindeki ıssızlık ve yalnızlıktan bütün varlığı donmuş ve susmuş, son defa kısrak Zeyno'yu timar ediyordu. Karanlık ve belirsiz yeni bir dünyaya, bir hasır çöpü kadar kendi iradesinin izi olmadan atılırken acaba annesini görebilecek miydi?

Levent Şahverdi Arşivi

Ağalar Şabanla selâmlaştıktan sonra eğildiler, kısrağın karnını temizleyen küçük yaratığa biraz hayret, daha çok beğeniyle baktılar. Hepsi bir hafta önce (Şeyh M...) in küheylânmı, altında keçi kadar bir kısrakla geçen çocuğa karşı ırklarının güç, zekâ ve ustalığı aşırı bir heyecanla karşılayan kalbleri coşkun bir beğeniyle taşmıştı.

— Haso, gel ağaların elini öp!

Şaban'ı bile oldukça küçük bırakan bu heybetli ağaların a-rasında Haso çocuk, başka bir cinsin yavrusu kadar çelimsiz ve küçük görünüyordu. Bu ağaların heyecan ve beğenisini daha çok coşturuyordu. Ramazan, Haso çocuk onların arasında dolaşırken onun çocuk yüzündeki ince çizgilerin, hiç Kürt olmayan durgunlukla bütün duygularını örten bambaşka manevî bir huyun yabancıhğiyle, çocuğa karşı duyduğu öc ve öfkenin kalbinde zaptedilemeyecek kadar kaynadığını sezinliyordu. Belirsiz bir şekilde kendi zulüm ve gücünün, çocuğun, anlayamadığı zekâ ve yeteneği karşısında yenildiğini gittikçe kabaran bir hiddetle duyuyordu. Ağalar çocuğa (Şeyh M...) hazretlerinin yakınlık göstermesini ve bu yakınlıktan kendi geleneği için doğacak çıkarları hep bir ağızdan sayarlarken o, istemiyerek lâkırdıya karıştı. Çocuğu adam etmek istiyorlarsa her dakika yumruk ve sopanın eksik edilmemesinin gerektiğini anlattı. A-ğalarm başı, Bayram, elbette, çocuk eğitiminde dayağın cennetten çıktığını kabul ediyordu. Fakat bu heyecanlı dakikada, Ramazan'm sertliğine katılmıyordu. Sonunda, gitmek zamanı geldi. (Şeyh M...) onları öğleden önce bekliyordu. Çocuk, Bayram Ağanın atmın terkesinde gidecekti. O zamana kadar ağaları saygılı ve sessiz dinleyen Şaban, söze karıştı. Çocuğun kısrakla gitmesini söyledi. Şaban nasıl olsa bir hafta sonra Diyar-

bakır'a gelecekti. Konağa uğrar, (Şeyh M...) hazretlerine saygılarını sunar ve dönerken kısrağı getirirdi. Bu öneri, Şaban'm ağzından çıkar çıkmaz, dar ağacında boynuna bir ip geçen bir mahkûmun birdenbire kurtuluş ve hayat görüşü gibi çocuğun solgun yanaklarını penbeleştirdi. Bayram Ağa teklifi kabul ettiği an çocuğun gözleri iki şimşek gibi yandı. İçinden gelen bir atılışla Bayram Ağa'nın kocaman kıllı pençesini üstüste iki defa öptü, başına koydu. Çocuk, bu davranışiyle ihtiyar kurdun kalbini ve himayesini bütün hayatı için kazandığını bilmiyordu. Ramazan, çocuğun hayatını devamlı bir işkenceye çevirmek için harcadığı çabanın manevî ve üstün bir güçle çocuğun hakkında hayırlı sonuçlara çevrildiğini görmekle büsbütün coştu. El kadar çocuğa ayrı bir hayvan ne gerekti? Ağaların birinin atının terkisi çoktu bile.

Haso çocuk, önce Şaban amcanın eline sarıldı. Uç Kürt a-ğası çok sessiz ve güçsüz görünen Şaban'm kır sakalından aşağı yaşların aktığını, kolları çocuğun sevimli başında, bir kadın gibi hıçkırdığını hayretle gördüler ve bunu, içlerinden çocuğun iyi bir yaratık olduğuna yorumladılar. Haso çocuğun ince kolları Şaban'm boynunda, ayrılmak istemeyen bir şefkat ve ısrarla kaldığı anda, Şaban ve Haso çocuk, biribirlerini, kalbin kalble konuştuğu zamanı açık ve seçik olarak anladılar.

Çocuk kendisinin en çok sevdiği canlı şeyin anası Zeyno ise, kendisini en çok seven insanın da Şaban olduğunu anlamıştı. Bu sevgi, dümdüz ve güçsüz görünen Şaban'da, ölçülmesi zor bir kurnazlık, sonu gelmeyen bir ısrar ve hararetle sevdiği şey için yaşayan, ona sonuna kadar hizmet eden, hayatını veren iç âlemi uyandırmıştı. Şaban yaşadıkça, Haso çocuğun hayatında bir mutluluk ve destek olmanın yolunu bulacaktı. Şaban Haso çocuğa kısrağı terfik etmenin yolunu

Levent Şahverdi Arşivi

bulmuş, onu yeni hayatında görebilmek için ilk bahaneyi uydurmuştu.

¦— Anama selâm söyle Şaban amice!

— Bir şeye sen kasavet etme soyha!

Biribirlerine, ikisinin de kalbindeki en önemli noktayı, fısıltı halinde böylece anlattılar.

Şaban için Haso çocuğun rahatı ve kurtuluşu, Haso çocuk için anası, en başta gelen kaygı idi.

Şaban'm evinden Ramazan'm evine kadar dört atlıyı bütün köy hayret ve imreni ile seyretti. Haso çocuk, Bayram Ağanın küheylânı yanında, atın üstünde ağır ve gösterişli bir yürüyüşle geçerken, bütün bu ayrılışın, içinden koparak acıttığı gönül sıkıntısına rağmen bir kere daha, iki yıl önce kendisine bir sansar hayatı yaşatan küçük zalimlere karşı zaferinin tadını tattı. Bu zafer ve güc tadımını ikiye bölen olay anasının kapısının önünden geçerken geçti. Çocuğun, büyük bir çabayla bakmak istemediği tahta kapı birdenbire açıldı, Perihan ninenin tutmaya çalıştığı Zeyno, gözleri, yüzü kıpkırmızı, başı darmadağın, dışarıya uğradı. Kuvvetli ve genç kolları Haso'nun atının başına sarıldı. Bir an için atından eğilen küçük, pembe yazması altında açılan geniş kolların ve göğsün üstünde kayboldu. Tuhaf ve tatlı bir kadın sesi, yükseldikçe kısılan ve boğulan bir hıçkırıkla:

— «Haso, anan kurban!»

Diye ağlıyordu. Bayram Ağa, bir facia kahramanı ağırbaş-lıhğiyle çocuğu koruyacağına (Şeyh M...) in sevgili başı, Hazre-ti Ali'nin sevimli başı, kendi biricik başı ve bildiği bilmediği bütün sevimli başlar adına yemin ediyordu. Bu sahneden sonra, Haso çocuğun gözleri, önünde güçsüz ve kıskanç, sırıtan eski küçük zalimleri görmez oldu. Bütün varlığı Zeyno'nun göğsünde, ilk hayata uyandığı andanberi kokladığı sevgi ve incelik kokusiyle sarhoştu. Şaban amcanın her felâket dakikasında serin bir açıklıkla, kurnaz bir ustalıkla kendini koruyan dostluğu bile, bir an için, dumanlı ve uzak kalmıştı.

Atları köyden uzaklaşmcaya kadar bilinçdışı bir gururla, hattâ çalım ihtiyaciyle atların ve zengin takımların salıntısını göstererek bayağı yürüyüşte ısrar ettiler. Haso çocuk adım a-dım köyden uzaklaştıkça içindeki ıssızlık, kendisiyle ilgilendikleri halde, davranışlarının aşırılığı ve ateşiyle Ramazan'ı hatırlatan bu insanlara karşı yabancılık duygusu hızla artmağa başladı. Şaban'm yıllardan beri bir arada bulunmakla değişmi-yeceğine inandığı davranışı, onu hayatının biteviyeliğine inan-

dırmıştı. Şimdi bu gözleri, yüzleri ve sözleri durmadan bir taşkınlık anlatan, en soylu ve yüksek

Levent Şahverdi Arşivi

bir durumdan, birdenbire en kaba öfkeye düşebilen değişken tabiatlı adamlar, hayata karşı zorla elde edebildiği güveni elinden alıyorlardı. Küçük ruhlarda en harap edici, etkiyi, değişiklik ve güvensizlik yapar. Zayıf vücudunu Ramazan'm durmadan zulüm ve saldırısından korumak için, nasıl doğal bir duygu onun kaşlarına şaşılacak bir esneklik ve güç verdiyse şimdi de bu iç güvensizliği ve düzensizlik kaygısı karşısında küçük ruhu, bilmeden bir esneklik ve kendini korumak için gereken doğal silâhları elde edecekti. Bu çekici ve sıcak adamların en ince şefkatten, iyilikten, Ramazan kadar tehlikeli bir zulme geçivereceklerini, doğduğu günden beri insanların her çeşit çirkin ve güzel belirtilerine karşı bir durum almayı bilen çocuk zekâsı, hemen sezmiş ve bundan son-»raki davranışını kendi kendine tayin etmeğe başlamıştı. Bütün bu ruhî kaygıların açık bir şekli olmadığı için Haso çocuğu altüst edici, korkutucu bir etkisi oldu. Fakat bu yeni çevrenin bilinmez ihtimallerine karşı doğanın zayıf yaratıklarının aldığı durumu aldı:

Etrafını belli etmeksizin inceleme ve kaygısız bir bekleyiş...

Diyarbakır'a yaklaştıkları zaman güneş yükselmiş, ovayı hergünkü beyazımtrak duman sarmıştı. Bu belirsiz dumanın altında Diyarbakır, duvarları ve kubbeleriyle çocuğa bir hayal sergisi gibi göründü.

Ağalar hep bir ağızdan tuhaf ve ahenkli bir köy havası tutturdular. Seslerinin hüzünle karışık erkek gücü, Haso çocuğun kulaklarından gönlüne lezzetli bir heyecan akını halinde girdi. Fakat ağaların ağzında son ezgi dinmeden yıldırım gibi dört nala kalktılar. Atların kuyrukları, takımlarının renkli püskülleri en hızlı bir dört nalda bile, biraz öne eğik, fakat atlarına mıhlanmış gibi duran Kürt süvarilerinin gösterişli esvaplarının bi-ribirine karışan renkleri arasında, Haso çocuğun kısrağı hep bir baş ileri uçuyordu.

Haso çocuk, bu üç süvarinin Diyarbakır'ın kubbelerine değil, kendisinin biniciliğine baktığını, el kadar küçük, sansar

vavrusu kadar korkak görünen bu Kürt çocuğunun şaşılacak süvariliğini ulusal bir gururla seyrettiklerini bilmiyordu.

Avluda elini yüzünü yıkadılar. Fesinin, yemenisinin, ayakkabılarının tozunu silktirdiler. Haso çocuk (Şeyh M...) in huzu-Tuna çıkacaktı. Bu derebeylik diyarında, beylerine sanki tapınan bu yalın ve çocuk ruhlu ırka, (Şeyh M...) in neden en kuvvet ve güçlü beyden daha sevgili olduğunu Haso çocuk konuşmadan sonra sezdi. Bayram Ağa, kendine de hayli düzen verdikten, uzun bıyıklarını, sakalını taradıktan ve gül yağiyle da-vanılamayacak derecede kokuttuktan sonra, çocuğun elinden tuttu, merdivenlerden beraber çıktı.

Etrafandakilerin (Şeyh M...) e karşı duydukları alçak gönüllülük, Haso çocuğun yüreğini korku ile kaplamıştı... Onun için, bir türlü bırakmak istemediği Bayram Ağa'nın kocaman e-line sarmaşık gibi dolaşan ince parmakları titriyor; gözlerini, \erde serili, renk renk kır çiçeklerinden örülmüş gibi duran halıdan kaldıramıyordu. Kapıdan pencerenin önündeki kırmızı kilimlerle örtülü sedire kadar kulakları uğulduyor; gözlen halıdaki çiçeklerden ve eli Bayram'm elinden

Levent Şahverdi Arşivi

ayrılırsa kaybolup öleceklermiş gibi korkutuyordu. Bir aralık, Bayram Ağa durdu; çocuğun parmaklarını elinden koparır gibi ayırdı. Secde eder gibi yere çöktü; renkli kilimlere çok benziyen bir yün maşlahın eteğini öptü ve hızla kalkarak çocuğu da ayni hareketi yapmasını istiyormuş gibi öne doğru itti. Haso çocuk, yere eğilmeden sarı mintanı bileğinde sıkı sıkı iliklenmiş, uzun parmaklı, gün görmemiş kadar solgun fakat, her halde el değdirilince demir kadar kuvvetli olduğu sezilen bir el uzandı; çocuğun çenesini tuttu; yüzünü sedire doğru kaldırdı. Haso çocuk, (Şeyh M...) ile göz göze geldi.

Yanak kemikleri tamamiyle meydanda uzun bir yüz, uçları aşağı sarkan kır bıyıklar ve uzun kır bir sakal, kartal gagası gibi kuvvetli ve biraz yana eğik çarpıkça bir burun ve iki kömür gibi siyah göz gördü. Gözlerin kuvveti, Haso çocuğun bal rengi saydam gözlerini ilk bakışta kırptırdı. Fakat bir an sonra, bu vüze olanca merakıyla bakıyordu. Bu şimdiye kadar gördüğü yüzlere hiç benzemiyordu. Çocuk içgüdüsü, bu yüzün inanç mı,

yoksa ihtiyatla karışık bir bekleyiş mi anlattığını, ilk defa olarak anlayamadı. Her halde bunda kendi yalın çevresinin adamlarından başka bir anlam vardı. Günde beş defa abdest suyiyle yıkanan, müritleri ile konuşmadığı zaman seccade üstünde, alnı yerde kalan bu yüzün bir şeye kuvvetle inanan ruhlardaki, dünyadan uzak ve biraz da çocuk sadeliğini sürdüregelen bir şeyi vardı ki, Haso çocuğu kendine bağlamaktan geri kalmıyordu. Ona ilk bakışta gözlerini kırptıran ateşli kuvvet dinsel, yahut düşünceyi alt eden insanlardaki tehlikeli huy idi ki onu çözüm-leyip anlayabilmesi için Haso çocuğun küçük başından hiç olmazsa yirmi yıl geçmesi gerekti. Her halde elli yaşındaki Şeyh ile dokuz yaşındaki, dinin ne olduğunu bilmeyen çocuk abasında karşılıklı bir yaklaşma doğdu. Haso çocuk, Şaban Amcanın yanma geleli yalnız onunla, daima Türkçe konuştuğu için kürt-çeyi kolaylıkla kullanamıyordu. Aslında tınlayan ve saldırgan âhengiyle kürtçe, Haso çocuk için daha çok Ramazanla geçon acı serüvenlerin yankısı gibi geliyordu. Anası tuhaf ve bambaşka bir duygu içinde onunla her zaman Türkçe konuşmuştu. Ninniler, ana sevgisiyle Şaban amcanın kadın şefkatine çok benzeyen koruyucu dostluğunu karıştıran Türkçe ile, özellikle bugün, kendisinde soyunu tayin edemediği bir gönül yakınlığı u-yandıran ihtiyar adama meramını anlatabilecekti. Fakat küçük, ömründe ilk defa anası ile Şaban amcaya karşı duyduğu sevgiden başka bir nedenle, sanki düşünsel bir anlayışla, hayatını anlattığı adamla bir zaman sonra ne dille konuştuğunu hemen hemen unuttu.

(Şeyh M...) e, haberi olmaksızın, bütün hayatını, insanları ve hayvanlariyle beraber yarı Türkçe, yarı kürtçe anlattı. Biricik utancı ve sıkıntıyı (Şeyh M...) ona namaz surelerini bilip bilmediğini sorduğu zaman duydu. Etrafındakiler şimdiye kadar genellikle namaz kılmışlar, dua etmişler, beddua etmişler, A hah diye bilinmez bir şey zikretmişlerdi; fakat bütün bunlar çocuka kendi hayatından uzak ve yabancı gelmişti. Şimdi Şeyh'in sorularına karşılık vermeyişi ona ilk defa hayatta en önemli şeyi savsamış olmak duygusu verdi. Çapraşık hayatın tükenmeyen acıları arkasında, güvensizliği, değişikliği arasında içten bir

Levent Şahverdi Arşivi

destek seziyor ve dinsel heyecanın titreyişini bütün varlığında taşıyan (Şeyh M...) "e yeni ve esrarlı bir insan gibi bakıyordu. Şeyh ayrılırken çocuğun başını serin eliyle okşadı. Ertesi gün, onu okutmağa başlayacağını, adam edeceğini müjdeledi.

Geceyi Haso çocuk ağaların koğuşunda geçirdi. îki yıldır atların arasında uyumağa alışan çocuk, durmadan horlayan üç adamın yanında fena halde sıkıldı.

(Şeyh M...) in kişiliğinden dolayı ilgili olmaya başladığı bu çevrede yabancılığını ve yalnızlığını olanca güciyle duyuyordu.

Şeyh, beyninde yeni düşünceler uyandırmış ve yeni duygularla yüreğini harekete getirmişti. Burada, yorganların altında tuhaf bir şekilde kımıldayan vücutların verdiği korku, uykusuzluktan bitkin beynindeki yeni izleri tamamiyle sildi. Hayat, göründüğü gibi, durmadan korkan ve değişen hayallerle dolu idi.

Yıllar kadar uzun süren bu karanlık gecede beklemediği bir anda ortalık ağarmağa başladı. Başı o kadar karmakarışık ve yorgundu ki Bayram Ağa'nm kıllı yüzü kımıldanırken ona aygırın sabaha karşı yelesini, kuyruğunu çarparak uyanışını hatırlattı. Issız çölde tanıdık bir yüz serabı görmüş gibi sinirleri çözüldü ve daldı.

Sabahleyin ağaların odasında yatmak şerefini çok hizmetle ödenir bir şey olduğunu anladı. Hele insanlara hizmet etmenin hayvanlara bakmaktan daha ne kadar nankör ve zor olduğunu çabuk sezdi. Ağaların keyfi geldikten sonra, bir uşak onu bir avluya çağırdı. Yeşil bir çanak içinde süt ve yarım bir somun uzattı. Ekmeğini yiyor, at uşaklarının timarını seyrediyor, yavaş yavaş kendine geliyordu. Haso da kendi kısrağını avluya çekti; onu temizliyor, tarıyor, çevik ve usta elleri hayvanın derisi üstünde dolaştıkça, bir kişneyişi, ön ayaklarından birini bir arkadaş davranışiyle yere vuruşu, güzel gözlerini çocuğa çevirişi ona kendini unutturuyordu. On hayvanın on at uşağı tarafından timar edildiği büyük avlu ortasında Haso çocukla kısrak bir sevgi oyunu oynuyorlarmış gibi göze çarpıyorlardı. Çocuğun başiyle hayvanın başı o kadar çok biribirine yaklaşıyor, küçük

kollar o kadar sıkı hayvanın boynuna sarılıyordu ki yalnız av-îudakiler değil, üs kat penceresinden kır sakallı bir baş da buna tuhaf bir merak ve ilgiyle baktı.

öğle vakti, Bayram Ağa, onu önemli bir tavırla Şeyh'in yanma çağırdı. Şeyh'in abdest suyunu artık Haso çocuk dökecekti. Konak halkının bu hizmete atandığı için ona beğeni ve imrenmeyle baktıklarının farkına varmayan çocuk, Şeyh namaz kılarken yepyeni bir şey görmüş gibi oda kapısının önünde duruyor, bakıyordu. Namaz, ona şimdiye kadar boş birtakım davranışlar gibi gelmişti. Bu ince, canlı vücut şimdi yatıp kalkarken, hele başı secdede iken, Haso'nun anlayamadığı, korktuğu esrarlı bir varlığa elle dokunuyor, onunla anlaşıyor gibi geliyordu. Kalın sesin bir kuş kanadı yavaşlığiyle odanın, sessiz havasını titreten, bir «Allahüekber!», deyişi vardı ki Haso'nun kalasını tuhaf bir biçimde karıştırıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Öğleden sonra, (Şeyh M...) beyaz küheylânda, kendisi kısrakta uzun bir at gezintisi yaptılar.

Dönerlerken Diyarbakır karargâhından ayni suretle gezinti yapan beş altı atlı subaya rastladılar. Bu Haso çocuğun kalbinde Ramazan'a karşı beslediği kinden daha derin, daha gizli bir yarayı deşti. Onun küçük kafasında büyüdüğü zaman haklaşmağa karar verdiği iki düşman vardı: Biri Ramazan'dı; Türk ordusunun şanlı bir çavuşu olduğunu söyleyen Ramazan! Ramazan'-dan yalnız hayatını bir faciaya çevirdiği, anasını ezdiği için tiksinmiyordu. Bu çavuşluk hayatında çocuk oldukları için değil, sırf Ramazan'm gücüne, kuvvetine boyun eğdikleri için ayni zulmü, dayağı, işkenceyi çekmiş olan nefer hikâyeleri de çocukta anlatamayacağı bir isyan uyandırmıştı. Ramazan'ı bu kadar kıyıcı yapan duygunun çavuşlukla, askerlikle tuhaf bir ilgisi olduğunu seziyordu. Bunun kalpsiz insanlarda her ne yolda olursa olsun gücün uyandırdığı vahşet olduğunu anlamıyor-du. Bu vahşetin askerlikten, özellikle askerde güç sahibi olmaktan geldiğini sanıyordu, ikinci tiksindiği yüz, meçhul bir subaydı. Ramazan, anasına işkence ederken hep ondan ve pek kaba bir şekilde söz ediyordu. Kimdi, neydi? Bilmiyordu. Her halde anasının ve kendisinin hayatını cehennem eden bir adam-

{]] ve subaydı! Ramazan'm kıyıcılığını haklı gösteren bir yara-tıktı. Anası kabahatli imiş gibi başını önüne eğiyor, Ramazan'a biricik kafa tutan Perihan Nine bile bu subayın lâkırdısı olurken siniyor ve susuyordu. Bu esrarı bir gün mutlaka öğrenecek, o meçhul subaydan bir gün mutlaka öc alacaktı.

(Şeyh M...) e Ramazan'm fenalığından söz ederken, (Şeyh M...)- subaylarla uzaktan selâmlaşırken yüzü altüst oldu. Bal rengi gözleri beynindeki gizli hayale daldı, her şeyi unuttu.

Oysa (Şeyh M...), onun yüzündeki değişikliğe hemen dikkat etti ve bu onun ateşli yüzünü vahşi bir memnunlukla pem-beleştirdi. Yavaş yavaş subaylardan söz açmağa başladı. Onların kıyıcı ve dinsiz olduklarım söylüyordu. Evet, çavuş ve subay denince onun küçük beyninde de zavallı bir çocuk ve ağlayan bir kadın hayali canlanıyordu. Fakat bundan Şeyh'e söz edemezdi. Bu bir sırdı, fakat neden içini böyle yaktığını, yüzünü kızarttığını bilmiyordu...

Ertesi gün Şeyh, hem de kendisi, Haso çocuğa elifba ile beraber mızraklı ilmihali öğretmeğe başladı. Şeyhin ilmihal ve e-lifba ile beraber başka bir şeyler daha öğretmek istediğini seziyordu. Şeyhin ibadetinde Allah'dan söz edişinde çocuğu çeken bir hal vardı. Şeyh, ona kimsenin eremediği bir aşamaya ermiş, kimsenin değinmediği bir sıra değinmiş, yarı dev, yarı çocuk yüzlü bir yabancı gibi görünüyordu. Yavaş yavaş ona Şaban amiceye karşı duyduğu insancıl şefkatten bambaşka bir yakınlıkla, bir tutku ile bağlanıyordu. Fakat bu sevginin yanında şimdi korkan, Şeyh'i anlamayan, Şeyh'te de güçlü sessizliğin şefkatin arkasında meçhul bir uğraşı sezen karanlık bir nokta vardı.

Yeni çevrenin anlamları ve yenilikleri arasında akşamları uşakların koğuşunda geçirdiği saatlerde bambaşka bir üzüntüye düşüyordu. Büyükler dünyasındaki bu değişiklik, ne tuhaf ve ne başka manzaralar gösteriyordu. Şeyh'le konuşmasında sırf beynine etki yapan manevî havaya

Levent Şahverdi Arşivi

tamamiyle karşıt ve bir çok topraklarda yaşayan ilkel yaratıkların özellikleri vardı. Akşam namazı biter bitmez Şeyh'in yanında durmadan düşünülen Allah, aralarından çekilip gidiyordu.

Küçük çekişmeler, tutkular, biribirlerini öldürmeden bırakmayacaklarını sandıran boğazlaşmalar ve bu boğazlaşmaların nasıl ve niçin olduğu anlaşılmadan canciğer bir hale dö-nüveren belirmeler oluveriyor; siyaset, at ve çocuğun sâf gözlerini bulutlandıran bir yolda kadından söz edişler oluyordu. Genellikle nargile içiliyor. Bazan da kapıyı iyice kapadıktan sonra bazılarının gözlerini kan çanağına döndüren, dilleri dolaştıran beyaz bir su içiliyordu. Haso çocuk, en çok bu sudan ona içirmek istedikleri zaman korkuyor; bir bahane bulup kaçıyordu. Bazan da bu tehlikeli ve gizli suyu içtikten sonra, bir ağızdan bir hava tutturuyorlar; yarı neş'eli, yarı acıklı, tekörnek nağmeler arasında ellerini biribirlerinin omuzuna koyuyorlar; kendilerinden geçinceye kadar tepiniyorlar; döne döne, ayaklarını usulle yere vura, vura, kırmızı çevrelerini sallaya sallaya oynuyorlardı. «Hey Zeyno, Zeyno, Zeyno...» yu söyledikleri zaman Haso çocuk da başındaki yemeniyi çözüyor; aralarına karışıyor; o da kendinden geçinceye kadar tepiniyordu. Haso çocuk, kürtçeyi yalnız anasının güzel adının, güzel havasında çok seviyordu. Yalnız o zaman, aralarında ve onlardan olduğu halde yabancı kaldığı Kürtlerle küçük vücudunun zerrelerine kadar giden bir birlik duyuyordu.

Şimdiye kadar Haso çocuğun hayatında sevilen iki insan, sevgi anlatan iki varlık, Türk Şabanla, anası Kürt Zeyno olmuştu. Bunun için Kürt ve Türk diye şimdiye kadar insanları ayırmayı hiç düşünmemişti. Yalnız huy bakımından Kürtlerin ateşli tavırlarını, gürültülerim, çabuk değişen hallerini yadırgıyor; Şaban amcanın ve (K...) köyündeki birkaç Türk'ün daha durgun ve tek örnek tavırlarını benimsiyordu. Sırf anasına bağlandığı için bu ulusal hava onu Kürtlere tuhaf bir şekilde yaklaştırıyor; içini kavuruyor, onu sürüklüyordu.

**

«Savm, Salât, Hac, Zekât, Kelimei Şahadet getirmek... Savm, Salât..

At uşağı, Şeyh'in beyaz küheylânını, Haso da Ceylân'ı avluda, artık alışkanlık haline gelen ikindi gezintisi için hazırlı-

yorlardı. Avluda başka kimse yoktu. Uşak, takımları bir türlü vurdurmak istemeyen iri beyaz küheylânla didişirken yanık ve tekdüzen bir Kürt havası söylüyor; Haso çocuk da bağıra bağıra Şeyh'in on günden beri ezberletmeğe başladığı ilmihali tekrar ediyordu. Uşak dalgın, çocuğun varlığından bihaber, kaim sesi inerek, çıkarak, bazan ayni perde üstünde uzun uzun dinlenerek türküsünü söylüyor; çocuk da bu sesi bastırmak için bağırdıkça bağırıyordu. Tempo tutar gibi yeri deşen hayvanlar, sineklerden tedirgin olan arkalarını, yanlarını kurtarmak için uzun kuyruklarını sağa sola çarpıyorlar; çeşmeden havuza durmadan bir su dökülüyor; çocukla uşağın

sesleri yükseldikçe yükseliyordu.

(Şeyh M...) konağında ilk geçen beş günden sonra, Haso çocuk, her avluya çıktığı zaman Şaban amcanın yolunu bekliyordu. Bir hafta sonra geleceğini söylememiş miydi? Oysa hafta geçmiş, on gün olmuş ve henüz Şaban'dan eser yoktu. Bekleyişi umutsuzluğa düşen çocuk, bu dakikalarda kendini avutmak için, hep böyle bağıra bağıra ilmihal ezberlerdi.

Bir yandan Şaban da çocuğun yokluğundan fazla sıkılmıştı. Haso'nun şefkatiyle dolu hayatında dolmayan bir boşluk açılmıştı. Yalnız fazla istekli görünmemeyi, saygılı davranmayı, çocukla bağlantısını korumak için, sağduyusu, bu ziyareti uzatmak zorunluğunu ona sezdirmişti.

Şaban'm özlemiyle üzülen çocuğun zihni Şeyh'le daha çok uğraşmayı iş ediniyor ve boş zamanlarını da her zamanki gibi, atlara ayırıyordu.

Son iki gündür Şeyh ona namaz surelerini de ezberletmeğe başlamıştı. Kur'an okuyuşu çocuğu heyecanlandırmıştı! Kürtçe-nin şamatasından, Türkçenin sevimli ve yumuşak seslerinden çok başka olan Arapça kadar âhengiyle ona yepyeni bir duygu veriyordu. Hele Şeyh'in doğru tecvidi her Kürtte doğal olan musikinin, nazmın ölçülerini anlatmadaki aşırılığı hep çocuğu kendine çeken şeylerdendi. Fazla olarak bu değişen, erkek sesin yalnız ezgisi değil, uzun ince vücudun, kocaman kavuğun çerçevelediği hafif, solgun yüzün, içlerinde ateş yanan siyah gözlerin kımıltısı Haso'yu hep büyülüyordu. Şeyh'in, hele, «Dâl-

lin» i uzatışı ona benzeri yapılamayacak bir mucize gibi geliyordu. Onun için, «Savm, Sâlât, Hac...» bir de arada gereksiz bir «Dâllin» karıştırıyordu.

— Buralarda ne idek soyha?

— Şaban Amice «Dâllin» ne demek ki?...

— Bilemiyom...

— Savm ne demek ki?

Şaban, onu, yüz elif miktarı çekmeğe çalıştığı sonsuz bir < Dâllin» le hayvanın başlığını geçirme işiyle uğraştığı zor bir anda yakaladı.

Kır bıyıklı, yuvarlak ve ihtiyar bir yüzle el kadar bir çocuk yüzünden çevrilen iki çift atılgan göz, saygiyle bakıştı ve bu gözlerde kavuşan iki kalb ayni anda titredi ve sonra yılların alışkanlık güveniyle tam bir anlayışa dönüveren bir bakış, ikisine de rahatlık verdi. Çocuk, Şaban amcadan ayrıldığı günden beri, başından geçen her yeni şeyi bir ağızda anlatmak istedi; ilmihal, Şeyh, at uşakları biribirine karışan çapraşık bir masala benziyordu. Şaban amca ile arasıra giren her yeni elayı ve duyguyu birden anlatmak, onları bir yana itip sonra başbaşa kalmak ve o eski arkadaşlıklarına kavuşmak istiyordu. Fakat devam edemedi, lâkırdısının ortasında gözleri iki burgu gibi Şaban'm gözlerine dikildi kaldı. Şaban, yalın kalblerin anlayan duruluğu ile hemen:

Levent Şahverdi Arşivi

— Sana selâm idiyor Soyha! Ahan cebimde bir de çevresi var. Ramazan iti bugünlerde keyifsiz. Tarlaya hep o yalnız gelir ve hep seni söyler... Hani onun bir türküsü vardı... «Gel a-gam, gül ağam» dağlara, bayırlara hep onu çağırır...» dedi.

Şaban'm yarattığı tanıdık ve sevgili anılar çocuğa hemen söylemek istediği yeni hayatındaki olayları unutturdu. Tatlı ve uzun sohbetlerine ikisi de olanca ateşiyle kendilerini bıraktılar, mahmuz şakırtılariyle ayak seslerini ancak kendilerine yaklaştığı zaman duydular. İkisi de başlarını çevirdi, ikisi de biribirini sımsıkı yakalayan ellerini bıraktılar ve çocuk Şeyh'e doğru ok gibi atıldı. Şaban'm geldiğini söylemek, Şaban'ı göstermek için yanıyordu.

Çocuğun bu isteği Şaban'm kalbinde çok karışık duygular

uyandırdı. Haso'nun bu namlı Şeyh'le teklifsizliği kıvanç duyulacak bir şeydi. Fakat bu koşuşta biraz güvene, sevgiye benzer bir hal vardı ki Şaban'm pek hoşuna gitmiyordu. Şimdiye kadar bu küçük gönülde Zeyno'dan başka bir bağ yoktu, şimdi Şaban'm alçak gönüllü, fakat çok sadık dostluğunu, koruyuculuğunu, gölgelendirecek kadar bir rakip mi çıkmıştı?

Yüzü pembeleşmiş, gözleri sevinçten parlayarak koşan Ha-so'ya Şeyh önce şefkatli ve yumuşak bir yüzle eğilmişti. Fakat çocuk söyledikçe ve söylerken başını çevirip arkasında duran Saban'ı gösterdikçe Şeyh'in de yüzü bulutlanıyor, katılaşıyor-du. Bütün zorba ruhlar gibi Şeyh de türlü nedenlerle beynine rükmetmek istediği bu küçük yaratığın üzerinde başka ve bilinmez bir etkiden memnun olmamıştı. Bunun için önce, yanında duran Bayram Ağa'dan Şaban hakkında bilgi istedi. Aralarında biraz uzun süren bir konuşma geçti. Bayram Ağa, Şaban'-m ziyaretinden Şeyhin memnun olmadığını görünce onun sırf kısrağı almağa geldiğini söyledi.

— Sen ağa ile konuş, kısrağı satın al, dedi. Ben ilkbahar koşusuna belki iki hayvan sokacağım.

Şeyh'in Şaban'a hemen iltifat etmemesi, Bayramla konuşması ve atını istemesi Haso çocuğun yüzünde o kadar şiddetli bir üzüntü ve acı uyandırdı ki sıradan bir çocuk olaydı belki bu üzüntüsünü dinmesi zor hıçkırıklarla anlatırdı. Şeyh, hayvana binerken şarklı ruhunun konukseverlik geleneğiyle elleri bağlı, saygılı bir tavırla karşısında bekleyen yumuşak yüzlü ihtiyara bir şey söylemek zorunluğunu duydu. Ona doğru yürüyerek:

— Safa geldin Ağa, kahve ocağında dinlenmeden gitme. Haso benimle gezmeğe gidecek. Bayram Ağa, seninle kısrağın Ceylân için konuşacak...

Sonra uşağın elinde huysuzlanan küheylânm boynunu okşadı, dizginleri aldı, eğere atladı. Haso çocuk da gözleri, gönlü Şaban'da ister istemez Ceylân'a binmek zorunda kaldı. Kapılar açıldı, çıktılar. Şaban'ın kararan gözlerinden bir anda kayboldular.

Bayram Ağa ile kahve ocağında nargile içerek ağanın öne-

Levent Şahverdi Arşivi

rilerini dinleyen Şaban'm açık yüzünden, ne kadar derin ve dolaşık düşünce düğümlerini çözmeğe çalıştığını anlamak mümkün değildi. Şeyh'in akşama konakta misafir olmasını istememesi, ona hemen çocukla bağlantısının hoş görünmediğini anlatmıştı. Şimdi de Ceylân'ı satın almakla çocukla görüşmesine biricik bahane olan şeyi ortadan kaldırıyorlardı. Her ne kadar elli altın önermesi, parayı çok seven Şaban'm gözlerini döndürmüş ve onu birdenbire reddetmekten alıkoymuştu, o şimdi zaman kazanmak, çocuğun konaktaki hayatını izleyebilecek bahaneleri devam ettirmek istiyordu. Ne olurdu, istanbullu bir bey, örneğin yarışta çocukla o kadar ilgisi görünen subaylardan biri çocuğu yanına alsa... Şaban da bir çare bulup karargâha kapı-lansa... Kimbilir bir zaman kazansa, bunların hepsi sağlanabilirdi.

Şaban uzun uzun düşündükten sonra eli sakalında, gözleri nargilenin beyaz ve oynak sularında yavaş yavaş karşılık verdi. Şeyh Hazretlerine kısrağı satmak ne gerekti? Beğeniyorsa Haso çocukla beraber kısrak da konakta kalabilirdi. Yalnız koşuya sokarlarsa ve kazanırsa ödülün yarısını istiyordu. Eğer Şeyh Hazretleri cins hayvan istiyorsa Ceylânın çok güzel ve halis Arap bir tayı vardı. Onu gelecek hafta Diyarbakır'a getirir, Bayram Ağa'ya gösterirdi. Eğer ağa beğenirse Şeyh Hazretlerine salık verirdi. Şaban o kadar sâf, o kadar tatlı anlatıyordu ki Şeyh'in kesin buyruğuna rağmen Bayram bu yeni önerisine kandı.

* **

Şehirden kırlara çıktıkları zaman, önce Şeyh ancak konuşmaya başladı, ikisi de Diyarbakır'ın kaldırımlarından sessiz ve düşünceli geçmişlerdi. Her ne pahaya olursa olsun çocuğu elde etmek isteyen Şeyh, çocuğa her zamandan fazla güler yüzlü davranmaya başladı. Fakat lâkırdı Şaban amcaya gelmeden ve Şeyh, Şaban'm ne kadar tatlı yüzlü bir adam olduğunu söylemeden çocuğun yüzü gülmedi. Koşu yerinden geçerken Şeyh, ilkbahar yarışlarından söz etti ve Haso'ya küheylânla yarışa girmeyi önerdi. Bu, Haso'nun yüzünü tekrar kızartmaya yol açtı

ve hemen ilk yarışta bu kocaman beyaz atı nasıl korkunç bir canavar gibi görmüş olduğunu hatırladı. Fakat Şeyh, çocuğun sessiz direnmesini görmemiş gibi lâkırdısında devam etti. Dönerlerken çocuğa çok apansız gelen ve hayatında tekrar bir değişiklik olacağını anlatan şeyler söyledi.

(Şeyh M...) yakın zamanda Diyarbakır'dan bir gün ötede olan çiftliğine gidecekti. Küheylân, Diyarbakır'da kalacak, Haso her gün binip talim edecekti. Bundan başka bir hoca da Şeyhin yerine ona ders verecek, arada bir çocuk Şeyh'in yanma gidecek, onu görecekti. Bundan başka Bayram Ağa, Diyarbakır'da Şeyh'in ahırlarını denetlemek üzere kalacak, konağa Haso'nun anası ve Perihan nine gelecek, bekçi gibi oturacaklardı.

Anasının geleceğini duyar duymaz Haso'nun gözleri büyüdü, bebeklerinde iki tehlikeli ışık çaktı. Sonra birdenbire sordu:

Levent Şahverdi Arşivi

— Ramazan da gelecek mi?

— Ramazan'dan niçin bu kadar tiksiniyorsun Haso?

Çocuğun yanakları kızardı. Fakat o kadar coşmuş ve kendinden geçmişti ki Ramazan'm kendisini nasıl evinden kovduğunu ve anasını şart ettiğini, Ramazanın evine giderse anasının boş düşeceğini anlattı. Bu diyarda çocuklarına düşkün babaların bile öfkeli zamanlarında nasıl egemen olduğunu ve babalığın hükümdarlık kadar aile bireylerine egemen olduğunu Şeyh, elbette ki biliyordu. Ona rağmen bu olay onu düşündürdü. Bu çocuğun doğuşunda mutlaka bir sır vardı. Ne idi? O, dinine bağlı bir müslüman olarak her çocuğu koruma ve şefkatine muhtaç bildiği ve çocukları sevdiği için biraz anlar gibi olduğu durum çocuğa karşı sevgisini azaltmadı, sadece:

— Sen Ramazan'm evine değil, Ramazan benim evime gelecek. Ne de olsa baban, elini öp, duasını al. Ben de tembih ederim, artık seni dövmez, dedi.

Fakat Şeyh, çocuğun ince yüzünün, zekâsının ve doğal a-ğırbaşlılığmın Ramazan'dan başka bir baba aradığını düşünerek susar ve dalarken, Haso da hayatındaki kör düğüm ile karşılaşmıştı. Şeyh, niçin kaşları çatık düşünüyordu? Kendi doğmadan meydana gelen alın yazısı, hiç yapmacık olmayan bir

şey, onu sonuna kadar iğrenç ve zulmedilmesi haklı, zararlı bir hayvan gibi, insanların eziyet ve keyfiyle karşı karşıya bırakacaktı. Demek Şaban'dan başka güvenecek bir şeyi yoktu; demek Şeyh de ondan yüz çevirebilirdi. Konağa dönerken alacakaranlıkta Şeyh'in yüzüne yan gözle bakınca, dudakları bükülüyor, küçük göğsünde tuhaf bir sıkıntı ve ağırlık duyuyordu.

O gece namazdan sonra Şeyh, Bayram Ağa'yı çağırdı ve yanında bir hayli süre alıkoydu ve Bayram da yatmadan, çocuğu yanma çağırdı. Kendi hesabına bazı sorular sordu, hep Ramazan ve ev hayatiyle ilgili olan bu soruşturma, çocuğun içindeki aşırı kuruntuya daha açık ve seçik bir tehlike anlamı veriyordu.

Uyuyabilmek için sağa sola saatlerce döndü ve kendinden geçer geçmez Ramazan'm onu Şeyh'in yanında bağıra bağıra, anlaşılmaz sözlerle suçladığını gördü. Biraz açık olarak başlayan bu rüya sabaha karşı bir kâbustan ötekine geçen tuhaf hülyalara döndü. Kâh (K...) köyünün çocukları ellerinde sopa, dilleri dışarıda (piç, piç!) diye onu kovalıyorlar, kâh yüzü gözü karma karışık yere kapanan anasını bilinmez bir subay kılıcının tersiyle dövüyor ve o hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Bütün gece, çocuk: «Şaban amice anamı kurtar!» diye sayıklıyor, uykusunda acı acı inliyordu.

Sabahleyin Bayram Ağa, fazla şefkatli davrandı. Şeker alsın diye eline beş kuruş da sıkıştırdı. Atma binip giderken kıllı, kalın eliyle onun arkasını birkaç defa okşadı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bayram Ağa, önce doğru Şaban'a gitti. Aslında Ramazan'a geldiğini ve bundan faydalanarak Şeyh Hazretlerinin, hayvan için, karşı önerisini getirdiğini söyledi. Ceylân için elli beş altın veriyor, kabul etmezse hayvana kendi ahırlarında bakmak istemiyordu. İsterse hemen orada ve o sabah altınları sayacaktı. Şaban, bundan, kendisinin çocukla olan bağlılığını artık kesinlikle koparacaklarını anladı. Direnme, kuşkuları arttıracak ve altınları boş yere kaybettirecekti.

— Şeyh Hazretleri para vermese de atın lâkırdısı mı olur? gibi sözlerle parayı aldı ve Bayram Ağa'ya ikinci bir kahve daha ısmarladı, üstelik öğle yemeğine kalmasını bile önerdi.

Son umudu Bayram'ın gönlünü kazanmak, öylece konağa bağlı kalmaktı. Ağa'nm tavrından bunun pek zor olmadığını anlıyordu. Hele Ramazan için pek özel sorular sorması, onu çok sevindirdi. En sâf ve sevimli yüzünü takındı, Ağa ile beraber Ramazan'm evine kadar konuşa konuşa yürüdü. Hep Ramazan'm kıyıcı ve şüpheli bir adam, ailesinin ırz ehli çalışkan bir kadın ve çocuğun da melek kadar iyi olduğunu anlatıyordu.

Bir taraftan Zeyno'dan (Şeyh M...) in bir ağasının köye geldiğini öğrenen Ramazan'm hastalığı birdenbire arttı. Hemen şiltesini serdirdi, başını, çenesini sardı, yattı ve Bayram Ağa'yı yatağının içinde böylece başı sarılı karşıladı.

Diyarbakır'a gelmek lâkırdısı oldukça, hastalanan bu adamın içtenliğine Bayram Ağa, pek inanmamıştı. Hele Şaban'dan onun geçmişi hakkında aldığı haberler bütün bütün gönlünü bulandırıyordu. Urfa Kuvayi Milliyesi'nden Selman Ağa'nm lâkırdısı oldukça Ramazan'm benzinin nasıl attığını, nasıl telâşlandığını ayrıntılariyle öğrenmişti. Ramazan lâkırdıyı evirip çevirip Selman Ağa'nm Diyarbakır'da olup olmadığını soruşturmaya dökünce dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi. Hemen Ramazan'ı inandırdı. Her nekadar o adda bir adam. hayvan meraklısı olduğu için, koşularda Diyarbakır'a geliyordu, a-ma şimdilik orada değildi.

Ramazan, Selman'ın Diyarbakır'da olmamasından o kadar ferahladı ki Şeyh'in kendisini görmek istediğini işitince, Ağa'yı görmekle açıldığını, akşama doğru ağa ile beraber Şeyh Haz-retleri'ne saygılarını sunmaya gideceğini söyledi.

Ramazan'm Bayram'dan öğrenmek istediği ikinci şey, konağın yeri oldu. Karargâha bitişik olduğunu öğrenince yüzünden pek açık anlaşılan bir merak ve kaygı ile komutanın kim olduğunu sordu. Mazlum Bey isminde bir kaymakam vekâlet ediyordu. Fakat hafta içinde asıl komutan gelecekti.

Bu, Ramazan'ı bütün bütün kandırdı. Ağa ile canciğer oldu ve içini dışım döktü. Üstelik Selman olayını bile biçimini biraz değiştirerek anlattı. Halazadesi olan Zeyno'nun vaktiyle Selman'ın nişanlısı ve karargâhta hizmetçi olduğunu, o sırada bir subayın Zeyno'ya sataşması üzerine Selman'ın subaya sal-

Levent Şahverdi Arşivi

dirisini ve bundan dolayı hapsolduğunu anlattı. O zaman Ramazan halazadesini köye getirmiş, kendisine nikâh etmiş, Selman'-dan kurtarmıştı. Selman öyle fena bir adam, subay o kadar zorbaydı ki, Diyarbakır'da kalsa Zeyno mutlaka mahvolacaktı. Ramazan, kendisinin ne kadar iyi adam olduğunu söylerken, Zey-no'nun nankör ve hayvan gibi bir kadın olduğunu da ekliyordu. Çocuğuna yüz vermiş, berbad etmiş, Ramazan'ı çileden çıkarmış, ağzından fena bir lâkırdı çıkmıştı.

*

**

Akşam basarken, Ramazanla Bayram, Diyarbakır'a vardılar.

Konağa geldikleri zaman Şeyh'in yanında cemaatle yatsı kılmıyordu. Onlar kapının önünde namazın sonunu ve cemaatin dağılmasını beklediler.

Önce, onları Haso çocuk gördü. Kendini göstermeden savuştu. Ayaklarının ucuna basarak konaktan çıktı. Avluda ahırın kapısına dayalı duran tahta peykeye çıktı, oturdu.

Düşünmek, etrafında başlayacak yeni durumu kavramak istiyordu. Ramazanla yine ayni evde yaşamak, ona dinmeyecek korkulu bir rüya gibi geliyordu.

Bu defa Bayram ağanın vücudu, onu kanadı altına alabilecek miydi? Yarısı açık duran dar, karanlık sokağa özlemle bakıyor, içinden kaçmak, Şaban amcaya sığınmak için yanıyordu. Fakat arkasından gelirler, bulurlarsa ne yapacaktı? Şaban amcanın Şeyh'in yanında öyle bir duruşu vardı ki durumunun çaresizliğini olduğu gibi gösteriyordu.

**

Ramazan, Şeyh'in odasından büyük bir sevinçle çıktı. Hayat Diyarbakır'da yeni bir ufuk açıyor. Onu güce, üne, paraya, öce çağırıyordu. (K...) köyünde her şeyi satacak, kadmlariyle köyden göçecekti. Şimdiden kendini köyün kahvesinde veda ederken Şeyh'e kâhya olduğunu, Şeyh'in maiyetinde, hatta kendisi onun kanadı altında olduğunu hem anlatıyor, hem hayal e-diyordu. Ah Şeyh'in söylediği şeylerden bir kısmını köylüye an-

latabilse!... O kadar kendinden geçmişti ki Haso çocuğa karşı hıncı bile bu akşam kuvvetini kaybetmişti. Çocuk her halde ona gerekliydi. Diyarbakır'da açacağı karpuz dükkânında kendisi çalışacak kadar budala değildi; çocuk orada çalışacak, Ramazan keyfine bakacaktı. ,

Yeni görevinin verdiği neşe ile, kahve ocağında, uşaklara kendisini alabildiğine sattı. Oğlunu çağırmalarını emretti. Onlar köşe bucak Haso çocuğu ararlarken o nargilesini guruldatı-yor,

Levent Şahverdi Arşivi

Şeyhle konuşmasının gerektiğini görüyordu. Ah o kadar sır saklama zorunluğunda olmasa... Kendi kendisine bile bildiklerini tekrar etmemesi için Şeyh'in sesiyle, korkunç gözleriyle verdiği emri hatırlamasa!...

IX DİYARBAKIR'DA İSTANBUL'LULAR

— Emin ol, yanılıyorsun Muhsin!

— Bir yıl önce böyle değildin.

— Seni bir yıl önceden çok fazla seviyorum.

işte Diyarbakır'a gelmişler ve günün karışık karşılama ve sıkıntılı töreninden sonra, ilk defa başbaşa kalabilmişlerdi. Zeyno uzun minderin üstünde uzanmış, Mesture Hanım'm Diyarbakır'ı asrileştirmek için hazırlık ve tasarılarından söz ediyor, gülüyordu. Muhsin Bey yerde, dizlerinin üstüne çökmüş, elleri Zeyno'nun dizlerinde, gözleri yüzünde düşünüyor ve düşündükçe gözlerindeki duraksama şaşkınlığa ve şaşkınlıktan acı bir kaygıya geçiyordu. Mesture Hanım konusunu yarım kulakla dinliyor, yalnız kalır kalmaz gayet doğal olarak göstereceğini sandığı gönlünde biriken ve sıkışan özlem, Zeyno'nun durgunluğu ve tatlı olduğu kadar heyecansız davranışı karşısında sızlıyordu. Zeyno kocasına yanaklarını uzattıktan sonra soyunmuş; soyunurken keyifli keyifli Mesture Hanımı, yolculuklarını, Mazlûme'nin tuhaflıklarını anlatmağa başlamış; lâkırdı uza-

mış; bir felsefe yoluna dökülmüştü. Zeyno söyledikçe Muhsin Bey, onun her zamandan çok bir erkek çocuğa benzeyen ince yüzünü arıyor ve eskiden kalblerinde biribirine akan ateşin, sıcaklığın söndüğünü, Zeyno'nun ruhunda bir şeyin soğuduğunu, beyninde bir şeyin silindiğini seziyordu. Aradığı şey, eksik olan şey ne idi? Bunu anlatmak ve şikâyet etmek istediği zaman Zeyno bir fikir tartışmasına girmiş, aşkın sevmekle ilgisi olmadığını, birinin bir hastalık, ötekinin bir gönül bağı olduğunu ispata kalkmış ve en sonunda güzel gözleri içten fakat soğuk ve heyecansız bir incelikle Muhsin Bey'in gözlerine dalmış, onu önceden daha çok ve hiçbir zaman duraksamaya uğrayama-yacak bir süre ile sevdiğini iddia etmişti. Bu koyu, tatlı gözler neden bulutlanmıyor; ipek kirpikler kızarması gereken düzgün ve solgun yanaklarını neden gölgelendirmiyor; niçin bu ince el o kadar tuhaf bir çarpmtiyle hatırladığı sinirli ve vahşi bir orman yaratığı gibi titremiyordu. Bunu bir açıklayabilse. Muhsin Bey rahatlayacaktı. Fakat duygularını anlatmağa çalıştıkça kendini gülünç ve Zeyno'nun unuttuğu bir dilde konuşuyor gibi sanıyordu. Bunlar yalnız insanın duygulariyle ortak olan bir insanın beyninde iz yapabilir, anlam kazanabilirdi. Oysa Zeyno'nun dost gözlerinde, sırf çok göreceği gelen bir arkadaşa Vakar gibi bulutsuz ve memnun, Muhsin Bey'den uzakta iken geçen her şeyi birden anlatmağa istekli ve kocasının sızlanma ve ıstırabını hiç de sezmeyen bir hal vardı. Muhsin Bey; Zeyno'nun bu kendine acı gelen haline uymak için çok büyük bir güç kazandıktan sonra o da Zeyno'nun konusiyle ilgilenmiş görünmeye başladı.

— Bu Mazlum Bey'in kızı akıllı bir kız mı Zeyno? Babası o kadar öğüyor ki bizim bekâr

Levent Şahverdi Arşivi

subaylar arasında bir hayli ilgi uyandı.

— Allahın şeytanı, Muhsin! Bizimle beraber gelmesine ne kadar sevindim bilsen, annesiyle yalnız gelmek zorunda olaydım çok sıkılacaktım.

— Niçin?

— Niçini var mı? Kırk yaşından sonra asrileşmeyi kuran,

on beş yaşında bir kız oynaklığı, hevesi olan bir kadının ne maskara bir şey olduğunu gözünün önüne getiriver hele.

— Bu eski bir fikir Zeyno! Hayatın yaşamak için olduğunu dünya artık anlamaya başladı. Kırk yaşını geçen insan emel taşımasın mı? Hayatta ereği, eğlencesi, mutluluğu olmasın mı9

Muhsin Bey bunları söylerken, sesindeki dargınlığı, hırçınlığı nafile saklamağa çalıştığını kendisi de sezmişti. Acaba Zeyno yirmi dokuz yaşının muzaffer gençliğinde elli yaşında bir adamı sevilmek için fazla ihtiyar, sevmek için fazla iddialı ve gülünç mü buluyordu? Muhsin Bey'in sesindeki isyanı bir an için sezdi ve nedenini onun gözlerinde arar gibi dikkatle kocasını süzen Zeyno birdenbire güldü:

— Aptal gibi konuşma Muhsin! Kırkından sonra insan daha olgun, hayatı daha derin anlayabilir. Üstelik her zaman bir çocuk ruhu taşıyabilir, bunların hepsinin kendisine göre bir çekiciliği olabilir. Fakat gençlerde bile zor dayanılabilen hamlık, hoppalık yaşlı adamlarda zoraki ve üzüntü gibi geliyor, can sıkıyor.

— Pekâlâ, pekâlâ, ben görmeyeli sen o kadar yaşlanmışsın ki, ben de azıcık kendimi fazla genç bulmağa başladım. Böyle giderse Mesture Hanım'a en iyi arkadaş ben olacağım galiba.

— Allah mübarek etsin yavrum! Zaten zavallı kadının en büyük emeli komutan beye hoş görünmek.

— Kıskanıyor musun, Zeyno?

Muhsin Bey'in gözlerinde Zeyno'nun kıskanmasını dileyen öyle acı bir dua vardı ki; Zeyno elinde olmadan:

— Evet Beyefendi!

Dedi ve Muhsin Bey birdenbire göğsünü sarsan heyecanı belli etmemeğe çalışarak devam etti:

— iltifatınıza teşekkürler ederim, Hanımefendi! Fakat bir şu hanım kızı anlatmaya başlayınız.

Levent Şahverdi Arşivi

— Acele etme. Kız, çok asrı. Hayatın senin dediğin gibi yaşamak için olduğunu sanıyor. Fakat anası gibi değil. Öyle doğmuş, öyle büyümüş olduğu için. Ne kadar hülyalı, heyecanlı ise o kadar da işçil ve yalın; anası ne kadar şiire, onsekizinci

yüzyıl âşıklarına hayatını vermişse o dünyayı o kadar da başka gören yirminci yüzyıl çocuğu. —¦ Sözde kız! Zavallı Hasan.

— Bundan Hasan'a ne Muhsin?

—¦ Hasan'ı biraz tutkun buldum da... Zeyno hayli acele ile karşılık verdi:

— Allah saklasın!

— Niçin Zeyno?

— Çünkü Mazlûme, bedbaht olur da onun için. Bir kadın, Hasan'ın neresine yetişmiyor? Hem Mazlûme'nin Hasan'ı sevebileceğini hiç sanmıyorum. Ben, Hasan'ın onu sevdiğini gösterir bir belirti de görmedim, Muhsin. Yolda hep Mesture Hanıma kur yaptı, durdu...

— Belki kızını elde etmek için... Zeyno, uzun ve alaycı güldü:

— işte o mümkün değil!...

— Neden?

— Birincisi: Mazlûme anasının ak dediğine kara der bir insanı Mazlûme'ye soğuk göstermek için annesinin beğenmesi yeter; ikincisi...

— Peki, ikincisi?

— O da Mazlûmenin sırrı. Biraz sustuktan sonra:

— Doktor Saffet'in on beş güne kadar Diyarbakır'a geleceğini işittin mi?

— Niçin geliyor?

— Sıtma hakkında incelemeler yapacakmış. Muhsin Bey sustu; biraz dalgın, yerinden kalkarak:

— Yatmak istemez misin Zeyno? dedi. Hayli yorgun olsan gerek.

Zeyno da kendi hesabına zihninde çözmek istediği düğümle o kadar uğraşıyordu ki, Muhsin Bey'in bayram hediyesi bekleyen bir çocuk istek ve şiddetiyle yüzüne bakan mavi gözlerinin soğuduğuna, tavrının birdenbire fazla durgunlaştığma dikkat edemedi. Kendi kendine: «Acaba

Levent Şahverdi Arşivi

Mazlûme'nin Doktor Saffet'te gönlü olduğunu söyleyeyim mi? Bu Mazlûme'nin görevine karşı ihanet olur mu? Ya Saffet'in gönlü yatık değilse Mazlûme'nin

onuru acaba çok incinir mi? Yine de söylemek, belki daha iyi olur?» diyor, fakat düşüncesi bu noktaya gelince yolda geçen başka evrelere sıçrıyor, bağlanıp kalıyordu. Yine kendi kendine: «Hasan, gerçekten, Mazlûme'ye anlamlı bakıyordu, bizim kompartmanm kapısı açıldıkça o hep koridorda idi. Muhsin bile sezmiş. Allah esirgesin, zavallı kız, Hasan'ın bir daha bir kadını öldürmesine meydan vermemeli... Ya Mazlûme'yi içten gelerek severse... Adının anlamına rağmen, Mazlûme'de kendini ezdirecek bir hal hiç de yoktur. Belki Mazlûme, Azize'nin öcünü alacaktır, kimbilir!» diye düşünüyor, fakat hep bu çeşit düşüncelerin sonunda Mazlûme'yi Azize'nin acıklı durumundan kurtarmak için kendisini Allah tarafından memur edilmiş gibi görüyordu. Hep Hasan'la Mazlûme'nin sevişmeleri olanağına zihnini yatırmak istediği an, Azize'nin hayalini gözünün önüne getiriyor, kendini olanca şiddetiyle yeni baştan Mazlûme'yi korumağa, memur bir melek gibi görüyordu. Bütün bu uçucu hülyalar, iç tartışmalar sırasında aklından silmek istediği halde sık sık canlı bir surette beynine azap veren bir başka manzara görüyordu.

Zeyno otomobile binerken ayağı kaymış, fakat düşmeden Muhsin Bey kolundan tutmuş kaldırmıştı.

Sonra kolu Zeyno'nun kolunda tehlikeden kurtarılan sevimli bir çocuğa bakar gibi gözlerinin içine kaygı ve dikkatle bakmış:

— Bir yerin acıdı mı yavrum? diye sormuştu.

Zeyno tuhaf bir karşılık vermek için gülerek yüzünü kocasına çevirdiği zaman Hasan'ı ayakta ve kendilerini derin bir dikkatle seyrederken görmüştü. Yüzü o kadar sarı ve sert, gözleri öyle büyük bir humma geçiriyor gibi kırmızıydı ki!.. Bu manzaranın niçin kalbini o kadar şiddetle çarptırdığını anlamı-yordu, hiç ihtimali olmayan ve felâket olarak gördüğü bir ihtimali düşünmekte ne anlam vardı?

— Zeyno, ne düşünüyorsun?

Bütün bu karışık düşünceler arasında, onu, Muhsin Bey'in bir çocuk gibi yatağına götürdüğünü, yine bir çocuk gibi yatırıp üstünü örttüğünü sanki duymamıştı. Şimdi de Allah rahat-

lık versin deyip kendi yatağına çekilmeden, onun yüzündeki dalgınlığın geçmesini bekliyordu. Kayıtsızlığından biraz utanmış gibi acele acele konuşmağa başladı. Zihni Mazlûme'nin Saf-fet'de gönlü olduğunu Muhsin Bey'e söylemek için verdiği kararla döndü:

— Doktor Saffetle Mazlûme arasında bir evlenme beklenebilir Muhsin, dedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Kocası, anlaşılması güç bir gülümsemeyle eğildi, alnından öptü:

— Buna taraftar değil misin, Zeyno?

— Tersine. Hasan araya girer de olmaz diye korkuyorum.

* •-**

Zeyno gözlerini sabahleyin açtığı zaman, oda boştu. Muhsin Beyin geceliği yatağının üstüne atılmış; kendisi Zeyno'yu uyandırmadan yavaşça giyinmiş ve erkenden gitmişti. Zeyno açık pencereden esen sıcak rüzgârın durmadan şişirdiği beyaz patiska perdelere bakıyor; karargâhın ortasında adam çağırmak, çay istemek için ne yapmak gerektiğini düşünüyordu. Pervin, Mazlum Beylere misafir olmuştu. Kendileri yeni evlerine geçinceye kadar Zeyno, karargâhta kocasının özel odasına misafir oluyordu. Mazlum Beyler ısrarla çağırmışlardı; fakat Muhsin Bey de Zeyno da teklifli bir evde misafir olmak istememişlerdi. Bunda evine henüz giren Mesture Hanım'a rahatsızlık vermemek düşüncesi olduğu kadar, Zeyno'nun bu kadından aynı duyguyla hoşlanmaması da vardı. Şimdi biraz özel bir evde kalmanın resmî bir dairede misafir olmaya yeğ olacağını düşünüyordu. Acaba evlerine gidinceye kadar Mazlum Bey'e misafir olmayı Zeyno, Muhsin Bey'e önerse olur muydu? Bunu düşünürken Muhsin Bey'in akşamki durgunluğunu hatırlayarak gülümsedi. A-ğarmış saçlarına rağmen, Zeyno'dan gönlü daha ne kadar gençti, hâlâ nasıl hayatlarında balayının özlemini arıyor, Zeyno'nun durgun şefkatine güceniyordu.

Zeyno bunları biraz gönlü kırık düşünüyordu. Evlenmesinin ilk aylarından sonra hayatında beklediği biricik mutluluğu titreyerek sürdürebilecek bir şey olmamıştı, belki de olmaya-

çaktı. Muhsin Bey, ana olmak mutluluğunu aslında ilk karısına cj3 vermemişti. O halde Zeyno'ya göre şimdi sonucu olmayan ask bir efsaneden ibaretti ve evlenme, olabileceği kadar mutlu bir bağ idi. Düşüncesine o kadar uygun, ahlâkına o kadar saygı (gösterebileceği bu adamı bulmak her halde bir talih işiydi. Ha-vat onun için artık biraz uzun, sıkıntılı ve olaysız bir yoldu. Bu voldan iyi ve şefkatli bir arkadaşla beraber sıkılarak, beraber esneyerek yürüyecekler, geçeceklerdi. Dün gece uyumadan önce kafasını kurcalayan konu, bu sabah sıcaklığını yitirmişti.

Terliklerini yavaş yavaş ayaklarına geçirdi. Minderden maşlahını almak için yürürken dışarıdan Muhsin Bey'in sesini duydu:

— Buyurun Hanımefendi, Zeyno henüz kalkmadı... Sonra, aralanan kapıdan, önce kocasının başı göründü:

— Mazlum Bey'in kızı geliyor Zeyno, kalktın mı? Mazlûme, rüzgâr gibi çevik, parlak gözleri içinde tutmak

istediği kahkahalarla dolu, odaya atıldı. Zeyno'nun yanaklarını tekrar tekrar öperken fısıldaj^arak

Levent Şahverdi Arşivi

anlatıyordu:

— Annem de gelmek istedi, elinden nasıl kurtuldum bilsen, Kocan çok yakışıklı Zeyno; fakat korkunç surette ağır, tam komutan. Doğru söyle, evde de o mu komuta ediyor? Her halde senin kocan olmasa, Hasan Bey'den daha çekici bir askerle evlenmeğe karar verince bundan iyisi olmaz. Bakalım annem ne yapacak? Evli olduğu için, belki annemin elinden kurtulur. Bilirsin ya bizim ana hatun erkeklerin değerini yalnız biricik kılına koca olmaları ve sağlayacakları mevki bakımından ölçer.

— Yine mi ananı çekiştiriyorsun, Mazlûme?

— Tövbeler tövbesi, Zeynocuğum; ağzımdan kaçtı. Dün akşam o kadar babama Hasan Bey'i öğdü ve bana anlamlı anlamlı baktı ki Doktor Saffet gelirse ve göklerden gözlerini yere indirir de ben zavallı toy kıza bakarsa Hasan Bey'i önünde görmesi ihtimali var. Biraz kaygıya düştüm ve seninle dertleşmeye geldim.

— Hasan Bey'i beğenmiyor musun, Mazlûme?

— Hasan Bey... Fakat Zeynocuğum, yalnız dans etmek ve

beraber hayvana binmek için... Yoksa ince ve uzun bir boy, benim için, sevmek ve evlenmek için yetmez.

— Ya Hasan Bey, güzel boyunu seni almak için yeter bulur da buna başvururşa...

Zeyno'nun biraz alaylı fakat çok kesin bir merakla beklediği karşılığı almadan oda kapısı birden açıldı, karargâhta hizmet eden bir kadın, elinde çay tepsisi ve arkasında Muhsin Bey odaya girdiler.

Muhsin Bey, Zeyno'nun yüzünü canlı ve kıvançlı buldu. Her halde Mazlûme'nin dostluğuna ve arkadaşlığına bir değer veriyordu. Doğrusu Zeyno, daha çok erkek arkadaşlarla büyümüş bir kızdı. Babasının çevresinde Saffetle beraber çok az kadın dostu vardı. Durgun ve çok uysal olan toy Azize'den sonra Mazlûme, yeni dünyanın yaşantılarını daha açık ve seçik olarak kendinde toplayan bu çekici kız, hele Diyarbakır'da Zeyno için bulunmaz bir nimetti. Zeyno Saffetle nişanlarını bozduktan ve gençliğinin aşk fırtınasını faydasız ve hayli faciaya benzer bir biçimde geçirdikten sonra evin dışında, bir meslek için çalışmak isteyen kadınlar takımının anlayışından ayrılmıştı. Bundan dolayı, kendi evinde kafasına uygun kadın dostlara çok ihtiyacı vardı. Mesture Hanım'm Diyarbakır'ı asrileştirmek isteğini düşünüyor, kendilerine göre bu yaşlı ve hemen tahsilsiz olan kadının bir erkek peşinde koşarken Mazlûme'nin ve kendisinin hiçbir amaçları olmamasını çok tuhaf buluyordu.

Çay fincanını Mazlûmeye uzatırken gülerek sordu:

Levent Şahverdi Arşivi

— «Sahibinin Sesi» nin kısılıp kısılmadığını, dün gece, deneyebildiniz mi, Mazlûme?

Muhsin Bey birdenbire meraklı bir sesle lâkırdıya karıştı: ¦— «Sahibinin Sesi» ne demek, Zeyno?

— Bir gramofon! Yakında bütün Diyarbakır'ı oynatacak ve asrileştirecek. Ne kadar toysun Muhsin!

Mazlûme, gramofon derken bir olayı hatırladığı için, genç kahkahasiyle gülmeğe başladı:

— Ah Zeynocuğum, büyük annem gramofon lâkırdısı olurken anneme öyle bir vurdu ki, gözlüklerinin üstünden alaylı alaylı baktı: «Demek evlâdım sen çalacaksın, Kürtler oynaya-

cak!» dedi. Annem mosmor oldu; asrileşme hareketini yönetenlerin şu ünlü «örümcekli düşünceler» silâhiyle zavallı büyük anneme sataştı. Hep geri kalmamızı vaktiyle dans öğrenmemizde buldu ve buna engel olan büyük annem gibi örümcekli kafalar familyasına bağlı gerici sınıfı çok önemli şeylerle suçladı. Bizim eski Beyazıt rüşdiyesi öğretmeni Sabriye Hanım da orada idi, o da anneme yardım etti. İkisi beraber asrileşmeyi öyle tuhaf koşullara bağladılar, ihtiyar nineciğimi öyle hırpaladılar ki sonunda kadıncağız, dikişi topladı, kaçtı. Ben, annem bu zaferden sükûn buldu sanıyordum, oysa içine dert olmuş. Dün akşam, babama önce bundan söz etti, zavallı babam annemin hayal ettiği karışık sosyete hayatı için bizim odamızın biraz küçük olduğunu söyleyecek oldu. «Ne kadar olsa o küflü beynin ürünü, o köşede kalmış yobaz ananın oğlu değil misin, elbet istemezsin. Cadı, beni nihayet çingene bile yaptı; gramofonu görür görmez: «Sen çalacaksın, Kürtler oynayacak!» diye eğlendi diyor, babamı didik didik ediyordu. «Bereket versin burada uygar bir komutan var, Diyarbakır senin elinde değil!» diyor. Siz, gerçekten, annemin dediği anlamda uygar mısınız, Beyefendi?

— Valideniz Hanımefendi tatmin olunsunlar, ben bu Diyarbakır'ı uyandırmak için hayırlı teşebbüslerinde kendilerine e-limden geldiği kadar yardım edeceğim.

Zeyno, alaylı gözlerle Muhsin Bey'i süzdükten sonra:

— Demek fırtınalı bir akşam geçirdiniz Mazlûmeciğim? dedi.

— Fırtına ile başladık ama ortalık süt limanlık olarak bitti. Hasan Bey, tartışma azmadan imdada yetişti. Babamı bir iş için görmeğe gelmişti. Annem hemen eridi: «Medenî genç, bize çok yardım etti.» diyerek Hasan Beyi bizim odaya aldırdı. Babamla işi çok sürmedi ama annemle gromofonu denemek için kaldı. «Sahibinin Sesi eskisi kadar gür; fakat ne yazık ki bizim oda dansa elverişli değil. Annem ona rağmen bizi teşvik etti. Ben yorgun olduğumu söyledim, Hasan Bey odanın küçük olduğunu söyledi ve bize komutan beyin «sosyete» kurmağa elverişli büyük salonlu bir ev tuttuğunu anlattı. Bilsen annemin gö-

Levent Şahverdi Arşivi

zünde sen ne kadar önem kazandın. Seninle dostluğumuzu, artık çok hayırlı ve faydalı buluyor. Bu sabah kendisinin de gelmek istemesi biraz bu büyük evin hatırı için...

Muhsin Bey hoppa, alaycı, fakat çok canlı olan bu genç yaratığın kulaklarını çekmek istiyor, hem de kendi kendine çok açık, çekici bir kız olduğunu dışarı vurmak zorunda kalıyordu.

Yalnız bu kızın doktor Saffet'e eğilimi olabileceğine pek akıl erdiremiyordu. Büyük bağa gözlükleri arkasında miyop gözleri o kadar ağırbaşlı ve derin görünen Doktor da bu kelebeğe benzeyen kızda bir hayat arkadaşı düşünebilir miydi?

Sonunda lâkırdı, olanca ağırhğiyle tutacakları yeni eve atlamıştı. Bu ev, (Şeyh M...) in eviydi, içinde bekçi olarak oturan Ramazan adında bir karpuzcu, bir süre Şeyh'in evi kiraya vermek istemediğini söylemiş, gezilmesine engel olmuştu. Sonunda Muhsin Bey, doğrudan doğruya, Şeyh'in kendine yazmıştı. Bu sabah aldığı mektupta evi Muhsin Bey'e sevine sevine veriyor, yalnız içinde bekçi olarak oturan Ramazan ve ailesine selâmlıkta iki odada oturmalarına müsaade etmesini rica ediyordu. Bugün, hemen şimdi Zeyno, evi gezebilir ve ertesi sabah da taşınabilirlerdi. Öyle yaptılar, Zeyno ile Mazlûme, çaydan sonra evi gezmeğe gittiler ve iki gün sonra taşınmak için karar verdiler.

* * *

Zeyno'nun evi gezdiği akşam, Muhsin Bey ona Mazlûme'yi biraz şiddetle çekiştirdi:

-- Senin arkadaşın Mazlûme Hanım şirin bir kız; fakat eğitimi çok eksik. Annesinden söz edişini hiç sevmedim.

— Bunlar, yeni kızlar!

— Yeni kızlar mı? Sen de yeni kızdın, fakat hiç babandan öyle küçümser gibi söz ettiğini duymadım.

— Muhsinciğim, babamla Mesture Hanım arasında bir ayrım görmüyor musun? Mazlûme, babamın kızı olsa acaba onunla alay etmek aklına gelir miydi? Yeni genç olmak, bence yaşlılara, eskilere saygısız, küçümser bir durum almak değil ki... Yapmacığa, ikiyüzlülük, gösterişe kapılmamak, gerçeği olduğu

gibi görmek. Ne yapalım büyüklerimiz kendilerini gülünç yaparlarsa görmeyelim mi? Hayatımızı niçin kendimiz istediğimiz biçimde yaşamayalım?

— Zeyno «istediğimiz biçim» diye anlattığın şey, bazan bütün bir toplumu yıkacak, gençliği

Levent Şahverdi Arşivi

soysuzlaşmaya sürükleyecek, toplumsal düzeni kaldıracak duruma girmiyor mu?

— Azizim, bu sırf eski sıkışmış, birikmiş, yaşanılmamış ha-vatın bir tepkisi; emin ol gelir geçer. Sen, hemen, Ma^lûme'ye karşı hüküm verme. O, çok duygulu, akıllı ve vefalı bir kızdır. Bir büyük anasiyle durumunu görsen hiç böyle söylemezsin.

— Peki, mademki yeni hayatın yaşantısını doğal ve yeni bir döneme başlangıç olarak anlıyorsun, o halde yirmi yaşında insanların eğlencelerine kırk yaşmdakilerin katılmasını niçin kabul etmiyorsun. Anlaşılan Mesture Hanım orta yaşlı, fakat huyca genç bir kadın. O, hayat ihtiyacım kaynanası gibi oruç tutmakta ve camilerde gideremez ya.

— Sen, beni anlamak istemiyorsun Muhsin. Ben Mesture Hanım istediği biçimde eğleniyor, genç görünmek için acayip-leşiyor diye söylemiyorum; bunu sanki zamanına uymak için, kızma koca bulayım diye yaptığını iddia ettiği' için kaldıramıyorum.

— Demek ben de, dans tutkusuna tutulursam, yaşlı bir a-damım diye benimle eğlenmiyeceksin, Zeyno?

Zeyno, kocasının yarı ağırbaşlı, yarı eğlenen yalvarıcı gözlerine gülerek baktı:

— Eğer danstan hoşlanırsan ne diyeyim, koca çocuk?

— Bana bak Zeyno, senin eski arkadaşın Doktor Saffet, yeni hayatı hangi açıdan görüyor? O, biraz ukalâ bir gence benzer.

— Ukalâ demesen anlatırdım...

— Geri aldım, söyle...

— Onun yeni hayata karşı iki görüşü var: Önce. bütün dünya çoğunluğunun, yani halk tabakasının yaptığı şeyleri bizim yapmamızı olağan buluyor. Çevre değişimlerine uymayan canlı organların yaşayamayacağında direniyor. Bilmem hangi yeni filozoftan öğrenmiş, örneğin sahra dünyanın en kuru ikli-

mi iken birdenbire tabiatını değiştirse, en yağmurlu iklimi olsa, deve soyunun üzerinde ya şemsiyeler gibi organlar çıkar, ya dünya yüzünden kalkarmış! Bu, işin bilimsel tarafi. Bir de halktan ayrı, kişisel bir görüşü var ki bunda çok aşırı ve üzgün: Yeni dansları Afrika zencilerinin hastalıklı sinir çarpmaları, yeni toplumu tüccar ve çirkin Avrupa kalabalığının daha çirkin bir kopyası buluyor. Ne o? Niçin gülüyorsun, Muhsin?

— Senin Doktor Saffetin düşüncelerini bu kadar inceden inceye incelemiş olmana gülüyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Bana sırf ne demek istediğini bilmeyen, ya da iki çeşit insan yanında iki çeşit düşünce söyleyen bir adam gibi geliyor. Her halde eğitimi bu kadar n:; olan Mazlûme bu adamla evlenirse acırım.

Muhsin Bey; kıskançlığın dışarı vurduğu durgunlukla Saffeti çekiştirdikçe Zeyno'nun Saffet'i daha aşırı savunacağını an-lamıyordu. Fazla olarak ondan ne kadar serbest, ne kadar açık iöz ederse, Muhsin Bey'in kuşkulandığı eskiden kalma bir eğilimin olmadığına o kadar delâlet edeceğini hiç düşünmüyordu.

Saffetle ilgi ve duygularında o kadar bir kardeş ve arkadaş duruluğu olan Zeyno da genel sorunlarda geniş ve özgür düşünen Muhsin Bey'in Saffet'e karşı dar eleştirilerini onun kıskançlığına hiç vermiyordu.

Onun o kadar okur ve düşünür bir adam olduğu halde, ilk defa, düşünce sorunlarının kılıçla çözülemeyecek kadar karışık olduğunu görmüyor sanıyor, sanki hayal kırıklığına uğruyordu. Her halde, bu akşam, Saffet tartışmasının aldığı biçim, ikisine de bu soruna bir daha değinmemek ve değinilirse daha kapalı ve üstün körü davranmak dileğini verdi. Aslında, Diyarbakır'da hayatları yepyeni, belki de üzücü ihtimallerle dolu olabilirdi; onu daha fazla karıştırmamak, hayatlarına bile bile kargaşalar sokmamak için de daha hayırlı olacaktı.

Bundan dolayı Zeyno lâkırdıyı değiştirdi, Şeyh'in evinin ne kadar büyük olduğunu, kendilerini gezdiren genç Kürt kadıniy-le konuşmasını anlattı. Kadın, sabahları, aşağı katları temizleyecek, Pervin yardım edecekti. Ancak, böyle olursa, bir aşçı Pervinle evi çekip çevirebilirdi.

— O evde Haso adında yaramaz bir oğlan var, gördün mü, Zeyno?

Hayır, Zeyno görmemişti. Fakat Muhsin Beyin «gözün kör ola Haso» çığlığı altında geçen sahneleri, acıyarak ilgi ile dinledi. Kocasının o kadar çok işi ve biraz da zaman geçtikçe çok kuru ve kesin bulduğu huyuna rağmen, küçük bir çocuğun hayatiyle ilgilenmesi tartışmalarının verdiği soğukluğu yok etti. İkisi beraber Haso ile hemen tanışmağa karar verdiler. Çocuk lâkırdısı olurken yanakları, gözleri alevlenen, canlanan Zeyno, vatarken Muhsin Bey'in biraz hüzünlü, biraz da acıyan bir sevgiyle arkasını okşadığma dikkat etti. Dudaklarında bütün hayatlarının eksikliğini ve faciasını yapan bir soru yanıyordu. Fakat bu soru sorulmadan kayboldu, gitti. Bu işi Muhsin Beyle açık konuşabilse ne kadar ferahlayacaktı. Buna engel olan şey utançtan çok Muhsin Bey'i tedirgin etmek korkusu idi. Eğer onu çocuksuz bir hayat sürme zorunda bırakan Muhsin Bey ise, Zeyno'nun hayatta tek bir emeli; çocuk olduğunu bilmemesi gerekti.

* * *

Genç Mazlûme, Zeyno istemediği halde, annesiyle her gün alay etmekte devam ediyordu. Zeyno, Muhsin Beyle yalnız kaldıkça asrileşme hastalığının Mesture Hanımdaki belirtilerine gülüyordu. Mesture Hanım'm Diyarbakır'da bütün bu hummalı, aşırı sosyete kurmak çabaları karargâh subaylarına, memur hanımlarına kadar alay konusu oluyordu. Kocası, aslında sevimli bir İstanbul kadını olan karısının yaradılışının doğal renkleri üstünde sırıtan zoraki Avrupalılıktan,

Levent Şahverdi Arşivi

incelemeden, niçin olduğunu bilmeden sıkılıyor, sıkıntı duyuyordu. Böyle olduğu halde en canlı, en başarılı insan, Mesture Hanımdı. Programını yapmış, isteklerini saptamış, her şeye, herkese rağmen istediği şeyleri birer birer uygulamaya başlamıştı. Mesture Hanım'a göre o kadar genç ve öğrenimleri, çevreleri Avrupalı olan Zeyno ile Mazlûme bile doğrudan doğruya Mesture Hanım'm taklitçisi olmamakla beraber, dileklerinin uygulama alanına çıkmasına

turneden aracı olmuşlardı. Mesture Hanım'ın «sosyete kurmak» çabalarını ve başarısını ilgi ile inceleyen Muhsin Bey, ilk günlerde bunu, karısına gülerek anlattı:

— Bu kadın çevresine uymak değil, eski bir çevreye yenisini aşılamayı başarıyor. Ne pek akıllı, ne de öğrenimi olmadığına göre acaba bu olayı senin Doktor arkadaşın nasıl yorumlar, Zeyno?

— Saffet'e hacet yok, ben söyleyeyim: Onun bize üstünlüğü sırf kuvvetli bir ereğe kavuşması; işte o kadar.

— Senin hiç ereğin yok mu, Zeyno?

Zeyno'nun dudaklarında, gözlerinde kocasından en çok saklamak istediği çocuk ereği yandı. Fakat yine Muhsin Bey'i incitmemek için gözlerindeki ateşi söndürdü.

— Hayır, dedi, Mesture Hanım'ın sosyete kurmak marifetini seyretmekten başka ereğim yok.

Gerçekten bu. ilgi ile seyredilmeğe değer, zekâdan çok, içgüdülerle çizilip uygulanan yaman ve canlı bir kadın tabiyesiy-di.

Önce; asıl amaç edindiği muhtelit Avrupalı salonu kendi e-vinde kuramayacağını hemen anlamıştı. Buna evinin küçüklüğü ne kadar engel ise kocasının huyu da bu sosyeteyi o kadar başarısız ve soğuk yapmağa elverişliydi. Görünüşte doğulu ve sıradan olan Mazlum Bey'in ruhunda hayat değerleri, batı dünyasının bayağı ve çığırtkan değerlerine üstündü. O, güzelliği" kişilerin yarattığı bir kişilikte ölçmeğe alışan, fakat göçmekte olan eski müslüman dünyasının etkisinden kendini kurtarama-mıştı. Oysa toplumda bir yer isteyen, hayatı aşırı bir çalışma ve yeni eğlenceler içinde arayan bir karısı ve gerçekten yeni dünyanın ürünü olan bir kızı vardı. Memlekette on beş yıldan beri kuvvet kazanan, sonunda savaşlardan kurtulur kurtulmaz durmadan duraksamalara uğrayan asrileşme hareketini bir adımda yaratıvermek isteyen yeni Türkiye, yeni dünyanın savaştan sonra takındığı maskeyi uluorta yüzüne geçirmiş ve u-luslarm karnavalına olanca hıziyle katılmıştı.

Batının şimdilik geçici bir eğlence maskesi olan siyaset, ta-

Levent Şahverdi Arşivi

rjhte hiçbir zaman bu kadar bulaşıcı, bu kadar önüne durulmaz bir şey olmamıştı. Batı, fabrika eşyasını nasıl el sanatının dayanamayacağı derecede ucuz ve faydalı yaptıysa, fabrika ürünü denecek derecede yüzleri, âdetleri, hayatları, eğlenceleri bir örnek olan bir insan kalabalığını ortaya atmış ve bu kalabalık <ja şimdi biribirini çiğneyerek, tepinerek, sırıtarak, bağırarak yaşıyordu. Bu gürültücü, azgın, çirkin ve maddeci kalabalıkta Mazlum Bey başını çevirip arkasına, eski dünyanın güzel olan köşesine bakmağa cesaret etse, öbür çiğnenen eski şeyler gibi bir köşeye atılacağını, unutulacağını, üstelik ekmeksiz kalacağını, aşağılanmasa bile gülünç olacağını seziyordu. Anadolu'nun ortasında çoban çocukları «Valansiya» şarkısını söyledikleri günlerde bir kaymakam, eğer bir gün paşa olmak istiyorsa, hayat karnavalını gülünç bulduğunu sezdirmemesi gerekti: Buna rağmen Anadolu balolarında, kadınlı erkekli toplantılarında, fokstrot havalarını eski mevlût ağziyle söyleyen kalabalık arasında kendini acemi ve biraz da gurbette hissetmekten alamıyordu.

Kocasının içinde çevresine kolayca uymayan bozuk bir şey olduğunu Mesture Hanım sezmişti. Bunu bir ayıp gibi saklamak, bu duygun noktayı fazla kurcalayarak meydana çıkarmamak gerekti. Onun için asrilik öğütlerini, eğlencelerini, kadınlı erkekli salonlarını, komutanın evinde, Zeyno'nun kendinden daha doğal olan Avrupalı davranışından yararlanarak yapmak istemişti. Zeyno'nun hiç de toplumsaj hayatta tanınmaya düşkün olmadığını, gururlu ve kendi köşesinde yaşamak istediğini anlamıştı. Bu nedenle, istediği gibi bir «sosyete» yi Zeyno'nun evinde bir defa kurmağı başardıktan sonra kendisinin başa geçeceğini biliyordu. Öbür yandan, kendi evini kocasının eğilimlerine uygun olarak biraz alaturka bir ev gibi bırakırsa, gizliden gizliye, muhafazakâr olan yerli ve memur kadınlarının üzerinde Zeyno'dan daha etkili olacak; onları tamamiyle kendi çevresine toplayacaktı. Mesture Hanım her halde Diyarbakır'da komutanın karısına üstün bir yer yapmak tutkusiyle yanıyordu ve kendi kızının onu durmadan küçük düşüren biraz açık ve terbiyesiz alaylarına, Zeyno'nun zekâsına ve öğrenimine rağ-

men bu amacının büyük bir kısmını gerçekleştirmekte çok gecikmedi.

* * *

Zeyno, kendi istek ve iradesi dışında, (Şeyh M...) in konağında gürültü, patırtılı çağ, dopdolu bir hayat başladığını ancak iki haftada sezmişti. Mazlûme ile hemen her gün beraber geçen zamanlarda, nasıl olduğunu anlamadan Mesture Hanım da meydana çıkmış, söylemiş, kandırmış, kendi evinde önce topladığı yüksek memur hanımlarını ve kızlarını birer birer buraya getirmiş, bunlara efendileri de yavaş yavaş katılmış, Muhsin Bey'in kurmayları ve subayları, yalnızlıktan sıkılan bir iki doktor, lise öğretmenliği yapan çok gayretli bir iki bayan salona devam edenler arasına teker teker karışmışlar, üçüncü haftada bu topluluk biribirini tanımağa, özel dostluklar kurmaya, üstelik beraber dans etmeğe, biribirlerine karışmağa başlamışlardı. (Şeyh M...) in vaktiyle namaz kıldırdığı kavuklu, renk renk cemaate karşılık, şimdi, gündüzleri bile dekolte giyen, hele gece toplanırlarsa erkeklerin frak bile giydiği bir topluluk meydana gelmişti.

Önce herkes, uzun kırmızı Kürt kilimleri örtülü sedire ve sandalyelere oturuyor, çay dağılıyor, hayli sıkıntılı ve sessiz bir yarım saat geçiyor; sonra Mesture Hanım herkesin yanma ayrı ayrı

Levent Şahverdi Arşivi

gidiyor, sürmeli gözlerini süzerek, boyalı dudaklarmdaki nazik gülümsemeyi yavaş yavaş arttırarak konuşuyor, biraz sonra gramofon «Valansiya» ve «Markita» yi burundan çıkar gibi çığırtkan, saldırgan temposiyle haykırmaya başlıyor; gizli gizli evlerinde dans öğrenen ayaklar, halının üzerinde usul tutmaya başlıyordu. O zaman, Mesture Hanım, «buyurun» der gibi saygılı gözlerle komutan beyi arıyor; dansı beraber açmalarını anlamlı ve belki de yalvarır bir davranışla çıtlatıyordu. Bunu ilk defasında hemen anlayan Muhsin Bey biraz sert, fakat çok doğru ve saygılı tavriyle gelmiş, eğilmiş, dansı beraber açmışlardı. Fakat bu, ilk defasında hayli sıkıntılı ve üzücü olmuştu. Komutandan sonra, hanımının dansa başlaması gerekirmiş gibi bir saygı ile herkes, Mazlum Bey'in de Zeyno'yu davet etmesini beklemişti. Altı kademden çok fazla boyu olan Mazlum

Bey değil dans etmek, üstelik kalabalık bir odaya girerken kollarını, bacaklarını fazla uzun, başını herkesten fazla yüksek ve herkesin kendine baktıklarını sanacak kadar utangaç bir insandı. Karısının bütün dans öğretmek ısrarlarına rağmen hemen bütün kadınlar yanında çok küçük kaldıkları için bir türlü öğrenmeye cesaret edememişti. Şimdi Zeyno'ya karşı bu bilgisizliğinin bir çeşit saygısızlık gibi görülmesinden üzgün, kendini uzaktan seyreden genç subayların merakla bekleyen gözlerinden ürkmüş, köşelerde biribirine bakıp fingirdeşen genç kızlardan korkmuş, bütün salonun havasında kendi etrafında dolaşan olay ve ilgiden sıkılmış, toplar etrafında gürlediği zaman sararmayan gözüpek yüzünün kanı çekilmiş, alnında ter damlaları sıralanmıştı.

O zaman birdenbire, Zeyno'nun sesi, kendini kalabalığa yeteri kadar işittirmek için bile bile yükselmiş:

—- Ben dans etmesini bilmiyorum, Mazlum Bey. Gençler şimdi hep birden dansa kalkacaklardır; sizinle ben oturup konuşsak acaba sıkılır mısınız?

Ayakta şaşkın ve boynu bükük duran Mazlum Bey'in iyi yüzü, hemen aydınlanmış; bu iyiliğe içten gülümsemiş ve can atarak Zeyno ile konuşmağa başlamıştı.

Mesture Hanım ilk defa ortaya atılınca, şişman kolu Muhsin Bey'in omuzunda, arkası olanca genişliğiyle çıkmış, şişman bacakları tempo ile yürürken bir taraftan süzgün gözlerle gençlere bakıyor, gözleriyle kaşiyle, dudaklariyle: «Haydi ne duruyorsunuz?» gibi işaretlerle onları dansa kalkmaya çağırıyordu. Biri iki dakika geçip de odaya tuhaf ve sessiz bir hava çöktüğü nü sezince yardım dilenen gözlerle Hasan'ı aramıştı. Hasan da öbür subaylarla beraber Mazlum Bey'in durumunu sezmiş; bi-ıaz bekledikten sonra, önce kendisi Zeyno'ya doğru ilerlemişti. Bunu sırf salondaki gerginliği gidermek için yapıyordu ve odanın uzak bir köşesinde olduğu için Zeyno'nun, Mazlum Bey'in «tanemi gideren cümlesini işitmemişti. Komutana ve Mesture Hanım'a dokunmadan, dikkati çekmeden Zeyno'nun yanma yakışmaya çalışması yüzünden, son anda, odadaki değişikliği gö-

Levent Şahverdi Arşivi

zünden kaçırmıştı. O daha eğilip dansa kaldırmadan, Mazlum Bey, bir çocuk sevinciyle:

— Hanımefendi dans bilmezlermiş, biz burada sizleri seyredeceğiz, demişti.

Hasan, Zeyno'nun yüzüne soru sorar gibi bakınca, o da a-ğırbaşlı ve gözleri Mesture Hanım'da olarak:

— Ben, ne yazık ki dans bilmiyorum Hasan Bey, diye Mazlum Beyi doğruladı.

Demek kendisiyle dans etmemek için Zeyno yalan söylüyordu. Yanık yanaklarına tokat vurulmuş gibi kızardı ve biraz sonra Mazlûme ile dans ederken istemeye istemeye, Zeyno'nun tarafına bakıyordu. Ortada çiftler artıyor, fakat Zeyno'nun köşesine giden herkes yalnız dönüyordu. O zaman, yavaş yavaş, genç kızın genç vücudundaki dans âhengine kendini bıiakma-ınaya başladı. Mazlûme'nin ince, yanık yüzü kızarmış, derin gözleri zevk içinde, zayıf uzun vücudu ancak Zeyno'da hatırladığı müzik dalgalariyle dalgalanan arkadaşını sürükleyen, kendi havasına bağlayan canlı bir güzellikle dans ediyordu. Yine yavaş yavaş odada çiftler azaldı. Dans etmeğe sıkılan bir genç subay, gramofona biribiri ardınca havalar koyuyor ve hemen ara vermeden Hasan Mazlûme, fokstrottan tongoya, tangodan valse geçiyorlardı. Danstan çekilen herkes durup bu iki genç, boylu ve canlı vücudun raksını seyrediyordu. Kendileri de, ellerinde olmadan hareketleri tamamiyle biribiriyle uyan vücutlarının dans zevkini uzatıyorlardı.

Mazlûme'nin dalgalı siyah saçları alnına yapışmış, yanakları kıpkırmızı babasının yanma geldiği zaman, Zeyno'yu perdenin ucunu kaldırmış, karanlık sokağa dalmış buldu. Hemen kolundan tuttu ve hemen atılarak kulağına:

— Komutan kocana söyle, Hasan Bey'i terfi ettirsin, çok güzel dans ediyor, dedi.

* * *

Mesture Hanımın o kadar uğraşarak temelini attığı karma salondaki ilk dans, bağdaşamamış bir topluluğun arasında buz-

lan ne kadar çözmüş, yeni bir ilgi meydana getirmişse o kadar da, pürüzlü işler arasında, ateşli tartışmalara yol açmıştı.

Netekim Muhsin Beyle Zeyno, çay masasında karşı karşıya bir akşam önceki dansı sabahın ilk konusu olarak ele almışlardı.

— Sen, dün akşam, niçin hiç dans etmedin Zeyno?

— Sen, dansa kaldırmak istedin de ben ret mi ettim?

Levent Şahverdi Arşivi

— Eğlenme. Hasan Bey'e dans etmeyi bilmediğini söylerken işittim. Yine tutarağının tuttuğunu anladım ve inan ki çok sıkıldım. Ben seninle evlenmeden önce seni ilk defa Perapalas'da Hasan Beyle dans ederken görmüştüm. Hasan'a böyle açık bir valan söylemekteki maksadını anlamadım. Acaba kendisine bile bile soğuk davranmak istediğini anladı mı dersin?

— Hasan Bey istediği gibi yorumlayabilir; bu beni ilgilendirmez. Ben, zavallı Mazlum Bey'i zor bir durumdan kurtarmak için dans bilmediğimi söyledim. Sen, karısını dansa kaldırdın diye o da mutlaka benimle dans etmek zorunluğu varmış sanıyor, sıkıntıdan terliyordu. Pek yalan da söyledim sayılmaz, iki yıldır hiç dans etmedim.

— Ama Zeynocuğum, bu hareketin de doğru değil. Bari yeniden öğrenmiş ol da evimizde dans edecek adamları sıkıntılı bir duruma sokma.

— Olamaz. Zavallı Mazlum Bey de öğrenmeğe kalkar, sen kabil değil onun alafranga hayatın bu kısmından ne kadar ürktüğünü anlayamazsın.

— Ben, sırf Mazlum Bey'in duygularını korumak için senin dans etmemekteki direnmeni anlamıyorum. Kendini niçin bu beğeniden yoksun bırakacaksın?

— Ben de Mesture Hanım'ın asrileşme plânını tamamlamak için mutlak hepimizin sıçraması gerektiğini kabul etmiyorum. Hanım ellerini çırpıp gözlerini kırpınca neden bütün salon ayağa kalksın, kukla gibi oynasın?

— Ben de senin bu canından bıkmış davranışını, herkesten syn, beğenileri, herkesten daha yükselmiş gibi bambaşka bir insan durumu almanı çekemiyorum. Nen var? Mutlu değil misin? Sana göre ben ve çevrem, çok aşağı mı görünüyor? insan

hayatını tıp tartışmalariyle, felsefe konuşmakla geçiremiyece-ğini bilmiyor musun?

Zeyno, her halde bu sabah, kocasının pek seyrek aldığı bu hırçın davranışa karşılık vermemeyi kafasına koymuş görünüyordu. Belki de içindeki bezginlik ve kayıtsızlık, onu ateşli bir tartışmaya sürüklemeye engeldi. Gönlü üzgün üzgün güldü:

— Mesture Hanım'ın yapmacık çevresi neden senin çevren oluyor Muhsin? Eğer sen dans etmek istersen daima Mesture Hanım'ı çağırabilirsin.

Mesture Hanım'ın bir akşam önceki dansını hatırladıkça elinde olmadan neş'elendi, yerinden fırladı, yarı alaylı, belki biraz da öfkeli bir tavırla sandalyesini yakaladı, bir eli havada, kafasındaki bir ka'valyenin omuzunda, arkasını adamakıllı çıkarmış, dudaklarını Mesture Hanım'ın pembe, küçük ağzının karikatürünü yapan bir biçimle büzmüş, gözlerini süzebildiği kadar süzmüş, bir sinema yıldızı nazı ve şuhluğu ile ve tama-miyle onun sesiyle «Siz niçin oynamıyorsunuz, cicim?» diyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Muhsin Bey, istemiye istemiye bir kahkaha salıverdi. Zey-no'nun iki yanaklarını öperken hâlâ gülüyordu. Zeyno arkasından seslendi:

— Sen bana oynamadın diye.darılıyorsun. Fakat şimdi acaba kaç evde karısına, kızma oynadm diye darılan kocalar ve babalar vardır?

* * *

Mazlum Bey'in evindeki sabah sahnesinde roller tamamiyle başka idi. Mazlum Bey'in uysal ve kurumsuz gözleri, kocaman ağzı tatlı ve yalvaran bir gülümsemeyle Mesture Hanım fırtınasının önüne geçmek istedikçe, Mesture Hanım daha çok azıyor, esiyor, gürlüyordu ve Mesture Hanımın toptan, şarapnelden fazla asker kocasını ürküten taslamaları iyi, fakat vaktinden önce derinleşen çizgileriyle karısına çirkin görünen yüzünde tatlı olmağa çalışan gülümseyişleri elinde olmadan donduruyordu. Mesture Hanımın yüzü gözlerine kadar kırmızı, yanakları öfkeden şişmiş:

__Bizi rezil ettin. Sen mevkide adamın dans etmesini bilmemesi ne demek efendim? Koskoca bir yarbayın emri altındakilere, subaylara maskara olduğu görülmüş şey midir? Sen, onlara bir medenî salonda önder olacağına, sırf inadın ve eski kafalılığından alçalıyorsun. Ah bu senin annen yok mu?... O gksırmış, sen burnundan düşmüşsün!

Mazlûme'nin büyük yeşil gözleri tam bir istekle çay fincanının dibine dalmış, dudaklarını gülmemek için olanca gü-ciyle sıkıştırmış, sanki kavgaya kayıtsız bir hal almıştı. Bu sabah, annesinin öfkesinin, karışmaya dayanamayacak kadar ö-nemli ve derin olduğunu biliyor, sırf babasının başında dolaşan fırtınayı azdırmamak için bir şey söylemiyordu. Fakat babasının o kadar çok sevdiği iyi yüzünün üzüntüsünü, başını kaldırmadan görüyor, onu yüreklendirip yatıştırmak için fırsat gözlüyordu.

Annesinin, bir aralık, masanın karşısındaki duvarda asılı duran aynaya gözü ilişti. Aşırı davranışlarından dağılan saçlarını parmaklariyle düzeltirken Mazlûme gözlerini babasına çevirdi. İçinde ışıldayan şeytanlık ve ince alay arasında Mazlum Bey'in kutupların ortasına düşmüş gibi donan kalbini ısıtan bir anlayış, bir sevgi vardı. Yıldırım hıziyle bir gözünü kırptı, ince ve pembe dilini gösterdi ve hemen yine eski sessizlik ve kayıtsızlığını aldı. Mazlum Bey, kızının kalbinden gelen bu dost işaretle askeri yenilirken imdat alan bir komutan gibi yüreklendi. Ağzının içinde tutulan, dönen dili açıldı:

— Bu ne yaygara, bu ne gürültü Hanım? Bak komutan beyin hanımına, her halde senden çok alafranga, o da dans etmeyi bilmiyor, hem dans etmeyi hiç de «geriliktir» demiyor.

— Ha, ha, ha! Bari alıklığına güleyim! Ayol o, istanbul'un en iyi dans eden hanımlarından biridir. Sırf sana acıdığı için öyle dedi. Kimbilir arkandan ne kadar güldü, Komutan beyle beraber seninle ne kadar eğlendiler!

Levent Şahverdi Arşivi

Bu defa Mazlûme'nin yeşil gözlerinden gelen imdat işaretine rağmen Mazlum Bey, düşmanın son manevrası karşısında darmadağın olduğunu anladı.

.Çok saydığı Zeyno'nun kendisiyle eğlenmesi ihtimali, ona bir akşam önceki sıkılganlığını olanca güciyle hatırlattı. Babasının son çabasını harcadıktan sonra yine yenilmiş ve üzgün duruma düşen yüzü, Mazlûme'nin bu sabah verdiği tarafsızlık kararını birdenbire bozdu. Bir geyik yavrusu çevikliğiyle yerinden firladı. Babasının dizlerine oturdu. Mazlum Bey kendi sert, önündeki henüz bitmeyen çayını ve elini dokundurmadığı yumurtaları bıraktı, kalktı. Hiçbir savaşta yapmadığı bir şeyi yaptı, kaçmaya karar verdi.

Fakat Mesture Hanım kaçan düşmanı arkasından son gül-lesiyle hâlâ gürlüyordu:

— iki ay sonra sahici bir balo vereceğiz. Temiz, kibar, özene bezene süslenmiş bir balo... O zamana kadar dans öğrenmezsen sen bilirsin!

Diyarbakır'da istanbul gazetelerine parasız muhabirlik e-den uygar ve şık bir genç tanımıştı. Onun bu baloyu, «Diyarbakır'da asrileşme ve bir hanımefendinin başarısı» başlıgiyle tanıttığını hayal ederken Mazlum Bey, uzun bacaklarının olanca hıziyle kendini karargâha atıyordu.

* * *

— Hanım, Mazlum Beyin kızı bir aktris gibi dans ediyor.

— iyi dans etmek kabahat mi, a Bey?

Bu aslında izmirli büyük bir memurdu. Karısı İstanbul'u ve , Mesture Hanımı beğenenler arasında idi. Onlar da Diyarbakır ! Kız Rüşdiyesinin son sınıfına devam eden on altı yaşlarındaki i kızları gider gitmez bir akşam önceki olayı tartışmaya dalmış- '. îardı. Süleyman Bey, olanca ağırbaşlılığiyle:

— Sen, bizim kızı her halde ona benzetmeğe çalışma. Mesture Hanımı ziyarete gittiğin zaman kızı götürüp o oyuncuya benzeyen kıza arkadaş yapma, diyordu.

— A Bey, şimdi en çok beğenilen kızlar, Mazlum Bey'in kızma benzeyen gençler. Görmedin mi dün akşam bekâr subaylar, hep onun etrafında dolaştılar. Hücum taburu komutanı Binbaşı Hasan Bey, hep onunla dans etti.

— Öyle amma, sen anlamazsın. Onlar, Mazlum Bey'in kı-

yjyle danseder, eğlenirler. Fakat bizim kız gibi sıkılgan ve durgun kızlarla evlenirler. Hele sen sakın dans etmeye kalkma.

— Niçin a Bey, ben Mesture Hanımefendi'den yaşlı mıyım?

Levent Şahverdi Arşivi

— Etme dedim ya, sen ona bak.

— Ya Komutan Bey beni dansa kaldırırsa...

— Bilmem dersin vesselam. Hem bak sana söyleyeyim: O gündüz toplantılarında, kolları açık esvap giymeyeceksin. O Mesture Hanım ne yaparsa hepiniz birden taklide kalkışmayın kuzum.

— Niçin Mesture Hanımı taklit edeyim? Sen, hiç moda gazetesi görmedin mi? Çay esvaplarının hep kolları açık.

Sıhhiye Reisi'nin karısı, bu konu üzerinde kocasiyle açıktan açığa kıskançlık kavgası ediyordu. Öğretmen bayanla dans ederken kulağına bir şeyler fısıldamış, gözlerini Mazlûme'den ayırmamıştı. Buna hangi genç kadının yüreği dayanırdı? Vallahi, billahi böyle giderse eşyasını toplayıp annesine gidecekti,

* * *

Evleneli henüz üç ay olan genç bir teğmen, karısiyle ıslık çalarak Diyarbakır'ın loş ve küçük bir o.dasmda «Vanstep» e çalışıyorlardı. Dün akşam, nasılsa, oynamaya utanmışlar, yalnız seyretmişlerdi. Şimdi biribirlerine sımsıkı sarılmışlar, gelecek sefer için hazırlanıyorlardı.

* * *

Bütün bu sahneler, her halde Mesture Hanım'm asrileşme programının dans kısmının ilk bakışta tutmuş olduğunu ispatlıyordu. En karşı koyanlar, en çok gideceklerdi. Bazı erkeklere göre ölü ve cansız, bazı kadınlara göre sessiz ve durgun diye nitelenen doğu'nun aile hayatında yeni bir hareket, bir hayat

kaynağı belirmişti.

* * *

Zeyno, Muhsin Bey gittikten sonra her günkü gibi, evin temizliğini, gözden geçirmek için aşağı kata inmişti. Selâmlıktaki bekçi kadınların genci, kolları sıvalı, ayakları çıplak, entarisi-

nin uçları beline ilişmiş, başörtüsünün uçları arkasına atılmış, olanca güciyle halıları siliyordu.

— Kolay gele!

— Eksik olma, Hanımefendi!

— Haso çocuk, daha gelmedi mi?

Bekçi kadının sabırlı ve uysal gözleri birdenbire yaşardı, ellerinin sularını önündeki kovaya

Levent Şahverdi Arşivi

silkerek dizlerinin üstünde yükseldi:

Zeyno, Şeyh'in evine taşındıkları ilk gündenberi bu gösterişsiz işçi kadınla özel bir ilişki kurmuştu. Önce o Zeyno'nun sorularına karşılık bile vermekten ürken, kendisiyle ilgilenebilecek bir insanı olağandışı sayacak kadar çekingen, elinden geldiği kadar Zeyno'dan kaçmıştı. Fakat dost olmak için direnen bu Hanımefendi bir de çocuğiyle ilgilenmeye ve kendisi kadar sabırsızlıkla çocuğu sormaya başlayınca, ilkin, ana kalbi erimiş; sonra insanlar arasında terkedilmiş ve sırf bir işçi, bir hayvan gibi işinden başka bir şeyi dikkate alınmamağa alışılmış olan, hayatında yalnız bu candan kadının gösterdiği sevgiye, kendi kalbi de olanca sıcaklığiyle ısınmıştı.

Muhsin Bey'in Şeyh'in evini tutmasını, ilkin, elinden geldiği kadar engelliyen Ramazan, Bayram Ağa vasıtasiyle aldığı bir emir üzerine Haso'yu da-beraber alarak çiftliğine gitmişti. Fakat giderken karısına hiç komutana görünmemesini, hattâ hanımı ve hizmetçileriyle bile konuşmamasını sıkı sıkı tembih etmişti.

Yalnız, paraya yüzü olmadığı için, karısının alt katları bir ücret karşılığında temizlemesini uygun görmüştü. Kendisi şeyhle görüştükten sonra, ticaret için Bitlis'e gideceğini, başını esrarlı esrarlı sallayarak anlatmıştı. Çocuğun küheylânı ne dereceye kadar yarış için hazırladığını ve derslerinde ne kadar ilerlediğini Şeyh merak etmişti. Çocukla ilgili bölümü Kürt Zeyno, istanbullu Hanımefendi'ye gözleri parlayarak anlatıyordu. Her zaman olduğu gibi, lâkırdı Haso'ya değinince açılıyor, çetrefil, ilkel beyninin, karışık telâffuzu ve kelimesi kıt dilinin karşılığına rağmen zavallı hayatını, komutanın karısını çok merakla dinlemeğe sürükleyen bir içtenlikle anlatıyordu, önce, çocuğa

geyh'in ilgisiyle başlayan hikâyesi, bir yıl önce çocuğun Diyarbakır'da kazandığı ünlü yarışa kadar kadını kıvançla, sevinçle dolduran bir yolda devam etmiş, sonra daha eski zamanların acı anılarına dönmüştü. Ramazan'm çocuğu nasıl dövdüğünü ve kovduğunu, Şaban amice isminde bir adamın çocuğu kanadı altına alıp koruduğunu, (K...) köyünün sokaklarında geçen acı sahneleri sırasız ve düzensiz, fakat çok renkli bir anlatımla canlandırmıştı; ve ikide birde başını sonsuz bir tevekkül, çaresiz bir umutsuzlukla sallayarak:

— Nidersin Hanımefendi, kocam zalim. Haso oğlan da âsi... demişti.

Kadın anlattıkça Istanbul'lu Zeyno adım adım merdivenleri iniyor ve Kürt Zeyno dalgın dalgın yaklaşıyordu. Sonunda aşağı sofaya inen merdivenin son basamağına komutanın karısı oturmuş, işçi kadın onun önüne çömelmiş, başları biribirine değecek kadar yakın, iki kadın kalbi, iki çift gözden biribirine olanca sevgisi ve anlayışiyle karışmış, etraflarını unutmuşlardı.

Kürt Zeyno'nun arkası sofaya çevrilmiş olduğu için aşağıdaki merdivenden çıkan küçük ayakların sahibini görememişti.

(Şeyh M...) in aralarına sokulup lâkırdılarına dikkat etmesini tembih ettiği evin kadını bu muydu? Büyük ve güzel gözler, ona durmadan Şaban amice kadar sevimli sevimli bakıyordu. Yürümeğe cesaret edemedi. Anası niçin başını çevirmiyor, bir düziye alçak bir sesle, elleriyle,

Levent Şahverdi Arşivi

başiyle gizli bir şeyler anlatıyordu? Kendisine bakan gözlerden biraz sıkılmış, anasının dikkatini çekmek için biraz sıkılgan ve hayli sabırsız bir sesle:

— Zeyno, Zeyno! diye çağırdı.

Anası dizlerinin üzerinden ne kadar hızlı kalkmağa çalıştıysa, gözlerin sahibi de o kadar hızla kendisine doğru geldi:

— Ne istiyorsun, Haso? Benim adımı nereden biliyorsun? Şaban amicenin, İstanbul ve Harem iskelesi hikâyelerinde-

ki Hanımefendiler demek böyle idiler. Anasına bakmadan önce, Komutanın Hanımı'nın yüzünü merakla inceliyordu. Acaba kendisiyle eğleniyor muydu?

— Senin adın da Zeyno mu ki Hanımefendi?

Anası, Haso'nun cesaretine bayılmıştı. Fakat kalbi çarparak çocuğun kendi hor görülen çevresinden çok bu istanbul çevresinden ve bu insanların dengi olduğunu düşünüyordu. Komutanın karısı, elbette, Haso'nun bir subay çocuğu olduğunu bilemezdi. Acaba çocuğu saygısız buluyor muydu? Tatlı sesiyle:

— Bu Gumandarm Hanımı gurban (kurban) hele bir etekle... diyordu.

Komutanın Hanımı, şimdi kadını unutmuş; çocukla yüz yüze, biribirlerine bakışıyorlardı. îkisi de ilkin biribirlerine, yabancı arazi keşfeder gibi bakışmışlar; sonra kadın, beyaz, uzun elleriyle çocuğun ince yüzünü kavramış; kendine kaldırmış. Bu ellerin değişinden kızaran ve gözleri parlayan çocuğa:

— Benim adım da Zeyno, Haso çocuk, diyordu.

— Sen Kürt müsün, Hanımefendi?

— Biraz öyle Haso çocuk...

Tatlı gözlerin, beyaz ellerin sahibi, zıd ve çetin düşüncelerle buruşan çocuğun alnını dudaklarının ucuyle öptüğü zaman, Haso'nun bir anda bin mesele ile dumanlanan beyni ve gerilen kalbi aydınlandı, yatıştı.

Bu defa Şeyh'in yanında geçirdiği iki hafta zarfında çocuk beyninin hayal etmediği çapraşık sorularla karşılaşmıştı. Şeyh, kendisini hemen hiç yanından ayırmamış; konakta olduğu gibi aptes alırken suyunu Haso dökmüş; seccadesini o yaymış ve toplamıştı. Bundan başka Şeyh'in davranışında, hayatında esrarlı, ateşli bir humma gibi duyulan yayılıcı din heyecanı çocuğa özenle telkin edilmişti. Kendini bildiği günden beri maddî çevrenin yumruğiyle zedelenen vücudu, incinen kalbi her bahtsız insan gibi onun küçük varlığında da olağanüstü şeylere, ruhanî etkilere açık ve susamış bir alan hazırlamıştı ve Şeyh bu ulan üzerinde durmadan işlemişti. Önce

Levent Şahverdi Arşivi

Şeyh, Haso'nun zekâsına yaşlı müritlerden daha çok önem verir bir tavırla, yalnız kaldıkları zaman, -çocuğun pek anlamadığı, fakat âhenginden, heyecanından etkilendiği- uzun uzun din sohbetleri yapmıştı. Çocuk «Allah» diye tapınılan, onun uğrunda her türlü sıkıntıya, savaşa sevinerek girişilen bir güç sezmişti. Eğer Şeyh'in din

asıları burada kalsaydı, çocuğun beyni o kadar karışmayacaktı. Bu din duyguları yanma Şeyh, bir de milliyet duygusu sokmağa kalkışmış, ona Kürtlerin Allanın kulları ve Türklerin Allanın cezalandıracağı yaratıklar olduğunu anlatmak istemişti. Fakat bu noktayı çabuk kavrayamamıştı. Önce Türk olan bir Şaban amice vardı ki dünya yüzünde ondan çok sevdiği, ondan iyi bildiği adam yoktu. Eğer Allah iyi bir Allah ise, onun mutlaka Şaban amiceyi sevmesi, cehennem ateşinden koruması gerekti. Şeyh zihnini bu noktaya sürükleyince alnı buruşuyor; gözleri dumanlanıyor, onun idaresine her zaman boyun eğmiş beyni dinelip isyan ediyor.

Aslında her çocuk, önce insan yavrusu olarak doğar. Kendisiyle beraber doğan iyilik ve fenalık eğilimleri, her insana karşı eşitlikle belirir. Bazı insanları sevmeyi, bazılarını yok etmeyi, bazan din, bazan da çıkar adma ona çevresi yavaş yavaş aşılar. Haso'nun ilk çevresi çok ilkel, insan oğullarını biribirin-den ayıran engelleri kavrayamayan, bunu anlatmayı bilmeyen bir çevreydi ve belki Haso'nun küçük beyni onun için bu noktayı kolaylıkla sindiremiyordu.

Şeyh'in her halde bu noktada Haso'dan bir şey beklediğini, Haso'yu bir amaca âlet etmek istediğini çocuk sezmişti. Şeyh'in ateşli huyu, iradesi doğal olarak her müteassıbm - ister din, ister dinsizlik mutaassıbı olsun - sâf ve ilkel ruhlarda kurduğu saltanata Haso'yu da bağlamıştı. Onun açık olarak anladığı şey Şeyh'in evinden istediği bir şeydi ki o da komutanın e-vine, ailesine sokulup olanı biteni öğrenerek kendisine haber vermesiydi. Bunun hoş bir şey olmadığını, Zeyno'nun güzel gözleri çocuk ruhunda kendisine bir sıcak köşe edindiği zaman, düşündü. (Şeyh M...) in komutanın evine bir fenalık yapmak istediğini şimdi açıkça seziyor ve içinden memnun olmuyordu. Ondan dolayı Zeyno: «Ben de biraz kürdüm» dediği zaman, belirsiz olarak, onların Şeyh'in yapmak istediği fenalık alanının dışında kalacağını düşünerek, gözüne, gönlüne rahatlık geliyordu.

— Haso, anan, bana şimdi nasıl yarışta kazandığını söylüyordu. Sen bana hayvana binmeyi öğretir misin?

Haso çocuğun yüzü bu soruyla kızardı, gözlerinin etrafi buruştu, bir taht teklif edilmiş kadar kurumlu, elindeki kamçıyı küçük, hayvana binmekten biraz çarpılan bacaklarına vurarak karşılık verdi:

Levent Şahverdi Arşivi

— Örgerdirim Hanımefendi, önce bizim Ceylâna bir bindireni, o öğle uslu, öğle uslu bir hayvandır ki...

— Haso benim adım Zeyno, niçin Hanımefendi diyorsun

— Seni Zeyno diye mi çağıram?

— Öyle ya...

— Ya anamı nasıl çağıram?

— Ona da Zeyno de.

Bu tatlı sohbetin arasında kapı çalındı, lâkırdıları bıçak gibi kesildi. Komutan, öğle yemeğine geliyordu; Kürt Zeyno bunu düşünerek çocuğun elinden yakaladı, telâşla, korku ile kaçmaya başladı. O çocuğun elinden tutup seğirdirken İstanbul'lu Zeyno da kapıyı açmak için taşlık merdivenlerinden iniyor, fakat gözleri entarisinin peşleri uçarak kaçan kadınla Haso'nun, durmadan başını çevirip kendisine gülerek bakan bal rengi gözlerini izliyordu. Ne şaşılacak şey! Bu çocuk, bir türlü bulamadığı birisini hatırlatıyordu. Birdenbire kadın çocuğu kuvvetli kollariyle kaldırarak omuzlarına vurdu. Zeyno'nun pek iyi anladığı bir özlemle bu kollar çocuğun vücuduna sarılmış; örtülü başı sanki kendinden geçerek çocuğun başına dayanmış; bir anda selâmlık kapısından öteki bölüğe dalmış, kaybolmuştu.

Bu manzara Zeyno'nun kalbinde bir kıskançlık yarattı. Onlar gözünden kaybolunca içinde bir şey soğumuş, gözleri yaşarmıştı. Böyle kendisinin olan bir çocuğu kaldırıp omuzuna vuran bir işçi kadın ne mutlu bir yaratıktı. Zeyno'nun belki hiç çocuğu olmayacak, bu Tanrı elinde olan işi, bu her şeye üstün gurur ve övüncü bilmeden ölecekti. Niçin evlenmişti? Muhsin Bey'e karşı sanki içinde bir hınç vardı.

Kapıyı açınca gelenin Muhsin Bey değil, postacı olduğunu sevinerek gördü. Babasından mektup getirmişti. Mektubu açtı, dalgın dalgın okuyarak merdivenleri çıktı. İçinde Doktor Saf-fet'in on gün sonra geleceğim okurken bile fazla kıvançlı değildi. Çocuksuz bir hayata bağlanmanın acılığını, bu sabahki ka-

dar, henüz duymamıştı. Kafası hep böyle yanak yanağa kollarının arasında taşıyacağı bir çocuğun vereceği bilinmez zevkin peşinde koşuyordu. Çocuk özleminden başka içinde bir erek yoktu. Şüphesiz Muhsin Bey'i yine de seviyordu. Fakat çocuksuz ve uzun bir hayatta o anlamsız bir gölge gibi kalacaktı. Farkına varmadan damla damla yaşlar, mektubun üzerine döküldü.

Bir saat sonra, Muhsin Bey'e öğle yemeğinde Haso çocuğun döndüğünü anlatan Zeyno, görünüşte yatışmıştı. Fakat durgun da olsa, onu çok derinden tanıyan Muhsin Bey, gözlerinde büvük heyecanların arkasından gelen koyu kadife yumuşaklığını, sesindeki gizli titreyişi hemen sezmişti. Muhsin Bey giderken:

Levent Şahverdi Arşivi

— Babamdan mektup aldım Muhsin, Doktor Saffet de on güne kadar hareket ediyormuş, dedi.

Çok acele karargâha döneceğini biraz önce söyleyen Muhsin Bey durdu:

— Âsim Bey'in mektubunu görebilir miyim? diye sordu ve bu merakın nedenini açıklamak zorundaymış gibi hemen ekledi:

— Bilirsin Zeyno; baban benim çok eski dostum ve arkadaşımdır.

Fakat hâlâ kafası çok başka şeylerle uğraşan Zeyno: —¦ Mektup yukarıda odamda, Muhsin. Ben de hemen giyinip Mazlûme'ye gideceğim, akşam gösteririm olmaz mı? dedi.

Zeyno'nun yüzündeki bir iç değişiminin, Saffetin gelmesini haber veren mektupla ilgisi var mıydı? Yirmi sekiz yaşında hayatla bağlantısı bu kadar az görünen genç bir kadın, kendinden çok yaşlı olan kocasına yine de bağlı olabilir miydi? Muhsin Bey bunları ne kadar düşünmek istemese, o kadar kuvvetle beyninin içinde dolaştıklarını seziyordu.

* * *

— Teşrifinize çok memnun oldum, Hanımefendi. Mazlûme de Hasan Beyle ata binecek, ben yapyalnızım. Rica ederim şu koltuğa buyurun.

Mesture Hanım, en nazik gülümsemeyle bunları söylerken sesinde belirsiz bir anlam, bir zafer seziliyordu. Bugün, her na-

sılsa genç fakat kendini yaşlı göstermek isteyen bir anne davranışı takınmayı kendine pek yakıştırmıştı.

Zeyno, odanın bir köşesinde ayakta duran Hasan Beyle se-lâmlaştıktan sonra, Mesture Hanım tekrar şakalaşmak, şakrak-laşmak isteyen sesiyle devam etti:

— Bu genç adam, kızımı bugünlerde hiç bana bırakmıyor, ya dansa, ya süvarilik. Zavallı ve yalnız bir anayı hiç düşünmüyor. Mazlûme, hayvana bindiği zaman, bilseniz ne kadar çarpıntı çekiyorum.

Bunları söylerken gözlerinin uciyle bir Zeyno'yu, bir Hasan Bey'i süzüyordu.

Zeyno, hemen komşusunu açındıran orta yaşlı bir Hanımefendi halini almıştı:

— Mazlûme, Sipahi Ocağı'nda çok hayvana bindiğini bana îstanbul'da söylemişti, Hasan Bey de ünlü bir süvari subayıdır. Her halde Mazlûme'ye bakabilir, hiç merak etmeyiniz.

Levent Şahverdi Arşivi

Mesture Hanım, Zeyno odaya gireli biraz dalgın ve kendisiyle daha az ilgilenen Hasan Bey'e gücendiğini,.Zeyno'yu üzmesi gereken bir davranışla- gösterdi. Pembe tombul gölgesi aynada kırıtırken, Hasan'm bu kara kuru kadınla ilgilendiğini seziyor ve bayağı kızıyordu. Zeyno. kendinden birkaç yaş küçük olsa bile, daha büyük görünüyordu. Hele soğuk ve çirkin olduğuna hiç şüphe yoktu. Gözlerini bayıltarak:

— Doğrusu bu gençlere çok imreniyorum, Hanımefendi! dedi. Keşke biz de onlar yaşta olsak da hayvana binebilsek...

Mesture Hanım'ın Zeyno'yu kendi yaşında bir kadın yerine koymasının ona ne etki yaptığını anlamak için merakla yanan Hasan, daha açık ilgiyle Zeyno'nun yüzünü inceliyordu. Buna karşılık Zeyno'nun ağırbaşlı ve durgun yüzü, eski günleri hatırlatan bir kahkaha ile yanaklarının cazip çukurlarını, çizgilerini canlandırdı:

— Sizin ihtiyarlıktan yakınma hakkınız yok Hanımefendi, dedi. On yedi yaşmdakilerden iyi dans ediyorsunuz. Ata binmeyi isteseniz eminim Hasan Bey onu da sevine sevine yapar; sizi bir haftada alıştırır. Değil mi Hasan Bey?

Sırf birincilik olsun diye soğukça bir: «Hay hay efendim, Hanımefendi emir buyururlarsa derhal başlarız» diyen Hasan, Zeyno'nun bu alaycı bir tarzda ortaya attığı önerisinden hiç de memnun olmamıştı.

Kıziyle dans edebilmek için omuzlariyle çekitaşı gibi dayanan ve kızından çok fazla özen ve güler yüz isteyen Mesture Hanım in dansına nasılsa dayanıyordu. Bir de bu asrilik tutkusuna hayvana binmek de eklenirse Hasan'm hali yaman olacaktı. Ata bir tüy gibi binen ve arkadaşlığı Hasan'm hoşuna giden Mazlûme'nin yanında at koşukça eğere sarılacak; çığlık basacak; devamlı bir özen ve yardım isteyecek Mesture Hanım'a katlanamayacaktı. Zeyno. bunu niçin önermişti. Mazlûme ile yalnız kalmalarını istemiyor muydu? Her halde bugün tavrında ilk defa Hasan'a karşı daha içten ve sıcak bir şey vardı. Ne olmuştu?

Bu üç kişi, ayakta biribirlerine resmî, fakat güler yüz gösterirlerken, bir mahmuz sesi işitildi ve Mazlûme rüzgâr gibi içeri girdi:

— Zeyriocuğum, vallahi senin geleceğini unutmuşum, benî affet. Hasan Bey, üzülerek söyleyeyim, bugün çıkamıyacağım.

Genç kız kamçısını bir tarafa fırlatmış; sıkı ilikli redingotunu çözmüştü; Zeyno'nun elinden tutmuş ve yere sürüklemişti. Şimdi rugan çizmeleri içinde uzun ve biçimli bacaklarını bi-ribiri üzerine atmış; hem gülüyor, hem konuşuyordu. Fakat Zeyno onun elinden kurtulmağa, ayağa kalkmağa çalışıyordu:

— Katiyen olmaz Mazlûmeciğim! Hem ben az oturacaktım. Hasanla ilgilerini evlenme kertesine vardırmak için, canla

başla çalışan Mesture Hanım da sanki Zeyno'ya yardım etmek için:

Levent Şahverdi Arşivi

— A kızım, Hanımefendi yabancı değil ya! Ben, şimdi seni nasıl merak ettiğimi söylerken o hep senin bu gezintilerini savunuyordu. Keşke biz de genç olsak da ata binsek diye dertle-şiyorduk.

Zeyno ile beraber ayağa kalkan Mazlûme, annesinin sözleri, üzerine birdenbire ellerini yanlarına koydu, duru, ince bir çıngırak gibi durmadan gülüyordu. O güldükçe Mesture Ha-

nım'm tombul ve pembe yüzü koyu kırmızı bir şarap rengine boyanıyor, yanakları öfkesinden şişiyordu:

— Ne gülüyorsun, Mazlûme?

— Zeyno ile kendini bir tutmana gülüyorum. Sen Muhsin Bey'in saçları ağarmış diye karısını ihtiyar mı sanıyorsun?

— Ben ihtiyar mı dedim? Ben yaşta demek istedim.

— Ha, ha, ha, ha...

— Benim kaç yaşında olduğumu biliyor musun?

— Nasıl bilmem, anneciğim? Ben yirmi dört yaşındayım, en aşağı yirmi daha ekle...

Mazlûme, parmaklariyle hesap ediyordu.

— Sen bir defa daha yirmiye gelmedin, ben on dört yaşında seni dünyaya getirdim, Zeyno Hanım'm Beybabası ebemdi... Ona sorsana ...

— Ne sorayım, anne? On dört yaşında, yalnız, çölde doğulurlar. Sen, asri bir kadınsın, on dört yaşında doğuranlar gibi ilkel olduğunu düşünsek bile yine Zeyno'nun yaşını tutturanlayız. Ben yirmi dört, Zeyno, yirmi sekiz. Dört yaşında, yalnız kısraklar doğurur, değil mi Hasan Bey?

Hasan, bu çok ince tartışmada Mesture Hanım'ı gücendirmemek için, köşeye çekilmiş; pencereden dışarı bakıyor; içinde hapsetmek istediği olaya kahkahanın omuzlarını sarsıp sarsmadığını düşünüyordu. Fakat Mesture Hanım, öfkesinden tüm kendinden geçmiş; Hasan'ı da, Zeyno'yu da unutmuş; kızına düşman gözlerle yiyecek gibi bakıyordu. Tuhafi şu ki, Mazlû-me'nin anasına bakan gözleri onunkilerden daha kinci, daha dargındı.

Mazlûme, son günlere kadar, annesinin yapmacıklariyle eğlenirken ve onun gülünç bulduğu davranışlarından azıcık utandığı için, durmadan onu yererken, yine de kalbinin bir köşesinde annesinin doğuştan iyiliğine, saflığına inanıyor; onun bin-bir kadın hilelerini azıcık da sevimli bulurdu. Oysa Diyarbakır'a geldikleri günden beri yavaş yavaş annesinin o kadar iyi bir kadın olmadığını sanmış, buna çok üzülmüştü. Önce komutanın karısına üstün olmak dileğiyle

Levent Şahverdi Arşivi

Diyarbakır'da tanıdıkları hanımlar arasında Zeyno'yu yererken, oldukça iki yüzlü ve or-

tada olmayan şeyler söylemeye, propaganda bile yapmaya başlamıştı. Bunu da içine atmaya çalışan Mazlûme, günün birinde, Zeyno ile kendi arasını açmak için anasından beklemediği bir incelikle zehirli sokuşturmalar geldiğini görünce, ilk isyanını sezmişti. Mesture Hanım, kızında Doktor Saffet'e karşı hayli ö-nemli bir bağlılık ve kendi isteğine rağmen Binbaşı Hasan Bey'den sakınılır görünen bir hal olduğunu anlar anlamaz, kızma Zeyno ile Doktor Saffet'in eskiden nişanlı olduklarını ve Saf-fet'in hâlâ Zeyno'yu sevdiğini sözüne inanılır bir yerden işitmiş olduğunu dediğinde direnerek anlatmıştı.

Zeyno'yu, ancak asrî kadınların başarabildikleri, iki erkek arkadaş kadar açık ve derin bir dostlukla sevmeğe başlayan Mazlûme'nin kalbinde bu, acı bir tortu bırakmıştı. Belki kendinin de haberi olmadan, anasının bu kurnaz baskısiyle, belki de Hasan Bey'in çekici davranışiyle yavaş yavaş gönlü ona kaymaya başlayan kıza, aslında bir beğeni derecesini geçmeyen eski ilgisini unutur gibi olmuştu.

Bununla beraber, azıcık duraklayan Zeyno dostluğu, yine alevlenmişti. Fakat anası bu yeni dostluğunda da onu Zeyno'ya karşı başka türlü yalan dolanlarla soğutmaya çalışmıştı. Süleyman Bey'in hanımiyle konuşurken lâkırdıyı Zeyno'ya getirmiş ve tam bir ustalıkla, onun erkekler için tehlikeli bir kadın olduğunu, üstelik en sevgili ahbaplarının kocalarını bile baştan çıkarmaya çalıştığını çıtlatmış, sonra gözü Mazlûme'nin kızaran yüzüne ilişince lâkırdısını birdenbire değiştirmişti.

O akşam Mazlûme, annesiyle yalnız kalır kalmaz çok doğru ve ağırbaşlı arkadaşını lekelemeğe çalıştığı için anasına çı-kışmıştı. Kızının öfkeli davranışına, çıkışmasına fena halde kızan Mesture Hanım açıktan açığa Azize'nin zamanında Zeyno'nun Hasan Bey'i sevdiğini ve Azize'nin Zeyno'nun tutumundan üzülerek verem olup öldüğünü ve en sonunda Hasan Bey'den öc almak ve dedikoduları kapatmak için kendisinden çok yaşlı bir adamla evlendiğini ortaya atmıştı. Mazlûme, Zeyno'dan yana çıktıkça o kuduruyor; Zeyno'yu daha şiddetle suçluyordu. Mesture Hanım'm Zeyno'ya hıncı, yalnız, onun daha yüksek mevkide rasgele bulunan bir adamın karısı olduğu için değildi.

Onda herkese üstün görünmek isteyen, zeki ve okumuş bir ka-dınmış gibi görünerek çevresinde saygı uyandıran bir hal vardı ki Mesture Hanım'a batıyordu. Bundan başka da kızının önceleri aldırmadığı alaycı davranışı, kendisini gülünç bir hale sokan, herkesin yanında düşkünlüklerini açığa vuran sözleri, Zey-no'yu tanıdıktan sonra, daha artmıştı. Bunu Mesture Hanım, azıcık, Zeyno'nun etkisine bağlıyor; Zeyno'nun Mazlûme'yi annesiyle eğlenmekten alıkoymaya çalışan davranışı da kendi a-nalık gururunu zedeliyor; buna bir de Zeyno'yu kızından kıskanmak duygusu ekleniyordu. Önceleri, oldukça üstünkörü olan, en büyük dileği toplumda göz doldurur bir yer edinmek derecesinden yukarı çıkmayan Mesture Hanım'da yanan düşünceler uyandıran bir duygu, bir erek uyanmıştı. Bunun için her ne pahasına olursa kızma içten bağlı bildiği

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno'yu kırmak, kızının eliyle yaralamak istiyordu. Belki-bunun için, belki de sırf kurnaz bir kadının anlayışiyle, en sonunda Zeyno'nun Mazlûme'yi Hasan Bey'den kıskandığını söylemişti. Üstelik danstan çekinmesi Mazlum Bey'e nezaket olsun diye değil, Hasan'ın Mazlûme'ye gösterdiği güler yüzlülüğe kızdığından, Hasan'a nazlanmak istediğinden ileri geliyordu. Bunları Mazlum Bey'in yanında söylemesi, onun alık babasının komutana ve karısına körü körüne güven ve saygısından dolayı idi. Bir de kadın dünyasının içyüzünü erkeklere açmayı uygun bulmuyordu. Bu sahne, öğleyin, Mazlum Bey gittikten sonra olmuştu. Bunlara inanmamak için kendi kendisiyle savaşan Mazlûme'de bu fena bir etki bırakmıştı. Dostlarının ve erkeklerin hayatında korkunç roller oynayan bir Zeyno'yu, Mazlûme'nin bir türlü aklı almıyordu. Hele onu en sevgili bir arkadaşına hiyanet etmiş görmek, genç kızm kalbini çirkin bir hayal kırıklığiyle, acıyla parçalıyordu. Bu, annesiyle aralarında ikisini de didikleyen öyle bir kavga halini almıştı ki, o sırada, Hasan Bey'in gelişini ve gezmek önerisini kıvançla kabul etmiş; giyinmek için yukarı çıkmıştı. Zeyno'yu, bugün, görmek istemiyor; anasından bir iki saat uzaklaşırsa daha doğru düşüneceğini, Zeyno'ya karşı içinde beliren hayın kuşkuyu yenebileceğini sanıyordu. Aşağı inerken içinde Zeyno ile aralarındaki dostluğun duruluğunu buluta

landıran annesine bugün düşmanlığa yakın bir duygu uyandığını yadırgayarak düşünüyordu.

Zeyno'yu aşağıda bulunca sevinmiş; onun içten bir dost o-lan gözleriyle kuşkuları dağılmış; oturmak istemişti. Fakat annesinin Zeyno'yu iğnelemeğe çalıştığım görünce, hemen, ana kız arasında bir iki saat önceki elektrikli ve tehlikeli hava tekrar doğmuştu.

Bunu anlayan ve pek sıkılan Hasan ve Zeyno, ilkin biraz şaşırmışlar; fakat yine Zeyno ortalığı yatıştırmağa girişmiş, ve başarmıştı. Mazlûme'nin omuzlarından tutmuş, kendine çevirmiş, gözlerinde bir büyük kardeş sevgisi ve baskısiyle:

— Bana bak Mazlûme, sen beni memnun etmek için gezmeğe gideceksin. Ben, gerçekten, eve erken döneceğim. Sen de gezintiden sonra bana gelirsin. Hayvanını kapıda sav, gelenlere yok dedirtirim. Kılık kıyafetinin önemi yok; benim mantomu giyer ve dönersin. Beraber çay içeriz olmaz mı?

— Hasan Bey de davetli mi?

Zeyno, ikisine de sıcak bir gülümsemeyle bakarak:

— İsterse o da gelsin, memnun olurum. İkinizin de hoşunuza gidecek bir şey göstereceğim. Haydi bakalım, sağdan geri marş!

Zeyno, Mazlûme'nin yanaklarını öptü, önünü ilikledi; kamçısını eline verdi; sonra gülerek elinden tuttu; kapıdan dışarı itti.

Talihin tuhaf bir cilvesi olarak, sırf kendisinin kalbini kırmak için plânlar yapmağa uğraşan

Levent Şahverdi Arşivi

Mesture Hanım'm göz yaşlarını dindirmek görevi de ona kaldı.

* * *

Yolda, ikisi de durgundular.

İkisinin de kafası Zeyno'yla ilgili tatlı bir düşünce ile dolu idi. Zeyno'nun kişiliği, Mazlûme'nin kafasında, anasının fesatlı-ğiyle uyanan kuşkuları dağıtmış; anasında bulamadığı düşünce ve gönül desteğini kuvvetlendiren Zeyno ile aralarının açılacağını gösterir gibi olan çukurun kapandığını duymuştu.

Hasan Bey de yıllardan sonra, Zeyno'nun çevresine, eski

özel sohbetinin çekiciliğine tekrar gireceğini düşünürken, çarpıntıya benzer bir kalb kımıltısı duyuyordu. Zeyno'nun dostluğunu, arkadaşlığını belki kaybettiği aşkından daha fazla aradığını seziyordu. Hayvanlarının kısa dört nalına sevimli ve genç bir ahenkle ince vücudunu uyduran, durgun yeşil gözleri ufuklarda, sevimli yüzü hareketten pembeleşmiş, Hasan'ın yanında giden bu kız, acaba bir gün bir ucu yine Zeyno'ya varan canlı bir üçgenin Azize'si olarak dirilebilir miydi? Hayır, sevmek, evlenmek sayfalarını Hasan kendisi için artık kapanmış sayıyordu. Fakat Mazlûme'nin bulunuşu da ona canlı bir zevk verdiğini, kendi kendinden saklamamak zorundaydı.

X

ZEYNO'NUN OĞLU ve HASAN BEY

7eyno eve döner dönmez, taşlığa indi ve selâmlık kapısını yavaşça vurmağa başladı. Hayli bekledikten sonra öbür taraftan iki küçük çıplak ayağın taşların üstünden koşarak geldiğini duydu.

Haso çocuk, sabahki işlemeli mavi çuha şalvarını, çizmelerini çıkarmış, ayakları çıplak, kolları sıvalı, yamalı bir koyu dizlikle, eski mintan ve püskülsüz bir fes, iş kıyafetini tamamlıyordu.

— Haso çocuk, ne yapıyorsun? Zeyno'nun tâ gözlerinin içine bakai'ak sırıttı:

— Nidim(ahan bir Ceylân'a bahtım, bulaşıkları yudum...

— Ben seni almağa geldim Haso, benim odaya gel de seninle bir başbaşa oturalım, konuşalım.

Haso'nun bal rengi gözleri ışıldadı, başını çevirdi, pürüzsüz sesinin olanca kuvvetiyle bağırdı:

— Ana, ben Hanımefendigillere gidirim.

Bu gösterişsiz girişten sonra, Zeyno'nun kocaman odasına çıktılar; tatlı tatlı sohbete daldılar. Haso'nun, Şaban amcadan sonra, anası da içinde olduğu halde, en çabuk teklifsiz ve arka-

Levent Şahverdi Arşivi

daş olduğu bu îstanbul'lu Hanımefendi'ydi. Odanın ötesine berisine serpiştirilen sandalyelere, duvardaki resimlere merakla bakıyor, buranın durumunu anlatıyordu.

Şeyh, işte şuracıkta namaz kılar, cemaat şöyle dizilir, Haso da şu köşede büzülürdü. Bunları anlatırken biraz bulutlanan gözlerle Zeyno'ya bakıyor, Zeyno'nun nasıl namaz kıldığını soruyordu. Zeyno tâ yüreğinin içine girme yatkınlığı gösteren bu çocuğa namaz kılmadığını söylemeğe cesaret edememiş; bununla beraber, çocuğun kendi ruhunun esenligiyle derinden derine ilgilenmesinden etkilenmiş ve:

:— Niçin soruyorsun, Haso? demişti.

Hiç şüphesiz, resimler için soruyordu. Şeyh, resim olan odaya meleklerin girmediğini söylemişti. Bununla beraber resimler, çocuğun hoşuna gitmiş ve onların günah olmadığını Zeyno'dan işitmek istemişti. Fakat Zeyno bu derin sorulara hep başını sallayarak: «Bilmiyorum Haso!» diyerek karşılık vermişti. Bu soyut sorunlar üzerinde bir şey söylemek istemiyordu. Çocuğun görmüş, geçirmiş, olgun bir ruhu, hayatın sonu gelmez yumruklarına, acılarına dayanma idmanıyle kuvvetlenmiş, hayata kitaplardan bakan insanlardan daha gerçek doğru görmeğe alışmış bir akıl gözü vardı. Bu çocuğun özel anlayışı, alaycılığa kaçan dakikaları ile birleşen bu hayat anlayışı, onu Zeyno'ya çok çekici gösteriyordu. Kimi susuyor, düşünüyor, kimi söylüyor, kimi Zeyno'yu dinliyordu. Bu yirmi sekiz yaşındaki kadınla, dokuz yaşındaki köylü çocuğu, aralarındaki yaş, öğrenim ve cins ayrılığına rağmen biribirlerine çok yakındılar. Biribirleri-rd o kadar sevmişlerdi ki onların birbirlerine çetrefil gelen telâffuz ve ayrı ortamların verdiği görgü, engel olamamıştı. Aslında, gönülden gönüle giden anlaşmada ne dil, ne görenek, ne de yaş ve cins engel olabilirdi.

Zeyno'yu en çok güldüren ve belki de düşündüren şey, Haso çocuğun gramofona karşı aldığı durum oldu. O, çocuğu eğlendirmek için çok oynak ve gürültülü bir plâk koymuştu. Çocuk, zenci temposunun olanca gürültüsiyle boşandığı bu yapma ağıza önce ağır ağır yaklaşmış, sonra kulakları ağrıyan bir insan gibi elleriyle kulaklarını kapamış, yüzünü buruşturmuştu.

— Bu çalgıyı sevmedin mi Haso? Cevap tereddütsüz geldi:

— Yoh... Sen sevir misin?

— Ben de sevmiyorum, Haso?

— Çok çığrir. Hem burnundan çıgrir, çakal örir gibi, değil mi?

Belki çalgının gürültüsünden kapının açıldığını duymamışlardı. Taze ve neş'eli bir ses ikisinin gözlerini de kapıya çevirdi:

Levent Şahverdi Arşivi

— Gramofonu duyunca annem ahbaplarını aidi, dans etmeye geldi sandık Zeyno. Bu küçük kim?

Genç kızın çizmeli, pantalonlu, başında sıkı bir siyah tül, sanki sevimli ve henüz çocuk denecek bir erkek süvari kıyafetinde meydana çıkması Haso çocuğun gözlerini fıldır fıldır açtırmıştı. Hayatının en çapraşık ve çaresiz günlerinde, atlara önce insanlardan daha iyi oldukları için, sonra biniciliğin verdiği zevki için çok bağlı olan Haso, bu İstanbul'un süvari kızından cok hoşlanmıştı. Zeyno,. dudaklarmdaki gülümsemeyi bırakıp çocuğu, tam bir büyük adam gibi, gelenlere tanıtmıştı:

— Bu Haso çocuk! Haso, bu, Kaymakam Mazlum Bey'in kızı Mazlûme Hanım. Bu, Binbaşı Hasan Bey. Dikkatli bak, karargâhta senin kadar iyi hayvana binen süvari bu Binbaşı Bey'dir.

Haso, püskülsüz fesinin altında, harcadığı dikkatten incelen yüzünü, açılan gözlerim Mazlûme'den onun arkasındaki yakışıklı ve uzun boylu subaya çevirdi.

Her subay, o'nun ruhundaki denklemi çözmeye kışkırtır; her subay, onun, anasının ve kendi zavallı hayatındaki işkencelerin öcünü almaya yemin ettiği adam belki budur diye kalbini altüst ederdi. Hasan Bey de o gizli yaraya bilmeyerek dokunmuştu: Haso, gözlerini kırpmadan, kendinden geçmiş gibi ona bakıyordu. Buna karşılık, her gönlü kendine bağlayan bu ince çocuk yüzü, onun kalbinde tuhaf bir etki uyandırmıştı. Bu tatlı yüzün sesini işitmek için, içinde kuvvetli bir istek vardı. Askerlik hayatında en çok alıştığı bir soruyu sordu:

— Haso çocuk, babanın adı ne?

Zeyno, hafifçe öksürdü; bir elini önünde duran çocuğun o-nıuzuna yatıştırmak isteyen bir sevgiyle koyarken, öteki elini dudaklarına götürerek «baba» konusunun çocuğa hoş gelmediğini çıtlattı ve çocuktan önce kendisi karşılık verdi.

— Anasının adı Zeyno.

— Zeynocuğum bu çocuğu sen evlâtlık mı alacaksın?

— Haso çocuk beni analığa alsa ben dünden razıyım, Maz-lûmeciğim.

Elinde olmadan sesinde beliren takıntıdan, gözlerini bürü-ven hüzünden kurtulmak için kapıya kadar yürüdü; Pervin'e çay getirmesi için seslendi. Misafirler gelir kelmez önceden hazırladığı çay tepsisini kendiliğinden getiren Pervinle kapıda karşılaştı. Hemen ikramcı bir ev sahibi durumunu almış; Hasan ile Mazlûmeyi ısrarla yerlerine oturtmuş; kendisi Haso çocukla beraber hizmete başlamıştı. Hasan Bey'in gözleri Zeyno ile dolaşan, Zeyno'nun isteklerini onun yüzünden okumağa çalışan çocuktan ayrılmıyor, kendisine bakarken çocuk gözlerindeki durgunluğu, alnındaki gerginliği gidermek istiyordu.

— Senin atın var mı, Haso?

Levent Şahverdi Arşivi

Çocuk başını sallamakla yetindi ve bir zaman, çayları dağıtmaya çalıştı ve sonunda, Zeyno'nun sandalyesinin dibine çöktü. Karşısına kendi çay fincanını yerleştirdi, kocaman bir pandispanyayı fincana batırarak yemeğe koyuldu.

— Sen, ata binersen koşturur musun?

Eğer insan dilinden anlayan bir kuşa: «Sen uçabilir misin?» diye sorulsa, ancak Haso çocuğun yüzündeki toyluğuna acıyan ve biraz da alay eden bir gözle bakardı. Yine Zeyno, lâkırdıya karıştı: •

— Ne diyorsunuz, Hasan Bey? Küçük, iki yıl önce Sakarya yarışında burada birinci gelmiş.

— O halde ben mutlaka bu çocukla bir gün yarış etmeliyim. Ne dersin Haso?

Haso, hepsini güldüren bir ağırbaşlılıkla karşılık verdi:

— İdek paşam...

— Ben, paşa değilim, Haso.

— Belki olursun paşam.

— Hanımefendi siz ne dersiniz?

— İnşallah derim. Hasan Bey.

— Hayır, paşalığa değil; sizin küçük dostunuzun benimle alay etmesine. Haso, sahiden seninle yarış edeceğim ve geçeceğim.

— İnşallah paşam.

Bu defa Haso'nun sesindeki alay, pek açıktı; bu ağırlık ve kendine güven bu kadar küçük bir yaratıkta Hasan'ın derin bir duygusunu harekete getirmişti:

— Korkmaz mısın, Haso?

— Aah paşam.

— Bu çocuk, çok gözüpek, hanımefendi. Haso çocuk, şuraya yanıma gelsen de çayımızı beraber içsek ve birer süvari gibi konuşsak.

— Aah paşam.

Levent Şahverdi Arşivi

— Hasan Bey, nafile! Bu benim küçük dostum, yalnız kendi gönlünün havasına bağlıdır.

Hasanla Haso'nun arasındaki konuşmayı sedirin üstünden dinleyen Mazlume, deminden beri kafasına saplanan ve hemen bulduğu bir şeyi can atarak Zeyno'ya haber verdi:

— Zeynocuğum, Allahaşkma buraya gel! Bak, Haso'nun yüzü ve gözleri yandan nekadar Hasan Bey'e benziyor.

İki genç kadın ayağa kalkmışlar; bu benzerliği yakından inceliyorlardı. Bu sıkı merak ve incelemeden, büyük ve küçük iki erkek de fena halde sıkılmışlardı ve içlerinden geçen duygu, aşağı yukarı: «Bu kadınlar, ne kadar çocuk, ne kadar münasebetsiz! İnsanın yüzünü, gözünü böyle seyretmek, "sanki ne demek oluyor?» gibi bir şeydi. Ayni durum ve sıkıntıyla karşılaşan Hasanla Haso, birbirini ilk defa anlayan şikâyetçi gözlerle bakıştılar. Çocuğun alaycı gözlerle Hasan'a verdiği ilk dostça işaret, sertliği ile tanınmış subayın kalbini Millî Savunmadan takdir almış gibi kabarttı. Fakat bu çocuktan neden bu kadar sevgi ve güven istediğinin sırlarını çözmekten henüz çok uzaktı

Hasan, çocukla yarış konusunu, kadınlar ise onun çocukla benzerliğini uzun uzun tartıştılar ve lâkırdıları: «Rekabetin ah-

lâka etkisi» konusuna dökülünce çocuk, Çince konuşuluyormuş gibi, konuşmaya yabancı kaldı. Ona karşılık, o da, olanca dikkati ile İstanbulluları anlamağa çalışıyordu. Eğer ona pek yeni çelen bu insanlar hakkında izlenimlerini sorsalardı ve o da dü-tündüklerini anlatabilseydi, hayli tuhaf ve değişik şeyler anlatacaktı.

Haso'nun yetiştiği köy âleminde, anlayış ve yalnızlık bakımından çocuklarla büyükler ne kadar biribirlerine berkiyorlarsa hayatları da biribirinden o kadar uzak ve çocuk dünyasiy-le büyük dünyası da biribirinden o kadar kesin bir sınırla ayrılmıştı. Çocuklar, orada büyüklerin buyruğuna boyun eğen bir sınıftı.

Oysa bu İstanbullular tamamiyle bunun tersi idiler. Her halde çocukları bilmece gibi bir şey sayan bir anlayışları, esrarlı bilgileri vardı. Fakat çocuk, her halde, onların tutsağı değildi. Bu anlaşılmaz ve yüksek başkalıklarına rağmen -Şaban amca dışında- Haso bu kadar arkadaş olabileceği, beraber oynayabileceği yaratıklara «büyükler» sınıfında henüz raslama-mıştı.

İstanbullular, anlayamadığı konularda da, arada bir, kolay ve açık yola sapıyorlar, çocuğun karanlıkta bekleyen beynine bir anlayış ışığı salıyorlardı, Örneğin Hasan Beyle Haso yarısının günü saptandıktan ve Muhsin Bey'in hakem yapılması kararlaştırıldıktan sonra, Zeyno:

— Bu ortaçağ şövalyelerinin bir güreşi gibi olacak. Benim şövalyem Haso, benim rengimi ve kırmızı rengi taşıyacak; seninki Hasan Bey, yeşil renk için dövüşecek, demişti.

— Neden benim rengim yeşil oluyor? diye soran Mazlûme'-ye:

Levent Şahverdi Arşivi

— Çünkü senin gözün yeşil, demişti.

Haso, «Şövalye» ve «renk» sözlerinden bir şey anlamamıştı. Ama her halde bu konular, köy kahvehanesinde horoz dövüştürürken, pehlivan güreştirirken iki taraf olanların halini anlatmak istiyordu. Demek Zeyno kendi tarafını tutuyor, kendi için bahse girişiyordu. Bunu anlar anlamaz bir dövüş horozu ?ibi bacakları biribirinden ayrık, elleri hatırı sayılır bir ça-

lımla yamalı dizliğinin ceplerinde, ince yüzü başındaki fes kadar kırmızı, bütün tavrında Zeyno'nun pehlivan, iddiasının savunucusu, kurumu açık, uzun boylu subaya meydan okuyan gözlerle bakıyordu. Ve bu bakışın anlamını Hasan, sırf erkek olduğu için kadınlardan önce anlamıştı. Zeyno'ya tehlike işareti gibi gelen fazla sıcak belki de kıskanç gözlerle bakarak dedi ki:

— Eğer ben, Haso çocuğu yarışta geçersem yenildiği için değil, sizin sevginizi kazandıramadığı için benim amansız düşmanım olacak.

Yarış konusunun ummadığı bir anda yasak bir duygu alanına girdiğini rahatsızlıkla gören Zeyno., biraz hırçın bir tavırla:

— Ben, inanın, yarışı insanlar için ahlâkı çok bozan bir şey diye anlamaktayım. Kimbilir belki de vazgeçeriz, dedi.

Bu kez, Mazlûme, memnun olmamıştı:

— Sen ne tuhaf kadınsın Zeyno! Daha iki yıl önce, ben seni Küçüksu'da ayakların çıplak, bir subayla koşu yaparken gördüm. Demek yarışın fena olduğuna yeni yeni inancim? Acaba niçin şimdi düşünceni değiştirdin?

— O gün, o subayla iki yarış yaptık, ikisinde de berabere kaldık. Kazansaydım günaha girmiş bir gurura kapılacaktım. Kazanmasaydım, o subayı hiç affetmiyecektim; berabere kalınca acaba sırf kadın olduğum için mi berabere kaldı diye içimde bir kuşku belirdi. Bu onur yarasını hâlâ taşıyorum.

Hasa'nm sessiz ve durgun yüzü, derinden gelen bir fırtınanın etkisiyle karıştı. Mazlume'ye anasının Hasanla Zeyno için aşıladığı zehirleri hatırlatan anlamlı bir sesle:

— Müsterih olunuz hanımefendi! O subay, sizi yenmek için, son çabasını harcadı, dedi.

Mazlume, sert bir sesle sordu:

— Siz ne biliyorsunuz, Hasan Bey?

Hasan soran gözlerle Zeyno'ya bakıyordu. Acaba bunun bir sır olarak kalmasını isteyecek miydi? Fakat Zeyno'nun yüzü, birdenbire bir facia oyuncusunu yansıtan bir durum aldı, par-mağiyle Hasan Bey'i göstererek ve gülmesini tutmaya çalışarak:

Levent Şahverdi Arşivi

— Çünkü o subay, Hasan Bey'di, dedi.

Bu, üçünü birden güldürmüştü. Her halde Zeyno'nun saklamak istediği bir şey yoktu. Fakat Mazlume, Hasan Bey'in Zeyno'ya karşı bir kalb serüveni geçirmiş olabileceğinden kuşkulanmamış değildi. Bir genç kız nekadar tabiî olursa olsun, aşk macerası geçiren bir genç erkekle ilgilenir. Merdivenlerden beraber inerken yarı alaycı bir bakışla yeşil gözleri Hasan Bey'in yüzünde dolaştı:

— Hasan Bey, siz Don Juan'ı hiç okudunuz mu? dedi.

— Hayır Mazlume Hanım, yalnız oynanırken gördüm. Mazlume, dudaklarına gelen daha alaycı bir soruyu nasılsa

tuttu:

— Siz mi oynuyordunuz?. diye sormak istemişti.

* * *

Yukarıda, Zeyno'nun küçük şövalyesi, saatlerden beri sade kendisiyle uğraşır görünen yeni dostunun uzaklaştığını, elinden gider gibi olduğunu sezdi. Ayakta pencereye bakan koyu gözlerden birkaç damla yaş kendi mintanının üzerine yuvarlandı.

— Niçin ağlırsm, Hanımefendi?

— Galiba biraz kalbim ağrıdı, Haso.

— Her zaman ağır ir mı?

— Eski bir ağrı Haso, geçti, merak etme.

Haso'nun dostu olan Zeyno, ne çabuk dönmüştü. Çocuğu merdiven başına kadar götürdü; ayrılırken iki yanaklarından öptü ve selâmlık kapısından kaybolunca ya kadar arkasından baktı. Çocuğun bal rengi gözleri, ince, uzun yüzü, küçük kalbinde sıkı sıkı hapsettiği ateşli yaradılışiyle Hasan Bey'e benziyordu.

* * *

Zeyno yine çay masasında Muhsin Bey'e, Haso çocukla beraber hayvana bineceğini söyledi. Muhsin Bey, Haso çocuğun cok küçük olduğunu ve onunla yalnız çıkmanın tehlikeli olacağını söylüyordu. Her halde ilk bir hafta Muhsin Bey de beraber çıkmadığını sormak istedi; sonra, Zeyno'nun Mazlume kadar hayvana alışık olmadığı için acemi görünmenin onurunu

Levent Şahverdi Arşivi

zedeleyeceğini düşündü ve kadınların bu zayıf yönlerini bilir

F: 11

162

ZEYNONUN OĞLU

görünmemek için bir şey söylemedi. (Şeyh M.) in ahırlarının arkasında boş ve büyücek bir alan vardı. Zeyno, orada, bir iki gün Haso çocukla çalışabilirdi.

Haso çocukla Hasan Bey'in kararlaşan yarışını Muhsin Bey gülerek dinlemişti. Çocuktan söz ederken Zeyno'nun gözleri parlıyor; yanakları kızarıyordu. Kocası son günlerde hayattan bıkmış görünen karısındaki bu mutlu değişikliği Haso çocukla tanışmasına bağlıyordu. Onun için Haso çocuk, lâkırdısını bile bile uzattı. Eğer Hasan, çocuğa acıyıp da mahsus arkada kalmazsa, Zeyno'nun küçük şövalyesinin yenileceğini ileri sürdü. Zeyno böyle düşünmüyordu. Çocukta Hasan Bey'den daha çok başarmak isteyen, atılan bir hayat çabası vardı. Karı kocanın bu tartışması, bir bahse tutuşmakla sonuçlandı: Hasan Bey kaybederse, Muhsin Bey karısına bir zümrüt yüzük alacak; Haso çocuk kaybederse Zeyno kocasına bir Arap atı hediye edecekti. Bunun nekadar pahalı olduğunu söyleyen Muhsin Bey'e Zeyno, bahsine güveni olduğunu tekrar ederken oda kapısı vuruldu.

Haso çocuğun Muhsin Bey'e tanıtılması daha da ağırbaşlı oldu. Haso çocuğun arkasında (Şeyh M.) den döndüğü günkü renkli elbiseleri vardı ve yüzü, gözleri bugün daha parlak, daha çocukça bir sevincin etkisi altında idi. Çünkü o gün aylardan beri görmediği Şaban amcayı dolaşmaya gidiyordu. Ramazan geziye çıkalı çarşıdaki dükkân kapanmış ve Haso çocuk, zamanım daha iyi değerlendirir ve daha serbest olmuştu. Çocuk bunları anlatırken kendini bugün, dünden ziyade büyük gibi gören bir ortamda sanıyordu.

Dünkü subay onda daha fırtınalı duygular uyandırmış, o-nunla sanki iki yaşında bir bebekmiş gibi oynamak ve eğlenmek istemişti. Oysa komutanın mavi gözleri, çok ağırbaşlı tavrı sanki büyük bir misafiri ağırlıyormuş gibiydi. Çocuk, bu adamın kendisini görmeden hayatının facialarını öğrenmiş; Ramazanın işkencesine karşı şaşılacak bir dayanma ve direnmeyle beslenen, üstelik bunu saygılı bir yürekle izlemiş olduğunu bilmiyordu.

Aslında hiç arsız olmayan Haso, bu büyük adamların yanm-

ZEYNONUN OĞLU

163

da hastalık denecek bir duyarlıkla tokgözlü oluyordu. Fakat fcuna rağmen ısrarla onu çay masasına oturtmuşlar; karı koca, önüne, tereyağlı ekmekle reçel koymuşlardı. Haso, bu sabah, olanca kuvvetiyle ev sahiplerine bakıyor, onların içtiği gibi içmeye, yediği gibi yemeye çalışıyordu.

îlkin şekeri kaşıkla almağa çalışmış, iki defa düşürmüş, sonra ekmeğini fincanına batırırken

Levent Şahverdi Arşivi

onların ekmeklerini batırmadan yediklerini görmüş, bir sue işlemiş gibi kızarmış, gözleri yaşarmıştı.

Bütün bunları belli etmeden izleyen Muhsin Bey. beğendiği bu çocuk gururunu kırmamak için, aslını çok öğrenmek istediği: «Gözün kör ola Haso!» sahneleri hakkında sorular sormaktan vazgeçmişti. Her halde bu, sıradan bir çocuk değildi. Öyle olsa o kadar zulmün, yumruğun etkisiyle arka kemiği eğilir; başı yerlerde sürünür; aşağılık, korkak ve yaltak, belki de yüz bulunca arsız olurdu. Oysa bu küçük yaratık, hayatının yoksul çevresinden, zulmünden ruhça daha güçlü ve kendisine daha güvenli ve egemen çıkmıştı. Muhsin Bey, bu sevimli ve şaşılacak yaratığın bir yandan geleceğini tasarlamaya çalışıyor, bir yandan teklifsiz ve güvenilir bir sevgiyle «baba» demesinin, bir insanın dizlerine tırmanmasının mutlu ve tadına doyulmaz bir şey olacağını düşünüyordu. Karısının da yüzünde, kadınları en yaşlı ve çirkin oldukları zaman bile güzel yapan yumuşaklığı, özlemi olanca acı anlamiyle görüyordu. Çocuk ihtiyacını ilk duyuran Haso, ona karısını da daha iyi anlamak fırsatını vermişti.

Birinci karısının ömrü hasta geçmiş ve çocukları olmaması biraz da olağan görünmüştü. Acaba Zeyno'dan da çocuğu olmayacak mı idi? Bu, tabiî karşılanabilirdi de. Ya doktorlar ona kendisinin çocuksuz yaşamak zorunda olduğunu söylerlerse ne yapardı? Biraz suçlu ve çok yumuşak bir sesle karısına:

— Acaba, dedi, biz anasına, babasına başvursak bu çocuğu bize evlâtlık verirler mi?

Zeyno, Muhsin Bey'e cevap vermeden bu sorunun etkisini anlamak için Haso çocuğun yüzüne acı bir merakla baktı.

Haso'nun bal rengi gözleri açılmış; Muhsin Bey'in yüzüne

dikilmiş; dudakları bir iç savaşiyle kısılmış; donmuş gibi duruyordu, i ilk aldığı tavırla çocuğun en zayıf ve gizli duygusunu ok- I şayan Muhsin Bey, son sorusiyle ayni zayıf noktaya bilmeyerek vurmuştu. Bu soru ile Haso çocuğun hayatı, küçük beyninden bütün faciaları ve acınacak köleliği ile bir sinema şeridi gibi ' gelmiş geçmişti. Zararlı bir hayvan gibi Ramazan'm, onu (K.) köyünün çocukları ile avlamağa, yok etmeye çalıştığı cehennem] günler, sokağa atıldıktan sonra Şaban amcanın evinde geçirdiği : mutlu yıllar vardı. Fakat kendini en güvende sandığı anda onu i köyün pazarında satılan sığırlar ve inekler gibi Şaban amcanın j yanından ayırmışlar; (Şeyh M.) in emrine vermişlerdi. Hayatının bu ânı ona en acı gelmişti. İnsanların zulmüne, fenalığına karşılık verebilmek için hem zekâsı, hem idmanı vardı. Dayak-lar, yumruklar onun çevik vücuduna dokunmadan geçiyor; ' horlama ve zulümlerine kanıksamış olarak umursamadan alaycı gözlerle bakabiliyordu. Dünya yüzünde anası, Şaban amcası i ve onlar kadar sevdiği atları varken, hayat o kadar çıkmazda i değildi. Fakat bu, kendi kendine sahip olamamak; elden ele bir ¦ hayvan, bir mal gibi geçmek; güc sahibi insanların bir fırılda- \ ğı, bir oyuncağı olmak; hiçbir zaman hayatında durulma ve • j özgürlük olmamak; işte bu onu çileden çıkaran, kendinden geçiren bir şeydi. Şeyh'in kendisi üzerinde o kadar derin bir etki ; yapmış olmasına rağmen, onun arzu ve idaresi olmaksızın maiyetine geçmesi, içindeki saygı ve boyun eğişin bir tarafını sa-' kat bırakmıştı. Zeyno'yu görür görmez, onu Şaban amca ka- • j dar sevmesi, serbest koşullar içinde,

Levent Şahverdi Arşivi

sırf kendi isteğinden ileri ¦ gelmişti. Bunları ayrı ayrı yorumlamaya gücü yetmiyordu. Yalnız, hayatının yönünü değiştirmeye, kendisine sormadan |-onu kullanmaya kalkışan ve kullanan insanlara derin bir hıncı r ve öfkesi vardı. O şimdi biraz yeni hayatına alışmıştı. Annesine | karşı dinmeyecek sandığı özlemi, Ramazan gittikten sonra ya- h üşmıştı. Şimdi, onu henüz başbaşa kaldığı anasından almak is- İl temelleri, bu kendisine dost ve arkadaş gibi davranan adamları, 1] gözünde çocukların özgürlük ve mutluluğuna ölümedek düş- || man olan büyükler sırasına koyuyor ve tüylerini ürpertiyordu.]]

Daha dün gece, ilk defa çocukluğunun ük mutlu günleri gibi anasiyle yalnız kalmış, beraber yemiş, beraber yatmıştı. Şimdi bulaşıkları beraber yıkayıp işleri bittikten sonra, anasının dizlerinin üstünde, göğsünün kokusunu alarak nasıl oturduğunu; zeytinyağı kandilinin loş, uçucu gölgelerle örttüğü fakir o-dalarmda anasına komutanın karısını, kendisiyle yarış etmek isteyen subayı, erkek gibi pantalon giyen kızı, somun kadar büyük fakat çok tatlı olan görülmedik ekmeği nasıl anlattığını hatırlıyordu.

Buna karşılık anası da, büyük adamlarla arkadaş olan akıllı çocuğunu büyük bir kurumla dinlemiş; ona vaktiyle karargâhta istanbullulara hizmet ettiğini anlatmıştı. Sonunda biri-birlerine sarılmışlar, biribirlerini koklayarak yıllardan beri ilk defa mutlu uyumuşlardı.

Şimdi bu adamlar, onu yine anasından ayırmak istiyorlar, yine ona ne zavallı, ne tutsak bir yaratık olduğunu hatırlatıyorlardı.

Düşüncelerinin ne kadar sürdüğünü, komutanla karısının onu derin derin incelediklerini bilmiyordu. Yalnız omuzuna kuvvetli bir erkek eli arkadaşça dokundu. Sonra, iyi bir ses, ona tekrar özgür bir insana seslenen bir ses, kurulmuş bir ok gibi gerilen kalbini yumuşattı:

— Biz seni annenden ayırıp almak istemiyoruz, Haso çocuk. Sen yine annenin yanında kalacaksın. Bak, biz çocuksuz, yalnız iki insanız. Seni sevmek istiyoruz. Seni annenle paylaşmak istiyoruz. Biz, senin derslerine bakar; senin arkadaşın oluruz. Sen de bizi biraz sevmek istemez misin? O Zeyno asıl annense, bu Zeyno da fikir annen olsun, olmaz mı, Haso?

Haso çocuk, yapısı küçük, fakat içi engin olan kalbinden iki insanın, iki yalnız ve belki ıstırap çeken insanın sevgi istediğini, ona yalvardığını sezdi. Büyük gözlerinde toplanan yaşlar, pencereden giren bir güneş demetiyle pırıldadı, ilk defa; kollarını Zeyno'nun boynuna attı:

— Sen de anam ol, dedi.

Muhsin Beyle Zeyno yalnız kalınca çocuğun kalbinin bir

Levent Şahverdi Arşivi

tarafına kayıtsız ve şartsız sahip olduklarını biribirlerine söylediler, îkisi de bu sabah Haso çocuğun getirdiği dostluk hava-siyle biribirlerine daha derinden yaklaşmışlardı. Fakat ikisi de gözlerinin ıslak, kainlerinin hüzünlü olduğunu anlamışlardı.

* * *

Haso çocuk, küheylânm üstünde Dyarbakır'm geniş boşluklarından (K.) köyüne uçarken Şaban amcaya soracağı ilk soruyu ezberliyordu:

— Şaban amca, fikir anası ne demektir?

* * *

«Hasonun anasının adı Zeyno, Zeyno...» Hasan, ceketini çıkarmış, masasının üstündeki yeşil siperli lâmbasını yakmış, odasında aşağı yukarı dolaşıyor, elleri ceplerinde, dudaklarında hafif bir ıslık fakat başında bir şey: «Hasonun anasının adı Zeyno, Zeyno» diyordu.

Geceleri uyumadan önce okuduğu «Evliya Çelebi Seyahatnamesi» nin bu akşam uyutucu niteliğine güveni azalmış gibiydi.

Karyolasına uzanır uzanmaz ellerini başının altına koydu ve gözleri yeşil ışığın vurduğu badanalı duvarlarda, uzun alaturka sedirde, tahta tavanda tembel tembel dolaşıyordu. Kafasında, vaktiyle bu duvarlara vurup sönen akıcı bir kadın gölgesi beliriyor; gözünü kapar kapamaz göz kapaklarının arkasından beynine girip, kayboluyordu. Çok yıl önce, gelmiş geçmişti: Dalgalı, yazma örtüleri, uzun örgüleri, ince ve kıvır kıvır belinin ikiye ayırdığı dalgalı, genç ve boylu vücudu, yerlerden Hasan'm çizmelerini, dağıtılmış esvaplarını toplarken duvarlara vuran, titreyen gölgesi bu odanın, bu saatte tanıdık bir misafiriydi. Hasan'm kapanıp uyumak isteyen gözleri, arada açıldıkça, beyaz perdelerin üstünde çizilmiş gibi durduğunu gördü. Bazan iki siyah ateşten göz, Hasan'm gönlüne akacakmış gibi yüzünde dolaşırdı. Bazan: «Allah rahatlık versin Zeyno!» diyecek kadar henüz dalmamışsa genç gölge eğilir, yorganın üstündeki elinin üzerine ateş gibi yanan dudaklarını dokundurur, sonra rüzgâr gibi karanlıkta kaçardı.

ZEYNONUN OĞLU

167

Diyarbakır'ın beyaz yıldızları, Diyarbakır'ın cehennem sıcaklığının gerdiği beyaz havanın arasında parıldadığı bir akşam, kırmızı örtüleri, kırmızı yanakları ve dudaklariyle Hasan'm sıtmalı gözlerine bakmış, ilk gençliğinin kaynayan tutkusunu uyandırmıştı. Hâlâ o gecenin uzaktan getirdiği Kürt raksının «Hey Zeyno, Zeyno!» diye tepinen tekörnek seslerini, davulunu, zurnasını işitiyordu. Fakat damarlarında uyanan hayat, esrarlı ve öncesi bilinmeyen görevini tamamladığı için Ha-san'da bu sahnenin zevkini, tadını yinelemek hevesi kaybolmuştu. Şimdi ne o aşk gecesinin «Kürt şeftalisi» ni büyülemiş ve dayanılmaz bir çekicilikle sardığını, ne de ondan sonraki günlerde gelen bıkkınlığın, içini dolduran durulmayı düşünüyordu. Bu iki hayalin yeni olduğu zamanlardaki bayıltıcı huzuru da, eskidiği zamanlardaki sıkıntısı da kaybolmuştu. Varlığını unuttuğu bu kadın, bu akşam, gerçek bir gölge gibi uyanmıştı. Dilsiz, düşkün, argın bir hayvan aşkının kalbe giden içtenliği, derinliği ne kadar olabileceğini yalnız kafasında titreten

Levent Şahverdi Arşivi

gölgenin kımıltılarında duyuyordu, içinde bu anı, ilk defa, anlayan ve fakat üzülen bir acıma uyandırmıştı. Acaba bugün gördüğü sevimli çocuğun anası o ayni Zeyno muydu? O Kürt kızı da o sıralarda karargâha yakın bir yerde oturuyordu. Üstelik onun nişanlısı Hasan'a saldırmış, onu öldürmek istemişti. Muhsin Bey'in araya girmesiyle geçen bu tehlikeli sahne, kafasında bu akşam, pek silik ve değersiz kalmıştı.

Hep o uysal, tapman durumlar, hep o çekingen ve sabırlı gözlü hayal karşısındaydı. Yavaş yavaş bal rengi gözlerinde biraz düşmanlık ve alayla Hasan'a bakan, yamalı donlu, püskül-süz fesli bir çocuk, uzun örtüleri ve uzun vücudiyle duvarlarda titreyen kadın gölgesinin önünde Hasan'a yumruklarını sallıyordu. Bu ölmüş, unutulmuş hayali, birçok canlı küçük yaratığı, bugün kafasının mezar olan kısmından kazımış, çıkarmıştı. Çocuk hiç, amma hiç o kadına benzemiyordu. Mazlume ile Zeyno, çocuğu Hasan'a benzetmemişler miydi? O çocukta, belkemiği eğilmek bilmeyen, yoksul çevresinin çok üstünden bakan bir gurur ve onur vardı. Çocuk, ateşli olmaktan çok, düşünceli bir cinsin yavrusuna benziyordu. Acaba babası Türk

müydü? Zeyno, çocuğun babasından neden söz etmek istememişti? Kadının vaktiyle karargâhta hizmet eden kız olup olmadığını mutlak anlamak istiyordu. Acaba bu küçük sert çocuğa sorsa, bir şey söyler miydi ve çocuk eğer o Kürt kızının yavrusu ise ne yapacaktı? Daha şimdiden hayalinde çocuğun akıllı gözlerinde kendini suçlayan bir ateş seziyordu.

Kendi kafasının bir tarafında da kendi kendini gizliden gizliye çocukla beraber suçlayan bir şey vardı. Doğru ve yiğit bir erkeğe yaraşmayacak bir hareket işlemiş olmak sıkıntısını duymaya başlamıştı. İlkel bir kızm düşkünlüğünden yararlanmış, sonra onu hayatla, kendisinin paylaşmadığı bir kalb ağrısı ile ve sorumluluğunu yapayalnız taşıyacağı bir utanç ve günahla bırakıp gitmişti. Bu mutaassıp çevrede, nişanlısının Hakan'a saldırısiyle günahı açığa vurulan kız, acaba o yılları nasıl geçirmişti?

Başlangıç, oldukça hoş başlayan hülya ve düşünce, Hasan için yavaş yavaş bir azaba, bir utanca dönmek üzereydi. Bunlar her gecenin, sıcağın etkisiyle, belki de eski bir sıtmanın dirilmek istemeyen mikroplariyle uyanan hasta hayallerdi. Başka şeyler, daha hoş şeyler düşünmek gerekti. Fakat o zavallı, aşağılanan gölge, kolaylıkla Hasan'm yakasını bırakmıyordu. Şimdi önemi olmayan fakir bir hizmetçi kızm önünde akıllı ve gururlu bir erkek ruhuna aday olan bir erkek çocuk yüzü vardı. Anasının geçmişini bilse ne derdi?

Hasan'm hayal gücü, damla damla gelerek onu coşkun bir pişmanlık seli içinde boğmağa çalışan düşüncelerinden kurtulup, hâlâ titreyerek hazırladığı başka aşk sahnelerine sığınmak istedi. Fakat bütün bu sahnelerin, bu akşam, başka başka suçlayan, acıtan yönleri vardı: Viyanadaki Dora olayının arkasında Azize'nin kıvranan, yavaş yavaş ölen çocuk yüzü vardı. Boğaziçi'nin rüzgârları, suları ölürken, geçirdiği hayatın en güçlü aşkına veda ettiği akşamın titreyişini, ateşini yenilemek istediği anda hayalinde canını vücudundan dudaklarına akıtan, en ufak bir dudak değişini ölüm titremesine benzeten kız, şimdi saygı duyduğu bir âmirin, namus ve mutluluğunu kutsal bildiği bir dostun karısı idi.

Levent Şahverdi Arşivi

Muhsin Bey'in evinde çalan eski bir guguklu saat, sıcak ve ağır havalı, ölü sokakta uzun bir hiciv perdesiyle öttü: Yeşil gözlü bir baykuş, tozlu, çürümeğe yüz tutmuş, siyahlanmış tahta bir saat kutusundan başını çıkarmış:

— Don Juan'ı okudunuz mu Hasan Bey? diyordu.

Hasan bu son, alaycı gölgeye olanca kuvvetiyle yapıştı. Niçin bunu daha önce düşünmemişti? Bu, günah alanı değildi. Bu tuhaf kızı isterse düşünür, sever ve onunla evlenirdi. Siyah uzun kirpikleri arasından azıcık dargın, azıcık alaycı, Hasan'a bakan yeşil hareli gözlerin sahibi de şimdiye kadar tanıdığı her kadın gibi Hasan'a doğru geliyor gibiydi. Fakat neden o kadar alaycı idi?

Don Juan'ı okuyup okumadığını neden sormuştu? Ona gündüz zararsız bir şaka gibi gelen bu soru, bu gecenin başladığı -vicdan sıtması arasında kendisini alçaltan, küçülten bir taslama gibi göründü. Don Juan'ın sahnede oynandığı zaman ifade ettiği anlamın, sanatla örülen düzgünü kazınırsa altından zayıf kadınları çiğneyip geçen bir erkek; ucuz, sahte bir çapkın; eski dilin «zampara» diye ifade ettiği iğrenç, soğuk erkek örneği meydana çıkıyordu. Dünyada henüz yeni bir şey yoktu. İstanbul'da ve Diyarbakır'da yüzyılın madde felsefesinin arkasına saklanıp yeni hayatın sorumluluğunu almadan yalnız tadını çıkarmayı kararlaştıran belirli bir «tip» gençler, eskilerin aynı olan kusurlarım, günahlarını gürültülü ve boş bir mantıkla, bir tek sayfasını okudukları yeni hayat felsefesinin yanılmala-riyle örtmek, özürlü göstermek istiyorlardı. Hasan da bunlardan biriydi. On yıl önceyle ilgili bir zâfm, günahın sorumluluğunu unutmak, kafasından silmek için o da içinden çıkılmaz bin bir felsefeye, mazerete başvuruyor; kaçmak, kurtulmak istiyordu. Fakat hayatın, gerçeğin lâkırdı ile, sahte mantıkla değişmeyen bir yüzü, insanların yakasına yapışan, hiç affetmeyen bir baskısı vardı.

Hasan, yargısının bu noktasında insanla ilgili erdemlerin, bağlılıklara daha derin anlamlarını kavramak üzere olduğunu bilmiyordu. Dünyada yiğitlik rekorunu yapmış bir ordunun

yürekli subayı, yiğit olmak için ölüme gözlerini kırpmadan bakmanın yetmediğini sezmişti. Her birini büyük hücumda aldığı dokuz yaralı vücudunun içindeki kalbinin bir tarafında çürük ve kof bir nokta bulmuştu. Zavallı bir kadına vaktiyle yaptığı fenalığı görmemek için, zihni kendisine benzeyen iki çocuk gölünün suçlamalarından kaçmak istemişti. Belki artık onarıla-mayacak bir biçime giren hayatının eski günahından ürkmüştü. Şimdi ona ürkmeden bakmak ve yükleneceği kefareti, ne kadar zor olursa olsun, kabullenmek gerekiyordu.

Hasan yatağında oturdu; alnında toplanan ter damlalarını çarşafının uciyle sildi. İşte artık yiğitliği maddî değil, aynı zamanda manevî olan bir asker metanetiyle geçmişine bakıyordu.

Diyarbakır'dan ayrılırken Muhsin Bey'in, kale dibinde söylediği şeyi artık tekrardan korkmuyordu: «Bilir misiniz, bana annesi neler söylüyordu? Kızın gebe olduğunu, fakat sakladığını anlatıyordu.»

Levent Şahverdi Arşivi

Bu cümleye şimdi başka anılar da karışıyordu. Haso çocuğa karşı sorumluluğu belki yalnız annesinin zâfmdan yararlanmak değildi. Belki... belki Haso çocuk, onun kendi çocuğu idi?

Üstünden örtüleri fırlattı. Ayağa kalktı. Beyaz perdeleri saydamlaştıran gün uyanmıştı; tanyeri çoktan ağarmıştı. Hasan günün parlak ışığını kirleten yeşil siperli lâmbayı söndürdü. Pencereye gitti, camı kaldırdı perdeleri açtı. Sabah, karanlık sokağın çamurlu kaldırımlarına mutlu bir rüyanın yarım ışıkları gibi iniyordu. Başını ot yastığa dayadı, gözlerini kapadı. Uzakta bir horoz uzun ve kurumlu bir ezgiyle öttü. Karargâhın kapısında bekleyen postanın ayak sesleriyle beraber, uzak ve yalnız bir ses, güneyden olanca sıcaklığı, olanca yanıklığı ile sabah ezanını okudu ve Hasan uyudu...

* * *

— Affedersiniz komutan bey, dün gece uyumadım, sabah geç kalmışım.

Muhsin Bey'in karargâhında, iş dokuzda başlardı. Askerlik ve amirlik hayatında saat dokuzda çağırıp da dokuz buçukta

yanına gelen subay, ilk defa, hücum taburu komutanı Hasan olmuştu. Uzun yılların ve ortak tehlikelerin kendisine çok yaklaştırdığı genç subayın, bu sabah gerçekten yorgun görünen yüzüne, şakaklarında vaktinden önce kırlaşan saçlarına bir dost gibi bakabilmek için kendini zor tuttu:

— Dün akşam, Mesture Hanımefendi'de miydiniz?

— Hayır, erken yattım. Fakat uyuyamadım.

Yine masanın üzerinde tartıştıkları ve belirsiz bir tehlike işareti gibi ikisini de düşündüren mesele, Hasan'a geçen geceyi, Muhsin Bey'e karargâhında geç kalmanın verdiği fena etkiyi unutturdu.

Komutan son emrini imzalarken başını kaldırdı, güldü:

— Yakında bir at yarışı oluyormuş?..

— Haberim yok.

— Nasıl yok? Haso çocukla siz yarış edecekmişsiniz ve hanımla beni de hakem koymuşsunuz.

Hasanın yüzü, komutanın teklifsiz ve gülümseyen yüzü gibi gevşemedi.

— Affedersiniz, unuttum.

— Çok rica ederim, unutmayınız. Ben, sizin üzerinize bahse girdim.

Levent Şahverdi Arşivi

— Çocuğa mağlûp olursanız, bana bir zümrüt yüzüğe mal olacak. Haso çocuğu nasıl buldunuz, Hasan Bey?...

— Çok sevimli.

— Ne kadar acıklı bir hayatı olduğunu bilseniz daha çok severdiniz. Hasan, gözlerini acı bir merakla açmıştı:

— Siz, çocuğu önceden tanıyor musunuz?

Komutan zile bastı, kahve istedi, eski yaverini karşısına o-turttu. «Gözün kör ola Haso» sahnelerini anlattı:

— Babasının Ramazan adında mel'un bir karpuzcu olduğunu haber aldım. Sağlam ayakkabı olmayan karıştırıcı bir herif. Sanırım buralardan mahsus savuştu.

Akşamki uzun, sıkıntılı düşünceleri şimdi eski bir sıtmanın canlanan mikroplarının kemirtilerine bağlıyordu. Yalnız çok sevimli bulduğu yavrucağa bu kadar eziyet eden bir baba-

nm o da Muhsin Bey gibi kemiklerini kırmak istiyordu. Muhsin Bey'in yüzüne ikide birde çok dikkatle bakıyor ve değişmiş bulmuyordu. Acaba çocuğun anası «Kürt şeftalisi» olduğunu bilse yüzü değişir miydi? Odasına yorgun ve biraz içi boş döndü. Masanın başına oturmadan telefon çalındı:

— Alo, Hasan Bey, siz misiniz?

— Ben Mazlume, bugün boş iseniz, öğleden sonra üçte geliniz. Uzun uzun bir gezinti yapalım, olmaz mı?

* * *

Atlarını açık ve tekörnek bir süratle kaldırdıkları zaman, Hasan yine Mazlume'yi umulur bir hayat arkadaşı olarak düşünmeğe başladı.

Genç, çevik vücudu hayvanın üstünde sağlam olduğu kadar ince, küçük ayakları, düzgün bacakları, parlak çizmeleriyle hayvana tamamiyle hâkim, siyah kirpikleri arasından uzaklara bakan yeşil gözleri iki çiçek gibi açılıyordu. Akşamın turuncundan kırmızıya, kırmızıdan eflâtuna geçen keskin renklerle boyanan havasında, genç kızın, hareket ve hayatı bu kadar güzel anlatan vücudu ona yepyeni bir çekicilikle görünüyordu. Genç kızın bütün serbest tavırlarına rağmen onda saygı aşılayan bir doğruluk; düşüncelerini, duygularını süslemeden, olduğu gibi söyleyen bir yiğitlik vardı. Hasan'm kızı küçük Muazzez'in böyle bir kadına bir gün ihtiyacı olmayacak mıydı? Onunla dans ederken, genç vücudun hayvan üzerindeki hareketini seyrederken ne kadar derin bir tat alıyordu. Bekâr kalmak, bir akşam önce onu korkutan geçmiş hayalleri durmadan hortlatmayacak mıydı? Mazlume'nin annesi olanca çabasiyle bu evlenmeyi destekliyor; talih, onları her gün birebirlerinin karşısına atıyordu. Bu danslar, gezintiler, açık ve doğru bir sonuca

Levent Şahverdi Arşivi

varamaz-sa, Hasan'm hayatında yeni bir pişmanlık, yeni bir acı yaprak çevrilecekti. îkisi de damarlarında dolaşıma başlayan bir heves başlangıcında idiler; gerçi ikisi de biribirine âşık değildi ve belki hiç olmayacaklardı. Fakat bu karşılıklı yakınlık ve biri-birlerinden çok ayrı olmayan eğitimleriyle pekâlâ ortak bir hayat kurabilirlerdi.

Acaba bu evlenmeyi Zeyno, nasıl karşılardı? Şüphesiz kayıtsız ve değişmez yüzle ikisini de kutlardı. Fakat daha dün, eski günlerin aşkına başlangıç olan sahneleri elinde olmadan tekrarlamıştı. Anlaşılıyor ki o da henüz her şeyi unutmamıştı. Hasan'm biraz önce sanki zevkle düşündüğü evlenmenin bütün önemi Zeyno'nun tutumunda, muhtemel ıstırabında imiş gibi kafası o noktaya saplandı, kaldı ve Zeyno ile o kadar uğraştı ki, sanki kendisim ona sürükleyen ana fikri unuttu.

Akşamın kalblerine inen garip hüznü ile ikisi de susmuşlar, ikisi de Diyarbakır minarelerinde, yüksek, beyaz duvarlarında yavaş yavaş solan kırmızı renkli ışık gölgelerine dalmışlardı. Şehrin kapısında atların başını geriye çevirerek kızıl eflâtun göklerin eteklerine uzanan altın düzlüğe baktılar:

— Hasan Bey, ufuktaki şeyi görüyor musunuz?

Evet, görüyordu. Göklerin öbür tarafından gelir gibi bir toz sütunu ufku delmiş, sarı düzlüğe geçmiş, bir ekspres hıziyle uçarak geliyordu. Bu neydi? Fırtına mı başlıyordu? Hayır, bunu Hasan'm süvari gözleri hemen anladı. Mesleğinin verdiği heyecanla, anlayışla bu hızın büyük yarış rekorlarını kıracak kadar akılları durduran süvarinin az raslanan bir dengeye ve sinirlere sahip olduğunu gördü. Atının başını çekti, eliyle gözlerini siper ederek baş döndürücü bir hız ve düzgünlükle gelen süvariyi bekledi.

Hayvan yaklaştıkça hız azalıyor, süt gibi beyaz ve heybetli bir Arap atının hayalî bir çağlayanın suları gibi akan saçları, kaslarının bütün hareketleri seçiliyor. Fakat üstündeki henüz tanınmıyordu. Bu ya bir cüce, ya da bir çocuktu. Hasan, Mazlû-me'ye dönerek:

— Bu hayvanın süvarisi, belki de bir maymun olacak, dedi.

Fakat ikisinin de birden salıverdikleri kahkaha, dudaklarında dondu. Bir ağızdan bağırdılar:

— Haso, Haso, Haso!

Çocuğun hemen durdurmak istediği küheylân, durmadan şaha kalkıyor; yeri deşiyor ve koca başını coşkun bir isyanla

sallıyordu. Haso'nun eli bir sinek kadar küçük görünmesine rağmen, altındaki kocaman yaratığı yavaş yavaş okşayarak yatıştırıyor, bir yandan da alaycı gözlerle Hasan'a «Nasıl, benimle yarışa kalkar mısın?» der gibi bakıyordu. Doğrusu, Hasan'm Türkiye topraklarında kendisini at yarışında geçebileceğine i-nandığı biricik insan bu çocuk olmuştu. Bu düşünce onu tama-nıiyle

Levent Şahverdi Arşivi

çözümleyemediği karışık bir duyguyla sarstı. Haso'nun sinir gücü ve doğuştan yeteneği, tuhaf bir zevk, sanki çocuğu benimseyen bir gurur uyandırdı. Haso da bu uzun ve yakışıklı süvari subayının kendisine beğeniyle, hattâ biraz saygıyla bakan kuvvetli gözleri, kalbine çarpıntı verdi.

— Bu beyaz ejderha senin mi, Haso?

— (Şeyh M.) in, paşam.

Üç at başbaşa Diyarbakır'ın loş sokaklarına daldılar. Maz-lûme çocukla yavaş yavaş konuşurken, Hasan bir akşam önce kendini boğmaya çalışan düşüncelerle yine boğulu gibi oldu. Hasonun kendi çocuğu olmasını bir ihtimal değil, bir gerçek olarak görmek, sanki bir dilek halini alıyordu. Acaba çocuğu, evlâtlık olarak yanma alsa... Fakat zavallı Kürt Şeftalisi'nin kocası, bundan kuşkulanmaz mıydı? Eğer Haso kendi çocuğu ise, yarım tedbirlerle yetinemezdi. Açıktan açığa çocuğa dünyadaki yerini vermek, yılların savsamasını, çirkin günahını temizlemek gerekti.

* * *

Cuma günü, Muhsin Bey'in salonunda toplananlar, Hasan'ı dört gözle bekliyordu.

Yine on beş kişi kadar vardılar. Yine uzun sedirin üzerine dizilenler, sandalyede oturanlar, yeni girdikleri kadınlı erkekli toplanmanın ilk yadırgama dakikalarını biraz sıkıntılı ve oldukça tedirgin sessizlikle geçiriyorlardı. Yine Mesture Hanım, en ince gülümsemesiyle ortada dolaşıyor, toplantıya doğal bir hal ve neşe verebilmek için yalnız Muhsin Bey ona yardım ediyordu. Zeyno'nun salonunda haftada bir defa toplanan halkı, en çok, Mesture Hanımla Muhsin Bey ağırlıyorlar ve Zeyno bir köşede, çoğu zaman, Mazlum Beyle oturup konuşuyor, ya da çay işlerine bakıyordu. O, kendi evinde toplanan bu topluluğun

sorumluluğunu hiç üzerine almıyor; her zaman karısı hesabına da misafir ağırlamak Muhsin Bey'in payına düşüyordu.

Çaylar dağıldıktan sonra ortalık oldukça ısındı. Mesture Hanım anlamlı gülümsemesiyle köşede duran gramfona giderken, resim çıkartır gibi zoraki hareketlerle gerilen yüzlerde canlı bir bekleyiş belirdi. Hasan'm boş yerini karargâh subaylarından kurmay Ali Nuri Bey dolduracağa benziyordu. Şimdi o, Mesture Hanımla beraber dansa yer açmak için ortadan sigara iskemlelerini, sandalyeleri topluyordu.

«Valânsiya» olanca neşesiyle gramofonun ağzından fışkırmağa başlayınca, Mesture Hanım'm küçük ayakları oynamağa, gözleri Muhsin Bey'i aramağa başladı. Ali Nuri Bey, Mazlume ile ilk dans edebilmek için Hasan'm orada bulunmayışından faydalandı. Birinci dönüşden sonra ortada oynayanların sayısı arttı. Artık kalabalık tabiîleşmiş, ortak bir zevk bulmuştu. Mesture Hanım ikinci danstan sonra Zeyno'ya sitemli bir sesle sordu:

— Hanımefendi, acaba Hasan Bey niçin gelmedi?

Levent Şahverdi Arşivi

— Bilmiyorum.

— Çok tuhaf! Dün akşam bizdeydi. Bana gelmeyeceğinden hiç söz etmedi.

Annesinin arkasından gelen Mazlûme, gülerek ekledi:

— Zeynocuğum, annem seni Hasan Bey'in gelmemesinden galiba sorumlu tutuyor ama ben, hiç şikâyetçi değilim. Ali Nuri Bey, Hasan Bey kadar iyi dans ediyor; daha çok konuşuyor; beraber at gezintisi için benden söz bile aldı.

— A kızım, bakalım ben senin herkesle at gezintisi yapmana izin verecek miyim? Bakalım bu hareket kamufle olur mu?

— Bu kadar ileri bir anaya böyle geri düşünceler yakışır mı? Şakrak görünüşü altındaki açık ve temiz kalbine sonsuz bir güveni olan Mazlum Bey, hemen kızının bir genç erkek kadar istediği adamla gezmeğe hakkı olduğunu dayattı. Kocasını yukarıdan aşağıya küçümseyen gözlerle süzerek aşağılamaya hazırlanan Mesture Hanım'm yanından Zeyno, savuşmayı uygun buldu.

Mesture Hanım gittikçe dans kısmının başarısı artan as-

rîlik programında, içinden, kendi değer ve çekiciliğinin azaldığını kuruntuya başlamıştı. Hasan'ı damat olarak uygun bulmaya başlayan Mesture Hanım, o halden de oldukça başka gençlerin Mazlume ile dansa fırsat bulmadıklarının farkına varmıştı. Bu, salonda öbür dans etmek isteyen gençleri, Mesture Hanımın elinde bırakıyordu. Bugün hayli zamandır çözümleyip de açıklamak istemediği şeyle, pek görünür bir biçimde, karşı karşıya gelmişti. Konuşmak isteyen, daha çok Zeyno'nun etrafına toplanıyor, dans etmek isteyenlerin hepsi Mazlûme'den gözlerini ayırmıyorlardı. Çoğu Mesture Hanım'ın ağır vücudunu çevirmeğe uğraşırken onun en alafranga bir üslûpla anlattığı Şişli salonları hikâyelerini dinleyecek yerde Mazlûme ile dans eden adama imreni dolu gözlerle bakıyorlardı. Herkes hâlâ kenf-disine nazik davranıyor; bu hayatın başlangıcı, eğlencelerini, toplantıların düzenleyicisi olarak onun güler yüzlülüğünü kaybetmemesini istiyordu. Fakat yavaş yavaş bu gençlik dünyasının kendisiyle gerçek ilgisi Mazlûme'nin annesi olmaktan ileri geldiğini seziyor; kadınlık gururu zedeleniyordu. Buna şüphesiz komutanın şu kara kuru ve fitne karısı sebep olmuştu. Hasan'ı sırf kendi kıskançlığından ürkütmüş, Mesture Hanım'ın kızını bir tek adamın gelecekteki nişanlısı değil, bütün erkeklerin beğendiği güzel ve serbest bir kız durumuna koymuştu. Böyle bir kızın anasını, ne de olsa, yaşlı sayarlar, bir yana bırakırlardı. Bu arada, Muhsin Bey, en çok onunla dans ediyor, arkasında en acı dedikoduları yapan İzmirli Süleyman Bey, son zamanlarda yüzüne yılışık denilecek bir ısrarla bakıyordu. Gerçekten, kendi karısının ve kızının benzediğini istemediği bu alafranga, tombul kadın, Süleyman Bey'de gizleyemediği ateşli bir istek uyandırmağa başlamıştı. Mesture Hanım kırıta kırıta, süzüle süzüle dans ederken o kadar gözleri ona kayıyor ve yutkunuyordu ki, sonunda karısı bile farkına varıyor, kolundan çekiyor: «Kendine gel, Bey! Burası baloz değil» diyordu. Fakat Süleyman Bey, için için coşuyordu. Hattâ bu toplantıların neş'e-sini arttırmak için çayla beraber likör ve rakı dağıtılmasını da ileri sürecekti.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu yeni düşüncelerin Hanım'ın hoşuna gideceğini sanıyor-

du. Şüphesiz Mesture Hanım, bunu bir buluş sayarak, içecekler, süzülecekler ve Süleyman Bey ince cinaslarla, anlamlı bakışlarla yavaş yavaş...

Alafranga eğlencelerin sınırlarını pek iyi değerlendiremeyen Mesture Hanım, alaturka görgünün gereklerini çok iyi bildiği için Süleyman Bey'in sıcak bakışlarındaki çirkinliği, kabalığı hemen sezmişti. O, bu asri hayatı, kendine göre, kibar ve temiz olarak sürdürmek istiyordu. Mesture Hanım'ın batıyla düşünce ilişkisi en çok on dokuzuncu asır edebiyatının «romantik» etkilerinden geliyordu. Yeni asrî hayatın maddî, gürültülü eğlencelerini bir parça Avrupa'dan geldiği için, bir parça da şimdi öyle hayatın geçmesinden, moda olmasından dolayı yansılamaya yeltenirken kalbinin bir tarafında kafasında yarattığı gönül serüvenlerine karşı devamlı bir eğilimi vardı. Bundan dolayı bayağı ilişkilerden, kaba heveslerden sanki korkuyordu. ; Bir gencin kendisine âşık olması, kendisi için bir adamın intihar etmesi, kalbinin bayılacağı bir olay olabilirdi. Kendisine roman kahramanı genç ve güzel bir kadın süsü vermek için yanıyordu. Fakat orta yaşlı bir il memurunun kendisine gönül vermesini güzel buluyordu. Fazla olarak ilin memur hanımlariyle iyi geçinmek, aralarında bir yıldız gibi parlamak, toplum hayatının lideri olmak istiyordu.

Kendisi için dilediği şeylerin kızının etrafında toplandığını gördükçe bu durumu bile bile hazırladığı kanısında olduğu Zeyno'ya karşı düşmanlığı artıyordu. Kızının güzelliğini beğenenlerin yetişmesini, eğitimini beğenenlerin içlerinden: «Bu genç asrî kadın, ne ağırbaşlı bir kız yetiştirmiş» desinler istiyor, kendisini Mazlûme'nin annesi olduğu için değil, Mazlûme'yi kendi kızı olduğu için beğendiklerine inanmaya çalışıyordu. Kafasının bir köşesinde, böyle bir kızın toplumsal hayatta ve cünyada onurlarını artırabileceğini de saklıyordu. Her halde bugünkü durumundan kıvançlı değil ve hele Zeyno'ya çok düşmandı. Bir aralık, Süleyman Bey'in hanımını bir köşeye çekti, bu düşmanlığını bildirdi. Süleyman Bey'in eşi ona:

— Komutan beyin hanımı bir Kürt çocuğunu evlâtlık almış

diyorlar, gördünüz mü? diye sordu. O, hemen güldü:

— Zavallı kırkma yakın evlendiği için çocuğu olmuyor galiba, kimbilir belki de hastalıklıdır. Muhsin Bey'e çok acıyorum, rica ederim bu aramızda kalsın, dedi.

* * *

Levent Şahverdi Arşivi

Salonda dans başladığı zaman, aşağıdan paltosunu almak isteyen Pervin'e, Hasan:

— Ben yukarı çıkmayacağım, kızım! Haso çocuğu almağa geldim, dedi.

— Çocuk, misafir günleri bu tarafa hiç gelmez, efendim.

— Sen bana onu selâmlıktan çağırabilir misin? Bizim taburda bir süvari bölüğü manevrası var; atları çok seviyor, götürmeğe geldim, öyle söyle, e mi?

Çocuk kendisini ayakta taşlıkta bekleyen Hasan'a biraz şaşırmış gözlerle baktı. Zeyno'nun misafir günlerinde içinde titiz ve sıkıntılı bir duygu beliriyordu. Zeyno ona kurak ve sıkıntılı hayatında renkleri, oyunlariyle gözünü, gönlünü alan bir çocuk bahçesi etkisi yapmıştı. Misafir günleri o bahçenin kapısı kapanıyor, Haso öbür tarafına görmediği, yüksek bir duvarın arkasında kalıyordu. Pervin anasını bir iş için çağırırsa o da beraber geliyor, tâ taşlığa kadar gelen, burnundan haykıran çirkin çalgının sesleriyle tavanda tepinen ayakların gürültüsünü işitiyordu. O zaman, Şeyhin at uşaklarının kahve ocağındaki omuz omuza rakıslarmı hatırlıyor, bu büyük adamların nasıl oynadıklarını merak ediyordu; Pervin, ona Hasan'm yalnız çağırdığını söylemişti. Şimdi Hasan'ı yukarı çıkacak, belki kendisi de büyüklerin sırlariyle dolu odaya götürecek sanıyordu. Fakat Hasan, arkasında kaputu, gitmeye hazırdı. Demek o da Haso çocuk gibi bugün oyun ve mutluluk bahçesinden kovulmuştu. Hasan'ı, onun için, biraz sever gibi oldu. Çetin çizgileriyle buruşan küçük eli düzeldi. Hasan, onu süvari manevrasına götürmek için geldiğini ve hemen çizmelerini, esvaplarını giymesini söylediği zaman açıktan açığa sırıttı. Yüreciğinin en baskılı tutkusu olan atların hülyasiyle annesine bakıyordu:

— Ana atlara gidiyrim, çizmelerimi, çuha dizliğimi tez ver...

Haziranın son günlerinden biriydi. Haso'nun gözlerini çapraşık ve tekörnek hareketlerine mıhlanmış gibi bağlayan hâki esvaplı bir duman fışkırıyordu. Haso bu ayrılan, birleşen bu kadar çeşitli, marifetli biçimler meydana getiren atlara ve süvarilere bakarken kendisini meraklı gözlerle seyreden birkaç subayı görmüyor, Hasan'm kendi için gururlu bir sesle bilgi verdiğini işitmiyordu. Aslında bir süvari subayı olan Yavuz Sait Bey, çocukla en çok igilenendi. Üç ay önce Miralay Muhsin Bey'in bu çocuk için kendisinden nasıl bilgi istediğini ve kendisinin nasıl soruşturma yaptığını anlattı:

Haso'yu çarşıda küçük bir yemişçi dükkânında kendi boyundan büyük karpuzlar satarken görmüştü. Komşu esnaftan onun babası Ramazan hakkında bilgi toplamıştı. Hepsinin bu tatlı yüzlü, sessiz, akıllı çocuğa sevgileri, fakat her bahane ile çocuğa eziyet eden sert ve korkunç Ramazan'a öc ve hınçları vardı. Fakat çocuğun bu kadar yaman bir binici olduğunu, yalnız Hasan Bey'den işitiyordu.

Haso çocuk, bugün, Ceylâna binmişti. Subaylardan çoğunun Macar olan yüksek hayvanları arasında küçük cüssesiyle kısrak ve zayıf vücudiyle çocuk, Hasan'm üç gün önce gördüğü ve anlatmak istediği süvarilik tablosunu canlandıramıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

— Ben onu ejderha kadar kocaman bir küheylânm üstünde düzlükte koşarken gördüm. Mânialı yarışlar için bir şey diyemem. Fakat mâniasız koşularda bu çocuğu geçecek «cokey» en ünlü «Darbi» lerde bile yoktur kanısındayım.

Her zaman az ve pek ölçülü konuşan, hiçbir zaman aşırılığa kaçmayan, telâşlanmayan bu ünlü süvari binbaşısının heyecanı subayların dikkatini çekti. Süvari okulunda her zaman birinci olan Teğmen Ahmet Kerami, gençliğinin belki de kurtuluş savaşındaki serüvenlerinin verdiği gururla atıldı:

— Sizin küçük süvari ile ben şimdi yarışa çıkarım, binbaşı!

— Fakat çocuğun altında o beyaz küheylân yok, bu keçi kadar hayvanla...

Manevra bitmiş, askerler dağılıyor ve Haso çocuk da yavaş yavaş çevresiyle ilgilenmeye başlıyordu. Konuşmanın en son

cümlesini işitmiş ve anlamıştı. Hasan'm, Ceylân'm becerikliliğine kuşku göstermesi, biraz önce oldukça kayıtsız kaldığı konuşmaya onu da olanca ateşiyle atılmak zorunda bıraktı:

— Bu Ceylân, Küheylânı geçer, paşam!

— Amma yaptın ha, Haso!

Subaylar da Hasan gibi bu uslu ve zayıf hayvana kuşku ile bakıyor, Haso'nun iddiasını sırf bir çocuk çalımı sayıyorlardı. Fakat Haso çocuğun bal rengi gözlerinde gönlü olanların dayanamayacakları tatlı ve alaycı ışık yanıyordu.

— Sen benimle şimdi yarış eder misin, küçük arkadaş? Haso, Teğmen Ahmet Kerami'nin yanık yüzüne gözlerini

çevirdi. Doğanın ve hayatın en amansız kuvvetleri ve zorluk-lariyle üç yıl dövüşen bu genç adamın yüzündeki güç Haso'ya meydan okudu. Haso, Ahmet Kerami'nin sağ şakağından çenesine kadar uzanan kılıç yarasına merakla baktı, yarışın bu merakı yanında önemi yokmuş gibi, durgun:

— îdek beyim., dedi.

Teğmen Ahmet Kerami, Türk süvarisinin Sakarya ve İzmir'de destan güciyle dolu baskınlarının birçoğunda önemli roller oynamış, Yunan ordusunun gerilerini durmadan bir «panik» içinde tutmuş ve büyük uğraşların yarattığı çetin insanlar arasına karışmıştı. Ona rağmen telaşlanıp duraksamayan çocuğun yüreklilik karşısında elinde olmadan yiğitin yiğite karşı duyduğu alkışla eridi. Taş kadar sert elini çocuğa uzattı. Fakat eline aldığı küçük el de hayat okulunda, hayatın baskıları ve sı-kmtılariyle dövüşmüş, sertleşmiş bir eldi.

Yarışın sınırını çizdiler. Hakem Binbaşı Hasanla Yaver Sait Beylerdi. Bin beş yüz metre tasarladıkları bir uzaklıktaki değirmen yıkıntılarının önüne kadar gidip geleceklerdi. Yarış

Levent Şahverdi Arşivi

başlamadan Hasan, atını Ceylân'a yapıştırır gibi çocuğa yaklaştı, uzun ve dik vücudu çocuğun herkesin gönlünü eriten küçük vücuduna eğildi. Uzun kolu çocuğun boynuna atıldı. Sert yüzü tuhaf ve yumuşak bir tavırla çocuğun yanağına dayanmış, görünürde bir şakaya benzetmek istediği sözleri, boğazından du-raksıyarak çıkıyor ve titriyordu.

— Bu yaman asker seni sahiden geçmeye çalışacak Haso.

.Sen de bir gün Türk askeri olacaksın. Seni o geçerse ağlamayacaksın, e mi! İyi asker hem döverken, hem dayak yerden ağlamaz. Haydi bakalım!

Çocuk ayrılırken Ceylân'm dizginlerini bir daha yakaladı, Çocuğun kendine benzeyen ve Hasan'm anlayamadığı bir nedenle yaşaran gözlerine baktı. Bu kez, sesi tok ve sertti:

—¦ Mutlak kazanmalı, Haso!

Haso, Hasan'm söylediği şeylerin anlamını pek açıkça anlamamıştı. Fakat içi yepyeni ve tuhaf bir duyguyla karışmıştı. Her hayat yarışının acıması olmayan güçlüğüne desteksiz ve sırf kendi iç kuvvetine güvenerek göğüs germeyi olağan sayan Haso, birdenbire arkasında, kendisine sahip, destek ve kendi zafer veya yenilgisini çıkarsız bir ilgiyle duyan bir erkek seziyordu. Bu ne annesinin, ne de Şaban amcanın sevgi ve dostluğuna benziyordu. Bu dayanılacak, yalnızlık ve felâket günlerinde insana siper olacak bir bağ'a benziyordu. Bu duygunun, insanlığın düşkünlük ve çocukluk çağının doğal ve ilkel şekli olduğunu Haso henüz bilmiyordu. Küçük ve büyük bu iki erkek yaratık, ilk olarak, aralarındaki bilinmez bağı sezmişler gibiydi. Hasan, biraz bildiği için, fakat Haso hiç bilmeden bu doğal heyecanla sarsılmıştı.

Bu en çetin acılarında bile ağlamayan çocuğun gönlü, gözü yaşla dolmak üzereydi. Bu heyecan çocuğu yarışın başlangıcında Hasan'a umutsuzluk verecek kadar geride bıraktı.

Teğmen Ahmet Kerami'nin atı, bir atılışta, yağız, çevik bir tazı gölgesi gibi uçmuş, kaybolmuş; Haso çocuğun kızıl dorusu hâlâ seçiliyordu.

Hasan, bu anda, çocuğun başarısı ya da yenilgisi kendisininmiş gibi dikkatliydi. Yalnız kalbinde kuvvetli bir çarpıntı değil, en küçük damarım yarıp fırlayacak gibi kan kaynıyor, kabarıyordu. Bütün gövdesi bir tek vuruş içinde; ilk dakika, sonu gelmeyen bir saat kadar uzun! Heyecanını saklamak için elindeki dürbünü sımsıkı tutuyor!

İlk dakika subaylar, eşit olmayan kuvvetlerin başarılı neticesini önceden kesinlikle biliyormuş gibi o kadar heyecanlanmadılar, ikinci dakika, biraz daha dikkatle seyretmeye başladı-

lar. Hele değirmen yıkıntısından döndükten sonra, siyah bir rüzgâr gibi gelen kızıl doru yıldırım gibi yaklaşıyordu. Heyecan arttı, biraz sonra yarış sonuna geliyordu; kızıl doru, saçlar bir karış

Levent Şahverdi Arşivi

kadar arkada, daha, daha...

Son an, Hasan'm göğsündeki kuvvetli kalb, yarış eden atlar kadar hızla hareket etti; bilekleri, en son kuvvetiyle dürbünün titremesine engel olabilmişti.

Bir baş ileride son sınırı geçen kızıl dorunun süvarisinin kendi sesinin: «Mutlak kazanmalı, Haso!» diye bağırdığını, bu zaferin kendi zaferi, atındaki kanın zaferi olduğunu bilmiyordu.

Herkes attan inmişti. Haso çocuk, Teğmen Ahmet Kerami'-nin omuzlarında, subaylardan ve görevli erlerin çevresinde sayısı şaşılacak bir surette artan hâkî kalabalıktan kopan Türk ordusunun yiğiti alkışlayan demir sesi, yeraltından geliyormuş gibi boşlukta uzun uzun gürledi.

* * *

Hasan, Haso çocuğu subayların elinden almış, kendi odasına çay içirmeğe getirmişti. Çocuğun kalbinde, ilk kez, kendisine karşı tam bir güven duyuyor ve tam not almış bir öğrenci gibi seviniyordu. Çocuğun kalbinde bir yer tutmak için yaptığı içten çaba, harcadığı özen, hayatında görülmemiş bir şeydi. Çocuğa ödeyeceği büyük bir borç, çocuğun kafasından sileceği kendisiyle ilgili çirkin ve kirli lekeler var gibiydi. Hiçbir insanın kendini iyi bilmesini bu kadar istememişti. Bu çocuğun parlak gözleri, anlamadığı, ölçemediği bir derinliğe giden zekâsı ve kalbi, Hasan için tuhaf bir dileğe benziyordu. Bu çocuk yüzlü dilek, ilk olarak Hasan'm gururlu hayatında kendini kendi gözünden küçülten bir davranışını hatırlatıyordu. Bu davranışın pek büyük bir günâh olduğunu bu çocuk, ona ilk defa duyuruyordu. Hayatın kimsesizliği, zavallılığı arasında güzel ve bilmediği bir gurur taşıyan bu çocuğun, Hasan'm geçmiş günahı için karşılık isteyen içten egemen, canlı bir vicdan yüzü vardı. îşte asıl bu, Hasan'ın sert kalbinin, maddî beyninin dengesini oldukça sarsmıştı.

Hasan, şimdiye kadar ada-sana karşı oldukça kayıtsız kalmıştı. Fakat bugünkü başarısiyle çok heyecanlandığı bu insanüstü çocuk için, içinde gelecekte şan, şeref ve tutkusu uyanmak üzereydi. Hayali kendini yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada ad ve san yapmağa aday olan bir çocuğun babası görüyordu. Yalnız bu tuhaf hülya, ona Haso'ya baba olarak sahip olmasını engelleyen zorlukları, belki de onun babası olduğu gerçekleşirse duyacağı utancı Hasan'm kafası, bu çocuğun yalnız kendinin olması ihtimalini düşünürken, kalbi de, bu ihtimalin gerçekleşmesini istemeye başlamıştı.

Haso çocuk, Hasan'm odasını, masasının üstündeki resimleri, kitapları merakla incelerken, Hasan yatağın başındaki dolaptan, İstanbul'dan henüz gelen bir bisküvi ve şeker kutusunu çıkarıyordu.

Çocuğun yanına geldiği zaman, bir deri cilt arasında duran iki resme eğilmiş, dalmış buldu. Bir tarafta Azize'nin Viyana'da çektirdiği bir fotoğrafı vardı. Mavi gözleri, porselen inceliği taşıyan, beyaz, pembe yüzünün, altın saçlarının sonsuz gençliğiy-le Hasan'a unutulduğundan dolayı sitem eder gibi geldi. Üzgün bir sesle:

Levent Şahverdi Arşivi

— Bir peri kızı resmi gibi, değil mi Haso? dedi.

Çocuk başını salladı, Hasan'ın sesinde hüzün, azıcık içini karıştırmıştı:

— Öldü mü?

— Nereden bildin?

Bu defa Haso çocuk, karşılık vermeden parmağını anasının resminin karşısında duran küçük Muazzez'in fotoğrafina koymuştu. Yuvarlak pembe yüzünün açık mavi gözleri, sarı bir kuş yavrusunu hatırlatan yumuşak saçları, ileriye doğru uzattığı küçük ağziyle Haso'ya (K.) köyünün çınarlarmdaki yuvaları düşündürdü. Çapaklı gözleri, kirli yüzleriyle kucakta dolaştırılan (K.) köyünün çocuklarına hiç benzemiyordu.

Haso cildi kapadı, Hasan'm yüzüne kaygılı ve tatlı bir gülümsemeyle bakıyor; resimlerin onun gözlerinde uyandırdığı acıyı, bulutu gidermek istiyordu. Tuhaf bir şey söylemek istiyormuş gibi anasının kendisi çocukken İstanbul çocuğuna ben-

zettiğini anlattı. Hasan'ın yanında ilk defa zikrettiği bu ana, çocuğa vaktiyle, anasının hizmet edip etmediğini sormak için içinde verdiği kararı ürküttü. Hattâ çocuğun düşüncesinin yönünü değiştirmek için istanbul'u görmek isteyip istemediğini sordu. Fakat çocuğun bugün Hasan'ın sonraları ıstırapla hatırladığı güvenen ve seven bir hali vardı. Hasan'ın yanına yaklaştı, dizlerine dayandı, hülyalı gözleri onun yüzünde Şaban amca ile beraber kurdukları Harem iskelesi rüyasını anlatmaya başladı. Nasıl Harem iskelesinde ev tutacaklar; Şaban amca nasıl kayıkçılık edecek; Haso çocuk, annesine nasıl bakacak...

Hikâyeyi dinlerken Ramazan'm bu küçük hayatta oynadığı korkunç rol duyuluyor, bu ananın kurtarılmak, rahat ettirilmek için çocuğun kalbini, kafasını kaplayan isteğinin, hayatlarının uğradığı devamlı işkenceden geldiği anlaşılıyordu. Hasan bu noktayı sezince içindeki acımanın kişisel bir sorumluk ve vicdan azabı şeklini almakta olduğunu sezdi.

— Anam, burada hizmet etmiş...

Bereket versin hizmet eri elinde çay tepsisiyle içeri girdi; bereket versin çocuğun bunun arkasından gelecek olan sorusunu Hasan yalnız bal rengi gözlerde okudu. O, bisküvi kutusunu açıyor; çayı fincanlara koyuyor; anasının burada hizmet ettiği günlerden, çocuğun kafasının uzaklaşması için içinden dua ediyordu. Hafizasının Hasan'ı üzdüğü tuhaf gece, tekrar canlanmıştı. Dilsiz, yalvarıcı zavallı kadın gölgesi şimdi çocuğun gözlerinde Hasan'ı suçluyor, hayatın gerçek akışında arkadaşını düşmana bırakıp sıvışan bir kaçak olduğunu ona sezdiriyordu. Haso, Zeyno'nun oğlu idi. Artık hiç şüphesi kalmamıştı. Zey-no'nıun oğlu ona: «Anamı tanıyor musun?» derse ne yapacaktı? Suçu ile karşı karşıya gelen bir katil, bir hırsız gibi korkmayacak mıydı? Fakat çocuk, sandalyesinin üstünde, tadına bayıldığı bisküvileri beyaz dişleriyle ısırırken,

Levent Şahverdi Arşivi

bal rengi gözleri tatlı ve dost ışıklariyle Hasan'a bakıyor, Harem iskelesi hülyasına, Hasanın gözlerine yaş getiren ilkel bir güzellik veriyordu.

— Sen, beni Şaban amcana götürmez misin, Haso?

Haso çocuğun yüzü Kürt şeftalisinin şimşek gibi çakan gülümseyişlerinden biriyle aydınlandı. Hemen yarın gidebilirlerdi.

Bir hafta sonra gitmeye karar verdiler ve günü kararlaştırdılar. Harem iskelesi ve Hasan'ın korkmaya başladığı ananın hayalini örten Şaban amca konusunda Hasan ısrarla kaldı. Çocuk da a-nasmdan Şaban amcaya taşkın ve minnetli bir sevgiyle geçmişti. Kendi ıstırap ve sıkıntısını söylemeye tenezzül etmeyen yüksek ruhlu çocuk, ad vermeden, Ramazan'ı Hasan'ın beyninde aylarca silinmeyen bir kâbus halinde mıhlandı.

Er lâmbayı getirdiği zaman çocuk, ayağa kalktı, gidiyordu. Hasan onu alnından yarı özlemle, yarı dinsel bir âyin ağırlığiyle öptü. Haso da Hasan'ın elini ayni ağırlıkla öpmüş, başına koymuş ve Hasan'ın içini ezen bir tatlılıkla:

— Allahaısmarladık, paşam! demişti.

Çocuk gider gitmez Hasan, perdeleri indirdi; ere yemeğe gitmeyeceğini, işi olduğunu ve kimseyi görmeyeceğini söyledi.

Artık içindeki rahatsızlıkla başbaşa kalmıştı. Haso meselesini bir hücum taburu komutanı görüşiyle incelemek istiyordu. Karşısında, hayır, kalbinin içinde bir düşman gibi, hücum edeceği, yıkacağı bir engel, bir günah bölgesiyle karşılaşmıştı. Hayatının tutsaklık aşaması yanında bir de zayıf yaratıkları e-zen, onların zavallı durumlarından faydalanan sahte ve çirkin bir kabadayı yüzü belirmişti. Kendi vicdanında kendi durumunu düzeltmek, geçmişinin lekesini yıkamak istiyordu. Fakat Ramazan sağken Binbaşı Hasan'ın iğrenç ve ancak düşkünleri ezen sözde kabadayı suratını nasıl ortadan kaldırabilirdi?

XI ZEYNODAN ASIM BEYE

21 Ağustos 1924

Bugün Diyarbakır,
yazı yazarken parmaklarımdan ter damlayacak kadar sıcak. Dün akşam Saffet geldi, senin mektubunu yatmadan okudum. Yalnız utanç duyma değil, üzül-

düm de. Mektuplarımın seyrekliğinden, içlerinin boşluğundan şikâyet ediyorsun. Hakkın var babacığım. Son zamanlarda bende öyle bir iç bezginliği vardı ki kendimden söz etmek değil,

Levent Şahverdi Arşivi

kendimi düşünmek istemiyorum. O kadar ki, yalnız kaldığım zaman, kendi kendimden yabancı ve tuhaf bir hayal gibi korkuyorum. Çok zaman kendimi insan yüzü taşıyan bir mezar gibi korkunç buluyorum. Biricik şifa başkalarım düşünmek, başkaları için yaşamakta! Kızının bilgiç olduğuna hükmetmezsen kısa ve çok bayağı bir felsefe yapacağım.

insan durmadan ileriye bakıyor, hayatın gereğinden çok fazla uzun olan yolunda ilerledikçe arkada bıraktığı bağlar kendi kendine zayıflıyor. Hayatın her sahnesi biribirine geçen halkalariyle bir zincir gibi uzayıp gittiğini biliyorum. Fakat insanlar her zaman yeni halkalariyle zinciri uzatmağa uğraşırken geçmiş halkaları unutuyorlar.

Ben senin elini yirmi sekiz yıl tutarak yürüdüm. Sonra e-limde daha kısa, daha yeni, beni geleceğe götürecek, gönlümün içini boşaltıp alacak yeni bir şey bekledim. Sana söylemedim ama bu beklediğim şeyin çocuk olduğunu elbette bilirsin, değil mi? Bu umudum, şimdi yavaş yavaş ölüyor. Ellerim hayaldeki bir çocuğu tutmak için o kadar hevesle ileri atıldı ki, senin elini bilmeyerek bıraktı. Kimbilir ben, belki kısır yaşayıp ölmek zorunda olan bir kadınım. Bu akşam mektubunun uyandırdığı özgü ve pişmanlık seni ihmal etmenin nasıl kıyıcı bir hareket olduğunu açıkça gösterdi.

Benim sevimli ve ihtiyar doktorum. Biraz tiyatro edebiyatı gibi başladım. Kusura bakma! Beyaz kaşlarının çatıldığını, başlangıca rağmen benim sırf kendimle uğraşan çirkin bir bencil olduğumu söylediğini görüyor ve işitiyorum. Fakat hayatın her hareketi, hattâ fedakârlığı bile bile biraz bencillik değil mi? Düşünür dünyasında sonsuzluk istenilir; kalb dünyasına iyice yerleşebilmek için ömürlerini bile bile ve uzun bir sıkıntı ve zorluk içinde geçirenler; maddî, manevî kimliklerini sürdürmek için ömrünü çocuk yetiştirmeğe bağlayan en yalın analar bile bir tek emelin başka başka yüzler arkasından koşan benciller değil mi?...

Senin yalnız ana olmak isteyen zavallı kızın hayaldeki bir çocuğun küçük elini boş avuçlarında tutamayacağı için, analık duygusunu öteye beriye dağıtmaya çalışıyor. İçinde sıkışıp kalan hayatın anlamını, kocasına, dostlarına, herkese avuç avuç harcıyor; fakat beyaz saçlı sevgili ve yapyalnız bir doktorun anası olduğunu arada unutuyor.

Artık bu yavan felsefeyi burada kesiyorum. Hayatımızı nasıl yaşadığımızı anlatmağa çalışacağım. Pek biribirine bağlı ve mantıklı bağları olmazsa kusura bakma... Genç kızken senin için tuttuğum, başı, kuyruğu olmayan tuhaf güncelerden biri diye kabullen.

O kadar gürültü ile ilân ettiğim analık duygumun ateşli alanına Mesture Hanım adındaki hasmım girmemekte. Fakat Diyarbakır'ın hem havası, hem insanları sıcak. Mesture Ha-nım'm soğukluğunu onlar gideriyorlar. Bu kadının Diyarbakır'a geldiğine hiç memnun değilim. Daha elle tutulur, gözle görülür bir şikâyetim yok ama, hep bir fırtınayı haber veren basınçlı bir hava içinde yaşıyoruz.

Kadının bana bütün düşmanlığı Mazlûme ile dostluğumuzdan] ileri geliyor. Bu azılı kız annesiyle alaylarına şimdi kinci bir şey ekledi. Fakat bu kin, yalnız annesine yönelmiş değil. bir ucu da annesinin durmadan körüklediğine kuşkum olmayan özel bir nedenle dolayısiyle bana kadar geliyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Yolculuğumuzu yazmıştım. Muhsin Bey, beni biraz değişmiş buldu. Oysa ben ona karşı hiç değişmeyen bir arkadaş bağ-lılığiyle bağlıyım. Bu canımı sıktı..O hâlâ hayatı uzun bir balayı gibi görmek istiyor. Oysa eğer aşk insan oğlu için sonucu ve ereği çocuk olan bir doğa tuzağı değilse mutlaka gençlik çağının kabakulak, kızamık, boğmaca gibi geçirmek zorunda olduğu mikroplu bir hastalık. Fakat benim düşüncem, Muhsin Beyle bir değil, o hâlâ gençlik çağma özgü mikroba karşı muafiyet ; kazanmamış, şimdilik o mikrobu kanında taşıyor. Oysa karısı, r -. kadınla erkek arasında cinsel sevişmenin bir hastalıktan başka bir şey olmadığına her zamandan çok inanıyor. Bundan dolayı o beni soğuk buluyor, benim arkadaşlığım onun ruhunu doyur-

muyor. Bilirsin ya «ruhumu doyurmuyor.» çağı, evli adamlar için tehlikelidir.

Ben İstanbul'da daha yirmi yaşında olduğum günlerde «kocam ruhumu doyurmuyor» diyen kadının açıktan açığa kocasını değiştirmek üzere olduğunu bilirdim. Muhsin Bey'in önce böyle bir düşüncesi olup olmadığını araştırdım. Yanılmışım. Şimdi yavaş yavaş yeni duruma alışıyor, biraz daha eleştirici ve hırçın, o kadar. Müşterek hayatımızı başkalariyle dolduruyoruz. Çok sosyal bir hayat yaşıyoruz. Bunu Mesture Hanım'a borçluyuz. Onun asrileştirmek için topladığı Diyarbakır sosyetesi bizim evde kuruldu.

Benim boş zamanlarımı önce Mazlûme dolduruyordu. Hemen her gün beraberdik. Fakat henüz içtenliği kaybolmayan bu çekici arkadaşlığa gizli bir kurt dadandı. Mazlûmenin gözlerinde arada bana kapalı kalan kaygılar sezmeğe başladım. Ben, daha önce de söylemiştim. Bu küçük kızın Doktor Saffet'e bir düşkünlüğü, kuvvetli bir eğilimi var. Mazlûme'yi bu duygusundan dolayı daha çok seviyorum. O kadar genç ve görünüşte o kadar hoppa görünen bir kızın Saffet'i sevebilmesi iyi bir belirtidir. Fakat annesi her halde kızına Saffet'i koca olarak ya-kıştıramıyor.

İlk günlerde annesine karşı durdu ama, Mazlûme'ninı bu düşkünlüğünü arttınyordu. Sonraları yavaş yavaş Saffet'ten söz etmez oldu. Ben söz edecek olsam ya kuşkulu, ya soğuk gözlerle beni süzmeğe başladı.

Zihnini Mesture Hanım'ın zehirlediğine tamamiyle güvenim var. Onun için, ben de artık sustum. Buna karşılık, daha yolculuk günlerinden beri onunla ilgili görünen Hasan Beyle biraz oyalanıyor. Mazlûme, hemen yalnız Hasan Beyle dans ediyor. Onunla sık sık at gezintisine çıkıyor. Ben de Hasan Bey'in sevdiğim bir arkadaşa koca olmasını istemediğim için bunu uygun bulmadığımı çıtlattım. Bu az daha aramızı açıyordu. Anasının anlamlı bakışlarından anladım ki Saffet meselesindeki gibi eski dedikoduları şişirerek kızın kafasını zehirlemeye çalışmış. Kendi kendime biraz düşündükten sonra ben de

Levent Şahverdi Arşivi

hareketimi yersiz buldum. Belki Azize'ye mutluluk vermeyen bir adam, Mazlûme'ye mutluluk verebilir.

Bu aralık sahnede Haso çocuk göründü. Onun canlı bir alev gibi hepimizi sardığını sana uzun uzadiye yazmıştım. Muhsin ve ben çocuğa herkesten önce sarıldık. İlk kez, çocukluğun bir yoksunluk olduğunu Muhsin'e bu sevimli çocuk öğretti. Her halde, Haso hayatımıza girdikten sonra, Muhsin beni daha çok anlamağa çalıştı. Ben de çocuğa o kadar daldım ki Mazlûme -Hasan Bey serüveninin başlangıcını izleyemez oldum.

Sana tuhaf bir şey söyleyeyim mi, doktor? Bu Haso çocuk, Diyarbakır sahnesinin tek kahramanı. Hayatımızın yürüyüşü, ' dekoru bu çocuk için hazırlandığına, yapıldığına inanıyorum. Sanki gizli bir el arkamızdan iplerimizi çekiyor, bizi oynatıyor, fakat bütün oyun, çoğumuz için bu çocuğun çevresinde toplanıyor.

Çocuğun birdenbire böyle bir hikâye kahramanı gibi görünmesi Hasan Bey'in ona karşı aldığı davranışla başladı. Çocuktan anlamaz sandığımız bu subay, hepimizden daha başka bir ilgiyle çocuğa sarıldı. Sana çocuğun Hasan Bey'e ne kadar benzediğini yazmıştım. İlkin Hasan Bey'in ilgisini bu tuhaf benzeyişe verdim. Fakat sonraları, Hasan Bey'in halinde bu benzetişin de anlatamayacağı esrarlı bir şey belirdi. Çocuğu bir gölge gibi izliyor. Her gün öğleden sonra; bizim kapıyı çalıyor, çocuğu soruyor, eğer Haso benimle dersini ezberliyorsa yukarı çıkıyor. Sakın bu hareketin benimle bir ilgisi olduğunu sanma. Çocuğun bulunduğu yerde başka kimse ile oyalanmıyor. Çocuğun da davranışında ona karşı bir özellik, bir başkalık var. Kimi onunla teklifsiz oluyor, dizine dayanıyor, konuşuyor; kimi somurtuyor, sorularına karşılık vermiyor, yaşından umulmaz bir acılık ve incelikle alay ediyor, Hasan Beyi üzüyor, o gururlu kuru asker, bu çocuğun elinde balmumu gibi, her hareketini ince bir dikkatle izliyor, sevgi gösterirse saklayamadığı bir se-^ inçle yüzü gülüyor, çocuk yüz vermezse sararıyor, yüzü kaskatı geriliyor.

Sonucun ne olacağını henüz bilmiyorum, şimdilik olaylar

Ramazanda Darülbedayiin oynadığı vodviller kadar içice ve

karmakarışık.

Hasan Bey'in çocukla ilgisi onu danslardan da kesti, hattâ Mazlûme'yi ilk günlerde yakından izleyen sıcak, fakat temiz ilgi de azıcık soğudu.

Bunun hemen tepkisi görüldü. Hasan'm belki bilmeyerek eksilen ilgisine Mazlûme'nin bile bile yaptığı soğukluğu ve ilgisizliği karşılık verdi. Mazlûme'nin Hasan Bey'in soğukluğundan üzülecek kadar kalbinde bir eğilim olduğuna inanamam; yalnız onurunun zedelendiğini sanıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

İşte doktorcuğum, arkamızdan bizimle oynayan gizli el, Mazlûme'yi fazla sarsmış, üzmüş olacak. Meydanda şimdi bambaşka, yepyeni bir Mazlûme var.

Mazlûme her erkekle açıktan açığa flört etmese bile ona yakın şakrak, bir hal takındı. Beş altı tane «mavi boncuğum sende» dediği genç var. Başta Kurmay Yüzbaşı Ali Nuri Bey, Almanya'da okumuş, çok yakışıklı bir subay. Her halde Maz-lûme'ye gerçek denilecek kadar tutkun. Fakat Mazlûme, aralarında Ali Nuri Bey'in de bulunanların kendisine âşık yahut âşık olmağa yatkın olan her gence kadınların «şeytan azapta gerek» kuramını uyguluyor. Birine güleryüz gösterirken, orta yerinde bırakıp bir başkasına olanca sıcaklığiyle dönüyor. Erkekleri zannedersem, vefasız ve dönek kadınlar kadar yola ve harekete getirecek bir kuvvet yok. Benim aralarında ortayaşlı kocam da bulunduğu halde Mazlûme odaya girer girmez -iki kişiden başka- hepsinin yüzü değişiyor. O iki kişiden biri, Süleyman Bey adında bir memur. O da pek açık ve alaturka bir davranışla Mesture Hanım'a âşık; öteki Hasan Bey, fakat onun da Haso çocukla ilgisi her halde bir aşk serüveni kadar kavrayıcı. Arada danslara gelirse yine Mazlûme ile dans etmeye çalışıyor. Fakat şimdi de Mazlûme ona hiç yüz vermiyor.

Bizim çay ve dans günlerini bir burada olsan da görsen... En başta Mesture Hanım, boya içinde, (Femina) nm en son ve tuhaf bir modelinden fışkırmış gibi! Kadınları ince göstermek amaciyle dikilmiş esvabının içine tıkıştırdığı löp löp etleri her yerinden pırtlıyor. Süleyman Bey gittikçe perişan, yakında işi

sha ofa dökmesinden, Mazlum Bey'in bir mesele çıkarmasından korkuyorum.

Mesture Hanım hiç de oralarda değil. O en çok, Muhsin Beyle ve bulursa Hasan beyle ilgileniyor.

Sonra Mazlûme! O sade kız, bir görsen, ne kadar boyanıyor! Dudakları nar çiçeği gibi, siyah kirpikleri, göz kapakları simsiyah. Üstelik akşamları yanaklarına da yayılan kızıllıkla o kadar bir aktrise benziyor ki! Oysa şimdi hayatta en az boyanan aktrisler sanıyorum.

Mazlûme dönerken, konuşurken bakarken, sekiz on erkek ağızları, gözleri açık, onun çevresinde, baktığı yere alık alık bakıyor, döndüğü tarafa makine gibi dönüyorlar. O neye gülerse gülsün, gülüyorlar. Mazlum Bey, geçen gün, benimle bir hayli dertleşti. Evlerinin önü sapa ve tenhadır. Oysa şimdi Diyarbakır'ın en işlek caddesi haline gelmiş; atlı, yaya, subay, sivil, Diyarbakır'ın erkek gençliği günde üç defa kapının önünden ge-ciyorlarmış. Mazlum Bey, son derece öfkeli, karısını açıktan a-ç;ğa çekiştiriyor ve bazı gençlerin bacaklarını kıracağını, gözlerini patlatacağını söylüyor. Çok şükür henüz Mazlûme yüzünden topal, ya da kör olan yok.

İlkin Diyarbakır çevresinde her etkiyi özenle inceleyen Mesture Hanım, Mazlûme'nin bu başarısından kıvançlı. Hasan Bey'e artık o kadar yüz vermiyor. Kızının asrilik rolünü kendisini çok geride bırakan bir başariyle oynadığını görünce umutlara kapıldı. Gözü çok yükseklerde. Kalbindeki bekâr Bakanları geçen gün soruşturuyordu. Binbaşı, milletvekili, hattâ Paşalara bile

Levent Şahverdi Arşivi

dudak büküyor.

Şaka tarzında yazdığım bu davranışlar beni çok üzüyor. Doktor. Mazlûme değerli ve iyi bir kızdır. Ötekinin berikinin çocuklarını benimseyen benim ana gönlüm onun için kaygıyla dolu. Gerçi bunun geçici bir aşama olduğunu biliyorum. Fakat daha çok genç. Bütün ömrünce pişmanlığını çekeceği bir olay olmasından, kendisini bıraktığı bu yüzde kalan ve yapmacık hayattan kurtulamamasından korkuyorum.

Süleyman Bey'in hanımı eskiden Mesture Hanım'ı beğenenlerdendi. Şimdi iki günde bir bana geliyor, anasını, kızını

çekiştiriyor. O kadar onları küçümsüyor ki, çok sert bir tavırla onları savunmak zorunda kalıyorum. Son defa:

— İlâhi Hanımefendi, siz de Mesture Hanım'ı nasıl savunuyorsunuz. O, sizin can düşmanınız...

Diye başladı ve geldiği gündenberi benim arkamda kadınlar arasında kötü propagandalar yaptığını anlattı. O gittikten sonra, beni ilgilendiren kısmı bir yana itip Mazlûme'yi korumak için onunla ilgili dedikodulardan kendisinin kulağını bükmek istedim. Benimle iyi olanların, ne kadar acı ve uydurma olduğunu seni üzmemek için yazmıyorum.

Ertesi gün, Mazlûme geldi. Son zamanlarda genel toplantıların dışında hemen hiç gelmiyordu. Binici elbisesini giymemesinden benimle beraber çay içeceğini anladım ve yüzünün boyasında yaptığı değişikliklerden eski günleri benim çağırım-la hatırladığı sanısına kapıldım. Önce azıcık sitem etmek istedim. Onu yumuşatacağına daha fazla alaycı yaptı; oldukça üstü kapalı bir sesle:

— Zeynocuğum, çoğu günler öğleden sonra senin misafirin var. Benim de şimdilik vahşi hayvan eğitimciliği gibi sırf kalbimin iyiliğinden üzerime aldığım bir insanlık görevim var. Bi-ribirimize sitem edecek halde değiliz.

«Misafirden» maksadının Hasan Bey olduğunu anladım. Fakat anlamamazlıktan geldim. Diyarbakır'daki dedikoduları anlattım. Sevimli olduğunu belirtmek zorundayım ki, yüzsüz yüzsüz güldü:

— Ben çok değiştim, Zeynocuğum. Eskiden böyle şeylere biraz aldırırdım, şimdi on paralık etkisi yok.

— Niçin Mazlûmeciğim?

— Çünkü... Çünkü eskiden de insanların maskara ve maddeci olduklarını bilirdim ama, içlerinden bazılarının ayrı tutulması gerektiği inancındayım. Hiç olmazsa onların içleri dışları bir sanıyordum.

Levent Şahverdi Arşivi

— Şimdi?

— Şimdi ayrı gibi görünenlerin biraz daha kurnaz, daha iki yüzlü olduğuna, benim gibi toy gençleri aldatıp sonra hayal kırıklığına düşürdükleri için daha fena, daha zararlı olduklarına

inanıyorum. Bence kimsenin kimseye söyleyecek bir lâkırdısı olamaz; herkes kendi zevkine göre, kendi menfaatine göre bir yol tutturmuş gidiyor. Süleyman Bey'in hanımı annemi kıskanıyor, bana leke sürmek istiyor. Öyle değil mi? Onun sinsi kızı evli olan Sağlık Müdürü'ne de, evli olan Teğmen Ahmet Kira-mi'ye de aşk mektupları yazıyormuş.

— Lâkırdının mecrasını değiştirme Mazlûme; biraz önce insanları aldatıp hayal kırıklığına düşüren iki yüzlülerden söz ettik. Bunlardan biri benim değil mi?

Gözlerim, yaşla dolu idi. içtenliğine biraz inanmış olacak ki açık davrandı, üzgün bir yüzle...

— Evet Zeyno, dedi.

— Neden öyle düşünüyorsun? Yüzünü yine kuşku bulutu sardı.

— Bilmiyor musun?

— Biraz biliyorum. Önce Saffet meselesi değil mi?

— Evet; benim Doktor Saffet'i sevmeğe başladığımı anlamıştın. Niçin vaktiyle nişanlı olduğunuzu ve hâlâ biribirinize bağlı olduğunuzu bana söylemedin?

— Saffet'i sevsem evlenmeme bir engel var mıydı?

— Belki sen sevmiyorsun. Fakat o hâlâ seni seviyor.

— Onunki de, eminim, sırf beraber büyümenin ve yıllarca süren arkadaşlığın, dostluğun verdiği alışkanlık.

— Nutuk çekme, diye sanki yüzüme haykırdı. Gözleri öyle ijfcf. kızgın ve eski aÇlk anlamlariyle parlıyordu ki hemen Saffet'e |B karŞ1 kalbinde beliren ilk düşkünlüğün henüz geçmediğine i-|p nandım. O yanıma yaklaştı. Yeşil gözlerini iki burgu gibi gözlerime batırdı:

— Saffet'in seni sevmediğine yemin eder misin? Ben de onun kadar açık davranmaya karar verdim:

— Edemem Mazlûme. Niçin erkek erkekle bu gibi meseleleri açık konuşsun ve arkadaşça çözsün de, iki kadın ayni içtenlikle hareket etmesin? Yemin edemem. Fakat hâlâ beni sevdiğini gösterir bir inanım yok. Sevse bile genç bir adam değişemez mi? Çok isterim ki sana âşık olsun

Levent Şahverdi Arşivi

ve seni biraz tanışa yüzde yüz âşık olacağına güvenim var.

F: İS

Yüzü beğenmediğim bir biçimde tekrar kapanmağa başladı:

— Desene, sen Saffet Bey'in kalbine yeni bir eğlence bulmak, Saffet Bey'i mutlu yapmak istiyorsun. Benim gibi aptal bir kıza o büyük adamın aşkını lütfen sadaka gibi uzatmağa tenezzül ediyorsun. Çok cömertsin, Zeyno!

— Sen Saffet meselesini adamakıllı konuşmak istemiyorsun Mazlûme, olsun! Başka meseleye gelelim, neden Hasan Beyle temiz başlayan bağları kopardın, neden çoluk çocukla «flört» yapıyorsun?

— Hani Hasan Beyle ilgilenmemden memnun değildin? Ha-niya o karısını bedbaht etmiş bir adamdı?

— Öyle, fakat sana gerçekten bağlı görünüyordu. Sonra görmüş geçirmiş ve namusuna inanılır bir erkek. Sen belki onu Azize'den iyi çekip çevirirdin.

— Hasan Bey için seninle kavga etmeyeceğime emin ol, Zeyno. Ondan gerçekten hoşlanıyorum. Fakat daha önce de söyledim; dans etmek ve beraber ata binmek için. Ali Nuri Bey, bu iki ustalığı da Hasan Bey kadar yapıyor; bırakırsam arkada beş altı tane ayni örnek genç var. Hasan Bey'i ilk günleri gözüme sokmaya çalışsaydın, belki olumlu bir sonuca varılırdı. Şimdi, affedersin ama, bana Hasan Beyle Komutanın hanımı dedikodusunu bastırmak için yeni bir kurban arıyorsun gibi geliyor.

Bilmem bana ne oldu? Bu yumruk, fazla geldi. Bu kadar genç, bu kadar sevmediğim bir kızı böyle acı ve kıyıcı görmek beni yıktı. Hele Azize faciasını bu kadar çirkin sözle hatırlatması kalbimi bütün bütün ezdi. Gözlerime dolan yaşları tekrar kalbime akıttım.

— Seni böyle acı ve «sinik» görmek istemezdim.

O bütün bütün azdı. Hattâ o aralık içeriye giren Haso çocuğa bile aldırmadan yüksek ve alaycı bir sesle söylüyordu:

— Bu bizlere, bugünkü gençlere orta yaşlı insanların verdiği genel nitelik. Büyüklerine gözleri bağlı saygı gösteren, onları hatasız ve iyi bulan eski genç kuşağın yerine büyüklerin yapma ağırbaşlılıklarını, günahlarını, ikiyüzlü maskelerini çı-

karıp atan yeni kuşak işinize gelmiyor değil mi? Biz fenayız, fakat sizden başka bir şey değiliz.

Levent Şahverdi Arşivi

Biz de pekâlâ temiz kalmanın, iyi olmanın çok zor bir başarı olduğunu biliyoruz. înan, e-ğer öğüt veren şeyleri hayatlarına uygulayan büyükler görsek onlara erdem ödülü vermekten çekinmeyeceğiz. Fakat şimdi kendi kötülüklerinizin, bencilliğinizin yankısını gençlerde göreceksiniz. Size hiç saygı göstermeyeceğiz. Anladınız mı? Bizim ne olduğumuzu istiyorsanız önce siz o çeşit bir hayat örneği ortaya atmalısınız. Yoksa nutuklar, dedikodular, konferanslar bizi hiç etkilemiyor.

Mazlûme'nin haksızlığı mı, yoksa biraz aşırı olan isyan ve alayının doğru tarafi mı bana dokundu bilmiyorum. Herhalde gözlerime dolan yaşların kalbimden boşandığını seviyorum. Yanaklarımdan ellerime, dizlerime durmadan göz yaşlarım akıyor, hiç yardımcısı olmayan ve dayak yiyen zavallı çocuklar gibi ağlıyordum.

Katı ve küçük bir el önce elimi bir büyükbaba sevgisiyle okşamağa başladı; sonra ıslak bir çocuk yanağı yüzüme yaklaştı; iki kol boynuma sarıldı; hemen senin sesin kadar seven ve koruyan bir ses:

— Ağlama anam, Zeyno anam, kurban anam! diyordu. Ben de çocuğun boynuna sarıldım. Daha sarsıla sarsıla, hıç-

kıra hıçkıra ağlamaya başladım. O aralık kapı açıldı. Pervin bir şeyler mırıldandı ve Haso çocuk, beni birdenbire bıraktı. Kapıya koştu. Gözlerimi açtım, etrafıma baktım. Kapı yine kapaiv rmştı. Mazlûme ayakta, yüzü yarı tuhaf, yarı üzgün bana bakv-yordu. Biribirimize bakarak istemeye istemeye güldük.

— Zeynocuğum sen daha tam ortayaşlı olmamışsın. Kalbinin bir tarafında henüz düzelme yetkisi var.

Bu yine gençlik eseri. Sana ben bir gün gençlerin de nfc kadar çirkin ve çürük olduklarını belirten ayni düzgünlükte bir nutuk atarsam, dünyanın fenalığına ağlamak değil, hiç susmadan kırk gün kırk gece övülürsün!

Onun yüzünün bir tarafi bir palyaço gibi nasıl yukarı çekilir, öbür tarafi bir çocuk kadar nasıl durgun kalır bir bilsen! iş-

te yine yüzü öyle idi. Yanma gittim, yanaklarını öptüm. Karşılık vermedi. Fakat aramızdaki gerginliğin bir parçası kaybolmuş gibiydi.

— Zeyno, Hasan Bey'in yüzünden seni ağlarken görünce beliren şaşkınlığı, korkuyu görevdin gülmekten katılırdın.

— Hasan Bey'i şimdi nerede gördün?

— Sen ağlarken o, Haso çocuğu almaya gelmiş; yukarı çıkmış, Pervin birdenbre oda kapısını açtı...

Levent Şahverdi Arşivi

— Sonra?

— Sonrası ne olacak? O âhirzaman piçi, ortalığı idare etti, koştu, Hasan Bey'in elinden yakaladı, aldı, götürdü.

— Niçin benim çocuğuma piç diyorsun, Mazlûme?

— Zeynocuğum, o çocuk hakkında ağır kuşkularım var. Hasan Bey'e çok benziyor, sen onun anasının ağzını bir sıkı yokla.

— Ömründe ağırbaşlı olmayacak mısın?

Biz çay içerken Pervin yine geldi. Ali Nuri Bey, Mazlûme'-yi evinde aramış, bulamamış; burada olduğunu söylemişler: "Hayvana binmek istiyor mu?» diye soruyormuş.

— Hayır istemiyorum.

— Aşağıda bekliyor.

— Teşekkür ederim, azıcık rahatsızım, Pervin...

* * *

Bu göz yaşlı sahneden sonra ben Mazlûme'nin eski güvenini kazanabilmek için bütün gururumu cebime koydum. Tam bir alçak gönüllükle peşinden koştum. İçimde Hazreti İsa'ya ümmet kazandırmak için hiçbir eziyetten çekinmeyen misyonerlerin ısrarı vardı. Mazlûme'nin genç ruhunu bu tehlikeli yoldan, eğlence düşkünlüğüne, gece, fakat ayni zamanda alçalmaya sürükleyecek yoldan çevirmek, eski soylu düşüncelerine kavuşturmak istiyordum.

Mazlûme'nin vahşi bir doğrulukla yüzüme fırlattığı suçlamalar, vicdanımı tâ temelinden sarsmıştı. Bize yeni kuşak, gürültülü dansları, bir şeye saygı göstermeyen merakı, cinsel ha-fifliğiyle görünüşte hoppa görünüyor, fakat onların da duygulu

£j JCj X İN KJ İN «J İM W VI JL. U

ıyv

ve ağırbaşlı kısmında, yıkılan eski ahlâk ve ruh değerleri yerine daha sağlam hiçbir tarafı kof ve sahte olmayan değerler koymak dileği var. Mazlûme'nin acı isyanında bunu çok açık sezdim. O günden beri, ağırbaşlı ve açık konuşmak, kendi beynimde birer çivi gibi beni üzen soruları tartışmak istiyorum. Görünüşte cıvaya benzeyen bu alaycı Mazlûme'den başka burada, bu alanda serin bir kafa ile konuşulacak insan yok.

Süleyman Bey'in hanımının anlattığı dedikodudan sonra, Hasan Bey'in gelmesi umulan saatlerde evde bulunmak istemiyorum. Ne yazık ki, o saatler, Haso çocuğun bana geldiği saatler. Haso çocuk yanımda olduğu zaman, en çok kendimi unutuyorum. Üçle beş arasında ziyaretler yapıyorum, geç zaman Muhsinle ve Haso çocukla hayvan gezintisine çıkıyoruz ve geceleri Haso

Levent Şahverdi Arşivi

çocuğun derslerine bakıyorum.

Yerli hanımlarla ve memur karılariyle daha sık görüşüyorum. Hemen gün aşırı Mazlûme'ye gidiyorum. Havalar dayanı-lamayacak kadar sıcak. Mazlûmelerin sokağı oldukça serin. Her gidişimde Mazlum Bey'i düşünüyor ve gülüyorum. Eskiden kuş uçup kervan geçmeyen bu sokakta ne çok atlı ve yaya genç var, hepsi de Mazlûme'nin duvarına eski eserler bulmuş gibi nasıl hayran hayran bakıyorlar.

Mazlûme bende hayal edemediği alçak gönüllülük ve yeniden gösterdiğim ilgiden oldukça duygulandı. Üstelik annesinin gittikçe açılan sokuşturmalarına, davranışlarına karşı gençliğinin, iyi kalbinin bir tarafı savunmak zorunluğunu seziyor. Galiba eskiden çok kuvvetli olan sevgi ve arkadaşlığı da tamamiyle kaybolmamış.

İki gün önce, yatak odasında yarı çıplak, elinde kolonya şişesi, bir yandan serinlenmeğe çalışıyor, bir yandan da gülüyordu. Nedenini sordum, eliyle köşedeki masayı gösterdi.

Masanın üstü gül ve karanfil demetleriyle dolu. Aralarından sarkan kocaman kurdeleler bana bir aktris odasını hatırlattı.

— Bu ne Mazlûme? Gülerek:

— Biraz incele, dedi.

Her demete bir kart, bir mektup iliştirilmişti. Bazılarında

şiirler de var. Mazlûme, gülmesi bitince anlattı. Annesi asriliği tam olsun diye birkaç gün önce kızının ad günü olduğunu birkaç kişiye söylemiş, bu ad günü tebriki imiş.

— Her ad gününde, ben, bir yaş daha küçülüyorum, Zeyno. Allahaşkma mektupları oku. Sağ taraf karargâhın, sol taraf sivil uyruklarının, bana kulluklarını belirtiyor.

Okudum. Edebiyat saltanatı! Henüz Mazlûme'ye açıktan a-çığa Mazlûme'ye «ilânı aşk» edemeyenler, duygularını aşırılıklarla, simgeyle çıtlatmak için ad gününü bir nimet saymışlar. Neler, neler... Mazlûme doğmasa imiş güneş sıcak olmazmış, hele Diyarbakır, Eskimolarm diyarı gibi olurmuş...

Karargâhın tebrikleri biraz daha yalın, fakat çiçekleri daha bol ve en parlak demetin üstündeki kart Albay «Muhsin»in. Onun Mazlûme'nin ad gününü benden önce haber alması ve çiçek göndermesi anlamlı değil mi? Tabiî bir şey söylemedim. Bütün bu kartlar arasında Hasan Bey'in adı yok.

— Diyarbakır'da batılaşmayan bir Hasan Bey, bir de ben, dedim.

Levent Şahverdi Arşivi

— Sen de batılaşmaya başladın, Zeynocuğum!... Hasan Bey, pek hesaba sığmıyor. Yalnız o ayrı. Ondan başka hepiniz, halk ruhu, yani sürü ruhu taşıyan insanlar.

— Hasan Bey'e bu tatlı davranma nerden çıktı? Mazlûme ağırlaştı:

— İnsanları elde tutmanın bir tek yolu var: Önce duygularına saygı göstermemek, en ince yerlerine, kalblerine, ayaklarının nasırına, ne kadar acıyan yerleri varsa oraya basmak, vurmak ve hiç acımamak. Bu şaşmayan yöntem sürülere çok etkili. Bu yöntemin etki yapamadığı adamlar, yalnız Hasan Bey takımına giriyor, insanları ne kadar ezersen seninle o kadar ilgilenirler. Ben Diyarbakır'a geldiğim zaman yüzlerce kız arasında basbayağı bir kızdım. Beni kim biliyordu? Şimdi Diyarbakır'ın okur yazar gençlerinin hepsi beni tanıyor. Üstelik tanımayanlar, rüyalarında âşık! Bu çiçek gönderen gençlere ne kadar eziyet ettiğimi bir bilsen! Dün, Ali Nuri Bey gezerken intihardan söz etti. Hiç istifimi bozmadan, intiharın en kolay yollarını tartıştım. Oysa, gerçekten üzgün görünüyordu. Eski-

den bir kediyi pencereden düşerken görsem daha çok ilgilenirdim.

İlk gördüğümden beri, seni kendimden çok yüksek buluyor, seviyor ve senden çok çekiniyordum. Oysa, sen, o kadar sevdiğimi bildiğin ve senin yüzünden azap çektiğimi anladığın halde iki lâkırdı söyleyip Saffet meselesinde anlaşmağa tenezzül etmedin. Sana onur, benden tatlı geliyordu. Bir hafta önce geldim, sana saldırdım, seni didik didik ettim, üste de ağlattım. O günden beri, beni dikkate değer buluyor, gururunu unutuyor, benimle meşgul oluyorsun. Ha, ha, ha...

— Buna sırf safsata ve mantık hokkabazlığı derler, Mazlû-meciğim. Söylediğin şeyler için değil, sırf seni sevdiğim için ilgileniyorum. Sana öğüdüm: İnsanların kalbi ile o kadar oynama. Bu, ateşlerin en tehlikelisidir. Senin bu yaptığın şeyler, as-İmda yeni ve görülmemiş şeyler oldukları için değil, sen sen olduğun için herkesi ilgilendiriyorsun. Meselâ Süleyman Bey'in kızı ayni şeyi yapmak istese, hiç kimsenin dikkatini çekmez, belki de gülünç olurdu.

Sen bir düşünce sıkıntısı geçiriyorsun, Mazlûme. Kalpsiz kadınlar tabiatın tuhaf varlıklarına benzerler, dikkati çok çekerler, fakat ömürleri kısa olur yavrum.

Yanıma geldi, bu kez, kendi kendisiyle eğleniyordu:

— Güçlülük, kadını sarhoş eden, gözlerini bağlayan bir şey, Zeynocuğum. Kadın, bir kez, güçlenmenin yolunu bulur ve ondan tat alırsa, erkeklere Allah yardım etsin! Bilir misin yavaş yavaş insan afyona alışır gibi etrafına eziyet etmeğe de alışıyor...

— Bu çeşit güçlülüğün ne kadar boş olduğunu sen kendin sevdiğin zaman anlarsın, Mazlûmeciğim.

Bu çekici kızı saptığı kalpsiz ve tehlikeli yoldan nasıl çevirmeli, doktorcuğum? Bugün onu yeni,

Levent Şahverdi Arşivi

yaklaşmaya değer bulanların yarın başka bir kalpsizin arkasından gitmek için ta-mamiyle unutacaklarını bilmiyor, zavallı! İnsan soyunun sürerliğini, karşılıklı bağlanışını ve kökleşmesini sağlayan biricik «sevgi» olduğunu unutuyor galiba, biçare!

* * *

200 ZEYNONUNOGLU

Dün Münşinle beraber akşamüstü hayli uzaklara gezmeğe gittik. Hasan Beyle Haso çocuğa rastladık. Haso, beyaz bir kü-heylânda, Hasan Bey siyah atında çok mutlu ve arkadaş görünüyorlardı. Haso, bizi görünce hemen yanımıza geldi. Gözlerinin içi gülüyordu. Her zaman bizimle beraber olmak istiyor. O komutanının telâffuzunu ne kadar değiştirmiş olduğunun farkına dün varabildim.

(K...) köyünde Şaban amca adında ihtiyar bir köylü vardır. Hasan Bey'i ona misafir götürüyormuş, bizi de o kadar ısrarla çağırdı ki beraber gitmek zorunda kaldık. Çocuk memnun oldu. Fakat Hasan Bey, Haso'nun kendinden daha çok benimle ilgilenmesine üzgün görünüyordu.

Köyün içinden iki tarafı söğütlük, ince, gümüş bir dere a-kıyor. Akşamın kırmızı bulutları, siyah gübre yığınlarını, beyaz suları, yer yer kan lekelerine bulamış gibi gösteriyordu.

Bir sürü kirli, çapaklı çocuk bizi biribirlerine gösterdiler. Haso'ya sırıttılar. Fakat Haso, kimseye yüz vermedi. Renkli şalvarlı, uzun örtülü, çeşmeden su alan bir kadın kalabalığının yanından geçtik. Demin at koşturdum, dikkatlerini çekti, ellerinden kovalarını bıraktılar, epeyce arkamızdan geldiler.

Haso'nun Şaban amicesine bayıldım. Kır sakallı, çocuk yüzlü, güzel gözlü bir ihtiyar. Bizi odasına aldı, yoğurt, süt buyurt-tu. Haso ile aralarındaki sevgiyi sanki kıskanarak, fakat biraz da saygı ile seyrettim. O kadar biribirlerini seviyorlar ki: «Soy-ha!» dediği zaman kalbi kaburgalarının altından gözlerine sıçrıyor. Çocuk da yüz yıl yaşasa kimseyi bu ihtiyarı sevdiği güven ve yakınlıkla sevemez. Beş dakikada bir, boynuna atılıyor.

Haso, beni ahıra götürdü. Hayvan dostlarını bana tanıttı. Şaban amcanın bir de ihtiyar karısı var, onunla da ahbap olduk. Zavallı yatalak. Haso, yanı başında oturdu, konuştu. Giderken Şaban amicenin yalnız kalınca erkeklere Haso çocuk hakkında yeni şeyler anlattığını anladım. Muhsin'de de, Hasan Bey'de de çocuğa daha düşkün yumuşaklıkla bakan gözler sezdim. İhtiyar bizi söğütlü dereye kadar geçirdi.

Dönerken mehtap vardı. Sıcak, buralarda beyaz bir alev

ZıüYNUJNUN OUL.U

201

gibi; ay altın sarısı! Kente girerken Mazlûme de Ali Nuri Beyle hayvan gezintisinden dönüyordu. Onlar da bize katıldılar. Bizim kapının önünde ben Mazlûme'nin bizde yemeğe kalmasını rica ettim. Muhsin de Hasan Bey'i alıkoydu. Yukarı çıktığımız zaman lâmbayı yanmış bulduk.

Levent Şahverdi Arşivi

Masanın başında üstü başı tozlu bir adam kitap okuyordu; Saffet. Henüz istanbul'dan gelmiş, doğru bize inmiş, bizi bekliyordu.

Ben, misafirler için yemek düşünürken Muhsin, Mazlûme'nin evine bizde kalacağını haber vermek için gönderdiği mektupla Mesture Hanım'ı ve Mazlum Bey'i de çağırdı. Aşçı dün akşam izinliydi. Saffet'i görmek sevincinden ev sahipliği kay-gısiyle beynimin karardığını anladım:

— Haso, dedim. Ben bu kadar aç adamı nasıl doyuracağım? Acaba annen bize bir börek açar mı?

Odadan ok gibi fırladı. Ben de arkasından... Yarım saat sonra, Kürt Zeyno ile Istanbul'lu Zeyno mutfakta çabalıyorlardı. Öyle çabayla hamur yoğuruyor, öyle hızla yufka açıyordu ki... Haso da pervane gibi etrafımızda; sanki Saffet'in ilk geldiği akşam uzun süre mutfakta kalmanın yoksunluğunu ana o-ğul bana unutturdular. Patlıcan kızarttım, muhallebi yaptım ve Saffet'in evlendiğim günden beri ilk kez bana yadırgamadan ^Zeyno» ve «sen» dediğini düşündüm. Buna Muhsin'in canı sıkılacağını biliyorum ama, ayni zamanda Saffet'in kalbinden eski kâbusun silindiğini, sonra da Mazlûme'nin güzelliğini göreceğini düşünerek seviniyordum. Bu iki çok sevdiğim dostun biribirlerini sevmesini ne kadar istediğimi anlatamam, Doktor!

Mesture Hanımlar gelmeden, bir defa misafirlerime bakmak için salona koştum. Haso da peşimde. Mazlûme, Hasan Bey, Muhsin, Saffet'in getirdiği Muazzez'in resimlerine bakıyorlardı. Hasan Beyle Saffet'in kolu biribirinin omuzunda. Beni görünce Saffet;

— Zeyno, sana hocamın resimlerini ve mektubunu getirdim, dedi.

Haso çocuk, resimle çok ilgilendi. Fakat Hasan onu elinden yakaladı. Saffet'e götürdü.

— Bu kim Hasan?

— Bu, Haso çocuk! Sizi birbirinize daha sonra yakından tanıttırırım. Şimdilik Haso çocuğa kızımı bir göstereyim.

ikisi birden Muazzez'in resminin üzerine eğildiler. Odaya girer girmez ilk gözüme çarpan şey, Saffetle Hasan'm yakınlığı. Gerçi Viyana'da Azize'nin ölümüne kadar beraber olduklarını biliyordum, fakat o facianın, biribirine hiç benzemeyen bu iki adamı ne kadar içten bir bağla birleştirdiğini yeni anladım. Saffet'in kendisince mutluluk saydığı bir bağı koparmaya sebep olan bu adamı bu kadar çok sevmesi Hasan Bey'in bayağı bir adam olmadığını çok kuvvetle duyuruyor.

Muhsin ayakta, bu içten yakınlık çemberinin biraz dışında kalmaktan üzgün, belki de fırsattan yararlanarak Mazlûme ile epeyce yakından ilgileniyor.

— Mazlûme, dedim. Benim odama çıkıp değişsene... Çizmelerin, ceketin bu sıcakta seni sıkmıyor mu?

Levent Şahverdi Arşivi

Mazlûme'nin yüzü şuh görünmek için yaptığı bütün çabaya rağmen biraz gergin, sanki büzülüyordu. Fakat yine alaycılığı elden bırakmadı:

— Teşekkür ederim, Zeyno! En süslü esvabını giyeyim; yoksa misafirlerin benimle hiç ilgilenmeyeceğe benziyor. Muhsin Bey olmasa, odada çöldeymişim gibi kendimi yalnız bulacağım.

Bu iğneyi Hasan Bey, duymadı bile.

Saffet, yeni bir dikkatle Mazlûme'ye baktı, sonra miyop gözlerinin en sevimli gülümseyişiyle yanımıza geldi:

— Affedersiniz, çoluk çocuk sahibi dostlara malik olan benim gibi bir doktorun hayatı bir çeşit tutsaklık. Hasan'm elinden kurtulmak mümkün olmadı. Bacak kadar bir kızı var, dünyayı onunla oyalıyor.

Mazlûme, Saffet'in bu yeni dikkatinden duygulanmadığını hiç belli etmedi. Azıcık yüzü pembeleşti, dudakları hâlâ alaycı, yeşil gözleri hâlâ hüzünlü, kapıyı açtı, benim odama çıktı.

Saffet:

— Zeyno, bu genç öğrenci hanım, iki ayda ne kadar değişmiş! Sanki tanımakta zorluk çektim, dedi.

Ben tekrar mutfağa dönerken, Muhsin'e İstanbul'daki kız

öğrenci konusunda uzun uzun bir şeyler anlatmaya başlamıştı. Haso çocuk, Hasan'la beraber hâlâ Muazzez'in resmine bakıyordu. Fakat biraz sonra o da mutfağa geldi.

Yemeklerimiz hazır olduğu zaman, üstümüzü değiştirmeye yukarıya çıktım. Kürt Zeyno'dan Haso'nun bizimle beraber yemek yemesi için izin aldım, iki yanaklarımı öptü: «Çocuk benim değil senin!» dedi. O kadar içten söyledi ki sanki gözlerim yaşardı. Haso çocuğun hayatında kendimi onu geçmişten geleceğe geçiren bir çeşit köprü gibi görüyordum.

Odama girer girmez giyinmeye başlamadan Mazlûme'nin hangi entarimi giydiğine baktım. Kolları uzun, önü, yakası aşağıya kadar düğmeli yeşil krepdöşin bir entari giymiş ve tuvalet masasının üstünü acelesinden karmakarışık bırakmıştı.

Aşağıda Haso çocuğu, salonun kapısında beni bekler buldum. Mesture Hanım'dan utanmış, yalnız içeri girmemişti. Odaya beraber girdik ve Mesture Hanım'm tuvaletinden çocuğun gerçekten ürktüğünü anladım. Fakat bu Anadolu halkının yaratılışında bir ağırbaşlılık ve gururu var. Hayvanlar bahçelerinin cennet kuşunu ya da tavusunu görse Haso çocuk, ancak bu kadar

Levent Şahverdi Arşivi

şaşkınlığa düşerdi. Fakat kuşa karşı, kabalık olmasın diye, ya da gün görmemiş bir insan gibi görünmekten çekinerek kendisini ancak bu kadar tartabilirdi. Gözlerini büyük bir zorlamayla ancak Mesture Hanım'dan ayırabildi. Masanın başında, elleri arkasında ayakta duran Hasan Bey'e gitti, küçük elini yavaşça koluna geçirdi. Tıpkı onun durumunu aldı, durdu.

Mesture Hanım İstanbul'dan gelen misafir üzerine hülyalar kurmuş ve Saffet'den çok başka birisini tasarlamış olacak, en gösterişli tuvaletlerinden birini seçmiş. Fakat Saffet'i görünce fakir halk tabakasına nazik davranan cömert kraliçe tavriyle süzülmeye başladı. Arkasında kızıl eflâtun şifondan, bir omuzu tamamiyle açık, altın pul işlemeli bir akşam tuvaleti var. Belki güzel olduğu için kesmeğe kıyamadığı saçları başına toplanmış; alnına, şakaklarına düşen bukleleriyle kostümlü balo için hazırlanmış gibi görünüyor, iki şişman koyun kadar eti bol kolları ve göğsü büyük bir eflâtuntül bulutu içinde, dudakları, yanakları yakut renginde, gözleri siyah halkalar içinde ve elinde

bütün bu et ve renk gösterişi üstünde göz kamaştıran yakut renginde, devekuşu tüyünden bir yelpaze sallanıyor. Bununla vücudunun yarısını örtüyor, yelpazeyi kapatıyor, açıyor; her halde bu akşam hangisi olduğunu keşfedemediğim bir sinema yıldızının marifetlerini yansımaya çalışıyordu.

Bu tuvalet, evden çıkmadan önce bir kavgaya yol açmış olacak ki Mazlum Bey'in yüzü çatık ve hiç karısına bakmıyor. Muhsin sessiz, Saffet de bu gösterişten şaşırmış mı, yoksa başka bir nedenle mi heyecanlı, bilmiyorum. Yerini ve ilişkisini aramadan durmadan felsefe ve kuramlarla ilgili şeyler anlatıyor. Fena etmiyor, söyledikleri bu kadar çapraşık olmasa Mesture Hanım hiç de önem vermeyecek. Mesture Hanım gittikçe kendini unutup ağır ve derin şeyler konuşan Saffet'i ne kadar arılamazsa, aklını o kadar yüksek buluyor. O da kendisini göstermek için fransızca kelimeler katıştırarak anlatıyor, anlatıyor.

Doktorcuğum, senin bu tuhaf asistanın genç doktor, bizim asriliği dansta, süzülüp salınmakta bulan sosyetimize neler anlatıyordu bilsen. Çok şükür, Pervin yemeğin hazır olduğunu haber verdi.

Yemekte herkesin gözü Mazlûme'deydi; bunu çok haklı buldum. Çünkü onu bu kadar güzel hiç görmemiştim. Saffet'in karşısında oturuyordu. Yeşil, yumuşak ipeğin yapıştığı ince boynu üstünde genç yüzü, biraz solgun fakat sevimli, yeşil gözleri durgun; büyücek dudakları kıpkırmızı; biraz dalgalı kısa saçları güzel bir peruka gibi görünüyor.

Bir zaman, Haso çocuğun zorluklarını yok etmek için o kadar dalmıştım ki, sofranın öbür tarafını görmez, işitmez oldum. Birdenbire Mesture Hanım'm yayık fransızcalı sesini duydum:

—¦ Aryerpanse (1) ile söylüyorsunuz, Doktor Bey! Saffet'in yine konusu ağır bir tartışmaya girmiş olduğunu anladım. Soruyordu:

— Niçin aryerpanse, Hanımefendi?

(1) Arriere pensee: Özel bir maksatla.

Levent Şahverdi Arşivi

— Erkeklerin hepsi «aryerpanseli», hepsi içlerinden köhne, sözgelişi bizim Bey...

Gerçekten biraz modası geçmiş olan «feminizm» Mesture Hanım'm asriliğini gösterirken kullandığı silâhlardan biri. «Bizim Bey» çağdaş ve şık karısını işitmemezliğe geliyor. Haso çocuk kadar Mazlum Bey de bu süslü kadından, ağır tartışmadan sıkılıyor, bana sığmıyor. Hasan Bey, ilk kez, bu akşam gülerek lâkırdıya karıştı. Gözleri Saffet'i alkışlıyor, fakat kendisi tam bir ciddîlikle Saffet'e karşı görünüyor:

— Bir saattir batı uygarlığının yıkılacağından sözediyor-sun, Saffet. Biz olanca gücümüzle batılılaşmaya çalışırken senin bu düşüncelerin pişmiş aşa soğuk su katıyor.

— Ben kendi düşüncemi söylemiyorum ki... Sırf «îşpenk-ler» in dediklerini Hanımefendi'ye anlatıyordum. Batı uygarlığının yıkılacağını o söylüyor. 1839 dan beri biz Türkler, batılılaşmaya çalışıyoruz. Ben, henüz ulaşamadığımız, başladığımız bir uygarlığın yıkıldığını nasıl isteyebilirim?

— Sen, kendi düşünceni söyle...

— Bana da batı uygarlığının temeline batılılar dinamit koymuşlar gibi geliyor. Hele genel uykuyu yapan madde felsefesi, uygarlığı sırf ekonomi, fen ve makine yönünden gören anlayış, ruh ve içgücü olmayan akıl! Bunların uygarlığı Amerikanın seksen kat binası, dünyayı binbir kuvvetle, yolla yöneten parası, insanların biribirini en hızlı, en korkunç süratle öldürmek için buldukları sayısız ölüm makineleri; bunlar şüphesiz batı uygarlığının ne kadar maddeci tutumun birer sonucu iseler o kadar da batı uygarlığının meydana getirdiği insan topluluklarını dağıtmaya, batıda insan soyunu yok etmeye aday araçlar! Hem görmüyor musunuz, son yirmi yıldır dünyayı yöneten insanlar kadar canavarını daha tarih görmemiştir diyeceğim. Belki ömürlerinde birbirlerini incitmemiş üç adam, yeşil örtülü bir masanın üstünde, bir haritanın üzerine bir iki işaret çiziyor; bir kısa karar veriyor; yüz binlerce insan, eski zamanda olduğu gibi yalnız savaşçılar değil, çoluk çocuk, kan içinde, ateş içinde, işkence içinde can veriyor. Kalp, bir efsane; iyilik, bir misal; sevgi bir divanelik sayılan yerlerde yalnız didişme, yalnız kar-

şılıklı yakıp yıkma, yalnız ölüm ve yalnız batma olur ve Avrupa uygarlığının dış yüzü her halde batı uygarlığının ölüm borusunu çalmıştır.

Muhsin, biraz alaycı:

— Doktor Bey, batıyı yıkmağa uğraşan sol kanadın, yani komünistlerin felsefesi maddeci yöntemleri, maddeci ve yıkıcı değil mi?

Levent Şahverdi Arşivi

— Onu ben, sırf batının çürümüş makinesini parçalamak ' ' için yine kendinden doğan bir ölüm ve yakıp yıkma yöntemi

diye sayıyorum.

— Batı uygarlığı batıyor, Komünizm geçici ve zorunlu bir yakıp yıkma makinesi, o halde insan soyu batmaya mahkûm, öyle mi?

Bunu Muhsin söyledi.

Ben, önceleri, Saffet'i sofrada hikâye anlatan bir adam gibi görürdüm; fakat miyop gözleri afyon almış gibi rüya içinde, yüzü sarı ve gergindi. Bana yüzüne bakınca tarihsel bir felâket haberi veren bir bakıcı gibi geldi.

İlkin, belki görmeden, Mazlûme'ye bakıyordu. Bu fazla ağır konuşmaya yol açan Mesture Hanım esnemesini göstermemek için kocaman yelpazesiyle yüzünü örterken, Mazlûme'nin yanakları gizli bir bahar sıcaklığiyle pembeleşmişti. Gözleri siyah kirpikleri arasından, baharın ilk iki körpe yaprağı gibi durmadan yenilenen ve güzel olan hayatı Saffet'e telkin ediyordu. Saf-fet'in gözleri yumuşadı, berraklaştı, gülerek:

— Devamı içeride. Meyvamızı neşe ile yiyelim, dedi ve Mazlûme'ye bakmakta devam etti:

Salonda kahve içerken, Muhsin Saffet'i tekrar yakaladı:

— Sofrada söylediklerinizi bana çok karışık geldi. Şimdi birer birer anlaşalım: Batı uygarlığının çöküşünü «Materyalizm» de buluyorsunuz. Yani «Materyalizm» e genel dinsizliği de mi katıyorsunuz?

— Eski dinlerin çöküşünü de dünyanın dengesini bozan nedenler arasında görüyorum. Bu dinsel çöküş, doğal olarak, birtakım değişmez ahlâk değerlerini ortadan kaldırdı. Dinsizliğin bir çok nedenlerinden biri de aslında akıldan çok hülya, ruh-

tan çok modası geçmiş düşüncelerle dolan dinlerin artık insanları doyurmaması olduğunu da sözlerime ekliyeyim. Kısaca, eski dünya imparatorlukları, ulus kuramları ve onu yıkmak isteyen «komünizm» yönetimine göre yaptığı yitirme siyasetiyle hep yıkılıp gidecek!

— O halde insan soyu için devamlılık ve yüzü gülme yok, öyle mi?

— Kaç yıldır bilim alanında, halk arasında, her sınıf, tür ve san'attan adamlarla, yani bilinç dünyanın değişmekte olduğunu bilerek veya bilmeyerek sezen adamlarla konuştum. Hepsi dili döndüğü kadar düşüncesini söyledi. Dünyayı şöyle görüyorum:

Bir üst tabaka var. Bu üst tabaka ki bölümden oluşmuş... Bunlar oldukları memleketin derecesini, eğilimlerini kollarlar:

Levent Şahverdi Arşivi

— Moskova diliyle söylerseniz, kapitalistler ve batının emperyalistleri!

— İstediğiniz yerin diliyle söyleyiniz. Hepsinin elindeki silâhın ismi başka; fakat görevi birdir. İngiliz iseniz dünyanın direği, yaşayışının nedeni imparatorluktur. Fransız iseniz Fransa, italyan iseniz...

— Mussolini!

— Olsun. Bolşevikseniz «Lenin» dininin muştucuları adı altında hasımlarının entrikalarını, bencilliğini, hattâ yakıp yıkma sistemini kopye eden, zordan ve zorbalıktan daha yeni bir yöntem bulamayan bir avuç adamın işçi sınıflarının kurtarılması adı altındaki komedileri...

— Mükemmel... Sonra?

— Bu yukarı tabakadan sonra, engin bir boşluk. Sonra, bu yukarıyla hiç ilgisi olmayan asıl insanlık kütlesi. Bunun bir kısmı deli ya da kayıtsız; bir kısmı bir lokma ekmeğini savaşlara, ayaklanmalara, yağmalara, boğazlaşmaya âlet olarak elde edinmeğe çalışan bir kalabalık... İnanınız Muhsin Bey, batı dünyası, en korkunç ve büyük dünya savaşını henüz yapmadı, fakat bu büyük savaş gecikmeyecektir ve bu ikinci kalabalık beş on yıl içinde ezilecek, gelip geçecektir.

— Saffet Bey!

'ZVİS

£ £j X JN U IN U İN UUJjU

Bizim biraz gülerek «eksantrik» bir doktorun fantezisi diye dinlediğimiz lâkırdıları Mazlûme ile Haso çocuk, gözleri a-çık ve bunalmış gibi dinlemişlerdi. Haso çocuk, anlamaktan çok, bu lâkırdıların karanlık ve adına elinde olmadan isyan etmişti.

Saffet yanyana duran bu genç kızla erkek çocuğa gözlerini çevirdi. Yüzü yine tuhaf bir biçimde yumuşadı. Haso'nun korku ile açılan çocuk gözlerine güldü, elinden tuttu. Kendine çekti ve sözlerini Mazlûme'ye bakarak bitirdi.

— Bu tavanı ve tabaniyle çöken çürük dünyanın içinde bir çok da çocuklar ve gençler var. Onlar bu çöküntü içinde doğdular, büyüdüler ve onlar insanlığın bu en korkunç kışından sonra sürecek hayat filizleri! Onların yaşama hakkı var; çünkü onlar yeni dünyayı kuracaklar; çünkü onlar göçen dinlerde, uygarlıklarda ve sınıflardaki sahte ve yapmacık mantığı, zulüm ve çirkinliği gördüler. Bir kısmının belki açık bir desteği bile yoktur. Fakat bu dünyanın her tarafında, şaşılacak biçimde bi-ribirlerine benziyor, biribirlerini anlıyorlar. Hayatın derinliğine başları değen gençlik, yalnız bugünkü dünyanın gençliği! Yalnız dinin, felsefenin ve her günkü hayatın en büyük temeli olan insanların karşılıklı bağlarını geniş bir görüşle düzenlemek olduğunu bilmiyor. Bunların kuracağı «insanlar Cemiyeti» ne «Cemiyeti Akvam», ne de «Sovyetler Şûrası» gibi ulusların ya da sınıfların birer tekelinden, çıkar ortaklığından ibaret olacaktır. Bunlar, insanlar arasına konulan her engeli, insanları gözleri bağlı biribirini boğazlamaya sürükleyen ölüm yöntemi yıkacaklardır. Bunlar... Hasan Bey atıldı:

Levent Şahverdi Arşivi

— Seni ulus seversin sanıyordum. Dönüp dolaşıp bize uluslararası bir toplumculuk anlatan bir felsefeyi yutturmaya çalışıyorsun.

Saffet, birdenbire güldü:

— Türkocağmın en eski üyelerindenim azizim, Ulusumun' kendini anlatmak için kullandığı her araç, benim için en güzel, en sevimlisidir. Bunların kırkıncı yüzyılda bile değişmesini istemem, îyi bir Türk ulusseveri, bence, başka ulusların yüzünü ucuz bir maske halinde suratına takmayan adamdır. Bence o

kendi yüzünü koruyan, fakat dünyanın yeni gidişinde, insanlığa aklı ile, kalbi ile, ağırbaşlılığı ve güveniyle örnek olan Türk-tür. O örnekleri görmek istiyor musun? İşte biri Mazlûme Harım, biri de Tanrı'nın vergisini gözlerinde taşıyan çocuk. Eğildi, Haso çocuğun yanaklarını öptü. Mesture Hanım:

— Siz, benim bir şeyim olsan' z. inanın, sizi üç günde zehirlerdim, dedi ve kırıta kırıta gramofona doğru gitti.

Ve en neş'eli gecelerimizden birini geçirdik. Ben, Mazlum Bey'i incitmemek için dans etmekten vazgeçtiğime ilk defa ü-züldüm.

Mesture Hanım, bir «Havana» tangosu çaldı. Yalnız sıcak denizlerde ölü dalgaları, ıssız kıyılarda denizin tuzlu havasına karışan ağır çiçek kokularını hatırlatan bu tangoyu Hasan Beyle Mazlûme yaptılar.

Saffet'in gözleri kendinden geçmiş gibi onları seyrettiğini gördüm. Biraz önceki karanlık kâhin rolünden eser kalmamıştı. Mazlûme'nin dal gibi vücudu yeşil, yumuşak örtüsünün katları altında binbir biçimli bir su dalgası gibi; Hasan Bey'in sert, uzun vücudu Mazlûme'nin su yumuşaklığı ile akar gibi biçimden biçime giren nazik boynu, erimekten, akmaktan alıkoyuyordu. Senin filozof öğrencin yavaş yavaş sarardı. Fakat dans biter bitmez en önce o alkışladı:

— Hasan, sen «Los Ancelos» a git, azizim. Valântinonun yerini alırsın.

Hasan Bey, heyecansız bir sesle:

— Mazlûme Hanım, şimdiye kadar tanıdığım en iyi dans eden iki kadından biridir, dedi.

Herkes, bir ağızdan birincisini soruyordu. Mesture Hanım'-ın süzülmesinden birincisini kendisi sandığını anladım. Fakat Hasan Bey, karşılık vermedi. Birdenbire ıslıkla «Hey Zeyno, Zeyno» havasına başladı. Hepimiz, biraz deli idik galiba! Ben, Haso, Hasan Bey başladık, bütün oda halkı beş dakika sonra bizimle beraber tepindi, döndü.

Levent Şahverdi Arşivi

Misafirler giderken Saffet'in Mesture Hanım'a yaklaştığını gördüm:

F: 14

210

ZEYNONUN OĞLU

— Sırf ulusal danslar oynanacak kostümlü bir gece toplantısı yapsak nasıl olur?

— Kostümlü bir dans akşamını ben de düşündüm. Örneğin kimimiz Kleopatra (bu mutlak kendisi olacak), kimimiz Mark Antuvan...

— Hayır Hanımefendi, daha bildiğimiz bir şey; örneğin Zeybek, Kürt, Köylü, Arnavut...

Mazlum Bey atıldı:

— Saffet Beyle Hasan Bey ve birkaçımız toplanıp bir komite yapalım.

Hasan Bey:

— Ben, yerime Ali Nuri Bey'i salık veririm. O dans kısmını benden iyi bilir.

Komite üyeleri belli olmadan gittiler. Fakat ben kostümlü geceyi Mesture Hanım'm mutlak başaracağına eminim.

Mektubuma son veriyorum. Dua et, doktorcuğum! Biribiri-ni bu akşam bu kadar gözleriyle arayan Saffetle Mazlûme çok sıkıntı çekmeden, biribirini bulsunlar ve anlaşsınlar!

Zeyno

xn

FIRTINADAN ÖNCE

Caffet'in Diyarbakır'da ilk akşamı Hasan'ın odasında geçti. Aslında Zeyno'nun evinden, gece yarısından sonra dönmüşlerdi. Hasan kendi yatağını misafirine vermiş, kendisi minderin üzerine uzanmıştı. Saffet, sandalyesini yanma çekti, oturdu.

— Hasan, yeşil gözlü kızla aranızda bir şey var mı?

— Hayır Saffet. Niçin sordun?

— Ben de önce yok sandım. Fakat siz o yılankavi tangoyu oynarken zihnim bulandı. Daha doğrusu senin huyunu o kadar iyi biliyorum ki... Ben, bu asrî hanımlar arasında senin gönlünün uzun süre boş kalacağına inanmıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

— Boş değil Saffet, fakat bu defa kadın meselesinden daha

önemli bir mesele var. Sanki içinden çıkılması zor bir vicdan işi. Neyse sana derdimi başka bir gün anlatırım.

Hasan, biraz doğruldu; kendisini derin derin inceleyen miyop gözlerin içine baktı:

— Sen, Zeyno derdinden tamamiyle kurtuldun mu Saffet?

— Niçin sordun?

— Seni ilk defa başka bir kadınla oyalanır gördüm de...

— Benimki aslında, her zaman bir yankı, bir tutku idi, Hasan... Kendi kendini yedi bitirdi galiba. Bana bak, Zeyno ne kadar değişmiş! Mutlu mu acaba? Gençliğini, hayatını arkasında bırakan genç bir hemşireye benzemiş. Muhsin Bey, bana bu skşam azıcık çetin göründü; sen nasıl buluyorsun?

— Karısına her halde ilk günleri kadar âşık. Sana yemin ederim Saffet, Zeyno kendisine daha güvenilir, daha uygun bir hayat arkadaşı bulamazdı.

— Git yat, azizim! Ben, bir daha hayatta hiçbir kadının rahatını bozmayacağım. En yakanı ve zavallısı bile tekin değil, insanın beklemediği bir anda mezardan çıkan bir hayal gibi karşısına çıkıyor.

Hasan'ın sesinin Saffet'in şimdiye kadar onda işitmediği yabancı bir perdesi vardı. Bir hastasını yatıştırır gibi Hasan'ın göğsünün üstünde duran elini sıktı, yatağına çekildi. Yaradanm en büyük sırrı ve en eksiksizi şüphesiz insandı. Bilginler, beynin keşfedemedikleri hücresi, bilmedikleri hayat kanunu yok sanıyorlardı. Oysa, en aydm görünen bir kimsenin bile bazan tahminleri alt üst eden ruh yüzleri oluyordu.

Saffet, iki gün sonra, hastaneye yerleşti. Bütün gününü sıtma incelemelerine vermişti. Meslek çalışmasının dışında, her-gün gördüğü Hasandı. Biribirine hiç benzemeyen, fakat dostlukları eski olan bu iki adam, bu defa biribirlerine daha sırdaş ve yakın görünüyorlardı. Çoğu akşamlar, Zeyno'nun evine gidip beraber çay içiyorlar; eski heyecanlarını üçü de unutmuş gibi, cins ayrılığı, tehlikesi olmayan ,fakat üçüne de çok çekici gelen bir dostluk, arkadaşlık üçgeni kurduklarını sanıyorlardı. Bazan Mazlüme de geliyor; bu sessiz toplulukta gençliğinin fırtınalı ve canlı havasını estiriyordu.

Saffet'in Mazlûme'yi sevmek yoluna girdiğini Zeyno ile Hasan anlıyorlar ve biribirlerine gülümseyerek bakıyorlar. Maz-lûme, her zaman kendi duygusunun derecesini, derinliğini

Levent Şahverdi Arşivi

bilemiyor. Hele Saffet'in eğitiminin ne olduğunu hiç anlayamı-yordu.

Ona şimdiye kadar tutulan gençler, ateş huylu ve kalplerinden çok sinir sistemleriyle yaşayan adamlardı. Saffet'in derin, fakat çoğu durgun bir sevgi ve incelikle genç kızı saran içten gelme bir sıcaklığı vardı ki bu onun kalbinde tuhaf ve engin bir mutlulukla beraber beyninde kuşkular da uyandırıyordu. Saffet, Hasoya da, Zeyno'ya da, hattâ bunların ikisinden çok Binbaşı Hasan'a da ayni ince ilgiyi göstermiyor muydu? Mazlûme, Saffet'in eski ilgileri ve bağları arasına kendisinin yeni girmiş olduğunu düşünüyor ve bu derin kafalı, yufka yürekli gencin heyecanla, ateşle kendisini sevebilmesini olabilir görmüyordu. Artık Saffet'in Zeyno'ya karşı tutkunluğunda aşk olmadığına inancı vardı. Fakat eski kıskançlık yarası, arada bir sızlıyordu ve bu sızıyı duyar duymaz Ali Nuri Beyle at gezintisine çıkıyor, geçerken Zeyno'ya uğramayı da savsamıyordu.

Mazlûme şakrak, oynak kız rolünde kendisine içten tutkun görünen Ali Nuri Bey'in kalbiyle kıyıcı, fakat çekici bir hafiflikle oynarken Saffet, daha içten ve şefkatli görünüyor, yaramaz ve sevgili bir çocuğu sertlikten çok seven bir davranışla yola getirmek isteyen bir büyük kardeşe benziyordu.

Saffet, dans günlerine devamlı geliyor, üstelik arada bir Hasan'ı da sürüklüyordu.

Bu dans günleri Saffet için elem ve ıstırap günleriydi. O günler Mazlûme, Saffet'in varlığından tamamiyle habersiz görünüyordu. Hattâ Saffet'in başka zamanlarda kalbini o kadar sevindiren yeşil gözlerindeki öğrenci beğenisini gösteren parıltılar sönüyordu. Bu dans günlerinde Mazlûme, arada, Saffet'in sararan yüzünde, şefkatli gözlerinde gerçek bir kalp ağrısı gölgesi seziyordu ve çoğu Saffet'in kalbini kurcalamak; bir isyan, bir «ilânı aşk» koparmak için kayıtsızlığını arttırıyor, bütün erkekleri heyecanlandıran tehlikeli, kalpsiz bir genç kadın dav-

ranışı alıyordu. Fakat Saffet'i en çok acı çektiğine inandığı günlerin akşamını pişmanlık ve üzüntü içinde geçiriyor; Saffet'in saygısını kaybettiğini sanıyor; o durgun, devamlı özlemin Saffet'in gözlerinde, kendisi için söndüğüne inanıyor ve sokağa a-tılmış bir çocuk kalbi, arkası üşüyor; ağlamamak için sonsuz bir çaba harcıyor ve ertesi gün en alçak gönüllü, en pişman haliyle Zeyno'nun evine koşuyordu. Saffet gelirse usluluğu, genç gözlerinin çocukça temizliğiyle ona bir gün önceki manzarasını uyandırdığı acıyı unutturuyor; gelmezse onu bir daha görünceye kadar hırçın, kaygılı ve üzüntülü yaşıyordu.

Zeyno da Saffet geldiğinden beri kalpleri etrafına çeken bir girdap, bir kaynak oluvermişti. Kocasının zaman zaman yatışan aşkı coşmuş, ve bazan kıvrandıran kıskanç bir duruma girmişti. Muhsin Bey'in çoğu bu dargın ve sert gözlerle, inatçı bir sükûtla gösterdiği kıskançlık, Saffetle Mazlûme'yi, bir arada ve biribirleriyle oyalanır gördüğü zaman, Zeyno'yu ateşli ve genç bir ısrarla sarıyordu.

Mazlûme tamamiyle eski çekici dostluğu, güveni gösteriyordu. Saffet'in Zeyno'ya karşı eskiden beslediği tehlikeli ve doyurulmamış aşkı herkesin yanında gösterilecek sıcak bir dostluğa döneli Zeyno'ya daha düşkün, daha yakın olmuştu.

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno'nun, günleri doğduğundan beri birbirine benzeyen hayatında en derin ilgisi, çeşitlendi ve heyecanı olan bağlılığı Haso çocuktu. Haso çocuk, onun tamamiyle çözülmüş sandığı, toy bir kızın yakışıklı fakat sığ bir askere gülünç tutkusu gibi sandığı Hasan Bey bağlılığına yepyeni ve çok fazla bir biçimde can vermişti.

İlkin Hasanla Haso çocuğun biribirlerine karşı tuhaf düşkünlüğü, çekiciliği, toy kadınlar için tehlikeli olabilecek bir erkek olarak gördüğü Hasan'm dışından başka olan beynini, kimliğini incelemeye değer bir hale koymuştu. Mazlûme'nin bazan «Don Juan», bazan «erkek manken» diye arkasından eğlendiği bu adamın karışık ve kimseye göstermediği kalp ve beyin aşamaları vardı. Zeyno'nun bunları şimdiye kadar sezmemiş olması, merakını daha şiddetli ve canlı yapıyordu. Hasan'ı Zeyno'nun iç hayatına yine getiren Haso çocuktu. Zeyno ve Hasan,

Haso çocuğu severken, Haso çocuğun kalbinin etrafında dolaşırken yine yüz yüze, kalb kalbe gelmişlerdi. En tuhafi eski kalp ağrılarının tepreşmesine engel olan bu çocuk kalbi, yeni bağların dili olmayan anlaşışlarmm, biribirlerinin daha derin ve gizli arayan yakınlıklarının merkezi ve nedeni olmuştu, ikisi de çocuğun maddece, ruhça gönüllü ve sorumlu birer velisi olmuşlardı. Haso çocuğun merakla izledikleri bütün görünüşleri, geleceği ile ilgili hülyaları, derslerinde çıkan zorlukları hep bi-ribirlerine söylüyorlardı. Hasan, Haso'nun kendisine esrarlı gelen hareketleri ve tavırları hakkında Zeyno'dan bilgi almaya çalışıyor, Zeyno da kendisinin Haso ile ilgili anlayamadığı noktaları Hasan'a soruyordu.

Ağustosun sonlarında bir gün, öğleden sonra, Haso çocuk alışılmış olan saatte gelmedi. Bu son ayda Haso çocuk, üç defa kararlaşmış olan saatte gelmemişti. Fakat anası her defasında Seyh'in ağalarından Bayram'm geldiğini, çocuğun onun yanında olduğunu haber vermişti. Acaba yine Bayram Ağa mı gelmişti? Bayram Ağa'nm ziyaretlerinden çocuğun birdenbire değiştiğini, yüzünün gergin ve kapanık bir anlama büründüğünü düşünerek Zeyno, memnun olmadı. Haso'nun yeni çevresinin serbest ve mutlu havası ve bağları içinde unutmağa başladığı geçmişini acaba bu eski yüzler canlandırıyor muydu? Oysa Şaban amca da eski hayatının kişilerindendi. O geldiği günler çocuğun şefkati, neş'esi taşıyor, daha çok sokuluyor, gülüyor, çocuk kalbinin sevgisi, çevresini güneş gibi ısıtıyordu.

Son geldiği zaman, Zeyno'yu avluya kahve içmeye davet etmişler, Kürt Zeyno, Haso, Şaban amca tatlı bir zaman geçirmişlerdi. Ayni günün ertesi günü Bayram Ağa gelmiş, sahne tamamiyle değişmiş, çocuk hırçın, somurtkan oluvermişti.

Zeyno kalktı, Haso çocuğu aramak için selâmlığa indi. Bayram Ağa gelmiş olsa mutlaka çocuğun anası haber verirdi. Mutlaka başka bir bit yeniği vardı.

Selâmlık kapısını epeyce vurduğu halde işittiremedi. Kapı, aslında aralık duruyordu. Kapıyı itti, öbür tarafa geçti, uzun avluyu yavaş yavaş dönerek yürüdü.

Levent Şahverdi Arşivi

Kapıcı açık, karanlıkça, büyük bir mutfakta Kürt Zeyno'-nun kendi kendine tuhaf bir hava mırıldanan sesini duydu. Özlemli, yanık ve uzun bir hava...

«Gel... ağam... gül...l... ağam da Ge...nçliğim... ge...çtî.»

Kadının sesinde arayan, çağıran, acısı hiç bir perdesinde dinmeyen engin bir özleyiş vardı. Zeyno, kapıya dayandı, dinledi. Bu sesin anlamı ona tuhaf bir surette dokunmuştu. Ses susar susmaz su döküldüğünü, biraz sonra kuvvetli ellerin ovduğu, çevirdiği çamaşırlarla bir leğenin tıkırdadığmı, suların şı-pıldadığmı işitti:

— Sen misin Hanımefendi, Hasoyi mi arirsin? Şimdi avluya çıhtı.

Biraz önce akan yaşların acılığiyle hâlâ yanan, parlayan uysal, siyah gözleri bir hayvan sevinciyle Zeyno'yu karşıladı. Yüksek bir fiçının üstüne kocaman bakır bir leğen koymuş, sodadan, sabundan kızaran kolları olanca kuvvet ve hıziyle çamaşır ovuyor; köpüklerin, buğunun arkasından başım kaldırmış, elleri iki makine düzgünlüğiyle çalışırken o konuşuyordu.

Loş mutfakta yalnız çalışan kadının biraz önceki yanık sesi, belki şimdi içine akıttığı göz yaşlarının gözlerindeki kırmızı izleri Zeyno'ya Haso'yu bir an unutturdu. Kadma gözleriyle, tavriyle bir kardeş avuncu vermek için yaklaştı. Şefkatle omuzlarını okşadı:

— Senin bugün coşkunluğun var Zeyno, ağlıyor musun? Ne oldun?

Kadın bu kardeş sesinin eriten içtenliğiyle uzun kirpiklerini indirdi. Kirpiklerinin uçlarında birdenbire diziliveren damlalar hâlâ ayni makine düzgünlüğiyle çamaşır ovan köpüklü kollarına durmadan düşüyordu. Bu kadının, gönlü ve vücudu başka başka ve ayrı iki varlık gibiydi. Vücudu kurulmuş, güçlü bir makine düzeniyle belirli hareketleri, belirli zamanlarda kendi kendine yapıyordu. Gönlü kendi başına ıstırabını yaşıyor, yaşlarını bazan yanaklarına, fakat hep kalbine indiriyordu. Bu

kadın İstanbullu Zeyno'nun her zaman kalbinde sevgi ve acıma uyandırırdı. Bugün ilk defa hayalinde beyninde merak ve ilgi uyandırdı. Onda olağanüstü ve bilinçdışı bir kuvvet vardı. Sıkıntı ve zorluğun madde anlamiyle olduğu kadar kalb ağrılarının da çok idmanlı kurbanına benziyordu. Bu kudretli vüvut, en zor işleri ne kadar kolay ve sessiz görmeye alışmış ise zavallı dilsiz gönül de belki çifte gönüllerin altında çökeceği sıkıntı ve ıstırabı kendi kendine taşımaya o kadar alışmıştı. Is-tanbul'lu Zeyno'nun içine dokunan bu kadın ayni zamanda onda derin bir saygı da uyandırdı. Kadının yaşlarını görmemezli-ğe gelmek belki onu daha çok memnun edecekti. Lâkırdısını hemen Haso'ya çevirdi. Gidecek, Haso'yu kendisi arayacaktı. Kadm ona biraz önce Haso'nun elini yüzünü yıkamak için avluda çeşmeye gittiğini söylememiş miydi?

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno mutfaktan çıkarken kadın arkasından yine seslendi. Çok ilgilendiği, fakat sormaya cesaret edemediği bir soru dudaklarından bir türlü çıkamıyordu. Zeyno'yu bir dakika ayakta beklettikten sonra, sonunda birdenbire sordu. Haso çocuğun anasına her gün söz ettiği bir Binbaşı Hasan Bey vardı. Onun kim olduğunu bilmek istiyordu. İki Zeyno bir an biribirlerinin gözlerinin içine baktılar. Istanbul'lu Zeyno, Hasan ve Haso etrafındaki bilmecenin derinleştiğini seziyordu. Biraz şaşkın fakat yine gülmeye çalışarak:

— Binbaşı Hasan Bey, hücum taburu komutanıdır, yavrum.

Hasan Bey vaktiyle hiç Diyarbakır'a gelmiş miydi? Kadının uzun kirpikleriyle örtülen gözleri yine makine hıziyle çalışan ellerinde, çizgileri mutfağın loşluğunda silinen yüzünde anadan doğma Kürtlerin yegâne güvendikleri bir insanın ayak sesini dinledikleri zamanki içten bekleyişleri vardı. İstanbullu Zeyno biraz düşündü, sonra çabuk çabuk karşılık verdi: Evet; evet, on yıl önce Muhsin Bey, Diyarbakır'da komutan iken Hasan Bey'in o zaman komutana yaver olduğunu işitmişti.

Elleri çamaşırları parçalayacak gibi yumrukladı, sular kapıya kadar sıçrıyordu, sonra birdenbire çamaşırı bıraktı, ocağın yanında duran eski bir gaz sandığının üstüne çöktü. Siyah gözleri daha şaşı, içleri daha boş, ellerini kaldırmış, parmaklarının

arasından kayan sabun köpüklerine, köpüklerin, at sineklerinin kanatlarındaki parlak ve göze çarpan mavi ışığiyle parlayan renklere bakıyordu.

Birdenbire başı, bir aptallar gibi baktığı boş ellerine düştü ve eğilir eğilmez siyahlı yazma örtüsü ellerini, başını, bütün vücudunu örttü.

İstanbullu Zeyno, Kürt Zeyno'yu yalnız bıraktı. Fakat bir ölü odasında yürüyormuş gibi ayaklarının ucuna basıyor, sessiz yürüyordu.

Avluya çıkmak için dolambaçlı, içice iki taşlıktan daha geçmek gerekiyordu. Daha birincisini geçer geçmez birtakım sesler işitmeye başlamıştı. Fakat Haso'nun anasının kafasında uyanan anıların ve izlerin yeni yönünü keşfetmek için o kadar uğraştı ki sanki kendi kafasındaki nazik ve karışık işlemleri du-raksatmamak için hâlâ ayaklarının ucuna basarak yürüyor, hâlâ etrafını görmüyor, işitmek istemiyordu.

İkinci taşlıkta ses zorba, sert, durmadan yükseliyordu. Avlunun kapısında durdu, bir erkek, kalın ve kızgın bir sesle kürt-çe konuşuyordu. Bilmediği bir dil olduğu için bu durumda dinliyor sayılamazdı. Fakat her halde anlamını anlamadığı bu bir yanlı konuşma kimi öfkeyle köpürüyor, kimi de dişlerinin arasında hain bir fısıltı ile yılan gibi sesler çıkarıyordu. Bu Zeyno'nun içini kaygı ile doldurdu. Birisi, mutlaka korkunç ve kıyıcı olması gereken birisi, çocuğa gözdağı veriyordu. Birdenbire Zeyno'nun analık ruhu olanca güciyle kabardı, Haso çocuğu kayırmak, Haso çocuğu kurtarmak için ileri atılmak istiyor ve kalbi gümbür gümbür atıyordu. Fakat biraz beklemek ve bu gözdağmın sonunu, anlamını anlamak istiyordu. Birdenbire ses daha kısıldı, bir

Levent Şahverdi Arşivi

didişmeye, bir dilleşmeye benzer hareket sezdi ve Haso'nun acı ve acıklı bir tek hıçkırığını duydu.

Elinde olmadan kendini avluya attı. Kocaman cüsseli, başı kefiyeli, uzun siyah bıyıklı, ateş gibi siyah gözlü, kartal burunlu bir adamla göz göze geldi. Yabancı, önce başındaki kefiye ile yüzünü örtmek için elini hızla başına götürdü. Sonra, kadın olduğunu anlayınca yüzünde birdenbire beliren korku silindi. A-zıcık yapma olduğu sezilen bir durgun hal takındı. Telâffuzu

doğru bir Türkçe ile:

— Haso bak, Hanımefendi seni çağırıyor, dedi.

— Siz Bayram. Ağa mısınız?

— Şeyh Hazretleri'nden çocuğun hatırını sormak, selâm getirmek için geldim.

Haso'nun yüzü sapsarı, bir eliyle kolunu tutuyor, gözleri Zeyno'nun şimdiye kadar çocukta görmediği korkunç bir öc ve hınçla dolu, kefiyeli adama bakıyordu. Bayram ağa olduğunu açıkça söylemeden o duyguyu uyandıran adam, elinde yarı buruşuk, yarı yırtık iki kâğıt parçasını inceliyordu. Bir yandan da Zeyno'nun biraz önce hain ve korkunç bulduğu sesi aşırı bir tatlılık kazanmış, çocuğun elindeki önemsiz bir kâğıt parçasını vermemek için gösterdiği inadı, isyanı ve kendisinin sırf şaka olarak, çocuğun kolunu bükerek, kâğıdı aldığını anlatıyor. Fakat bunu söyler söylemez önemsiz dediği kâğıtları büktü, Özene bezene cebine yerleştirdi. Zeyno, Haso'nun bu kâğıtlara gözleri tuhaf bir ışıltı ile parlayarak baktığına dikkat etti. Ayakları kapana tutulmuş bir kaplan yavrusu, elinden giden ava nasıl iştahla bakarsa, Haso da o kadar umutsuz, fakat aşırı bir istekle bakıyordu. Çocuğun gözlerine dikkat eden kefiyeli adam, gittikçe tatlılığını arttırdığı sesiyle kendisinin çocuğu ne kadar sevdiğini ve koruduğunu anlatıyordu. Sonunda bir asker tavrını pek hatırlatan bir durumla Zeyno'ya selâm verdi; ahır kapısını açtı; kayboldu ve Haso çocuğun onun arkasından atılmak isteyen hareketini Zeyno önledi:

— Nen var Hasocuğum? Bayram Ağa, sana şaka yapmış. Kâğıtlarda resim varsa ben sana tekrar o resimleri yaparım.

Bugün bu selâmlık tarafında tekin olmayan bir hava esiyordu. Haso, kendisini avcılardan durmadan sakınmak zorunda olan bir tilki yavrusu hayatı yaşadığı günlere dönüvermişti. Gözlerinde tekrar her şeye rağmefr yaşamak, kendi peşinden gelenleri ısırmak, parçalamak istediği günlerin yırtıcılığı uyanmıştı. Yanakları ölü gibi sapsarı, bakışları kupkuru, Zeyno'ya birdenbire yabancı ve uzak oluvermişti.

— Haso, şimdi seni Hasan Bey almaya gelir, benimle yukarı gelmez misin?

Levent Şahverdi Arşivi

Çocuk boğuk bir ses çıkardı. îlk defa durmadan acısını gidermek için ovduğu kolu bıraktı, rüzgâr gibi avludan sokağa fırladı.

O gün ne Hasan Bey, ne de Saffet geldi ve Zeyno kendi kendine akşama kadar Haso çocuğu ve annesinin Hasan Bey konusundaki sorusunu ve heyecanını düşündü. Kaşlarını çatıyor, başının içinde burguya benzer bir soru beynini oyuyordu. Acaba? Muhsin Bey bir gün ona İstanbul'da Hasan'm Diyarbakır'da karargâhta bir Kürt kıziyle geçen serüveninden söz etmişti. O olayla Haso çocuğun bir ilgisi olabilir miydi?

Ayni akşam Muhsin Bey, yemeğe gelmiş, fakat arkasından çok işi olduğunu söyleyerek, karargâha dönmüştü.

Zeyno her köşesini bir türlü aydınlatamadığı koca salonda yapayalnız düşünürken Pervin, Kürt Zeyno'nun onu görmek istediğini söylemişti.

Kadın gözlerinden yaşlar akarak geldi. Haso çocuğu, avluya gittikten sonra o gün bir daha görmemişti. Acaba Hanımefen-di'nin yanında mı? diye aramaya gelmişti. Bazan da çocuk karargâhtaki Binbaşı ile beraber ata biniyor, uzaklara gidiyordu. Orada olup olmadığını acaba öğrenebilir miydi? Zeyno, çocuğun halindeki o günkü tuhaflığı ve bu yok oluşu yüreğini sıkan bir kaygıyla düşündü. Fakat Haso'nun anasının yüzü o kadar perişandı ki bile bile durgun durgun ve gülerek karşıladı:

— Şöyle bir otur hele Zeyno! Seninle konuşalım. Şimdi ben karargâhtan telefonla sorarım. Orada yo.ksa belki Bayram Ağa ile beraber bir yere gitmiştir.

Kadın, Bayram Ağa lâkırdısına daha çok şaştı. Zeyno avluda Bayram Ağa adında bir adam gördüğünü ve konuştuğunu anlatırken kadının yüzü bütün bütün karıştı. Bayram ağa her zaman eve geliyordu.

Karargâhta Hasan yoktu. O gün hiç gelmemişti. O zaman İstanbullu Zeyno daha durgun:

— Mutlaka Bayram Ağa, onu Şeyh'e götürmüştür, diyordu.

Fakat kadının kaygısını bir şey gideremiyordu. Çocuk, a-

nasma haber vermeden, çizmesiz, hayli uzun bir at gezisine çıkamazdı.

Muhsin Bey gelinceye kadar kadını Zeyno yanında alıkoydu. Biraz avutmaya çalışıyor, biraz da gündüzkü gönül üzgünlüğünü, göz yaşlarının, tuhaf sorusunun nedenini anlamak istiyordu. Fakat Kürt Zeyno, bu akşam kendi geçmişi üzerinde bir mezar kadar ağzı sıkı idi.

* * *

Haso çocuğun son iki ayda edindiği dostların, mutluluğun bahasını şimdi gönlünü oyan gizli kurdun derin acısiyle ödüyordu. Şeyh (M...) nin ona komutanın evinde, İstanbul'lular a-rasmda

Levent Şahverdi Arşivi

olanı biteni haber vermesi için yüklediği görev, aslında içinde hiç de hoş olmayan bir etki yapmıştı. Bayram, her hafta geliyor; lâkırdı arasında Muhsin Bey'in misafirlerinin yaşayışı, konuşmaları hakkında bilgi toplamaya çalışıyordu. Fakat tavrında çocuğu zorlayan, ya da bu bilgilere özel bir önem veren bir hal yoktu. Bayram Ağa gittikten sonra Haso çocuk yine de Zeyno'nun yanında rahatsız saatler geçiriyor, yalnız bu rahatsızlığı çok sürmüyordu.

Haso çocuğa Hasan Bey'in kişisel bir önem vermeye ve onu karargâhta odasına, yahut hücum taburunun dolaylarına sık şık götürmeye başladığı günden sonra, Bayram Ağa'nın merakı en çok Hasan Bey'in üstünde toplanıyordu. Şimdi artık açıktan açığa Haso çocuk, mahkeme salonundaymış gibi, Hasan Bey ve hücum taburu konusunda sıkı sıkıya sorgulanıyordu. Çocuk da Hasan Bey'e karşı ilk günlerde duyduğu kuşku ve duraksamaları unuttukça, bu genç binbaşıya tuhaf bir surette bağlandıkça Bayram Ağa'nın soruşturmalarından sıkılıyor, sinirleniyordu.

Bayram Ağa, çocuğun Hasan konusundaki sinirliliğini bildiklerini bile bile sakladığını sezer sezmez yeni bir yöntem tutturdu. Yavaş yavaş Hasan'a karşı çocuğun kafasına kuşku ve zehir akıtmaya başladı. O karargâhın en fena subayı, halka zulmeden, herkesin karısına, kızma dadanan günahkâr bir adamdı. Bu aşıların ilk döneminde Hasan'ı sevmekte ısrarla devam eden Haso çocuk, zaman zaman Hasan Bey'i gördükçe anasının

hayatında o uğursuz ve esrarlı rolü oynayan subayı düşünmekten kendini alamıyordu. O subay, acaba Hasan Bey'e benzer miydi? Haso çocuk onu ömründe hiç ele geçiremeyecek miydi?

Fakat Hasan'm çoğu zaman, çocuğun tâ ruhunu arayan şefkatli gözleri, çocuğa rahatlık veren kuvvetli koruyuculuğu ve ilgisi bu karanlık ve karışık düşünceleri dağıtıyor, unutturuyordu.

Daha üç gün önce, Hasanla saatlerce hayvan üstünde dolaşmışlar; Şaban amiceye misafir gitmişler ve akşam yemeğini Doktor Saffet de bulunduğu halde Hasan'm odasında yemişlerdi. O akşam, Haso'nun kafasında henüz karanlık bir gecenin tek, parlak yıldızı gibi gülüyordu. Yemekten sonra, Hasanla Harem iskelesi hülyasını tekrar etmişlerdi. Artık Haso, Şaban amicesiyle beraber bir gün anasını Ramazan'm elinden kurtarıp kaçıracaklarını Hasan'a serbest serbest anlatıyordu. Zavallı çocuğun tek ereği olan bu hayaldeki hayatta Haso, anasına tek başına sahip olacaktı. Bu yalın ve güzel hülyanın bir köşesinde Hasan, hattâ Saffet sokulmaya çalışmışlardı. Hasan, Haso'ya nasıl misafir geleceğini, yaz geceleri Selimiye açıklarında nasıl balık tutacaklarını çocuğun kafasında ayrıntılariyle canlandırıyordu.

Bu deniz! Bu renkli dalgalar, bu beyaz minareler ve eşsiz gökleriyle İstanbul! Bunlar ne kadar peri masalına benziyor. Haso, denizi (K...) köyünün ötesindeki uçsuz bucaksız çöl gibi düşünüyordu. Baştanbaşa yeşil, yumuşak başak tarlasının dalgalandığı yerde, beyaz köpüklü yeşil sular serin, akıcı bir çöl!

Haso çocuğun gelecekte ilgili rüyasının kendilerine de sıçrayan mutluluğu ile Saffet ile Hasan çocuklaştılar ve Harem iskelesini ve oradan görünen İstanbul'un resmini yapmak sevdasına düştüler. Saffet, Haydarpaşa'ya geçerken vapurdan her gün Harem iskelesini seyrettiğini söyledi.

Levent Şahverdi Arşivi

Tahtadan gönülsüz bir iskele, yine tek tahta minareli bir cami, hâlâ tek tük eski u-zun kayıklar bulunan bir kayıkhane, arkası toprak bir sed üzerinde akşamları kızıl gözler gibi ışıldayan pencereleriyle eski evler! Karşısı İstanbul'un eşsiz çizgileri ve renkleri! Hasan kırmızı kurşun kalemiyle İstanbul minarelerinin tepesine akşam

güneşinin sıtmalı kızıllığını koyduğu zaman, Haso sevincinden kendinden geçti, ikisini de güldüren uzun bir hora tepti.

Resmi çocuğa uzatırken Hasan'm gözü kâğıdın arkasına i-lişti. Yarı ağır yarı alaycı:

— Bizim ortak tablonun arkası askerlik sırlarını taşıyor,

azizim Saffet, dedi.

Saffet, Hasanın omuzunun üstünden anlamsız bir haritaya benzeyen çizgilere bakarken Haso çocuk sordu:

— Askerlik sırları ne demek paşam?

— Yavrum, bu çizgiler, eğer şehri Kürtler basarsa hücum taburunun tutacağı sokaklar...

Çocuk yine bir şey anlamadı. Fakat o, gülerek devam etti:

— Bu kâğıt bir casusun eline geçer ve o da bunları fesatçı kafalarını ezmeye karar verdiğimiz birkaç şeyhe verirse...

— Casus ne demek, paşam?

— Askerlerin böyle kargacık, burgacık gizli haritalarını a-lıp düşmanlara verenler.

— Casusları ne yaparsınız, paşam?

— Asarız.

Çocuk birden sarardı ve Hasan'm uzattığı kâğıdı itti ve o zaman yine Hasan üsteledi:

— Şaka söyledim, yavrucuğum. Bu çizgilerin hiçbir anlamı yok, olsa da sen casus değilsin ki...

Hasan, çocuğun yüzünde «asarız» kelimesiyle beliren tiksinti ve korkuyu gidermek için iki yanaklarını öptü ve Harem iskelesinin o ünlü resmini çocuğun cebine zorla koydu.

Bu kâğıt bazan çocuğa geleceğinin mutluluk rüyası, bazan da çocuk kafasının büyüttükçe büyüttüğü karmakarışık ve korkunç ihtimallerle dolu bir tılsımdı. Avluda yalnız kaldığı zaman

Levent Şahverdi Arşivi

resmi dizlerinin üzerine yayıyor, hayran gözlerle seyrediyor; sonra dinsel bir saygıyla devşirip yamalı dizliğinin cebine koyuyordu.

Zeyno'nun onu aradığı gün o, avluda bu resmin örneğini çıkarmaya çalışırken gecikmişti. Tam minarelerin üstündeki kızıllığı nasıl yapacağını düşünürken aralık kapıdan, yüzü ke-

üyesinin uciyle örtülü, uzun boylu bir adam avluya girmiş; çocuğa doğru hızla ilerlemiş, çocuğun yüreğini ağzına getiren kaba ve alaycı sesiyle:

— Ne yapıyorsun Haso? demişti.

Olabilir miydi? Bitlis'te sanılan Ramazan, nasıl Diyarbakır'a gelmiş, hem de bu avluda çocuğun karşısına çıkmıştı? Her halde Ramazan, ilkin, çocukla zoraki ve sahte bir tatlılıkla konuşmaya çalışmıştı. Çocuğun kafasına ilk sokmak istediği şey, kendisinin Diyarbakır'da olduğunu kimsenin duymamasıydı. Eğer bunu Haso kimseye söylerse, korkunç şeyler olacaktı ve bu korkunç şeyler Haso'nun en zayıf noktasiyle, anasının hayatiyle ilgiliydi. Ramazan, Haso'yu bu noktada yeteri kadar korkuttuğuna inandıktan sonra lâkırdısını hemen Hasan Bey'e çevirdi.

Ramazan, Hasan Bey.in, özellikle geceleri, nerelerde dolaştığını bilmek istiyordu. Fakat Ramazan sorularında direndikçe çocuk somurtuyor, susuyor, taş gibi oturuyordu.

Ramazan bu meseleyi güzellikle öğrenemeyeceğini anlayınca öfkeye başvurmuş, sövmeye başlamıştı. O da tıpkı Bayram Ağa gibi Hasan'm fenalıklarından söz etmeye başladı ve çocuğun buna da cevap vermediğini görünce yüzünde bir ifrit öfkesi belirdi ve Hasan Bey'e düşmanlığının nedenlerini çocuğa kaba ve çirkin bir dille anlatmaya başladı:

Haso'nun annesi vaktiyle karargâhta hizmet ederken Hasan, bir vahşi kurt gibi kızın üstüne hücum etmiş; namusunu kirletmişti. Bereket versin Ramazan, onu nihâhla alarak kurtarmıştı; yoksa kadın dünya durdukça halkın gözünde lanetlenmiş bir namussuzdu. Ortasından ikiye bölünmüş gibi acı bir i-nilti ile dizlerinin üstüne düşerken sırf Ramazan söylediği için Hasan'a karşı gerektiği kadar kuvvetli bir öfke duymuyordu. Yalnız çocuğun Ramazan kadar tiksintiyle, kinle bir gün öldürmeyi düşündüğü bu mevhum subayı, Hasan Bey'in yüzünde görmesi, kalbinde isyan ve öç duygularından çok acı bir sıkıntı uyandırmıştı. Haso çocuk, ömründe ilk defa başına inen yumruğa karşı koymayı, çarpışmayı düşünmüyordu. (K...) köyünde ip atıp yakalamak için kovaladıkları günün zavallılığı, korkunçluğu, çocuğun kalbine yine çökmüştü. Tıpkı o günkü gibi kaç-

mak, kurtulmak istiyordu. Fakat o günün kaçışiyle bugünün kaçmak isteği arasında koca bir ayrılık vardı. (K...) köyünde sırf canını kurtarmak için kaçmıştı. Şimdi sırf kendisinden, henüz

Levent Şahverdi Arşivi

kavrayabildiği manevî Haso'dan kaçmak, murdar bir dünyanın kurduğu sonsuz hiyanet tuzağından uzaklaşmak istiyordu. Ah, hayatın elleri erişemeyeceği bir yere gitmek, hayatı Hasan Beyle, Ramazanla hattâ Şeyhle ve Zeyno ile arkasında bırakmak!

Yüzü ölü gibi sarı, gözleri boş; gövdesinin, kalbinin zembereği tamamiyle kırılmış, üstelik elinden Harem iskelesinin resmi olan kâğıdın düştüğünü bile görmemişti. Ramazan'm yerden kâğıdı almak için eğilmesi onu yıldırım hıziyle hayata çağırmıştı. Ramazan'dan önce yere kapanmış, kâğıdı almıştı. Her ne pahasına olursa olsun bu ölüm tılsımını Ramazan'a vermek istemiyordu. îlkin olağan merakla kâğıdı almak için yere eğilen Ramazan, çocuğun telâşından, yüzünün yıldırım vurmuş gibi değişmesinden kâğıdın önemli olduğunu anlamıştı. O zaman, Ramazanla Haso çocuk arasında korkunç ve sessiz bir çekişme geçmişti. Çocuğun boğazını yırtıp fırlayan kuru hıçkırık, Ramazan kolunu büküp kâğıdı aldığı zamana rastlamış ve o sırada Zeyno'nun gelmesi çocuğu perişan etmişti.

Zeyno'yu bırakıp sokağa koştuğu zaman, gerçekten yabani

bir yavrunun canını kurtarmak için kaçışmdaki içgüdü vardı ve

yarım saat sonra Haso çocuk üstünde yalnız çul ve başında bir

ip başlık olan Ceylân'ın üzerinde (K...) köyüne giden düzlükte

uçuyordu.

* * *

O geceyi başını döverek, ağlayarak geçiren Kürt Zeyno, sabahleyin, erkenden komutanının karısına koştu. Çocuk, Şaban amice ile gelmişti. Azıcık rahatsızdı. Galiba sıtma tutuyordu. Şimdi yanında Şaban amice vardı ve onu eğlendiriyordu. Zeyno, hemen çocuğun yatağının başına koştu. Çocuğun başı sıcak, yanakları daha sönük, fakat çukura batan iri gözlerinde eski zekâ ve denge yine vardı. Kır sakalına rağmen Şaban ami-cenin yüzü bir hastabakıcıdan daha sevecan, gözleri kardeşini eğlendirmek isteyen bir küçük çocuk inceliğiyle dolu.

— Efendime söyleyeyim, Soyha... diye başlayarak içinde Harem iskelesi olan, kayık olan karışık bir hikâye anlatıyordu. Zeyno'yu Haso çocuk da, Şaban amca da üçüncü ve tam kafalarına uygun bir arkadaş gibi aralarına aldılar. Zeyno'nun doktora telefon etmek istemesine engel oldular. Çocuk, dün akşam Şaban amcaya giderken terlemiş, üşümüş, soğuk almıştı. Önemli bir şey değildi.

Zeyno, yemek vakti çocuğun yanından ayrılırken Şaban amca arkasından geldi. Dün çocuğun Kürt ağasından ne kadar korkmuş olduğunu anlattı. Acaba Komutan Bey, bu çocuğu bu cana kıyıcıların elinden kurtaramaz mıydı?

Şaban, dünkü gelen adamın Ramazan olduğunu Zeyno'ya söylemek için yanıyordu. Fakat Ramazan'm gizli gelişi, hele anasiyle ilgili tehdidi çocuğu korkutmuştu. İhtiyar, Ramazan'm

Levent Şahverdi Arşivi

çocuğu anası ve Hasan Bey hakkında söylediği acı şeyleri bilmiyordu. Yalnız çocuğun elinden önemli bir kâğıt kaptığını ve hücum taburu komutanının geceleri sokağa çıkıp çıkmadığını öğrenmek istediğini biliyordu. Çocuğun ıstırabını korkuya ve Hasan Bey'e karşı beklenir bir tehlike karşısında duyduğu kaygıya bağlamıştı. Çocuğu yatıştırmak için Ramazan'm ne kadar hain olduğunu anlatırken, özellikle, yalancılığını ısrarla tekrarlamıştı. Bu yalancılıkla suçlama, çocuğu yatıştırmış ve ertesi sabaha beraber anasına dönmüşlerdi. Şabanın çocuktan ayrı bir kaygısı vardı. Ramazan'm ortalıkta bir bozgun çıkarmaya çalıştığını sanıyordu. Karargâhın dikkatini çekmek isteğindeydi. Fakat her halde durumu biraz daha incelemek, ona göre hareket etmek istiyordu.

Haso çocuğun etrafindaki olaylar bundan sonra, biribiri peşi sıra gelişti. Ertesi sabah, Bayram Ağa gerçekten geldi; Şeyh'in selâmını getirdi ve çocuğu aldı, Şeyh'e götürdü.

* * * Haso çocuğun gidişi ilk üç gün, Zeyno'nun hayatında bir ışığın sönmüş olduğu etkisini yaptı. Günleri ağır ve amansız sürükledi. Ne okuduğu kitaplar, ne ev işi onun kalbinde çocuğun sıcak ve insan yerini dolduruyordu. Günde iki defa Kürt Zey-

no'yu arıyor, onunla dertleşiyordu. Fakat Kürt Zeyno, Bayram Ağa adını alarak bir gün önce gelen meçhul adamm kim olabileceğini düşünüyor, sıkılıyor, bunun Ramazan olması ihtimali onu bir kâbus gibi korkutuyordu. Komutanın karısı kendisiyle konuşurken onun gözleri uzaklarda, dalgın düşünüyordu.

Bu ilk üç gün içinde ne Saffet, ne de Hasan Bey, Zeyno'yu ziyarete gelmişlerdi. Hasan Bey çocuğun gittiğini Muhsin Bey'-den öğrenmiş, her sabah bir er gönderip çocuğun dönüp dönmediğini sordurmakla yetinmişti. Zeyno, Hasan Bey'in Haso gitmeden sıklaşan ziyaretlerinin nedenini kesinlikle anlıyor, sırf çocuk için gelmiş olduğuna tamamiyle inanıyordu. Daha doğrusu buna inanmış olması gerekirdi. Fakat içinde garip bir hüzün vardı. Hayatında yeni bir olay, masum dahi olsa, bir kalp serüveni ihtimali, demek artık kalmamıştı.

Çocuğun gittiğinin dördüncü günü Mazlûme biraz uğradı. Annesi kostümlü dans akşamı için bir komite topluyordu. Komitede Zeyno da bulunduğu için, ertesi gün gelmesini rica ediyordu.

Mazlûme gittikten sonra, Zeyno, kendi kendine güldü. Mesture Hanım'm Zeyno'nun evinde verilecek bir dans için aldığı zorba tavır, ne kadar tuhaftı. Bu komite, ona çok sıkıntılı bir şey olacak gibi geliyordu. Hiç zevk almadığı anlamsız bir kalabalığın gramofonu, tepinmesi, kostümleri ayrmtılariyle konuşulacak! Zeyno, bu komite toplantısından kaçmak için çareler düşünür. Fakat nasıl? Ah, Haso çocuk şimdi burada olsaydı! Onunla büyük bir adam gibi konuşacak ve sonunda iki çocuk gibi beraber güleceklerdi. Sarı gözlerini biraz süzerek onun ne tuhaf bir gülüşü vardı. Haso niçin kendi çocuğu değildi? Çocuksuz bir kadının yalnızlığı anasız bir çocuğun yetimliği kadar a-cıklı değil miydi?

Saat dörtte, çayını yalnız başına fincanına boşaltırken, Per-vin oda kapısını açtı, Hasan Bey'e:

Levent Şahverdi Arşivi

— Buyurun, dedi.

Zeyno'nun karanlık ve ıslak gözleri kapıdan giren adama çevrildi. Çocuğa o kadar benzeyen fakat duygularını kuru bir zorbalık perdesi arkasına saklayan altın renkli gözler, bugün

hüzünlü ve yumuşaktı. Zeyno'nun gözlerine dalar dalmaz sanki sevgi ve kaygı yaşardı:

— Neniz var, Zeyno Hanım?

— Haso çocuğu göreceğim geldi, Hasan Bey.

Bir şey söylemeden geldi, Zeyno'nun elinde titreyen çay fincanını aldı, masanın üstüne koydu. Kafasında uyanan karışık bir meseleyi çözmek için sanki zaman kazanmak istiyor gibiydi. Sonra Zeyno'nun gözlerini arayarak yarı meraklı, yarı çekingen sordu:

— Bu çocuğu niçin bu kadar seviyorsunuz, Zeyno Hanım?

Bu defa Hasan'm gözleri Zeyno'dan uzak ve Zeyno'ya yabancı görünüyordu. Sorusu tarafsız ve Zeyno'dan alacağı karşılığa göre çocuk hakkında bir karar verecekmiş gibi bir sezi veriyordu. Düşünerek:

— Benim sevmem için çok gerçek bir nedenin bulunduğuna inanmak üzereyim. Sizin bu kadar onu sevmenize bakıyorum ve benim çocuğa düşkünlüğüm de acaba sırf onun sevimliliğinden, olağanüstü bir çocuk olmasından mı diye meraka düşüyorum. Üç gündür bana Diyarbakır boşaldı gibi geliyor. Haso çocuğun hayatım yöneten bu Şeyhler, bu ağalar çocuğa acaba nasıl davranıyorlar?

Biraz durdu, sonra boğazına takılan, içini yırtan bir acı ile:

— Yavrucuğumu dövüyorlar mı, eziyet mi ediyorlar?

— Çocuğun babası imişsiniz gibi konuşuyorsunuz, Hasan Bey.

Zeyno'nun ateş gibi yanan koyu gözlerine bir çocuk şaşkınlığı ile baktı:

— Ya birdenbire benim çocuğum olduğunu öğrensem ne yapmam gerekirdi dersiniz?

— Bütün dünyaya hemen çocuğunuz olduğunu duyurmanız gerekir. Haso çocuk gibi bir yaratığın benim çocuğum olduğunu söyleseler acaba ben bir tek dakika hayatı sıkıntılı ve boş bulur muydum?

Zeyno durdu. Onun da boğazına bir şey takılmış gibi konuşuyor, gözlerinin kenarlarına toplanan yaşları içine akıtma-

Levent Şahverdi Arşivi

ya uğraşıyordu. Fakat bu yufkalığı kısa sürdü. Birdenbire Ha-san'a heyecan veren güvenilir bir arkadaş tavriyle sordu:

— Böyle bir ihtimal umuyor musunuz, Hasan Bey? Hasan ömrünün bütün dertlerini bu kadına söylemeye a-

1 işmiş gibi:

— Evet, dedi. Fakat gerçeği saptamak için soruşturmaya cesaretim yok. Cesaretin korku gibi binbir yüzü olduğunu bana Haso çocuk Öğretti. İsteklerini yerine getirmek, günah işlemek cesareti her insanda var; fakat o günahı affettirme cesareti tamamiyle başka...

— Benim soruşturmamı ister misiniz, Hasan Bey? Hasan, yanaklarına akan yaşlar arasında Zeyno'ya yeni bir

düşkünlük ve minnetle baktı. Bu ne geçen kalp ağrılarına, ne de heyecan ve tutkularına benziyordu. Bu, gövdelerinin sinir sistemi baskısından kurtulmuş, zavallı insanların üç tapmaklı hayatlarının giremediği, belki daha ileri yıldızlarda yaşayan insanların duygularına benziyordu. Zeyno benliğinde gençliğinin, aşk tayfununun yıkamadığı, kara topraklardaki insanların erişemediği yalnız ve keşfedilmemiş sandığı yüksekliğe ilk defa bir insan göziyle erişmişti. Bütün bu insanlar arasında, o kadar yalın sandığı bu askerin sonunda kalbinin bu son noktasına e-rişmesi ne kadar tuhaftı.

Masaya dayalı duran elini Hasan'm elleri içine aldığını rü-yadaymış gibi gördü. Ne yapmak istiyordu? Zeyno bunu anlıya-madan Hasan'm elini yine masaya koyduğunu gördü.

— Haso çocuğun asıl babasının kim olduğunu öğreneceksiniz, değil mi?

— Evet, fakat zamanını bana bırakınız. Kürt Zeyno kalbini kolay açar bir kadın değil, hem zavallının etrafi çok korkunç sırlarla dolu...

— Hayatımı sizin ellerinize bırakıyorum, Zeyno Hanım. Siz hâlâ ağlıyorsunuz? Niçin? Sofada ayak sesleri var, Saffet geliyor galiba...

— Saffet'den Haso çocuk meselesini saklamamı mı istiyorsunuz?

Hasan'm kalbinin yankısını o kadar açıklıkla gösteren yüzü, eski sert maskesini yine takınmak için karıştı:

— Haso çocuk sırrının yalnız ikimizin olduğunu istemiyor musunuz?

Levent Şahverdi Arşivi

* * *

Haso çocuk gider gitmez kalp hayatı sönen Zeyno'nun beyninde çocuğun geleceğine yeni bir yön verebilecek sırrı keşfetmek emeli yanıyordu. Fakat görünüşte eğlencesi, «kostümlü dans» komitesinin toplantılarıydı.

Mesture Hanım kostümlü dans komitesine bir Şûrayi Devlet önemi veriyordu. Zeyno odaya girer girmez gözüne, Mazlû-me'nin oturduğu bir masadan aşağı sarkan bacaklarının küstah bir tavırla sallanışı ilişti. Saffet ve Ali Nuri Beyler masanın iki tarafında Mazlûme'nin asker ve sivil âşıkları birer elçisi gibi, onun emrine hazır oturuyorlardı. Bu iki küstah genç bacağın, toplantının ağırbaşlılığını bozan, herkesin düşüncesinin bir köşesini kendisiyle ilgilendiren karıştırıcı hareketleri vardı. Mesture Hanım bu bacakların hareketi arttıkça, burnundan soluyacak kadar öfkesi artıyor, fakat «yapmasın» diyemediği için sırf başka tarafa bakmakla yetiniyordu.

Ali Nuri Bey, bütün esinlerini bu hareketten alıyor, arada kendi tarafına eğilen yeşil, alaycı ışıkların yelpazelediği esmer yüzü tunçlaşıyordu. Saffet'de sevimli fakat şımarık torununun tavırlarına dayanan şefkatli hoşgörür bir büyük baba hali vardı.

Odanın kişilerini ve genel havasını hemen kavrayan Zeyno, Saffet'in sevgisinde, hattâ aşklarında da bu geniş ve hoşgörür inceliği göstereceğini düşünüyordu.

Üçüncü erkek üye, lise öğretmenlerinden Hayri Beydi, istanbul gazete çevresinde sırf Diyarbakır haberleri yazan bir il muhbiri diye tanınırdı. Fakat Diyarbakır'da o, kendini Türk gazeteciliğinin, düşünce ve san'at âleminin yetkili bir elçisi gibi satıyordu. Mazlûme, annesinin bu yakışıksız ve kendini aşırı derecede beğenen gence, gazetelere Diyarbakır'da toplumsal değşme hareketlerini geçirmesi için yaltaklanmasına karşılık, kendisi hiç yüz vermiyor, üstelik sıralı, sırasız bozuyordu. Di-

yarbakır ikliminin boş hülyalara sürükleyen sıcak ve aylak günlerinde kendini kimi bir dâhi olarak, kimi de büyük bir siyasî, bir koltukta gören Hayri Bey, Mazlûme'nin gururunu, altüst eden davranışını kendine yedirememişti. Bundan dolayı arkadaşlarına Mazlûme hakkında aslı astarı olmıyan dedikodular anlatıyordu. Bazan Mazlûme'nin kendisine bir «randevu» verdiğini, fakat kendisinin gitmediğini söylüyor. Bazan göstermeyi eğitimine yakıştıramadığı genç kızın uydurma aşk mektuplarından sözediyordu. Fakat Mazlûme'yi görür görmez olanca gö-ziyle ve avam dilinde «sululuk» denilen soğuk bir biçimde kur yapıyor ve bir gün başaracağına inanıyordu. Şimdilik Mesture Hanım'm evine ve danslarına sırf Mazlûme için hiç kaçırmadan gidiyor ve kendini asriliğin son numarasını gösteren bir genç gibi görüyordu.

O da bu serbest bacakların hareketinden hayli süzgündü, fakat yeşil gözler hiç kendi tarafina bakmadığı için yapmacık ve zoraki bir kayıtsızlığa bürünmeğe çalışıyor, elinde bir kâğıt, sanki alman kararları yazıyor ve en yalın meseleler üzerine düşüncesini çözmeli bir keşif ortaya atan bir tavırla söylüyor, ondan sonra, kendi hayalinde anlamlı bulduğu durgun halini alıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Kadınlar çevresinde artan dedikodudan ürken ve kaynağını keşfeden Mesture Hanım, Süleyman Bey'in hanımına son zamanlarda güleryüzlülüğünü arttırmış, bu komiteye yalnız bir değil, üstelik başkan seçivermişti. Bu önerisinin Süleyman Beyin hanımında ne kadar kuvvetli bir etki yapacağını doğru tahmin eden Mesture Hanım ondan: «A Hanımefendi, siz dururken bana başkanlık düşer mi?» karşılığını beklemişti. Fakat hanım duygun bir tavır almış:

— Bugünlerde çok işim var amma hatırınız için kabul edeyim, demişti.

Süleyman Eey'in hanımı, şimdi en büyük koltukta, gözlerini süzerek, ellerinin manikürünü inceliyerek herkese yukardan bakan bir davranışla başkanlık ediyordu. Kendisinin Di-yarıbakır'ın toplum hayatında ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermek için komitede bulunmıyan sağlık müdürünün

karısını da beraber getirmişti. Mazlûme'nin komiteyi sırf küçümsemek için bacaklarını sallıyarak masanın üstünde oturduğunu düşünüyor ve bu, sağlık müdürünü karısına göstererek onu hayran bırakmak başkanlık makamını küçültüyordu. Böyle şımarık bir kızı olduğu için bir yandan Mesture Hanım'a acıyor, bir yandan da kızını eğitememiş bir kadın olduğu için kendini ayıplıyordu. Bu yüzden o da Mazlûme'ye sık sık yan bakıyordu.

Zeyno'yu komutan karısı olmanın şerefini anlamaktan yakınsın, mevkiinden faydalanmada beceriksiz bir zavallı gibi gören Mesture Hanım, ona bu toplantıda ikinci derecede bir yer vermenin bir sakınca doğurmıyacağı inanandaydı. Gereği kadar yaltaklanıyor, üstelik Muhsin Bey'i avucunun içinde tuttuğuna inanıyordu. Komutanın evine bu kara kuru kadına yüz suyu dökmeden nasıl olsa hâkim olduğunu sanıyordu.

Hayri Bey, söz istedi:

— Efendim, bu resmî olmıyan balonun temizliği ve tama-miyle asrî olarak geçmişi için her tertibat alınmalıdır. Avrupa-nm en son yöntemleri savaşmamalıdır. Önce, bir vestiyer yapmak, paltolarını bastonlarını bırakanlara birer numara vermek gerekir.

Mesture Hanım, söz almadan atıldı:

— Beyefendi, daima en «modern» yolları düşünüyorlar. Düşüncelerine ben de katılırım. Kabul edenlerin el kaldırmalarını lütfen teklif edermisiniz Başkan Hanımefendi?

Bacakları da gözleri kadar acele sallandı ve Mazlûme de söz almadan ilâve etti:

— Bu çok asrî yöntem büyük annemin çocukluğunda da vardı. Her cami kapısında papuççular ayakkabı toplar, numara verirdi. Bu maddenin konuşulmadan geçilmesini öneririm.

Süleyman Beyin hanımı, özenle muayene ettiği pembe tırnaklarından gözlerini Mazlûme'ye

Levent Şahverdi Arşivi

çevirdi:

— Zâtıâlinize söz vermemiştim sanıyorum. Mazlûme'nin gözleri hâlâ alaycı, fakat tavrında yapma ve

tuhaf bir sevgiyle doğruldu, bacakları birdenbire durdu:

— Affedersiniz, önce annem söz almadan konuştu, ihtar etmediniz, ben de ondan cesaret aldım.

Mesture Hanım, elinden gelse ağlıyacaktı:

— A kızım, sen iki yaşında bir çocuk gibi ayaklarını sallarsan, her söze atılırsan toplantıyı düzenli yürütmek kabil değil ki...

Hayri Bey, Mazlûme'nin dikkatini çekmek için eline bir fırsat geçtiğine inandı. Yeni bir kuram getiriyormuş gibi ağır ağır:

— Müsaade ederseniz bir düşüncemi söyliyeyim, dedi. Ayaklarını sallamak, masaların üstünde oturmak çağdaş bir toplantının düzenini bozmaz. Serbest hareket, Amerika uygarlığının temelini teşkil eder. Örneğin, ben Robert Kolejde iken öğrenciler, ders zamanı bile ayaklarını masanın üstüne korlardı... Gençliğin mutlu hukuku adına Hanımefendilerden rica ederim ki...

O, lâkırdısını bitirmeden Süleyman Beyin hanımı ayağa kalktı:

— Buna asrî bir toplantı demenize şaşarım, Beyefendi! Önce , zâtıâliniz de söz almadan bizler okul öğrencisiymişiz gibi, konuşmaların dışında bize uygarlık dersi veriyorsunuz. Ben, istifa ediyorum.

İşlerin azacağını anlıyan Zeyno, Süleyman Beyin, hanımına başkanlığı bırakmaması için rica etti ve Mazlûme'ye bakarak:

— Yanımda boş yer var, gelmez misin? dedi.

— Ben Komutan beyin hanımının hatırı için kabul ediyorum. Rica ederim asıl programı konuşalım, diyerek bırakmaya yarım ağızla davrandığı başkanlık koltuğuna bir tahtmış gibi ağır ağır kuruldu.

Beş on dakika çağın listesini konuştular. Adlar hep bildikleri, yani Zeyno'nun danslı çaylarına gelenlerdi. Kostüm meselesi biraz ateşlenmişti. Mesture Hanım herkesin giyeceğini komitenin toplanmasını istiyordu. Ali Nuri Bey, subayların özel düşünceleri olduğunu, kostümlerini kendilerinin seçeceklerini söyledi. Mesture Hanım, köhne ve örümcekli düşünceleri gösteren şeyler olmamasını önledi.

Levent Şahverdi Arşivi

— Köhne ve örümcekliden maksadınız nedir, Hanımefendi?

— Ne bileyim, örneğin yeniçeri, yahut köylü kıyafetleri!

— Avrupalılar kostümlü balolarında kendi eski kıyafetlerini, köylü kostümlerini giyiyorlar, hiç köhne olmuyorlar. Hele doğu ile ilgili olanları en şıkları, en ileri ve estetik düşüncelileri kayırıyorlar. Bizim eski kıyafetler ne zamandan beri köhne oldu?

Valantinonun âşık rollerinden birindeki kıyafetini taklide karar veren Hayri Bey, Mesture Hanım'ın Avrupalı gibi görüşlerinden yana çıkmak istemişti. Fakat kendisi Türk Ocagı'na henüz üye olmuştu. Saffet gibi eski ve itibarlı bir üyenin tepkisine karşılık vermemeyi uygun buldu.

Erkeklere söz geçiremiyen Mesture Hanım, kadınların kostümlerini kendi isteğine göre düzenlemek istedi. Fakat onda daha kuvvetli bir tepkiye uğradı, iki önerisinde de başa çıkamadığını gören Mesture Hanım, bir üçüncüyü önerdi:

— Büfe meselesi ev sahibine aittir, Hanımefendi.

Bunu Saffet söylemişti. Mesture Hanım sert bir suratla:

— Fakat büfede neler bulunacağını komite saptamalı. Affedersiniz ama bu kadar önemli bir dans gecesinde likör, şarap, hattâ şampanya bulundurmak bir uygarlık belirtisidir, sanırım.

Bu defa Zeyno, karşılık verdi:

— Likör, şarap koymağa karar verirseniz, lütfen dansın verileceği yeri de değiştiriniz.

Mesture Hanım, açıktan açığa küçümsiyerek.

— Bu ne gericilik. Eğer günahtan korkuyorsanız içkiye tuz katarsınız, Hanımefendi.

Sırf Zeyno'nun soğukkanlılığından düşmanlıkları içlerinde kalan iki kadının ilk açık çatışmaları bu oldu. Zeyno, Süleyman Beyin hanımına bakarak ve Mesture Hanımı işitmemiş gibi:

— İçkiler, ancak çay, limonata, ayran, sütlü kahve ve şerbetler olabilir.

— Acaba komutan beyin bu konuda bir düşüncesi yok mu?

— Sormadım.

Levent Şahverdi Arşivi

— Bir sorsanız. Bize yemeğe geldiği zaman şarabı seve seve içiyor.

— Size geldiği zaman lütufkârlığınızda devam edebilirsiniz. Fakat benim evimdeki büfede bundan başka içki olamaz.

Her zaman iğneli sözlerine sinirlenmeden karşılık veririz, ve biraz da güldüğü Mesture Hanım'a Zeyno bu kez, gerçekten kızmıştı. Fakat Süleyman Bey'in hanımı, komutanın karısında gördüğü ilk irade ve direnmeye boyun eğme yolunu tutmuştu. Üstelik kocasının Mesture Hanım'ı beğenmesinde kuşkulanıyor ve toplantılarda durmadan içki ikramı gerektiğini ileri sürmesini hatırlıyordu. Acaba Mesture Hanımla anlaşmışlar mıydı? Sonunda Saffet'e sordu:

— Kuzum Doktor Bey, içki asrileşmenin gereği midir? Saffet, başını salladı:

— Geleceğin ve uygarlığın gençliği, en önce içki ile savaşmak zorundadır.

Toplantının sonlarında uslu oturan Mazlûme masadan aşağı atladı:

— Anneciğim, «yaş» lara söyleriz, arka ceplerine yassı birer şişe koysunlar, Zeyno gibi «kurular» arkalarını çevirdikçe, «yaşlar» birer yudum içer.

***

Haso çocuk Şeyhin yanından bir asır yaşamış kadar yorgun dönmüştü. Küçük bedenini kıyıcı yumuşaklardan bir hayvan yavrusu içgüdüsiyle koruduğu insanlar, sonunda zayıf noktasını, kurnazlığının, zekâsının siperi olamıyacağı yeri, yani kalbini bulmuşlar ve vurmuşlardı. İnsanlığın olanca azgınlığını kusup ortaya attığı bu değişim döneminde, zekânın kalble en büyük ve belki son savaşını yaptığını Haso bilmiyordu.

Hayli uzun süren misafirliğinin ilk haftasını tamamiyle Şeyh'in yanında geçirmişti. Gözlerinden kendi ereğine herkesi sürüklemek ve âlet etmek için bir din meşalesi yakan bu tuhaf İnsan, Haso'nun üzerindeki ilk etkilerini canlandırmakta zorluk çekti. Çocuğun ruhuna tekrar işlediğini bir dereceye kadar anladıktan sonra, aşılarına başladı. Ramazan'ın son kıyıcı sözlerini canlandıran bu aşılar, bir yandan çocuğun beyninde yer tu-

tarken öbür yandan kalbini bir mengene içinde gibi eziyor, ağrıtıyordu. Şeyh bugünlerde ayaklanma ve yoketmenin bir peygamberi gibi hazırlamakta olduğu fırtınanın hummasını Haso'nun damarlarına aşılamağa çalışıyordu. Şeyh, karşısındakinin dokuz yaşında bir çocuk olduğunu unutuyor; ateş, kan ve heyecan dolu rüyalardan söz ediyor; çocuğun hayalinde korkunç fırtınalar uyandırıyordu. Fakat Haso'nun kafasında Battal Ga-zt'nin kahramanlık tabloları gibi canlanan alana bildiği kişiler girince tamamiyle anlıyamadığı ve çoğunu heyecanlı birer masal gibi dinlediği hikâyenin kalbine giren, kafasına bir kaya gü-ciyle çarpan bir gerçek olduğunu seziyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Şeyh, ilkin istanbulluların zalim, günahkâr ve fena insanlar olduklarını, bunları yeryüzünden kaldırmak için Tanrı'nm kendisini memur ettiğini uzun uzadıya anlatmıştı. Bunu o kadar eski ve karışık hikâyelerle açıklıyordu ki çocuk Şeyh'in anlattıklarını tıpkı bir masal diye dinliyordu. Şeyh, özellikle İstanbulluları «Kavmi Lût» a benzetiyor; hayatlarından tuhaf misaller alıyordu. Fakat bütün bu ateşli ve renkli nutuklar bir noktaya vâsıl oluyordu. Bu asrî «Kavmi Lût»u ortadan kaldırmak için hücum taburu komutanı Hasan Beyi öldürmek gerekti. Hasan Bey hem de meydanda öldürülemezdi. Bir gece, pusuya düşürmek, arkasından vurmak tasarlanmıştı ve bu pusuyu ancak çocuktan alacakları bilgiye göre kuracaklardı. Şeyh, dişlerini gıcırdatarak, kanlanan siyah gözlerini çocuğun gözlerine dikerek Hasan Bey'in vaktiyle anasına yaptığı fenalığı her gün ezberletmek istiyormuş, kafasına mıhlamak istiyormuş gibi tekrar ediyordu. Şeyh anlatırken çocuğun anasına ait utanç ve acı verici anıları canlanıyor, yavaş yavaş Şeyh'in elinde uysal bir âlet olacakmış gibi görünüyordu. Bu dakikalarda öldürülecek adamın kişiliğini, adını unutuyor; (K...) köyünden beri Ramazanla beraber en tiksindiği iğrenç ve meçhul düşman olarak düşünüyordu. Fakat yalnız kalınca Hasan Bey'in çocuğun tâ kalbine sevgiyle bakan gözleri, koruyucu, yumuşak tavrı çocuğun içini altüst ediyor; güzel ve keyifli gözleri kararıyor; yüzü eski gergin, acı çeken biçimini alıyor ve tâ yüreğinin içinde bir an dinmiyen bir sızı başlıyordu.

Şeyh'in son yönergesi açıktı: Hasan Bey'in her hangi bir gece gideceği yeri öğrenirse, yahut Hasan Bey komutanın evine gece oturmağa gelirse, çocuk, her zaman belirli bir yerde bulunacak olan Bayram Ağa'ya haber verecekti.

Çocuk Diyarbakır'a döner dönmez yüzündeki değişikliğin ne acı bir ruh eseri olduğunu istanbullu Zeyno seziverdi. Kadın inceliğiyle çocuğu sorguya çekmeyi uygun buldu. Yalnız eskisinden daha yumuşak, daha dikkat edici, çocuğun kalbine girmeğe, acı ve zavallı gerginliği gevşetmeğe çalıştı.

Hasan Bey, bu defa açık olarak kendisinden kaçan çocuğun gizli derdini, sıkıntısını kendisine mal edindi. Bu sırrı öğrenmeğe, çocuğun etrafında dönen karanlık talihe ve olaylara karşı t onu korumağa karar verdi. Fakat çocuk, su gibi parmaklarının

arasından akıp gidiyor; o yaklaştıkça çocuk uzaklaşıyordu.

Haso'ya gelince onun biricik nefes aldığı, biraz kendini unuttuğu zamanlar İstanbullu Zeyno ile olduğu saatler yahut Şaban amcaya kaçtığı akşamlardı. Hasan, onun küçük beyninde bir kâbustu. Onu gördüğü zamanlar nasıl kaçıyorsa, görmediği zamanlar karargâhın etrafını bilinmez bir özlemle dolaşıyordu. Hasan'dan bu kadar hızla kaçışının nedeni, belki de kendini bilmiyerek onun geceleri nereye gittiğini öğrenmek iste-İmesi korkusundan ileri geliyordu Kostümlü dansın gecesi yaklaştıkça, herkesi saran heyecan, onun çocuk kalbine de sıçradı. Büyüklerin hazırladığı esrarlı oyuna Haso çocuk da istanbullu Zeyno'nun oğlu olarak katılacaktı.

***

Levent Şahverdi Arşivi

Aralığın on beşinci akşamı, Zeyno'nun evinin alt katında, tam kapının yanındaki odada Hasan Bey'in Kastamonulu eri Durmuş, erkeklerin paltolarını, bastonlarını alıyordu.

Dıyarıbakır'da Mesture Hanım'm kurduğu sosyete üyesi iki aydır bu akşam için hazırlanmışlardı. Mesture Hanım ve etrafindaki hanımlar Kalivrusu ve Şaki hemşireler terzihanelerine haftada bir kaç defa mektup yazmışlar, telgraf çekmişler ve Diyarıbakır ilinin postacıları her gün kucak dolusu paket taşımışlardı. Erkekler, işi daha az ciddiye almakla beraber, on-

lar da boş saatlerinin büyük bir kısmını kendi kostümlerini saptamaya harcamışlardı. Haber karargâhta yukarıdan aşağıya, tâ er tabakasına kadar süzülmüştü. Arkadaşları Durmuş'a, herkese dikkat etmesini, ne olup bittiğini kendilerine anlatmasını tembihlemişlerdi. Türk erinin yaratılıştan ağırbaşlılığıyle merakını hiç belli etmiyen Durmuş, Türkiye'nin tarihini, eski ve koca ülkede yaşıyanlarm kıyafetlerini tuhaf, hattâ hoş bir ilgi ile seyretmeğe başlamıştı. Asrî ordularına hâki üniformaları içinde hep bir fabrikadan çıkmış gibi görünen, hattâ kaim, kuvvetli vücutlu Durmuş'a biraz cılız gelen genç ve ince subaylar, atalarının kocaman kavukları içinde heybetli birer biçim alıvermişlerdi. Bedevi Zeybek, Karadenizli Türk, Çerkeş, Arnavut, Durmuş'a hepsi tanıdık ve sevimli geliyor; fakat durgun yüzü, saygılı tavrı arkasında ilgisini saklıyordu. Durmuş, yalnız bir tek adam odaya girerken gözlerini olanca merakıyla açtı, baktı.

Başında üç köşeli bir şapka, arkasında bir ucu sol omuzuna atılmış bir harmanı, ayaklarında uzun çizmeler vardı. Mahmuzlarını şakırdatarak, belindeki ipek kuşağın uçlarını düzelterek kendine aynada çekidüzen veren bu kısa boylu adam Hayri Bey'di. «Rudolf Valantino» nun «Kanlı Meydan» daki «Toreador» kostümünü taklidetmişti. Hem de şakaklarmdaki «favo-riler»e o kadar özenle taklidetmişti. Yalnız «Valântino»nun kuvvetli, uzun boyuna karşılık, Hayri Bey'in çarpuk çurpuk, kısa gövdesi, kabadayılığın vahşi ve kanlı bir evresini gösteren bu kostüm içinde hayli gülünç olmuştu. Fakat o, ispanyol babayiğitlerinin boğalarını perişan edip yenen bu şatafatlı ve barbar kıyafetiyle hanımların zayıf gönüllerinin olgun erikler gibi sapır sapır dökületeği inanandaydı. Bu inancın verdiği çalımla harmanisinin uçlarını arkasına attı, mahmuzlarını şakırdatarak

merdivenleri çıktı.

***

Diyarıbakır sosyetesinin başlıca kişilerinin hayatında birer dönüm noktası olan olaylar, kostümlü dans akşamiyle başladı ve durmadan birbirini izledi.

Pervin'in işaretiyle gece saat birde telefona gelen Muhsin Bey, nöbetçi subayının anlattıklarını dinledikten sonra odasına koştu. Neş'eli ve güzel bir rüyaya benziyen akşamın içinden gerçekten

Levent Şahverdi Arşivi

çetin ve çirkin sırıtışı beliriyordu ve Muhsin Bey, arkasından kavuğunu, cüppesini hızla fırlatıyor; günün renksiz ve soğuk gerçeğini karşılıyabileceği hâki esvabını giyiniyordu. Eğlence ve mutluluk bir rüya gibi, rüya esvaplariyle arkasından düşüvermişti.

Karısına, ayakta küçük bir not yazdı. «Hasan ,Ali Nuri ve Ahmet Kirami Beyler bana karargâha gelsinler. Sen, elinden geldiği kadar misafirleri belli etmeden çabuk dağıt; gece belki dönmiyeceğim.»

Evinin önünde yanan fenerin altında başında kefiye sarılı bir adamın meraklı ve çekinen bir durumda kendi kapısını gözlediğini gördü. Kefiyeli adam, kapı açılır açılmaz içeriden muh-sin Bey'i görmek için bir an durdu. Sonra gözleri Muhsin Beyle karşılaşınca arkasını çevirdi sokağın karanlığına sanki koşarak daldı, kayboldu. Fenerin ışığı altında ışıldıyan siyah gözleri Muhsin Bey'in kafasında eski heyecanlı bir anı uyandırdı. On yıl önce, hemen aynı kıyafette bir adamın elinden sabaha karşı silâhlarını almıştı. Bu ışıldıyan gözler, bu tilki çevikliğiyle karargâhtan sıvışan adam, bu değil miydi? Acaba bu kefiyeli adam on yıl önceki Haso çavuş olabilir miydi? Hele, on dakika önce telefonda aldığı tehlike işaretine benziyen rapordan sonra kapının önünde evi gözetliyen, kaçan adam, çok şüpheliydi. Arkasından koşmak için vakti yoktu. Seslendi:

— Durmuş!

— Efendim!

— Buraya gel! Burada misafirler tamamiyle dağılmaya kadar bekle, kefiyeli bir adamın buraya yaklaştığını görürsen yakasından yakala, karargâha getir.

— Peki efendim!

— Silâhın var mı?

— Var...

— Silâhını yalnız korkutmak ve durdurmak için kullan! Gerekirse, nöbetçilere seslen!

— Peki efendim!

Tehlikeyi ve görev işini vestiyerde palto vermeğe üstünsi-yen Durmuş, kapının önünde nöbet alınca Muhsin Bey karargâha doğru gitti.

***

Hasan Bey ancak sabahın dördünde komutanın yanından odasına döndü. Onun kafasında gecenin iki yüzü vardı: Gerçek ve rüya!

Muhsin Bey'in salonu işte binlerce mum pırıltısı altında, hergünkü esvaplariyle beraber kimliklerini değiştiren renk renk kostümlü kadın ve erkek kalabalığiyle kımıldıyan bir dekor gibi

Levent Şahverdi Arşivi

dalgalanıyor, gelip geçiyor. Kâh piyanonun arkasındaki uzun, kocaman kırmızı bayrağın, kafasında bir perde gibi dalgalandığını görüyor, kâh muzikanm ağır Zeybek havasını çaldığını işitiyor. Mazlum Bey, zeybek kostümiyle ne kadar uzun, heybetli ve karşısında îzmir köylüsü kıyafetinde siyah gözlü küçük kızla beraber dalgalanıyor, dönüyor, oynuyor. Şimdi Süleyman Bey, elinde bir kâğıt, Abdülhamit devrinde Encümeni Vilâyet toplanışlarında, Meşrutiyet devrinde, On Temmuzda nasıl ve ne yolda nutuk okudu ise Cumhuriyet devrinin balosunda da öyle nutuk okumağa çalışıyor. Baloya bir yenilik olsun diye içki koy-duramaymca yine o gün ve kendisi keşfetmiş gibi nutuk atmak yeniliğini gösteriyor. Nasıl herkes yeni esvaplarına, yeni adlarına rağmen eski şeyleri durmadan tekrar ediyorlar.

«Sarı Zeybek, aman...»

Şimdi havayı kafasında sanki salondakilerle beraber, aynı ağır tempo ile tekrar ediyor. Erkek sesleri, kadın sesleri, kalm-h inceli birbirine vurulmuş bir tek ses gibi tmlıyan tekörnek bir ahenkle gürlüyor.

Evet, kafası belki artık yorumlıyamıyacağı bir tek gerçekten kaçmak için teker teker her olay, her yüz üstünde duruyor, îşte Ahmet Kirami ...O da «Rudolf Valantino» dan bir kıyafet almış. Yalnız kendine yaraşan ve kimseye yabancı gelmiyen bir kıyafet: «Şeyh Ahmet». Karısı, bedevi kostümiyle, o gece ilk defa dikkatleri çeker görünüyor. Nasıl birbirlerini yeni görmüş-

ler gibi, nasıl göz göze, el ele, kalblerini birbirine yapıştırarak sokuluyorlar, dans ediyorlar!

İşte «Kleopatra» kıyafetiyle Mesture Hanım! Beyaz atları, boyaları, elmasları, yapmacık renkli bir fener gibi ve bu ulusal kalabalığın içinde nasıl yabancı ve uzak görünüyor. Mesture Hanım'm öğütlerine uyarak pembe bir kelebek kıyafetine giren Süleyman Bey'in hanımı, pembe kanatlariyle, buruşuk, zayıf boynu ile ne kadar gülünç! Sönük gözlerinin, genç görünmek için durmadan gülen yüzünün ne kadar gergin ve zavallı bir hali var! İşte Çerkeş kostümiyle ince ve alaycı Mazlûme, Hayri Bey'in o kadar zahmetle bulduğu yapma «Toreador» lu-ğuna nasılda gülüyor. İşte yine Çerkeş kostümüyle o kadar şık, uzun boylu görünen Ali Nuri Bey, sonra Saffet... İkisi de Mazlûme'nin etrafında, yanında...

Yine muzika, yine dans... Bazan gramofon «O Markita» diye çıngır çıngır ötüyor, bazan piyano ve sazlar: «Hey Zeyno, Zeyno...» diye sanki acı veren bir ısrarla, tekörnek olarak kafasında tekrar tekrar söylüyor, söylüyor. Hep o insan dekoru, hep o mumlar ve hep yeni bir oyun çıkarmış çocukların yabancı, sevinçli yüzlerle gülüyor, söylüyor, dalgalanıyor ve hep dönüyor, dönüyor!

Teker teker ve hep beraber, kafası, ışıkları, renkleri, yüzleri, hareketleri ve sesleri, belki yüz defa tekrar ediyor; sonra yoruluyor; artık insan dekoru kımıldar değil. Daha arkada, daha asıl sahnenin, oyunun arkasında, sırf kanavalara resmedilmiş, yalnız ışıkla renkleri değişen ölü dekor!

İşte o, kırmızı güllü bol Kürt şalvarının içinde biçimli bacaklarının hareketi, ince ayaklarının kırmızı işlemeli terlikleri içinde hiçbir şeyle dengesini, ahengini bozmıyan yürüyüşiyle geliyor,

Levent Şahverdi Arşivi

Hasan'm gözleri yavaş yavaş ayaklardan uçları altın kemerine sokulu dört peşli entarinin eteklerine yükseliyor, sarı pullu el kadar ipek önlük pırıl pırıl yanıyor. Daha yukarı, daha yukarı... Bir genç kız kadar ince kalan boyun ve düşük omuzlar, işte kırmızı örtüleri içindeki yüz. Tıpkı bir üçgen gibi, genişçe alnından ince çenesine doğru hayatta hiçbir şeyin dindirmediği, şifa veremediği ıstırabiyle, kalb ağrısiyle eriyor

gibi; alnındaki altınlar, uzun yumuşak yazma örtülerle çerçevelenen bu sevimli üçgenin keskin ve acı hatları bu akşam yumuşamış, gençleşmiş, sanki bir çocuk yuvarlaklığı almış! Fakat bu yüz de siliniyor, soluyor. Hasan, yalnız iki tatlı, koyu göz görüyor. Bu gözler, dünyada en çok sevdiği, en çok seveceği kadının gözleri, kuytu kaynaklarının üzerinde harelenen koyu ışıklarla pırıldıyor, en tuhafı, Hasan'a en büyük serhoşluğu, mut-luluğiyle beraber en karışık ıstırabı veriyorlar! Bu gözlerde kardeş, ana, arkadaş var; bu gözlere bakarken silinen tatlı üçgen, çocukluğunun, ¦ gençliğinin en derin heyecanlarını toplıyan bir sevgi demetine benziyor!

Hasan, burada, göğsünü acıtarak atan kalbine ellerini basıyor; şakaklarının damarları kafasını delecek gibi vuruyor. Ona öyle geliyor ki aşkın kimsenin çözemediği sırrına, derinliğine ermiştir ve kendi kalbinin yeni bulduğu derinliğinde geleceğini olduğu gibi görüyor. Bu yüzün, bu gözlerin beynindeki bu en güzel yankısını bu akşam örtmek gerektiğini seziyor. Artık bu kadının onun hayalinde cinsiyet, istek ve topraklardan gelen tutkularla hiç ilgisi yok. O yüz, yalnız eski tapmakların uyandırdığı saygıyı, verdikleri ruhanî avunucu verebilir. Yalnız kara günlerinde, hayatın zavallılığını anladığı anlarda onun elini tutabilir, gözlerinin avunucu sevgisini alabilir. Eğer o hayal ölmüş bir kadının hayali olsa, onu hâlâ hiç olmazsa rüyalarında ölümlülerin sevdiği gibi sevebilir. Fakat şimdi... Onun kendi kendini çektiği ruhanî yalnızlıkta Hasan, onu yalnız katoliklerin Meryem'i düşündükleri gibi düşünebilir. Gözlerinden damla damla akan, geceliğinin yakasını yastığını ıslatan yaşların ne derin ve tuhaf bir tadı var! Dünyadan elini çekebilse, ne derin ve ne engin bir kendinden geçiş!

Yavaş yavaş dimağında siyah bir örtü ile kapamak istediği bu yüzün yanında başka bir yüz, küçük bir erkek çocuğun başı canlanıyor. Onun da yüzü bütün çizgileriyle yumuşak bir üçgene benziyor. Onun da bal rengi parlak gözlerinde Hasan'm bütün hayatını kendisine bağlıyacak tatlı bir güç var. Bu yüzü örtmek istemiyor. Bu yüz, kendisinin bir parçası, ruhunun, ömrünün en ışıklı, en çekici ve temiz bir belirtisi. Bunu sevebilir,

bunun için yaşayıp ölebilir. Bu gözler de Hasan'm kalbini karıştırıyor, hayalinde pırıldıyan binbir mumlu ışık içinde yavaş yavaş yaklaşıyor. Bu baş ötekinin yanından hiç ayrılmıyor, beraber geliyorlar, Hasanın gözlerinden kalbine ve kalbinden derinliğine hayret ettiği uçsuz benliğine dalıyorlar. Hasan, sevginin, ölmezlerin ulaşamadıkları engin sırrına ermiştir. Hasan'm kalbi,

Levent Şahverdi Arşivi

kolları açık; o iki sevgili yüzün ruhunun içinde durmadan yüzdüklerini, kendisine daha yakın, daha yakın geldiklerini duyuyor; ruhunun enginliğine, sınırsızlığına, ölmezliğine şaşıyor. îki sevgili baş, ruhunun içinde böylece yürüyecekler, fakat Hasan'm kalbinin sınırlarını bulamıyacaklar!

***

Zeyno'nun belleğinde bu akşamın sesi, renk ve neş'esi hi-çinci derecede. O, Muhsin Beyin küçük mektubunu aldıktan sonra misafirlerini nasıl oyaladığını, neş'elerini kaçırmadan evlerine nasıl gönderdiğini bile düşünmüyor. O, bu gece, üç çeşitli hayatın yalnız belki çözülemiyecek olan düğümleriyle karşı karşıya. O, kafasında yalnız şu sahneyi görüyor:

— Hanımefendi uyir misin?

Kapısı, sığınacak yer ariyan bir yaralı köpek ürkekliğiyle tırmalanır gibi vurulmuştu. Sonra gece kandilinin loş gölgeleri arasında kadının ürkek, önüne doğru eğilmiş gövdesinin ayaklarının ucuna basarak yatağına doğru geldiğini görmüştü. Bu saatte tâ yatak odasına çıkabilmek için kadının söyliyeceği önemli bir şey olduğuna inanan Zeyno:

— Mumu yak; bir sandalye al, yanıma gel! Uyumuyorum yavrum! demişti.

Belki de loşluğu üstünsiyen Kürt Zeyno, mumu yakmamış; yorganın üstünde duran ve kendine uzanan ellere sarılmış; başı yorganın üstünde hıçkıra hıçkıra ağlamağa başlamıştı. Ve Zeyno, kurt Zeynonun ağlaması sükûn buluncaya kadar yalnız onun başını ve ellerine dolanan sert parmaklarını zayıf zayıf sıkmakla yetinmişti.

Sonra Kürt Zeyno, bağlantısız kısa cümlelerle, fakat zehir-

le ve umutsuzlukla dolu bir anlatımla kendisini yukarı çıkmasının nedenlerini söylemişti:

Bu akşam, Bitlis'de sandığı kocası birdenbire gelivermişti ve bu hiç olağan bir geliş değildi, içeri girer girmez, hem de Haso çocuğu ve kendisini öldüreceğini söyliyerek, kendisinin Diyarıbakır'da olduğunu kimseye söylememelerini tembihle-mişti. Fakat Kürt Zeyno, onun lâkırdılarından, şirretliğinden, azgınlığının Hasan Bey'e yönelen kısmından, Hasan Bey'in hayatına kıymak istediğini sezmişti. Hattâ kadın, Haso çocuğun yediği dayağı bile unutacak kadar Hasan Bey'in hayatıyla ilgili tehlikeden korkmuştu.

İstanbullu Zeyno, Ramazan'm, Hasan Bey'e düşmanlığının nedenini sorduğu zaman kadın birdenbire hayatının üstünde sallanan sır perdesini kaldırıvermişti.

Zeyno bu zavallı kadının o yıl süren sıkıntı ve işkence hayatını, olanca acılığı ve çaresizliğiyle anlamıştı. Şimdi gerçek, açıkça meydana çıkmıştı. Fakat yine aynı çaresizlik devam ediyordu. Ramazan, Kürt Zeyno'nun kocası ve Haso çocuğun kütükteki babası kaldıkça Hasan Bey'in elleri

Levent Şahverdi Arşivi

tamamiyle bağlı kalmak zorundaydı. Hiçbir çocukla kıyaslanamıyacak derecede Haso çocuk anasına, anasının alın yazısına bağlı idi. Ramazan sağ kaldıkça onların cellâdı rolünü oynıyacak ve bu iki biçare ıstırap ve tutsaklık zincirlerini sürükliyeceklerdi.

Zeyno'nun kalbi, kadın ağlarken çaresiz ve kıyıcı bir duruma ortaklaşa çarptırılmış olan üç insan için sonsuz bir sezgiyle sızlamıştı. Zeyno henüz, bu kadar karışık, çözülmesi bu kadar imkânsız bir insanlık düğümü hayal etmemişti. Yalnız kalmak, düşünmek, düşünmek istiyordu.

Kadının yüzünü kendine çekti. Yanaklarını bir kardeş sevgisiyle, kadının yanan kalbini yatıştıran bir içtenlikle tekrar tekrar öptü:

— Zeynocuğum, git yat, sabah oluyor. Bırak, ben bir çare düşüneyim, dedi.

Yalnız kalınca, Haso çocuk düğümünü Muhsin Bey'e hemen söylemek istedi. Fakat Hasan'nm iznini almadan söylemek doğ-

ru olur muydu? Her halde Hasan'ın hayatını ilgilendiren kısmını, suikast ihtimalini Muhsin Bey'e söylemek gerekti. Düğümün hepsini açığa vurmadan bu kadarını anlatabilir miydi?

Muhsin Bey sabahın sarı ışığında ayaklarının ucuna basarak odasına girdiği zaman, Zeyno'nun gözlerini açık ve gözlerinin etraflarını uykusuzluktan, kaygıdan çürümüş, siyah halkalarla çevrili buldu. Biraz önce Kürt Zeyno'nun bıraktığı sandalyeye oturdu, karısının başını yavaş yavaş okşadı:

— Beni merak mı ettin, Zeyno! Niçin uyumadın, yavrum?

Zeyno kocasının kır saçlarına, mert, kuvvetli yüzüne, şefkatli mavi gözlerine bakarken her zamanki sessizliğini bulmağa başladı ve hemen Kürt Zeyno'nun biraz önce odasına geldiğini, Ramazan'ın dönüşünü ve kimseye söylememeleri için karısına ve çocuğuna yaptığı baskıyı, Hasan Bey'in hayatı için Kürt Zeyno'nun duyduğu kaygıyı anlattı. O anlattıkça Muhsin Bey'in yüzü, beyninde perde perde açılan çapraşık ve karışık anılarla aydınlanıyordu. Zeyno'nun bile bile yalnız bir yönünü söylediği olayı Muhsin Bey, Zeyno'ya bütün ayrıntılariyle anlatmağa başladı. «Kürt şeftalisi», «genç yaver», kadının ihtiyar anasının Muhsin Bey'i ziyareti ve «gebelik» olayı, Haso çavuşla Selman'm, Hasan Bey'e hücumu, istanbul'a dönüş... Ve hemen o gece kapısının önünde tanıdığı hain siyah gözlü adam!

Muhsin Bey söylerken kolunu Zeyno'nun boynuna doluyor ve Zeyno yüzünü, tuhaf bir durgunluk güven duygusu vereni katı hâki ceketinin göğsüne saklıyordu. En sonunda, hayli kısık bir sesle mırıldandı:

— Haso'nun Hasan Bey'in çocuğu olması ihtimali yok mu, Muhsin?

— Bu noktayı araştırmak gerek Zeyno. Bu çözülmesi zor bir düğüm... Her halde şimdilik kadın

Levent Şahverdi Arşivi

da, Hasan Bey de Ramazan'ın şerrinden korunmuş sayılabilirler. Bugün Diyanbakır'm her deliğini inzibatlar arıyor. Ramazan şimdilik ne evine gelebilir, ne de Diyarıbakır şehrinde burununun ucunu göstermeğe cesaret edebilir... Niçin ağlıyorsun, Zeyno?

— Haso çocuk için ağlıyorum, Muhsin. Çocuk kendisinin ise

Hasan Bey'in bilmesi gerekmez mi? O, benim çocuğum olsa, onu bu korkunç durumda nasıl bırakabilirim?

***

O gün, Muhsin Bey, karargâha ancak yemekten sonra dönebildi ve Zeyno yalnız kalır kalmaz akşamki acı ve karışık meseleye döndü. Hasan : «Haso'nun gerçek babasını bulacağım» dememiş miydi? Son günlerde sırf Haso'nun doğumunun sırrını öğrenmek için yaşıyan bu adama hemen gerçeği söylemek bir ödevdi. Ne kadar çaresiz, ne kadar çözülemez görünürse görünsün, Hasan için, eski bir günahın korkunç sonucunu bilmek, onu onarmak gerekti. Hasan, son zamanlarda ne kadar değişmişti. Haso çocuğun bal rengi gözlerinin aynı olan gözlerinde ne parlak, ne engin bakışlar beliriyordu.

Sesi ne kadar yumuşak, dudakları ne kadar acılı ve cesur, tavrı hayatın içyüzünü bilen insanların anlıyan ve seven cesaretini ne kadar gösteriyordu. Mutlak mutlak Zeyno, bunu Ha-san'a söyliyecekti.

Haso çocuk o gün öğleden sonra biraz geç geldi. Sağ şakağında siyah bir çürük, gözlerinde zaman zaman beliren korku vardı. Onun bir şey söylemeden Zeyno'nun dizlerinin dibine çöküşü, küçük başını Zeyno'nun dizine sonsuz bir bezginlikle öyle bir dayayışı vardı ki... Çocuğun bu zavallılığına, talihinin kıyıcılığına bakarken Zeyno hemen Hasan'ı çağırmak; dünyanın sınırsız zulmiyle bu kimsesiz yavru arasına girmek; vücudiyle, kalbiyle bu çocuğa siper, bu çocuğa baba olmak zamanı geldiğini söylemek istiyor. Kaç uzun yıldır anasını ve kendisini dünyanın hiyanetinden korumak için göğüs veren bu zavallı çocuk ruhunun çektikleri, artık dinmeliydi. Çocuğun kendi istek ve iradesi olmadan bir anlık zevk için çocuğu dünyaya atan adamın bu küçük kalbin yükünü, görevini sıkıntısını kendi omuzlarına alması gerekti.

Büyüklerin oyun kostümleri, oyun hayatlariyle, başlıyan akşam, genç Mazlûme'nin ömründe heyecan ve bilmece çağının sonlarını gösteriyordu. Fakat o, annesinin gelmesini, geceyle il-

İl!

İ.İl

gili düşüncelerini söylemesinin önüne geçmek için yatak odasını kilitlerken hiç böyle

Levent Şahverdi Arşivi

düşünmüyordu.

Tuvalet masasımn üstündeki lâmbayı yakar yakmaz aynadaki Mazlûme'ye en alaycı, gözleriyle baktıktan sonra küçük sivri dilini bir defa çıkardı. Bu geceyi hiç yumuşak ve kad^n duygulariyle karşılamamıştı. Aynadan da ona dilini çıkaran, gözleriyle gülen Mazlûme, gerçekten, kalbi duraksama ve çarpıntı içinde çalkanan bir genç kızdan çok, kibar, şuh ve alaycı genç bir erkek öğrenciye benziyordu.

Annesinin Süleyman Bey'in eşi ve kızının, kısaca yaratılışları çok eski zamanlarda erkek avına çıkan kadınların ruh alemiyle, kostümlü dans akşamı için hazırlanan hanımların telâşları, heyecanları, süsleri, sinirlerine hayli dokunmuştu.

Annesi beyaz etlerini, parlak saçlarını, süzgün gözlerini top-lantıdakileri eritebilecek bir biçimde gösterebilmek için bütün zekâsını, zamanını nasıl bir Kleopatra olabileceğini düşünmeye harcıyor; Süleyman Bey'in eşi, «pembe kelebek» kıyafetine girer girmez, sıska vücudunun, buruşuk, kart etlerinin bir mucize ile ince, çekici bir genç kadın olacağını hayal ediyordu. Mesture Hanım, tarihsel aşk ve tutku kraliçesinin aşk serüvenini tamamlayan «pılan»ı renk renk boncuklarıyle örerken, Süleyman Bey'in hanımı «kelebek» yüzüne son güzel beneği koymak için başının iki tarafına şifondan kocaman iki pembe gül dikerken Mazlûme isyan etmişti. Annesi o gün :

— A kızım, henüz kendine bir kostüm düşünmedin; sen ne yapacaksın? diye sorduğu zaman oldukça terbiyesiz bir tavırla:

— Dikkati çekmiyecek bir erkek kıyafeti bulmak istiyorum. Sizin bu haliniz, bana, mağara kadınlarını, yavruluk çağlarında dişi hayvanları hatırlatıyor. Dişi olmadan kadın olunamıyacağmı düşünüyor dişilikten utanıyorum, demişti.

Aynanın karşısında sarı saçlarının üstünde şakaklarına yapışan yuvarlak sarı madenlerle, kendini, benzemeğe çalıştığı «Kleopatra» dan daha güzel bulan Mesture Hanım'ı kızının kendi güzelliğini ve başarısını kıskandığını sanmış ve gülerek:

— A kızım, erkekler kadınlara kendilerini beğendirmek için aynı şeyi yapmıyorlar mı? karşılığını vermişti.

— Dişi kadınlar karşısında öyle erkekler de eksik değil. Hayri Beyle Süleyman Bey, eminim, dans akşamı sizin kadar cinsel güçsüzlüklerini gülünç bir şekilde göstereceklerdir.

Dedikten sonra, Ali Nuri Beyle en uzun gezintilerinden birine gitmişti.

Ve o gün Ali Nuri Beye balo için bir erkek kostümü seçmek istediğini söylemiş ve düşüncesini sormuştu.

Levent Şahverdi Arşivi

— Benim kostümümün eşini yaptırsamza.

— Siz ne giyeceksiniz?

— Çerkeş kostümü.

Ve şimdi soyunduğu aynanın karşısından beş altı saat önce ayrıldığı zaman, gerçekten kendisini cinsel güçsüzlükleri gülünç bulan alay eden ve düşünen bir genç kız sanmıştı. Kurşunî kadife pantalonu, uzun rugan çizmeleri, boynuna kadar iliklenen ve parıl parıl yanan fişeklikleri, ince, uzun, sıkı Çerkeş paltosu, başındaki yüksek kurşunî kalpağiyle kendisini o geceyi kadın alayından ayrı bulmakta hakkı vardı. Doğrusu, erkekler ona o gece dişiliği hiç düşünülmiyen hoş, ince bir yaratık gibi bakmışlardı. Belki bu görüş, onu kendisini yalnız gözleriyle değil kalbleriyle izliyen iki kişi için daha erişilmez biçimde çekici ve elde edilmeye değer bir hale sokmuştu. Fakat o bundan tamamiyle habersiz, herkesle, hele Saffet ve Ali Nuri Beylerle daha teklifsiz, daha sokulgan bir durum almıştı.

Yassı göğsü, uzun, ince bacakları, yeşil gözleriyle bu güzel erkek kostümü içinde Mazlûme'nin ne kadar dişiliği unu-tuluyorsa, aynı renk ve biçim kostüm içinde Ali Nuri Bey o kadar kuvvetli bir erkek, hem de her kadının gözlerini kendine çeken yakışıklı bir erkek hali veriyordu. Belki bu kadın çekişmesi, belki de Kastamonulu bir leblebici kıyafetiyle ablak yüzü, miyop gözleri, sevimli olduğu kadar tuhaf olan Saffet'in bir âşıktan çok, bir arkadaşa benziyen teklifsizliği, dostluğu Mazlûme'yi daha çok Ali Nuri Beyle oyalamıştı. Hele o gece onların açtığı dansta, vücutları, her zamandan fazla bir ahenkle

birlikte hareket etmiş ve beraber dans etmekten tat almışlardı.

Mazlûme biraz gözleri evlerinden fırlıyacak gibi yanık ve tutkun bakmağa çalışan Rudolf Valantino bozuntusu zavallı cılız «Toreador» a gülmek, biraz da Süleyman Bey'in «çelik Cumhuriyetin yüce anısiyle doğan, bütün mutlulukların, devrimlerin...» diye başlıyan ve Meşrutiyet ile devr-i Hamîdî'de-ki nutuklarından çok başka bulduğu ve uzattıkça uzattığı nutkundan kaçmak için Ali Nuri Beyle birlikte, salonun karşısındaki büfeye savuşmuştu.

Önce ikisi de Zeyno'nun büfeyi de salon kadar çekici bir biçime koyduğunu birbirlerine söylediler. Yüzlerce mumla aydınlanmış uzun masanın üstü renk renk tatlılar, çiçekler, süslü şişelerle hazırlanmıştı. Masanın arkasında, büyük kırmızı bir bayrak kocaman beyaz yaldızlı odanın yukarısında duruyordu. Ali Nuri Bey'in gözleri, önce bayrağı gördü, yıldırım hıziyle derlenip toparlandı, aslında bu akşam, ateşle dolu olan gözleri ışıldadı. Eli kalpağında, bayrağı selâmladı.

— Bayrağı ne güzel selâmladınız, Ali Nuri Bey!

— Siz de benim gibi selâmlamalısmız.

Levent Şahverdi Arşivi

Karşı karşıya belki üç dakika Ali Nuri Bey ona selâm durumunu öğretti; çizmelerini hızla nasıl birleştirecek, mahmuzları birden nasıl bir çelik sesi çıkaracak, vücudu doğrulacak, gözleri bayrakta eli nasıl kalpağına gidecek. Erkek kostümü içinde o kadar ince ve çocuk görünen kızın yeşil gözleri bayrakta, ince beyaz eli başında, yumuşacık gövdesi dimdik, bayrağı selâmlarken Ali Nuri Bey'in benliğinde, asker, erkek, insan ne varsa hepsi, kendinden geçmiş bir tapınma, birbirine sımsıkı yapışmış gibi selâm durumunda duran küçük ayakların altına düştü ve secde etti. O zaman, Mazlûme birdenbire iki kuvvetli elin omuzlarını yakaladığım, iki siyah gözün dile gelmiyen bir düşkünlükle gözlerine daldığını gördü. Mazlûme birçok erkekle flört yapmış, bir çok erkeğin gözlerinde kendisini öpmek istiyen ışığın parladığını görmüştü. Fakat bütün hoppalığına rağmen bu dakikalarda karşısındakine azap vermede başarılı olmuş, yeşil gözlerinin alaycı pırıltıları en coş-

kun, en kendinden geçmiş gibi görünenlerin, durgunluğunu takınmıştı. Bu akşam Ali Nuri Bey'in selâmı ve duruşu Maz-lûme'ye askerin dövüşen tarafından çok sevdiği, bağlandığı düşüncelere, yüzlere tapan, onlar için ölen ve en çetin zorluğa gülen tarafını sezdirmiş, içinden bir şey onun eğlenmesini, gülmesini engellemişti. Onun için Ali Nuri Bey, ilk defa alaycı gözleriyle en sıcak hayat hamlesini serinlettiren Mazlûme'nin yerine birdenbire heyecanlı, yumuşak bir genç kız buluver-mişti ve Mazlûme yanaklarına ilk defa dokunan erkek dudaklarının bir dua gibi: «Sizi bayrağım kadar seviyorum. Benimle evlenmez misiniz?» dediğini duymuştu.

Bu serüven dakikasının genç Mazlûme'yi birdenbire gerçek bir karar almak durumuna soktuğu an, kapı açılmıştı. Eş kostümleriyle birbirlerine çok sokulduklarını anlıyan iki genç, birdenbire ayrılmışlardı. Mazlûme ile Ali Nuri Bey'in kayboluşları uzadığı için meraka düşen Saffet, onların telâşla birbirlerinden ayrıldıkları anda odaya girmişti.

Bundan sonrası Mazlûme için birer çeşit bir bunalım gibi geçti. Saffet'in yüzünün ölü gibi sarardığını, birdenbire odadan çekilmek kabalığını yapmamak için aşırı bir irade barındığını anladı ve ilk defa Saffet'in ıstırabından memnun olmadı. Onun yüzünde eski kıskançlık acısından başka bir hal vardı, ilk defa, gözlerinden Mazlûme'ye karşı koruyucu, seven, bir büyük baba sevgi ve özgürlüğiyle bakan göz çekilivermişti. Saklıya-mıyacak, hattâ saklamak istemiyecek kadar çırpınıp durduğu besbelliydi. Fakat bu çırpınışta kalbini Mazlûme'ye bağlıyan ipi koparmak için kesin karar vardı. Demek ki her şey bitmişti, demek ki artık o Mazlûme'yi Ali Nuri Beyle evlenmeğe zorunlu sayıyor ve onlara nişanlı olarak bakıyordu. Odaya Saffet'in arkasından gelenler çoğaldıktan sonra Saffet, Mazlûme'nin yanma geldi, konuştu. Fakat o, şimdi İstanbul'daki profesörün ağır davranışını tekrar takınmış Mazlûme'de gerçek sıkıntıyı ve onun şimdiye dek o kadar önem vermediği sessiz sevginin yokluğunu sezdirmişti.

Gece üçte pijamasını giyen Mazlûme hâlâ uyanık, akşamki serüveninin hayatında yaptığı değişikliği hâlâ düşünüyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu olaydan sonra Mazlûme gerçi şen, alaycı dans etmiş, Nur Beyle oynamış, Hayri Beyle eğlenmiş, gecenin en dikkate değer yüzlerinden biri olmakta devam etmişti. Fakat tamamiyle kayıtsız görünmek istemesine (rağmen Saffet'in Jcendisinderi çekindiğini, Zeyno'nun, Hasan'm ya da Haso çocuğun yanına sığındığını kendi tarafına hiç bakmadığını görüyordu. Demek bu akşam, geleceğinin mutlu ihtimalleri arasından Saffet çekilmişti. Ali Nuri Bey'e olmaz dese bile artık Saffet'in eski içtenliğine dönmesi beklenemezdi. Bütün bu tuhaf ıstıraplar arasında bir de Ali Nuri Bey'e söz verdiği ertesi günkü at gezentisi vardı. Bu at gezintisi çok fırtınalı ve olaylı olacaktı. Her halde Ali Nuri Beyle durumlarını saptamak zorunluğu belirmişti. Onunla evlenmek istemiyordu. Bu flört, Mazlûme, onurunu kaybetmeden süremezdi: O halde? Bütün ıstırabına rağmen Ali Nuri Beyle süregelen bu flörtün gerçek bir sonuca varmaması, Mazlûme'nin hayatını bağlamaması şartiyle kendine göre bir çekiciliği vardı.

Sigarasını söndürdü; aynanın önüne gitti; yüzüne baktı. Gözleri içinden ağlamış gibi kesik ve hüzünlü, dudaklarının etrafı bir ihtiyar kadın gibi çizgilerle doluvermişti.

Birdenbire kendini azıcık korkutan bir sesle güldü. Aynadaki yorgun, üzüntülü yüze bir daha dilini çıkardı. Fakat gözleri eski alaycı ışıklarını almadı. Yalnız, bütün yüzünde bir iki ay önce Zeyno'yu ürküten «sinik» anlam belirmişti. Sanki hızlı:

— Canları isterse! diyordu. Ali Nuri Beyle evlenmiyeceğim ve flörtümü sürdüreceğim. Doktor Saffet varsın saygı göstermesin ve beni sevmesin.

Fakat o lâmbayı söndürüp yatağa girdiği zaman, Saffet, hastanedeki odasında, elinde anlamını anlıyamadığı bir kitap, sabahı bekliyordu. Ali Nuri Bey, Komutan Muhsin Beyin verdiği tehlikeli göreve sabahın dördünden önce hareket için hasırlanıyordu. Ertesi günkü at gezintisi, yani hayatının belki biricik fırsatı, elinden gidiyordu. Mazlûme her an biçimini değiştiren, insanın parmaklarının arasından sonu gelmeden akıp giden el değmemiş duru sulara benziyordu. On gün sonra, onun

o kadar ürktüğü gözlerindeki alay, genç yüzünün kesin ve sessiz güciyle karşılaşırsa, acaba dün akşam erimek eğilimini gösteren buzları bir daha çözebilir miydi? Komutandan hareket emrini aldığı zaman, bir demir maske gibi duran yüzü, sabah ışıkları başlamadan hayvana binerken, korkunç denilecek kadar sertti. Âsi bir Kürt köyünü yatıştırmağa gidiyordu. İçinden, o kadar yakm görünen bir mutluluğu uzaklara atan, belki de bir serap haline getirecek olan bu köye hiç acımamaya

yemin ediyordu.

***

Yine kostümlü balonun ertesi günü, saat beşte Zeyno, kapısının önünde bir otomobilin durduğunu duydu ve kocasının uzak denetlemelere gittiği zaman bindiği otomobili sandı.

Mazlûme'yi Hasan, Zeyno'nun odasına çıkardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Kanla, çamurla kirlenen güzel yüzün kısılmış dudakları Zeyno'ya sanki yabancı geldi! Zeyno'nun yatağının üstüne genç kızı dikkatle uzattıktan sonra odadan ikisi beraber çıktılar. Hasan, hem merdivenleri iniyor, hem anlatıyordu. Otomobille önemli bir denetlemeye çıkarken Mazlum Bey'in erinin dört nala şehre doğru geldiğini görmüştü. Er, Hasan'ı tanır tanımaz, telâşla otomobili durdurmuş; genç kızm hayvanı vurulduğunu, atından düştüğünü ve kendisinin yardım için şehre koştuğunu söylemişti.

Hasan, Mazlûme'yi kan ve çamur içinde bir tarafta bulmuştu. Genç kızın alnında çenesinde iki yara vardı; belki de kolu kırılmıştı. Zeyno'nun evi daha yakm olduğu için buraya getirmişti. Şimdi doğru hastaneye gidecek, Saffet'i gönderecekti. Zeyno'dan Muhsin Bey'e telefon etmesini ve her halde hayvana atılan kurşunun genç kıza değil, başka birine atılmış olabileceğini söylemesini rica etti.

Dıştan bakılınca Hasan, Türk subayının görev başındaki durgun ve olaylara kayıtsız halini takınmıştı. Bununla beraber ağzının yanlarından inen iki çizgi tâ eski acı günlerdeki bıçak yarasına benziyen derinliklerini almışlardı. Fakat o eski Ha-san'dan daha çok, olgun ve başka bir adama benziyor, Zeyno'ya engin ve yenilmez bir kuvvet duygusu veriyordu. Durgun göz-

lerinin derinliğinde eski güç ve sertliğin yerini, şimdi sonsuz yıllar atlamış pek az kimsenin görebileceği ruhla ilgili gerçekleriyle yüz yüze gelmişlerin bilinmez üstünlüğü, uzak gülümsemesini almıştı:

— Haso çocuğa selâm söyleyiniz ve Mazlûme Hanım'ı merak etmeyiniz. Başını çarpmadan ileri gelen bir baygınlık, yaraları tehlikeli değil, dedi ve çevik bir asker selâmından sonra merdivenlerden koşarak indi, kayboldu.

***

Zeyno'nun yatak odası ilâhî bir komedi sahnesi olmuştu.

Alnının ve çenesinin sargıları ortasından küçük solgun yüzü, iki kocaman zümrüt gibi ışıldıyan gözleriyle duru ruhlu, alaycı beyniyle genç Mazlûme ile odada âmir tavriyle dolaşan ağırbaşlı doktor, kalblerini birbirine geçiren bağları bir daha çözülmiyecekmiş gibi, dikkatle sıkıştırıyor, kuvvetlendiriyordu. İkisi de Zeyno'ya eski günlerden fazla düşkün, ikisi de mutluluklarını onunla paylaşmağa çalışıyorlardı.

Düşüşün şiddetinden başı oldukça zedelenen ve sarsılan Mazlûme ilk günleri yüksek bir ateş içinde; hattâ beyin kanamasının tehlikesi altında bocaladı.

Mesture Hanım'm sinirleri bugünlerde hastadan fazla et-rafmdakileri üzüyordu. Kızının tehlikeli durumundan dolayı duyduğu üzüntüyü etrafmdakilerin dikkatini çekmek için son kerteye kadar kullandı. Kendisini hastadan çok avutma ve bakıma muhtaçmış gibi göstermek için, aynanın

Levent Şahverdi Arşivi

karşısında prova edilmiş, sinema yıldızlarının yüzlerinden alınmış pozlarla ağlıyor, inliyor, ellerini fauia oyuncusu gibi sallıyordu.

Saffet, Mazlûme'nin ateşi sırasında, aşırı sessizlik istediği için, Mesture Hanım'ı başka bir odada oyalamak, Zeyno'nun başlıca görevi ve en sıkıntılı saatleri oluyordu. Çünkü Mesture Hanım, erkenden geliyor, gece yarısına kadar oturuyor, kendisine dünyanın merkezi imiş gibi önem verilmesini istiyordu. Fakat Zeyno'nun hastanın odasından uzak kalma zorunluğu Mazlûme'nin sonradan anlattıklarına göre Saffetle anlaşmalarının başlıca nedenlerinden biri olmuştu.

İkindi zamanı Mazlûme'nin asker ve sivil hayranları, çiçek demetleriyle birer defa uğruyorlardı. Bu saatlerde Mesture Hanım salonda üzüntülü genç anne oyununu en büyük başarıyla oynuyor; hemen bütün gençlere, beş dakika içinde hasta kızdan çok, bahtsız ve vefalı annenin üzüntülerinin dikkate değer olduğunu belli ediyordu.

Geceleri hayat, Zeyno için, Mazlûme'nin yanında olmadığı saatlerde hemen hemen dayanılmaz geliyordu. Mesture Hanım, Doktor Saffetle Zeyno'nun Mazlûme'ye sahip çıkmalarını, kendisini can sıkıcı bir yabancı yerine koyan tavırlarını hiç çekemiyor ve çekemediğini de saklamıyordu. Önceleri elinden geldiği kadar Doktor Saffet'in güvenilir bir insan olmadığını, toy ve genç olduğunu tutturarak Sağlık Müdürü'nü getirmek için dayatmıştı.

Mesture Hanım şımarıklıklarının Saffet'le ilgili olan kısmında Albay Muhsin Bey'i kendine yardımcı bulmuştu. Mazlûme'nin hastalığı başladıktan sonra Saffet, Zeyno'nun evinin hemen devamlı misafiri olmakla kalmamış, eski arkadaşlıkları, teklifsizlikleri bütün bütün artmıştı. Yalnız başka meselelerde karısına tutsak ve boynu eğik görünen Mazlum Bey, olanca direnişiyle Doktor Saffet'e güveninde direnmiş, karısının bütün imalarını sert bir tavırla karşılamıştı.

Zeyno'nun içi, çevresinin çeşitli dertleri ve mutluluklariyle o kadar dolu olmasa ve kalbinin bir köşesinde acı bir soru işareti biçiminde arada bir yeniden başlayan eski bir ağrının u-yandırdığı telâş ve korku bulunmasa belki Muhsin Bey'in durgunluğundan, düşmanlığa, kine benzeyen anlamlı gözlerinden tasalanırdı. Fakat o yalnız (Mazlûme - Saffet) sahnesini ve (Haso - Hasan) faciasını düşünüyor; bu faciayı sanki kedisiyle ilgili bir acıymış gibi duyuyordu.

Mesture Hanım, Zeyno'ya karşı beslediği kinin acısını, kocasının eliyle ona bir yumruk vurarak çıkarmayı kuruyordu. Muhsin Bey'in içindeki düğümü bir kadın içgüdüsiyle sezmişti. Onu büyük bir öfkeye, kör bir tutkuya çevirmek o kadar zor görünmüyordu. Fakat Mesture Hanımın öc plânı meydana çıkmadan Saffetle Mazlûme kalblerinin son düğümünü örmüşlerdi.

Bir akşam Zeyno, Mazlûme'nin yemek yiyip yemediğini anlamak ve Saffet'i yemeğe çağırmak için odasına girdi. Belki Zeyno'nun her zaman yaptığı gibi hasta odasında ayaklarının ucuna

Levent Şahverdi Arşivi

basarak yürümesinden, belki de o dakikanın öbür dakikalara benzemeyişinden ikisi de Zeyno'nun odaya girdiğini görmedi ve Zeyno ilâhî komedinin son perdesi oynandığını ikisinin de yüzünü görünce anladı.

Mazlûme yatağının içinde oturuyordu. Fakat başı, Saffet'in yüzüne dayalı ve gözleri kapalıydı. Saffet'in yüzünde de dua eden, kendinden geçmiş bir hal vardı. Beyaz sargıları içinde daha solgun görünen küçük baş, Saffet'e zincirlenmiş gibi duruyordu ve ilk defa Zeyno, Mazlûme'nin alaycı, gözlerini kendinden geçmiş bir heyecanla kapanmış buldu.

Zeyno'yu ilk defa onun yeşil gözleri gördü. Şimşek hıziy-le bakışları bu kendinden geçişten sıyrıldı ve alaycı, parlak fakat biçimleri bozulmadan:

— Zeynocuğum, aramızda bizi kutlayacak yalnız bir çorba tabağı bulunduğunu düşüne düşüne hüznümüzden sanki uyumuşuz, gel...

— Neyi kutlayacağız, Mazlûmeciğim?

Mazlûme, çekilmek isteyen Saffet'in elini sol eliyle yakaladı:

— Zeynocuğum, dedi, sen gel şu alçıdaki sakat elimi sık. Neyi tebrik edeceğini şimdi anlarsın.

Üçü şimdi başbaşa denilecek kadar biribirine yakındı. Zayıf yanaklarına yaşlar akan Mazlûme'nin sesi tuhaf ve titrek,. fakat lâkırdıları hâlâ alaycı, anlatıyordu:

— Doktor Saffetle ortak olmaya karar verdik. Hayat ve iş ortağı...

— Yani evleniyorsunuz değil mi?

— Öyle, fakat «evlenme» gibi asrî olmayan bir terimi kullanmamak için «ortaklık» diyorum. Şimdi küçük bir derdimiz var: Pek de küçük değil! Hayli şişman bir dert: Yani annem! Benim Saffetle evleneceğimi duyunca kimbilir ne gürültü, ne yaygara koparır. Sen, ne yapıp yap! Saffet'in, bir gün, Sağlık Müdürü olabileceğini onun kafasına sok!

— Bu iyi haberi dünyaya ne zaman söyleyeceğiz, Mazlûme?

— Sen, babamı bana çağır! Saffet'i de şimdi al götür. Annemin uzun tırnaklarından sevgili yüzü önce Tanrı'ya sonra

sana emanet!...

* * *

Mesture Hanım:

Levent Şahverdi Arşivi

— İlâhî Hanımefendi, diyordu, bu hasta odasında komedi daha ne kadar sürecek? Kızım eğer babasını istiyorsa mutlaka beni de beraber ister. Rica ederim, artık bu karagöz oyunu bitsin. Genç doktor da sıtma incelemelerine dönsün!

Zeyno, biraz sert:

— Bitti Hanımefendi, dedi. Şimdi Mazlum Bey gelir, size son perdesini anlatır.

* * *

Mazlum Bey'in bir müjde gibi verdiği haberden sonra Doktor Saffet, Muhsin Bey, Mazlum Bey, Mesture Hanım'm ilk defa içten ve acı olan sinir buhranını yatıştırmaya bir saatten fazla uğraştılar. O, elinden son kozu gitmiş, bütün geleceğini ve malını mülkünü kaybetmiş bir kumarbaz umutsuzluğiyle çırpınıyordu. Hâla Hekimyan Hanım okulunun facia oyuncularından biri gibi ıstırabını bir monolog gibi anlatması sırf bir eski alışkanlığın eseriydi. O kadar kendinden geçmişti ki asrî Türk hanımlarının Hekimyan Hanım gibi değil «Pinamenikelli» gibi kıvranarak ağladıklarını bile unutmuştu.

— Kızımın geleceğine kıydılar. Sebep olanların gözü kör olsun! İngilizce'yi Londralıdan, Fransızca'yı Parisliden, piyanosunu Hikelerden öğrenen evlâdım! İstanbul'un en asrî, en şık kızı! Sonunda sünepe, ilerisi sönük bir doktorun tuzağına düştü. Ben, onu kimlere vermezdim...

Mazlum Bey, yatıştırmaya çalıştıkça o azıyor, bağırıyor, çırpmıyordu...

* * *

Mesture Hanım, Zeyno'nun evine bir hafta gelmedi. Mazlum Bey, kıziyle Saffet arasında en mutlu haftalardan birini yaşadı. Biricik düşüncesi; karısının: «Evlâtlıktan reddettim, evime

koymayacağım» diye ettiği yemindi. Sonunda karısiyle en acı ve uzun kavgalarını göze aldıktan sonra, kesin bir dille Diyarbakır'daki evin kendisinin olduğunu ve kızını ertesi gün eve getireceğini anlattı.

Diyarbakır'ın asrî sosyetesi, artık işsiz kaldı. Zeyno eski danslı çaylarını vermiyor, Mazlûme'nin hâlâ Zeyno'da olması Mesture Hanım'm evine kalabalık toplanmasına engel oluyordu. Doğrusu, Hasan, Ali Nuri ve Ahmet Kerami Beylerin Diyarbakır'da olmaları da karargâh gençlerini biraz dağıtmıştı. Mazlûme'nin eski hayranları bu ince ve güzel kızın, şişman, yakışıksız ve oldukça fakir bir doktorla evlenmesini Mesture Hanım gibi üzüntüyle karşılamışlardı.

Mazlûme'nin, evine götüreceği günün sabahı Hasan, üç haftalık incelemesinden döndü ve karargâhta bulamadığı Muhsin Bey'i aramak için Zeyno'nun evine geldi. Muhsin ve Mazlum Beylerle uzun uzun konuştuktan sonra, Mazlum Bey ailesini Doktor Saffetle hemen ertesi gün

Levent Şahverdi Arşivi

İstanbul'a göndermeye karar verdiler. Zeyno'nun da onlarla beraber gitmesi için edilen ısrar, biç işe yaramadı. Belki Doktor Saffet kıskançlığının fena bir rüya olduğunu anlayan Muhsin Bey, karısının yanında kalmak istemesinden çok sevinmişti.

Hasan, Mazlûme'yi kutlamak için Zeyno ile beraber yuka-ııya çıkarken merdivenlerin ortasında durdu ve oldukça hüzünlü bir gülümsemeyle:

— Bu evlenmeye biraz da ben sebep oldum. İnşallah, mutlu olurlar, dedi.

— Niçin siz, Hasan Bey?

— Mazlûme Hanım'ı annesinin yanma götüreydim her halde olay bu kadar hızla gelişmezdi.

— Buna üzülüyor musunuz?

Zeyno bu soruyu niçin sorduğunu ve Hasanın birdenbire neden kızardığını çözemedi. Yalnız, Hasanın konuyu değiştirdiğini ve yürümeye başladığını gördü.

— Küçük Haso, ne yapıyor?

— Boş zamanlarında Mazlûme'yi bekliyor. Çarşıdan bir sürü acem basması kitap aldırdım, oturup hastaya kitap okuyor,

Haso'nun becerikli ellerinin hizmetine o kadar alıştı ki Saffet'e sık sık:

— On yıl daha bekleseydim, seninle evleneceğime Haso çocukla evlenmeyi çok isterdim, diyor.

Oda kapısının dışından Haso çocuğun sesini duydular. «Ferhat ile Şirin» hikâyesinin cadılar savaşını okuyordu.

«Gürzü havale eyledi, meneyledi... Mehmene Banû, çadu...»

Hasan odaya girince, Mazlûme'den önce, gözleri Haso çocuğu aradı ve ayakları, farkında olmadan ona gitti. Fakat bal rengi gözlerin eski güveni yerine şimdi kapalı, bulutlu ve Hasan'-dan kaçan bakışlariyle karşılaştı.

Mazlûme'yi kutlarken yüzü pencerede, arkası dönük duran çocuğun kendisine karşı duyduğu esrarlı öfkeyi kalbi çarparak düşünüyordu. Bir aralık Mazlûme ile lâkırdısını ortasında kesti. Çocuğun omuzlarından tuttu, yüzünü kendine çevirdi:

— Sana yeni bir Harem iskelesi resmi getirdim, Haso! Çocuğun gözlerinde kehribar renginde bir ışık yandı, söndü:

— Ben, artık Harem iskelesi istemiyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

XIII

SERÜVEN

n rtık Kürt Zeyno, perişan gözlerle onu bir gölge gibi izliyordu. Çok zaman dudakları mühürlenmiş gibi sımsıkı kapalı, bir tek cümle söyleyemeyen, hattâ konuşmaktan yoksun gibi dolaşan bu acılı kadının gözleri konuşuyordu. Hem de nasıl konuşuyordu? Hasan'la ve Haso ile ilgili sırrı anlattığı geceyi tuhaf bir yalvarışla hatırlatıyor, hayat problemini nasıl çözeceğini Istanbul'lu Zeyno'nun gözlerinden beynine kadar saldırdığı burgu halinde bakışlariyle soruyor, soruyordu.

Zeyno hâlâ Hasan'a bir şey söylememişti. Saffet gittikten sonra Hasan, gündüzleri hiç gelmemişti. Bunun Haso çocuğun

son zamanlarda gösterdiği esrarlı soğukluktan mı, yoksa günlerinin çok dolu olmasından mı ileri geldiğini Zeyno kestiremiyor-du.

Gerçekten bazı akşamlar, Mazlum Beyle yemeye geliyorlar, fakat bütün gece, üç askerin başbaşa konuşmasiyle geçiyordu. Zeyno kendi varlığını unutmuş gibi görünen erkekleri yalnız bırakıyor; odasına çekiliyor ve her akşam, ertesi gün bir yalanını bulup Hasan'a Kürt Zeyno'nun anlattığı esrarı söylemeye karar veriyordu. Yalnız, Hasan'ı ayrıca çağırmak, bunu özel olarak anlatmak gerekti. Fakat Hasan'm eski aşk hikâyesini ve günahını nasıl anlatacağını düşündüğü zaman birdenbire tuhaf bir utanç ve kuvvetli bir çarpıntı duyuyordu. Oysa Zeyno'nun, hayatın her hangi bir belirtisini olgun bir erkekle serin kanlılıkla tartışabilecek kadar beyninde ve sinirlerinde denge ve güc vardı.

Bu utanç ve çarpıntının nedenini o, eskiden kalma kendi eğiliminden çok, Kürt Zeyno'nun kafasına çizdiği ateşli ve canlı levhalarda arıyordu.

Topraklardan fışkıran sabunlu bulaşık suyu kokuları, durmaksızın yumruklanan çamaşırların hışıltısı ve mutfağın kuytu havasında on yıldanberi içinde hapsettiği bir tek aşkı anlatan kadın! Ne zaman selâmlığa Haso'yu aramaya gitse Kürt Zeyno orada çamaşır teknesi başında, aynı dekor içinde bulunuyor; nasıl olduğunu bilmeden kendini ocağm yanındaki boş gaz sandığının üstüne oturmuş buluyor ve her zaman «Aslı Han» m resimlerini hatırlatan kadın, kalp serüveni durdurulması zor, kısa bir hayat şelâlesi güciyle İstanbul'un ince kadınının üzerine çeviriyordu. Kadının sustuğu dakika Zeyno, kendinde taşkın bir heyecandan, sonra içi boşalmış insanların bitkinliğini, bezginliğini duyuyordu.

Uygar bir insan ağzından bazan fennin soğuk çıplaklığiyle, soysuzlaşmış ve hastalıklı insanların ağzından bazan iğrenç ve «sinik» bir hayasızlıkla işitilen cinslerin aşkiyle ilgili sözler, bu ilkel yaratığın ağzında doğadan gelen sonsuz ve ezici bir güç alıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

(Hasan - Kürt Zeyno) aşkının hikâyesi (Aslı - Kerem) ka-

dar heyecan verici ve basit bir tabiat bilgisi kitabının «realist» sayfaları kadar açıktı. Küf ve rutubet kokulu loş mutfakta, siyah, ateş gibi yanan gözleriyle Kürt Zeyno'yu sonsuz tutkusiy-le dinlerken onu eski acem basmalarmdaki renkli ve eşsiz âşık kadınlardan biri diye hayal etmek çok kolaydı. Fakat Hasan Bey'i elinde sazı ile dudaklarından ateş ve duman çıkan tuhaf yüzlü şehzadeye benzetmek o kadar zordu ki... Hasan'ı Kürt Zeyno'nun anlattığı aşk hikâyesinin kahramanı diye düşündüğü ân, ona Hasan'm öz.el odasına, özel bir dikikasmda bilmeyerek girmiş olmak sıkıntısını, utancını duyuyor ve o uğursuz çarpıntı başlıyordu.

Kendi kendine hep: «Bu heyecan çocukluk. Ödevim, gereği Hasan'a söylemek... Diyelim ki bu serüven, Saffet'in başından geçseydi söylemeye sıkılmak aklımdan geçer miydi? Saçları kırlaşan, yüzü buruşan ve gözleri o kadar ağır ve durgun görünen Hasan'ın Ayastafanos, Boğaziçi serüvenlerindeki genç subay olduğunu düşünmek, ancak ham ve hayal gücü yitik bir kadına yaraşır. Hasan'a karşı yeni duygunun, eğiliminin artık sinirlerin, etlerin heyecanından doğan heveslerle ilişkisi olamaz. Benim önümde Muhsin, onun önünde Kürt Zeyno ve Haso var» diyor. Fakat Hasanla Kürt Zeyno serüvenini tartışabilecek özel bir görüşmeden ürküyordu. Hayır artık bu eski kalp ağrısı değildi.

Fakat her halde kalp ağrısını sürdüren, müzmin ve gizli bir illetti.

* » *

— Alo, Zeyno!

— Alo, Muhsin!

— Şimdi hemen arkana yolculuğa çıkabilecek bir tayyör giy, bir küçük çanta hazırla. Uzun potin giymeyi unutma... Yarım saate kadar hareket edeceksin.

— Nereye? Telefon kapandı.

Muhsin Bey'in sesinde, tehlikeler arasında hemen kararlar alanların ve uygulatanların, olmaz demeye cesaret edilmeyen

kuvveti ve sonsuzluğu vardı. Belki bunun için Zeyno merakını gidermek için, kocasını tekrar telefona çağırmayı düşünmeden boyun eğdi. Pervin'e, Muhsin Bey'in rahatı için gereken emirleri verirken, giyinirken, çantasını, hattâ ilâç gibi şeyleri bile unutmadan hazırlarken başka br adamın emir ve iradesiyle hareket eden «ipnotize» lere benziyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Yarım saat sonra kapı daha çalınırken Zeyno, bir elinde paltosu, bir elinde çantası merdivenleri koşarak iniyordu. Salonun kapısında bir ân durdu, Pervin'in kapıyı açmak için taşlık merdivenlerinden inişini dinledi. Salondaki büyük masanın başında Haso çocuk, her günkü püskülsüz fesi, başına sarılı her günkü mavi yemenisiyle oturmuş, önüne özenle açtığı ve yaydığı kıraat ve tarih kitaplarına eğilmişti. Henüz lâmba yanmamış ve köşelerde akşamın loşluğu derinleşmeye başlamıştı. Fakat bu yarı karanlığın içinde bile Zeyno, çocuğun büyük gözlerinin uçlarında dikkat dakikalarında toplanan sevimli buruşukları görüyordu. Kırmızı renkleri bu hüzünlü ışıkta yumuşayan odayı; bu her gün ayni biçimde oturan ve çalışan çocuğu; benliğine işleyen bütün bu Diyarbakır'ı ne kadar benimsediğini, hele çocuktan ayrılmadan kalbinin bir parçasını koparıp arkasında bırakmak olduğunu Zeyno olanca duyarlığiyle anladı. Hayatının sahneleri, niçin bu kadar sık değişiyordu? Ne oluyordu ve nereye gidiyordu?

— Sokağa mı gidiyorsun?

Çocuğun sesinde de sevdiği, alıştığı bir şeyin birdenbire kaybolması, elinden gitmesi ihtimaliyle ürken, tasalanan bir şey vardı.

Zeyno elinden paltosunu, çantasını attı. Kollarını çocuğun boynuna sımsıkı dolarken onun küçük kolları da olanca kuvvetiyle sarılıyor, başı sevgiden fazla korku ile yeni ve adsız bir tehlikeden kaçar gibi Zeyno'nun boynuna saklanıyordu.

Hasan Beyle Muhsin Bey, Zeyno'nun açık bıraktığı salon kapısının eşiğinde kadınla çocuğun yüzünü ayni özlem kaygu-siyle yanak yanağa buldular. Muhsin Bey, neş'eli ve tabiî olmaya çalışan bir sesle:

— Haso, Zeyno'nun babası İstanbul'da hastalanmış, oraya

gidiyor. O gelinceye kadar derslerine artık ben bakacağım, dedi ve Zeyno'nun elinden yakalayarak pencerenin yanma götürdü. Diyarbakır'dan Zeyno'nun hemen gitmesini gerçekten nedenlerini anlattı. Doğuda ayaklanma büyüyordu. Bir komutan olarak tasasız ve rahat çalışabilmesi için karısının yanında olmaması gerekti. Hasan Bey o akşam Mardin'e gidiyordu. Zey-no'yu Mardin'e kadar güvenilir bir adamla göndermek, Muhsin Bey için bir fırsattı. Oradan Zeyno'yu otomobille Adana'ya indirecek bir muhafız bulmaya Hasan Bey söz vermişti.

Zeyno büyük olaylarda kişilere gelen tevekkül ve sessizlikle kocasını dinledi. Muhsin Bey, kişisel bağlarını birdenbire i-kinci, hattâ önemsiz bir kerteye indirmişe benziyordu. Köşe penceresinin kırmızı, püsküllü perde bağlarına dalan gözlerini kocasının yüzüne çevirdi. Bu akşam, yüzü, her zamandan daha sert ve gerilecek yeri olmayan taştan bir insan maskesine benziyordu. Eğer odadaki ışık yetseydi Zeyno, bu duygusuz ve kuvvetli yüzün ortasındaki mavi gözlerde yaşlı bir sevgi bulunduğunu görebilirdi.

Zeyno yanlarında sarkan ellerinin birdenbire çekildiğini, Muhsin Bey'in dudaklarına gittiğini duydu. O kadar alışkın olduğu dudaklar, biraz sonra yanaklarına değdi. Sanki üşütecek kadar

Levent Şahverdi Arşivi

soğuk, kaçmak arzusu verecek kadar katı idiler. Bu öpüş, yanaklarından içine süzüldü; arkasında tuhaf bir ürperme duydu. Elleri kocasının omuzlarında, gözleri kocasının gözlerinde, ömründe ilk defa büyüklerin ruhunu anlamayan bir çocuk hay-retiyle ona bakıyordu. O, sert, mavi gözlerde tanıdık bir ışık ararken Muhsin Bey kendini topladı; daha kayıtsız, daha doğal yol hazırlığı hakkında sorular sormaya başladı.

ikisi de başlarını Haso çocuğun oturduğu masaya çevirdikleri zaman ikisinin de içlerini titreten bir manzara gördüler:

Hasan, çocuğu sandalyesinin üstünde ayağa kaldırmış, küçük yüzünü kendi başının hizasına getirebilmek için kendisi e-ğilmiş, uzun, kuru parmakları bir kadın inceliğiyle çocuğun yanaklarım okşuyor ve kendisi fısıldar gibi bir şeyler söylüyordu.

— Hasan Bey, hemen hareket gerek!

Başını çevirmeden çocuğun iki yanağını öptü. Sonra, kendi yanağını çocuğun dudaklarına yaklaştırdı ve bekledi. Zeyno ile Muhsin Bey, Haso'nun bu tuhaf ve yalnız çocuğa karşı bu kadar şefkatli olan subayı öpüp öpmediğini anlamadılar. Hasan'm yüzü onlara döndüğü zaman, her zamanki gibi katı ve donuktu:

— Emrinizi bekliyorum.

Zeyno, Haso'yu tekrar tekrar öperken, kendisinin bir an önce çekildiği köşede Muhsin Beyle Hasan Bey'in konuştuklarını elinde olmadan dinliyordu. Yalnız bir kaç kelime işitebildi:

— Ramazan... Çocukla anası... Özellikle bu akşam... Çok rica ederim.

* * *

Yaylıyı kullanan erin arkası, karanlık içinde silik çizgileriyle kımıldıyor. Perdeleri sımsıkı kapalı. Arabası, her sağa sola sallandıkça gecenin içinde eriyen akşamın loş ışığı arabanın karanlığına dalıyor, sönüyor. Zeyno'nun altında yumuşak bir şilte, arkasında yastıklar ve yanında kendisi gibi uzun oturan bir adam var. Katı, karanlık, hareketsiz bir insan gövdesi! Bu Hasan Bey, yabancı, uzak ve yeni. Hayatının bütün sırlarına, özelliklerine, durumlarına kadar tanıdığı Hasanla hiç ilgisi yok. A-raba kötü kaldırımlar üzerinde, fırtınalı denizlerde çalkalanan bir gemi gibi yalpa vurdukça Zeyno, iki tarafına oldukça şiddetle çarpıyor. Sağı arabanın katı penceresi, solu Hasan. Fakat o, pencereye kadar katı ve hareketsiz. Bu salıntıda o, cansız du-î umunu nasıl sürdürebiliyor? Bütün gövdesini bu değişmez ve taş kesilmiş durumda tutan, düşüncelerin iç yüzü acaba nedir? Niçin hiç konuşmuyor?

Zeyno artık, ona Haso'nun kendi çocuğu olduğunu söyleyecek. Fakat nasıl başlamalı? Haso çocuk, ayrılırken acaba onu öptü mü? Şimdi Zeyno'nun kafası, yanındaki adamın ısrarlı ve kuvvetli etkisinden biraz uzak. Çocuğu düşünüyor. Zeyno'yu tekrar tekrar nasıl öpmüş ve küçük

Levent Şahverdi Arşivi

dudakları titreyerek nasıl ayrılmıştı? Arabaya bininceye kadar, arabanın perdeleri kapa-

nıncaya kadar hep o çocuk gözleri kendisine bakmıştı. Ayrılık acısıyle beraber o gözlerin derinliğinde tasa ve korku da vardı. Niçin korku? Haso çocuk, Hasan'm kendi babası olduğunu anlarsa ikide birde gözlerine dolan bu esrarlı tasa ve korku silinir mi?

Yine kuvvetli bir salıntı. Bu defa Hasan'a o kadar şiddetli çarpıyor ki hareketsiz gövdesi kadar katı olan kolu uzanıyor, Zeyno'yu doğrultuyor ve Zeyno, kocasının penceresinin önündeki durumunu düşünüyor. Beyni bütün iradesini harcayarak Muhsin Bey'in üzerinde durmaya çalışıyor. Yanaklarına dudakların, soğuk soğuk dokunuşunu, ayni üşümeyi, arkasına ayni titremeyi veren etkiyi hatırlıyor. Bu titremede Muhsin Bey'in hayatının erkeği ve eşi olduğunu açıkça ispatlayan bir güç var. Şimdi kocasını ne ilk günlerin gençlik hayalleri, ne de son ayların kayıtsız dostluğu ile düşünüyor. Kocası hayatında değişmez ve devamlı bir gerçek, hep aynı yüz! Zeyno'nun hayatındaki bu değişmez, tanıdığı yüz kaybolsa, şüphesiz bir tarafı koparılmış, içi boşaltılmış gibi olacak! Bu karanlık ve tuhaf dakikada kocasının hayatındaki bütün hayaller ortasında en değişmez ve devamına en güvenilir bir gerçek olması Zeyno'da sanki coşkun bir minnet uyandırıyor. Yine soğuk dudakların dokunuşunun anısı, yine aynı titreme! Fakat bu minnetin arkasında bir düşmanlık, bir isyan da var. Bu kadar kuvvetle bağlı olduğu adam, yanındaki sessiz yabancının gölgesini gözünden, hattâ gönlünden tamamiyle niçin silemiyor?

Zeyno yanındaki pencereyi sağ eliyle sıkı sıkı tutuyor, araba sallandıkça solundaki adama çarpmamak için o da değişmez bir durum almaya çalışıyor.

Hasan'm siyah, katı vücudundan uzanan bir kol pencerenin perdesini aralıyor. Dışarıda yumuşak, ıslak bir karanlık var. Tamamiyle siyah olmayan topraklardan, koyu, kahverengi bir gölge alan, yaş, yumuşak, toprak kokulu bir karanlık! Zeyno burasını biraz tanır gibi oluyor. Artık şehrin dışmdalar. (K...) köyüne doğru gidiyorlar, araba şimdi o kadar sallanmıyor.

— Sigara içer misiniz?

Gümüş bir tabaka uzanıyor, küçük bir alev iki çift gözü

birdenbire aydınlatıyor. Sarı gözlerde kehribar renginde şimşek ışıltısı; tatlı kahverengi gözler kendi hülyalariyle perdeli... Işığın birdenbire parlamasından ikisi de memnun. İkisi de iki a-teşböceği gibi karanlıkta yerlerini değiştiren, yuvarlak kırmızı ışıklardan sigaralarının ateşlerinden yüzlerini özenle saklıyorlar.

Artık, sigara içerken, Kürt Zeyno'nun kendisine anlattığı sırları söyleyecek. Siyah, şehlâ gözler sönmez bir tutkunun a-teşiyle nasıl tutuşmuştu? Küf kokulu loş mutfakta on yıl önce geçen aşk

Levent Şahverdi Arşivi

serüveninin öpücükler, ürperişleri renkli ve sıcak de-koriyle nasıl tekrar edilmişti?

Perdenin aralığından hayli uzakta, yumuşak, ıslak karanlığın ötesinde berisinde toplu iğne ucu kadar küçük, bulanık ve kirli sarı ışıklar var.

işte Hasanın sesi:

— (K...) köyünün ışıkları!

Bu seste taş kesilmiş adamın erimeye başladığını belli eden belirsiz bir sıcaklık var. Ne düşünüyor? Şüphesiz Haso çocuğu ve Haso çocuğun annesini. Gençliğinin aşkını, günahını ve günahının bugünkü canlı sonucunu!

Oysa Hasan hiç de Zeyno'nun aklından geçirdiği şeyleri düşünmüyor. Bir mezar kadar soğuk ve kapalı duran hareketsiz gövdesinin içinde kalbi başka şeylerle, kavuşulamayacak dilekler ve özlemlerle dopdolu! Hasan'm beyninde bir fotoğraf makinesinin objektifinde gibi duran iki başın resmi var; gerçek bir portre gibi açıkça gördüğü aydınlık içinde iki baş! Biri solgun ve ince yüzlü, uzun ipekli kirpikli, yanındaki çocuğa sınırsız bir acıma ile, bir sevgiyle dokunan bir kadın, bir ana başı. Bu Zeyno, yanında sessiz oturan kadın, daima en çok sevdiği ve her zaman en çok seveceği kadın! Öteki çocuğunun yüzü, civciv kadar yumuşak dudakları, bu kadının yüzüne yapışmış gibi, bal rengi gözlerinde çözülmez sevgi bağı, ölçülmez bir düşkünlük var. İki baş yanyana Hasan'la kapalı gözlerinin içinde duruyorlar. Şimdi Hasan ölse ve gözlerinin resmini alsalar bu ışıklı objektifin içindeki değişmez ve sevimli portreyi bulacaklar!

Hasan, şimdi gerçek bir mutluluğa ermiş gibi; hayalinde, bu kadının kendi eşi, Haso çocuğun annesi olduğuna inanıyor. Asıl hayatta, hayalde yaşayan ânlar olmadığını Hasan'a kim ispatlayabilir? Bu gönülleri okşayan iki üçgen, çenelerine doğru incelen yumuşak çizgilerinde o kadar benzerlik olan iki yüz, hayatta en egemen ve güçlü özellikleri sevmek olan insanların yüzü! Çocuk, asıl bu kadının çocuğu, bu yanında oturan kadının çocuğu ve Hasan, çocuğun babası! Hasan'm geçmişinde başka yüzler, kadınlar, hattâ Azize, hattâ çil gözleri, alık yüziyle Kürt Zeyno var, fakat bunların hepsi bir serap: bir yalan, bir şaka! Biricik gerçek, her zaman sevdiği, hayalinde tuhaf bir biçimde eşi, sevgilisi diye düşündüğü bu kadın! Gündelik hayatın papağan gibi tekrarladığı olaylar, ve insanlar, dünyanın bütün kuralları ve yasaları Hasan'm duygu ve görüş alanının arkasında, dışında!

Şimdi (K...) köyünün önündeki gübreli alandalar. Söğütlerin arasındaki beyaz dere ve kıyısındaki tek siyah kavak, biraz ötedeki köy kahvesinin penceresinden vuran kirli ışıkla rüya dünyasına benziyor. Zeyno bu alanı tanıyor, bu kavağı biliyor, burada geçen Ramazan ve Haso faciasını kaç defa dinlemişti.

Araba köyü arkasında bırakıyor. Sol taraf engin, açık bir arazi. Karanlık hâlâ yumuşak ve ıslak. Fakat artık yavaş incelen, dağılan bir sis gibi, koyu kahverengi havaya gizli bir ışık, çökmek üzere.

Zeyno kendi tarafındaki perdeyi çekiyor, dışarıya bakıyor. Arabanın tâ yanında derin bir hendek

Levent Şahverdi Arşivi

uzanıyor ve içinden kirli bir su akıyor. Ağaçlı tarlaları, tek tük bağ kulübeleri olan bir arkası meyilli arazi.

Ağaçların arkasından beyaz bir ışık çıkıyor, karanlığı durmadan dağıtıyor. Artık hava titrek, gümüşî loş bir ışıktan başka bir şey değil. Yumuşk, ıslak bir ışık! Yağmur, sine sine yağıyor. Kahverengi karanlığı nasıl içinden ıslattı, yumuşattı ise bu kısılmış, sarı aydınlığı da öylece ıslatıyor, yumuşatıyor.

— Hasan Bey, Haso'nun annesi bana her şeyi anlattı: Haso, sizin çocuğunuz.

— Biliyorum.

Bu sesin tuhilığından Zeyno ürküyor. Hasan rüya mı görüyor? Ne düşünüyor? Neden bu kadar uzak ve tuhaf bir sesle konuşuyor? Zeyno, doğrulmaya çalışarak daha istekli ve heyecanlı anlatıyor. Ramazan'm Haso çocuğa işkencelerini, kadının yıllarca süren sıkıntısını, Hasan'm çocuğu için kadının çektiği eziyeti, hepsini ayrmtılariyle söylüyor. Kürt Zeyno'nun azabını, uzun sıkıntısının hesabını Hasan'dan sorar gibi, zavallı kadının çaresiz hayatının mutluluğa, rahata ermesini Hasan'dan ister gibi söylüyor. Fakat Hasan hâlâ karşılık vermiyor. Yüzü, perdenin aralığından süzülen ışıkta hâlâ uzak ve dalgın. Sonun-d Zeyno'yu ürküten yeni ve tatlı sesiyle başlıyor. Zeyno, kalbinin ne kadar fena çarptığını Hasan görecekmiş gibi köşeye daha fazla büzülüyor. Hasan, yalnız kendi beyni içinde yaşayan, çevresine ilgisiz kalan tavriyle diyor ki:

— Benim Zeyno'yu ne kadar sevdiğimi dünyada kimse bilmez. Ben, yalnız onu sevdim; ben, yalnız onu severim. O, benim her zaman sevgilim, anam, kardeşim ve eşim! Haso'nun a-nası, Haso'yu yaratan kadın! Bir aralık ayrıldık, bir aralık azap çektik. Fakat artık bir daha ayrılmayacağız. Ben, sevgi borcumu bütün ömrümle ödeyeceğim. O, ben, Haso çocuk artık hep beraber yaşayacağız.

Yanaklarının nasıl yandığını -çok şükür- Hasan, bu ölgün ışıkta göremez. Zaten o hiç çevresine bakmıyor ki. Başının içindeki özel ve ayrı âlemde yaşıyor; orada kendi kendine konuşuyor. Acaba Hasan bir sinir buhranı mı geçiriyor? Çıldırıyor mu?

— Ramazan'ı ne yapacaksınız?

Hasan, bir şey söylemiyor. Yalnız büyüklerin lâkırdılarını kendine göre anlayan bir çocuğa güler gibi gülüyor. Tatlı bir gülüş. Zeyno'nun kalbini kavrayan bir gülüş. Belki Ramazan'm durumu, zavallı Hasan'ı karamsarlığından böyle tuhaflaştırıyor. Zeyno tekerleklerin sesini bastırmak için sesini daha yükselterek, Ramazan'm varlığından dolayı bu kadar acıklı görünen duruma karşı bulduğu çareyi öneriyor. Korkar gibi dikkatle onu inandırmaya çalışıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

— Ben, bu sırrı bir aydır biliyorum. Size söyleyemedim. Belki de çaresiz gördüğüm için söyleyemedim. Fakat o kadar düşündüm ki sonunda bir hal yolu buldum gibi. Bakın, siz Ramazan sağ kaldıkça zavallı çocuğun babası olduğunuzu ilân ede^ mezsiniz. Muhsinle bizim çocuğumuz yok.

Zavallı kadın, hâlâ Hasan'm beynindeki gerçeği bilmiyor. Hasan'm anası kendisi olduğunu hâlâ anlamıyor. Onun için başkalarının çocuklarından sözederken sesi bu kadar özlemli ve acıklı. Fakat Hasan, ona anlatacak ve bir daha kalp ağrısı çekmeyecekler... Hep mutlu. Heyecandan bir an susan Zeyno yine söylüyor:

— Muhsin, Haso çocuğa adını verir; Haso, bizim evlâdımız olur. Anasını beraber İstanbul'a götürürüz. Ramazan kadını bo-şamasa bile korkusundan meydana çıkıp bir daha zavallı kadının başına belâ olamaz. Haso'nun o zaman iki annesi olur. îki anne, bir anneden daha iyi değil mi? Benim Haso'yu ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Muhsin de onun için en şefkatli bir baba olur. Sonra babamın ne kadar ilgileneceğini, benim evlâdımı seveceğini tasarlayabilirsiniz. Siz, ne de olsa, bu durumda Haso ile bizim kadar ilgilenemezsiniz. Hem siz, belki bugün... bir gün evlenirseniz... Zeyno, çocuğundan ayrılamaz ki... Galiba iki Zeyno da o çocuktan bundan sonra ayrılamayacak. Ben, o zavallı kadına bir kardeş olurum, bütün çektiklerini unutturmak için...

Demir gibi katı, ölü gibi soğuk bir el Zeyno'nun elini yakaladı, çekti, dudaklarına götürdü. Fakat öpmedi... Zeyno elinin üstüne sıcak ve coşkun yaşların durmadan aktığını anlıyor. Elini çekmiyor, o da bilmeden, frkmda olmadan ağlıyordu.

Araba sallanarak ilerliyor ve Hasan ağlıyor, ağlıyor, bir saatlik Tanrısal bir cennetin yarattığı hülyanın arkasından ağlıyor. Hasonun gerçek anası diye hayal ettiği bu aziz kadın, kalbinin biricik desteği, bu yüz kendisinin olmadığı için yanıyor. Günahının diyetini dünyada en çok sevdiği bu yaratığın ödemesine, her zaman canavardan fena olan insanlar arasında kırk

yılda bir beliren ve dünyayı ısıtan Tanrısal içliliğe, iyiliğe ağlıyor...

* * *

— Beyefendi, bir yol sol bahar mısınız?

Dışarıda dekor ayni. Yalnız kafasında gerçekleşmeyen bin-bir hülyasını, kalbinin konuşamayan binbir dileğini Zeyno'nun ellerine göz yaşlariyle akıtan adam, şimdi yine hücum taburunun dövüşmekten başka bir şey bilmeyen savaşçı komutanı Binbaşı Hasan Bey rolüne dönmüş bulunuyor. Yıldırım gibi dizlerinin üstünde doğruluyor, perdenin aralığından gözleriyle boş araziyi tarıyor.

Tâ uzaklardan boş bir değirmen yıkıntısından sekiz, on kişi yola doğru geliyor. O yöne bakan perdeyi hemen kapıyor, tarla tarafındaki perdeleri açıyor.

Zeyno, biraz önce ince, yosun renkli bir kurdele gibi gördüğü suların şimdi hendekte yeşil bir

Levent Şahverdi Arşivi

ayna gibi yattığını görüyor. Yakınlarda tek bir kurbağa ötüyor. Yerler ıslak, yumuşak. Su, toprak kokuyor.

— Çok yavaş çek, Mehmet! Yüz adım ötede arabayı durdur. Sen tarlalara atla, ateş açarlarsa kendini göstermeden (K...) köyüne git. Şaban Ağa'nm ahırından bir hayvan al, şehre yetiş. Komutan beyden imdat al, buraya gel!

Sonra Zeyno'ya taburunun bir erine söyler gibi, tunç sesiyle emrediyor:

— Siz de hızla atlayacak, hendeğin içine gireceksiniz. Ne olursa olsun, başınızı göstermeyiniz.

Çantaları hendeğin, öbür tarafına birer birer fırlatıyor; Zeyno'yu ve çantaları hemen hendeğin içine atlatıyor. Bir an içinde o da lâstik top çevikliğiyle Zeyno'nun yanında. Sular, ikisinin de dizlerine kadar. Hasan'm elinde rövelveri var.

— Sol taraftaki rövelveri elinizde hazır tutun. Elimdeki boşalınca onu verir, boşunu doldurursunuz. Fişekler paltomun cebinde. Baş daima hendeğin içinde. Ben konuşmadan hiç lâkırdı söylenmeyecek.

Eğer durum bu kadar korkunç olmasa Zeyno kahkaha ile gülecek. Değişiklik, o kadar anî, o kadar beklenmedik.

Birkaç saniye. Hasan, hendeğin içinden karşıdan gelenleri seyrediyor. Bekleyiş ve tehlike artık havaya da sıçramış gibi. Arabanın tekerlekleri bu sürekli dinleyiş ve bekleyiş içinde o kadar büyük bir gürültü yapıyorlar ki... îşte havayı delen kurşun sesleri...

Zeyno üç defa boşalan rövelveri dolduruyor. Ayaklarının sırsıklam olduğunu, ıslak eteklerinin bacaklarını dondurduğunu duymuyor bile. Bütün bir hayatın sevgi ve ereğini, heyecan gücünü; bekleyişini içine toplayan beş dakika yaşıyorlar. Sonra Hasanın sesi işitiliyor, biraz kısık ve tamamiyle fısıltı halinde:

— Kaçıyorlar, ikisi vuruldu. Biri sürünerek bu tarafa geliyor. Siz, arkadan savuşunuz. Ağaçların arasında tepeye doğru bir bağ kulübesi var, oraya girmeye çalışın. Mehmet, mutlaka imdat getirecektir. Bu bir tek adamla uğraşma, uzun sürmez. Ben de biraz sonra yanınıza gelirim. Başka bir kafile de çıksa bir zaman onları oyalayabilirim... On iki kurşunum daha var.

Zeyno eğilmiş, Hasanın rövelverini son defa dolduruyor, Hasan daha susmadan o biraz dargın, fakat en kesin sesiyle karşılık veriyor:

— Sizi tehlikede bırakıp kaçmasını bir erkek arkadaşınıza önermeye cesaret eder misiniz?

Yine bir uzun duruş ve bekleyiş! Artık Zeyno ayaklarının dizlerine kadar donduğunu duyuyor. Arkası, ona eğilmekten fena halde ağrıyor ve durmadan bekliyorlar. Hasan, ne düşünüyor?. Niçin

Levent Şahverdi Arşivi

bu kadar uzun bekliyor? Bir türlü sormaya cesaret edemiyor. Her halde yerde süründüğünü sandığı adamı bekliyor. Sinirleri, ne kadar tetikte. Ne kadar uyanık bir hali var. Yalnız gözleriyle değil, bütün gövdesiyle çevresini izliyor ve görüyor gibi.

Zeyno'nun sitemli sesi Hasan'm dimağının gerilerinde eski bir hayal uyandırıyor. Bu, Sakarya savaşında geçen acıklı bir serüven: Beylikköprü'nün çamur yığınları arasında genç arkadaşı Teğmen Rahmi ile bir pusuya düşmüşler, iki kişi sanki tırnaklariyle yeri kazarak iki küçük taşın arkasına siper yapmışlardı. Yunan birliği, yine bu uzaklıkta idi. Hasan, iyi nişancı ve yedek mermileri az olduğu için, tıpkı bugünkü gibi dövüş-

müş, o da silâhları doldurmuştu. Hâki birlikten vurulanlar, koyu ağdalı çamurların içine bugünkü gibi teker teker yuvarlanmışlar, kalanları kaçmıştı. Teğmen Rahmi, Hasanla siperden çıktıkları zaman yaralılardan birinin attığı bir kurşunla tâ kalbinden vurulmuş; Hasan'm üstüne yıkılmış ve hemen ölmüştü. Genç Teğmen'in gözleri Zeyno'nun gözleri gibi koyu ve tatlı, içleri bir kadın kalbinin yumuşaklığı, sevgisi ile doluydu. Hasan bu gözlerin gerilişini, ölü yüzündeki kapanışı, küçük sarı bıyık-Irınm altındaki dudaklarında ipek kadar ince bir kan sızıntısı olduğunu şimdi görüyor gibi. Sırtındaki o genç ölü ile Türk karakollarını bulmak için ne kadar uzun yürümüştü!

Bu defa birisi vurulacaksa, bu, her halde arkasında şaşılacak bir soğukkanlılıkla kendisine yardım eden Zeyno olmayacak! Bu soğuk suyun içinde onu daha uzun tutmak bir kurşun kadar tehlikeli olmaz mı? Artık sesinde daha başka bir tan var, fısıldıyor:

— Yüzü koyun hendeğin öbür yanma geçiniz. Sürünen a-dam tamamiyle kayboldu.

Zeyno, o tarladan geçişlerini hiç unutmayacak. Ay artık beyaz bir fener gibi tepelerden ovayı aydınlatıyor. Hasan'm bir elinde tabanca, bir elinde çanta, yüzü omuzunun üstüne tersine mıhlanmış gibi durmadan arkasına bakarak yürüyor. Gövdesi şaşılacak bir özenle gelebilecek kurşuna karşı Zeyno'ya siper. Ne kadar uzun, sıkı ve zor bir yürüyüş!

Ağaçların arkasında biraz nefes alıyorlar. Sonra tatlı akıntılı bir sırttaki bağ kulübesine doğru gidiyorlar. Kerpiç kulübeye ayın bir ışık gibi akıttığı ışıkta hayalde yaşayan serüvenlerin, hayattan zorla alman ve pahası bütün bir hayatla ödenen bir saatlik aşkların sahnesi gibi! Bu kulübe Hasan'm kafasmda-bir anı çırası daha yakıyor. «Solveg», buna benzer bir oduncu kulübesinde «Pergünt»ü özlemli ve genç sesiyle her hayat dönümünde çağırmıyor muydu?

Kulübenin tahta merdivenlerinde yanyana oturup etraflarına bakıyorlar. Karşılarında küçük bir kuyu. Biraz ötede henüz tomurcuklanan badem azaçlarmın ıslak dalları yabancı gelmeyen bir güzellikle ışıldıyor. Hasan elini yanma uzattığı zaman

tahtaya dokunuyor: Zeyno'nun epeyce zaman önce kulübenin merdivenlerinden çıktığını o zaman hatırlıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Zeyno kulübenin çarpık kapısını iter itmez kendisini, tek pencereli, tabanı toprak, derme çatma ocağına kütükler, çalı çırpılar yığılmış bir odada buluyor. Korkunç başlayan bu gece, acaba, biçimini kestiremediği bir serüvenle mi bitecek? Tek, çerçevesiz, camsız pencereden gümüş ışıkla yıkanan ova ne durgun, ne mutlu görünüyor.

Çantasını açıyor, kibrit çıkarıyor. Fakat ocağı yakmaktan çekiniyor. Onun kafası da, tehlike alanına göre, düşünmeye a-lışmış olacak ki ateş yakmadan önce pencereyi kapamayı, odada insan olduğunu dışarıya belli etmemeyi uygun buluyor. O-danm köşesinde üç tane ot dolu çuval var. Köylüler buraya geldikleri zaman belki bu çuvalların üstünde yatıyorlar.

Zeyno çuvallardan bir tanesini boşaltıyor, pencereye geriyor. Oda tamamiyle karanlık. Ocağı zorlukla buluyor. Dizlerinin üstünde, bir kibrit çakıyor ve kuru çalılarla ocağı tutuşturuyor.

Kütükleri yavaş yavaş saran yalazlı bir alev, odanın topraklarında, kötü ve kirli sıvalarında kızıl, tuhaf ateş gölgeleri oynatıyor.

O ne? Tam kulübenin önünde bir, iki el silâh sesi. Zeyno'nun kalbi atmıyor, düşünemiyor, kapıya atılıyor... O kadar şaşkın ki, mandalı kaldırıp kapıyı açmcaya kadar epeyce zaman geçiyor. Bir... tki el silâh daha!

Merdivenlerin basamaklarını atlarken göremiyor... Yüreği ağzında, gözleri yerinden fırlamış gibi, beyaz ışığın artık tamamiyle aydınlattığı yer arıyor. Kuyunun yanındaki ağaçlığın dibinde renk renk maşlâhlı, kocaman kavuklu birisi yatıyor. Hasan nerede?

Onu kulübenin yanında, yüzünün bir tarafı kan içinde, yan üstü buluyor.

— Vuruldun mu, Hasan?

Karşılık vermiyor. Fakat kendini tamamiyle kaybetmiş değil. Onu kulübeye götürmek, kolundan, başından akan kanı

durdurmak gerek: Hasan, mutlaka insanüstü bir çaba gösteriyor. Yoksa, Zeyno, onu taşıyabilir mi?

Hasan, şimdi ateşin önünde bir ot çuvalının üstünde yatıyor. Başının altında Zeyno'nun kürklü paltosu var. Beynine çok yakın geçen ve kafa kemiğini de biraz parçalayan kurşunun açtığı yaradan durmadan akan kan, koyu kan, bir gözünü tama-miyle kapatıyor. Bir kolu, yanında sarkıyor. Kurşun darbesinden kendinden geçen beyninin içinde, göz kamaştırıcı bir ışık yıldırım gibi çakıyor, sönüyor. Tam bir karanlık ile korkunç bir ışık biribirini yıldırım hıziyle kovalıyor. Kafasının içinde a-man vermeden, durmadan yanıp sönüyor ve bu çıldırtıcı ışık her çakışında içinde biribirine karışan mahşer gibi kımıldayan, biribirini parçalayan sonsuz bir insan kalabalığı gösteriyor! Bu mahşerin içinde ensesini okşayan güzel, yumuşak kürkü ve tâ kalbine giden gizli,

Levent Şahverdi Arşivi

ince bir kokuyu duyuyor. İnsanın annesi, sevgilisi, yeni doğan çocuğu bu kadar lâtif kokar! Allahım neden bu karanlık, neden bu çakan mahşer ışığının biribirini boğazlayan, parçalayan yırtıcı sürü! Ne kadar beraber, ne kadar sonsuzluğa kadar susmuş sesler, ne kadar can çekişme içinde kadın ve çocuk yüzü, ne kadar canavara benzeyen erkek sürüleri, ne kadar beyaz sakallı, gözlerinde acı ve acımayla bakan terkedilmiş ihtiyatlar! Niçin biribirlerinin gırtlaklarını, kafalarını bu kaba ve hayvanca bir iştahla parçalıyorlar? Ne kadar işitilmeyen ıstırap sesi, yalnız ölen yüzlerdeki anlamdan anladığı sonsuz inilti ve beddua! insanlara ne oluyor?

Bu kıyamet ve sessiz kargaşalıkta Hasan da var. Yakan, öldüren, vuran Hasan! Tozlu, barutlu yüziyle dövüşen Hasan! Fakat bu kıyamet manzaralarını yansıtan Hasan'm beyni değil. Bu adı, cinsi, şahsiyeti olmayan bir yaratığın beyni! Hayatın çaresiz olarak öcünü yırtıcı anlamını ilk defa olduğu gibi gören, bu dünyanın üstünden bir noktadan bakan ve onu binlerce açılı bir görüş alanından gören bir beyin!

İşte bir kurşun, Hasan'm madde olmayan kimliğine, ruhunun yalnız enginliğine çarpmış ve bu kısa anlarda sezdiği kadar şiddetle uyandırmış ruhlara, bilinmedik anlarda vuran ve kelime ile anlatılamayan gerçeğin yüzünü aydınlatan sonsuz ışığı

ZEYNONUN OĞLU

273

Hasan'm beyninde demek bir kurşun yakıvermişti! Hayatı, insanların kendi kendilerine uydurdukları gürültülü kelimelerin boş mantıkların zorbalığından, yapmacık renklerinden ve ezi-ciliğinden kurtulmuş olduğu halde ona bir kurşun göstermişti. Yine o gizli koku, yine o mustarip yüzlü, yine didişen, öldüren, ölen yırtıcı insan kafilesi!

Ve Doktor Asım Beyin kızı dizlerinin üstünde yaralarını becerikli, Yatkın elleriyle temizliyor, sarıyor. Tuvalet makasiy-le kestiği yumuşak, kokulu iç gömleğini sargı yapıyordu.

Zeyno, Hasan'm yaralarını sardıktan, kanı dindirdikten ve zavallı kesilmiş, acı yüze rahatlık geldiğini gördükten sonra çantasını alıyor, kulübenin kapısını açıyor, kuyu başında yatan adama gidiyor. Ay gökte yavaş yavaş ağaçların arkasına süzülerek iniyor. Beyaz, gümüş ışık şimdi loş ve sarı.

Gözleri gökte, arka üstü yatan uzun, heybetli vücudun ta-mamiyle soğumuş bir ölü olduğunu Zeyno hemen anlıyor ve o-nu tanıyor. Haso Çocuğun, kolunu büken, Bayram Ağa olduğunu iddia eden adam: Ramazan! Göğe dikilen azgın, siyah gözlerin içinde donmuş, acı bir gülüş var. Kartal burnu bir tarafa çarpılmış gibi. Uzun bıyıkları eski heybetiyle yanaklarına sarkıyor. Zeyno'nun son bir görev olarak dinlediği kalp, etrafına pek az kan sızdırarak durmuş. Ramazan artık insan tayfunlarından, azap ve işkence vermek için dünyaya gelen zulüm âletlerinden biri değildir. O, yalnızca bir ölüdür. Zeyno onun ellerini yanma uzatıyor. Hâlâ başkaldırıcı, direnici, hâlâ kaba, göklere ve hilkate küfreder gibi, meydan okur gibi bakan ölü gözleri, parmaklariyle kapatıyor.

* * *

Hasanın beynindeki mahşer yavaş yavaş yatışıyor. Karanlık ve ışık o kadar korkutucu, o kadar

Levent Şahverdi Arşivi

göz kamaştırıcı değil. Yine kafasının içinden canlı resimler geçiyor, fakat, daha tanıdık, daha Hasan'm kimliğini ikiye bölmeyen doğal resimler. Kendi çocukluğu, okula gittiği günler, annesi sık sık gelip geçiyor fakat asker okuluna giden Hasan çocuk, hemen Haso çocuğa ben-

zeyiveriyor.

Okul üniforması, katı kalıplı fesi yerine çocuğun arkasında yamalı bir mintan, başının üstünde mavi yemeni sarılı renksiz, püskülsüz bir fes var. Beşiktaş okulunun önünde arı kovanı gibi kımıldamayan, biribirine giren çocuk alayı Haso çocuğa çamur ve taş atıyor, çocukların yüzü birer küçük zebani gibi a-şağılama işkence hırsiyle yanıyor: «piç! piç! Kahpenin oğlu!.» diye bağırıyorlar. Başında kefiye sarılı, kıyıcı, siyah gözlü bir okul hademesi ellerini çırpıyor, çocukları yüzü gözü çamur içinde, bal rengi gözlerinden yaşlar akarak kaçan zavallı çocuğun arkasından koşturuyor. Hayır, burası Beşiktaş değil, gübre yığılı bir alan. Uzun, siyah bir kavak... Ve bir kadın, yaralı bir deve gibi dizleri üstüne çökmüş bir kadın, başında yazma bir örtü var. Çipil kara gözlerinden kocaman yanaklarına yaşlar akıyor. Uzun kollarını kaldırmış, okul hademesinden, durmadan kuduran çocuk alayından Haso çocuk için, acıma dileniyor: «Babası ölüyor, babası yaralı, Allahaşkma çocuğa dokunmayın!» Yine çamur ve taş, yine artık yüzü gözü yaralanmış, kaçamayacak kadar bitkin düşen yavru... Sonunda o da çamura, dizlerinin üstüne çöküyor: «Baba... Baba kuzum, artık kurtar!» ve Hasan bağıra bağıra ağlıyor, kurtarmaya gücü yetmediği için, yerinden kımıldanamadığı için tuhaf, boğuk bir sesle hıçkırı-yor... Kafasının içinde yumuşak bir ses. Varlığı olmayan, sırf Allahm rahmetini getiren bir ses: «Ağlama Hasan, diyor. Ramazan'öldü. Haso çocuğun iki anası var, Haso çocuğu kimse incitmiyor. Haso çocuğun babası da var. Hücum taburu kumandanı Hasan Bey! Tanımıyor musun? Kuvvetli bir adam, onun çocuğuna kim yan bakar? Onlar Harem iskelesinde oturuyorlar. Bak... Bak Haso çocuk, iskelede balık tutuyor. İstanbul'un minarelerini görüyor musun? Kızıl ışıkların arasında müezzinler ezan okuyor...» Ne koruyucu, ne derin bir ses. İstanbul'un mavi gecelerine uzanan hayattaki sonsuz koruyuculuğu, iyiliği ilân eden ses: Tanrı Ulu'dur! Tanrı Ulu'dur!

Hasan boynunda sarılı iki kol seziyor. Yüzüne sonsuz bir mutluluk ve güven veren sıcak yaşlar damlıyor. Hasanın varlığını bir daha ayrılmayacağı kalb tamamiyle sarmış. O, kendinde, iyilik ve huzur içinde sevdiklerini sonuna kadar koruyup,

mutluluğa kavuşturacak bir kuvvet bulunduğunu seziyordu. Çocuğunu yabancı illerde taşla, çamurla eziyet ve işkence ile artık kimse kovalamayacak; başı yazma örtülü zavallı kadın, çocuğu için kıyıcı dünyadan acıma dilenmeyecek. Artık Harem iskelesinde güneşli bir evde, mavi denize bakarak yaşıyorlar. Dimağını mahşere çeviren günahının İsrarlı işkencesinden kurtulan, Hasan kollarını germiş; kılıcını çekmiş, çocuğunun ve kadının emniyet ve huzuruna ölümsüz bir nöbetçi

Levent Şahverdi Arşivi

ve koruyucu olmuş. Kimse artık onları incitemez... Hasan artık nöbet yerinden hiç ayrılmayacak ki... Ona bu nöbet yerini gösteren, ona çocuğu, zavallı kadını korumayı öğreten bu ruhanî kollar boynundan hiç çözülmeyecek... Yine o ışıklı «objektif», yine biri-birini öpen iki güzel baş ve bir erkek sesi tekbir getirir gibi haykırıyor:

— Benim Zeyno'yu ne kadar sevdiğimi dünyada kimse bilmez! Yalnız, onu sevdim!

Bir kadın hıçkırıyor, hıçkırıyor. İçinde coşan, çıldıran şeyi yatıştırmak için ¦ yanaklarına sıcak yaşlarını akıtıyor. Kolları, hâla boynunda ve yanağında birdenbire o coşkun erkek sesini susturan, kendinden geçiren bir yaklaşma, bir nefes!

* * *

Eski dekorun üstünde şimdi kızgın bir güneş! Kulübenin ö-nünde askerler dolaşıyor, kuyunun yanında Ramazan'm henüz gömüldüğü mezarın başında birkaç asker ve Şaban amca dua ediyorlar.

Görevden henüz dönen Ali Nuri Bey küçük bir muhafız ta-kımiyle Zeyno'yu Mardin'e götürecek. Teğmen Kerami de Ha-san'ı Diyarbakır hastanesine götürecek. İmdada gelen doktor, kırdığı kulübe kapısını rahat bir sediye haline koydurmaya çalışıyor. Hasan'ı sedyenin üstüne doktorla beraber Zeyno yatırıyor; başının altından kürkünü kaldırtmıyor. Hasan'm yüzü sarı, gözler kapalı. Sedye hareket ettkten sonra Zeyno bir daha küçük kafilenin arkasından koşuyor; hastanın yüzünü güneşten korumak için gömleğinin son parçasını örtüyor ve ilk defa Hasan'm gözü açılıyor, Zeynoyu tanıyan bir ışıkla bakıyor... Bu

bakış, Zeyno ile Hasan'm gelecek günlerini çiziyor... iki kalp olarak bir daha ayrılmamak üzere birbirlerini bulmuş, biribir-lerine kavuşmuşlardı.

İki insan olarak serüvenlerini, kalp ağrılarını tamamiyle arkada bırakmışlar, biribirlerine süresiz olarak veda etmişlerdir!

XIV

FIRTINADAN SONRA

«Karanlıktan sonra nur, göz yaşından sonra sevinç olacak:

1 Temmuz 1925

Zeynocuğum,

Doğunun insanlık tayfunu Diyarbakır'ın üstünden geldi, geçti. Gelip geçtiği sürece büyük ve korkunç bir yangını sön-oürmekle uğraşanlar arasında bulunmak, bana ilk defa seni savsaklattı.

Levent Şahverdi Arşivi

Sonunda dünyamız, eskisi gibi yatıştı... Sana mektup yazmaya zaman buluyorum.

Geçen mektupta Hasan Beyle Haso'nun annesinin evleneceklerini ve Harem iskelesinde onlara bir ev tutup hazırlamanı yazmıştım. Şimdi sana bu mutlu olaydan önceki günlerin acı olaylarından söz edeceğim. Korkma, yalnız Hasan, Haso ve Kürt Zeyno ile ilgili olan kısım!

Ben, bugünlerde çok yorgun ve sersem bir haldeyim. Saçlarım bembeyaz. Akşamları evin damına çıkıyorum, Pervin nargilemi getiriyor, bir koltuğa oturuyor, etrafı seyrediyorum. Kafam çayıra salınmış bir hayvan gibi; geçen olayları çayırlarda ot çiğneyen hayvanların tembelliğiyle düşünüyorum. Beyaz, sıcak sislerin içinde rüya gibi dalgın duran kente bakarken kendimi neye benzetiyorum biliyor musun? Eskiden «Sürre» alaylarında pencere kiralayamayan, yıkık duvarların üstüne tırmanıp bacaklarını sallayarak alay seyreden mahalle kadınlarına! Hayat alayını ömrümün sonuna kadar kimsenin gözü olmayan

ZEYNONUN OĞLU

alçak ve yıkık duvarların üstünden seyretmek istiyorum. Böyle mektubun başında felsefe yapmak bana senden geçen bir alışkanlık: Şimdi odamdayım ve sen gittikten sonraki Hasan olayına başlıyorum. Uzun değil, seni Hasanla kapımızın önünde arabaya bindirip selametlediğim günden başlıyorum.

Arkanızdan o kadar uzun bakmışım ki Haso çocuk, bana sahip çıkan, acıyan bir büyük nine tavriyle elimi yakaladı, içeriye çekti. Çocukla taşlıktan geçerken hatırıma Hasan'a, biraz önce yine bu çocukla ilgili, verdiğim söz geldi. Sen çocukla vedalaşırken o, pencerenin önünde elime bir mektup vermiş ve benden bir şey rica etmişti. Mektubun üstünde: «Bir tehlikeye düştüğüm zaman Albay Muhsin Bey tarafından açılacak» kelimeleri yazılı idi. Ricası da çocuğu anasiyle beraber, bu akşamdan başlayarak bizim tarafa almam ve ayaklanma süresince onları evden çıkarmamamdan ibaretti. Haso'ya:

— Anneni çağır, bir şey söyleyeceğim, dedim.

En son defa on yıl önce bir aşk ve serüven arasında gördüğüm «Kürt şeftalisi» ni tekrar görmek bana biraz tuhaf geldi. Bir yıl ayni evde oturan kadının benden nasıl bir titizlikle saklanmış olduğunu şaşarak düşünüyordum. Bu Kürt Zeyno, ne kadar iyi ve doğru bir kızdı. O, bana sevgiyle karışık, sessiz ve devamlı hizmetlerle tatlı bir dostluk göstermişti. Genç bir servi gibi ince yapılı kızı, on yılda çok değişmiş buldum. Fakat hâlâ yüreğe giden bir güzelliği ve içtenliği vardı. Yüzüme bakmaktan çekinerek, titreyerek odaya girişi insanda acıma uyandırıyordu.

— Kızım, dedim. Haso çocukla sen, bu akşam bizim tarafa geçeceksin. Pervin'in yanında yatarsınız!

Bunu söylerken içimde bir çekinme duydum. Senin gittiğin gün onu bizim tarafa çağırmamı kötülüğe yormasından korktum. Onun için kentin geçirdiği tehlikeyi anlattım. Bizim evin korunacağını söyledim ve en sonunda da, çocuğu sokağa çıkarmamasını tembihledim.

Levent Şahverdi Arşivi

Kadın, bu sözlere coştu. Meğer zavallının içi tasa içindeymiş. Ramazan'm hem Hasan'm, hem Haso çocuğun kanını içmeye ant içtiğini söyledi.

— Ramazan, şu eski Haso çavuş değil mi, kızım? Sen onu en son defa ne zaman gördün?

Bir saat önce ahır kapısından geldiğini, Haso çocuğu sorduğunu, pencereden seninle Hasan'm arabaya bindiğinizi gördükten sonra hemen savuştuğunu anlattı. Nöbetçiler bulunmamasına rağmen bu melun herifin evimin yanma gelmesi beni tasalandırdı.

Kadın durmadan ağlıyor ve Ramazan'm bu akşam Hasan'm arabasını pusuya düşüreceğini söylüyordu. Onun kafası Hasanla dolu idi. Fakat küçük Haso, hemen seni düşündü.

— Ah Zeyno anama kıyarlarsa ne iderim? diye dövünmeye başladı. Ben de, Haso çocuk gibi hep Zeyno anamı düşünüyordum.

Hemen karargâha döndüm, Ali Nuri Beyle küçük bir birliği yedek olarak (K...) köyüne gönderdim. Selâmlık tarafını daha sıkı bir göz hapsine aldırdım.

O geceyi nasıl geçirdiğimi yazmayacağım. Hem karargâhta da değildim. Ertesi günü, ikindi zamanı döndüm ve Kurmay Başkanı Mazlum Bey, hemen benimle beraber odaya girdi. Lâkırdılarını beynime mıhlamış gibi hatırlıyorum.

— Dün akşam Ramazan, küçük bir çete ile Hasan Bey'i (K...) köyü civarında pusuya düşürmüş. «

Arabacı er yetişti. Bize haber verdi. Ali Nuri Bey, Hanım-efendi'yi Mardine götürdü. Teğmen Ahmet Kerami, Hasan Bey'i buraya getirdi.

— Getirdi mi?

— Evet, hayli ağır yaralı. Ateşi de çok. Hastanede yatıyor, yanma kimseyi sokmuyorlar. Hem, o da kimseyi tanımıyor.'

— Ramazan?

— Hasan Bey'in vurduğu üç kişi arasında...

— Sağ mı?

— Kalbinden vurulmuş, hemen ölmüş. Köylüler Ramazan olduğunu söylediler.

Bundan sonra, daha tatsız bir şey söyleyecekmiş gibi Mazlum Bey aşağı yukarı dolaşmaya başladı.

Levent Şahverdi Arşivi

— Ali Nuri Bey'den haber yok mu?

— Şimdi Mardin'den telgraf geldi. Sağ salim varmışlar.

— Hasan'dan ümit yok mu?

— Pek zayıf.

— Başka ne haber?

— Dün akşam sizin selâmlığa girmek isteyen bir adam yakalandı.

— Kim?

— (Şeyh M...) in adamı Bayram Ağa. Üzerinde Şeyh'in isyanla ilgisini gösteren kâğıtlar bulundu. Ve kâğıtlar arasında, bir tarafında iskele ve deniz resmi olan bir kâğıt vardı.

— Yani?

— Kâğıdın öbür tarafı Diyarbakır'ın kurşun kalemle çizilmiş bir haritası. Haritanın üzerinde isyancıların bir baskın yapmaları ihtimaline karşı tutulacak sokak başlarını gösteren bir plân...

— Bunu nasıl elde etmiş?

— Ramazan'dan aldığını söylüyor. Ne yazık ki, sizin selâmlıktaki bekçi kadın ve Hanımefendi'nin koruduğu çocuk yoliyle haberler aldığı, karargâhı ve sizin evi göz hapsine aldırdığı söylediklerinden anlaşılıyor.

— Doğru mu?

— Şeyh'in dün iki adamı daha yakalandı. Onların üstünde de Şeyh'in mektupları çıktı. Çocuğun adı sık sık zikrediliyor. Harp Divanı, kadını her halde yakalamayı ve çocuğu da göz altına almaya karar verdi.

< — Ne yaptınız?

— Bu sabah kadını yakalamak istedik.

— Ya çocuk?

— O kadar ağladı, anasiyle cezaevine gitmekte o kadar ısrar etti ki...

Levent Şahverdi Arşivi

— Ne yaptınız?

— Sizin dönüşünüze kadar evde göz altında bulundurmaya arkadaşları inandırdım.

— Mazlum Bey, Haso çocuğun casusluğuna inandınız mı?

— İnanmadım, çocuğa ya gözdağı vererek ağzından lâkırdı aldılar, ya da sırf çocukluğundan gevezelik etti. Kâğıdı belki

Hasan Bey'in odasından sırf arkasındaki deniz resmi için almıştır ve Ramazan'ın eline rasgele geçmiştir.

Haso çocuğa karargâhın güveni hiç sarsılmadı. Fakat annesinin durumu tehlikeliydi. Çok şükür, Ramazan'm kadına fena davranışını herkes biliyor ve kadının bile bile Ramazan'ın hilelerine âlet olamayacağı ispatlanabilirdi.

Mazlum Bey gider gitmez hastaneye telefon ettim. Hasan'ı sordum. Çok karışık şeyler söylediler. Ateşi atlatabilirse kurtulacaktı. Yoksa, saatleri sayılı idi.

Hemen bana bıraktığı mektubu açtım. Bir asker olarak beni çok etkiledi. Tekrar ediyorum.

«Sayın Muhsin Bey!

«Haso çocuğun benim oğlum olduğunu kesin olarak anladım. Çocuğun anasiyle on yıl önce ilişkilerim bulunduğunu bildiğinizi sanıyorum.

«Diyarbakır'dan ayrıldığımız akşam, siz bana, kızın gebe olabileceğinden söz etmiştiniz.

«Çocuğu sizin evinizde gördükten sonra gerek benzeyiş, gerek kalbimde uyandırdığı eğilim, beni uzun uzun soruşturmaya sürükledi. Biz İstanbul'a gittikten sonra, (K...) köyünde adını Ramazan olarak değiştiren Haso çavuşla evlendiği tarihi öğrendim. Ramazan bir kaç ay sonra doğuya gitmiş. Kadın da anasiyle Diyarbakır'a gelmiş ve çocuğu sözde yedi aylık doğurmuş-Fakat Diyarbakır'dan getirdiği çocuğun üç aylık kadar göründüğünü Şaban amca söylüyor.

«Ramazan döndükten sonra çocuk ve karısına gösterdiği düşmanlık, ettiği eziyet bütün köylüler arasında biliniyor. E-ğer görevim, beni Diyarbakır'dan ayırmasaydı Haso'nun büyük anası ve kendi anasını görüp gerçeği öğrenecektim. Siz kanun önünde Haso çocuğun oğlum olduğunu saptamak üzere bütün tanıkları dinler ve gereken işlemi yaparsınız.

«Sayın Muhsin Bey, bu satırları ölmüş bir adamın sözleri olarak okuyun! Ben, askerlik mesleğinin derin ve gerçek anlamım ancak bu satırları yazarken çözümleyebiliyorum: Zayıflara yardım, namus borçlarına içten bağlılık, vatan ve vicdan ö-

Levent Şahverdi Arşivi

devlerini yükümlerinin en önemli bir parçası saymak! Ben, yükümlerimin en insanca ve önemli bölümünü yapmadan ölüyorum. Yalnız insanlığımın ve mesleğimin onurunu, savsadığım, yapmaktan kaçtığım ödevimin tamamlanmasını bir silâh arkadaşıma bırakmakla kurtarıyorum.

«Bir zavallı kadın, beraber geçen bir günah dakikasının diyetini ikimiz hesabına yalnız başına ödedi. Onu ve çocuğumu benim olması gereken zorluk ve sıkıntıya terketmiş olmanın cezasını son aylarda vicdanımın içinde çektim. Kendime korkak ve kaçak bir adam gibi baktım. Askere bundan büyük ceza olabilir miydi?

«Zeyno'nun kocası Ramazan, bir ayaklanmanın kanlı elebaşılarından olduğu için suçunun cezasını mutlaka kafasiyle ödeyecektir. Haso ve anası, serbest kalacaklardır. Eğer ben sağ iken Haso'nun anası serbest olaydı benimle evlenmesini rica ederdim. Benim ve çocuğum için çektiği azabı unutturmaya, hayatımı içten bağlılıkla, ona bağlardım. Siz ona, bana hakkını helâl etmesini, beni rahmetle anmasını tarafımdan rica ediniz. Oğlum Haso da, beni affetsin. O yalnız adımın değil onurumun da mirasçısıdır. O, yalnız savaş alanlarının değil, dünya ve hayat alanının da şanlı eri, kaçmayan askeri olsun! Özellikle beni annesine affettirmek için aracı olsun.

«Sizin ve Zeyno Hanım'm beni hayırla anacağınızı bilirim. Kanadlarmızı ve sevgilerinizi o kimsesiz kadınla öksüz çocuğun üstünden eksik etmeyiniz!» HASAN

Hasan'ın mektubunu cebime koydum. Çalışmakta olan Harp Divanı'na koştum. Olanca gücümle Haso çocuğun hikâyesini anlattım. Plân olan kâğıdın çocuk elinden zorla nasıl alındığını senin görmüş olduğunu anlattım ve sonunda Hasan'm mektubunu okudum. Harb Divanı, kadının suçsuzluğu kanısına vardı. Fazla olarak hepsi, Hasan'm arkadaşı olarak kadına ve çocuğa en büyük koruyucu kesildiler. Bereket ki Hasan'm ölmesi ihtimali, yaşaması ihtimalinden çok fazla olan bir gündü.

Ancak lâmbaların yandığı zaman eve dönebildim.

Haso çocuğun, anasını elinden tutup öyle bir yanıma girişi

vardı ki sen görsen üzüntünden bağıra bağıra ağlardın. Yirmi dört satte çocuk, bir gölge kadar zayıflamıştı. Allah bana bir daha bir çocuk yüzünden bu kadar sıkıntı ve acı göstermesin! O akşam Haso'nun Hasan'a bu kadar benzediğini hiçbir zaman görmemiştim;

Kapıdan girince durdu. Kuru ve çekinen gözlerle yüzümü aradı. Sonra birdenbire coştu:

— Vallahi o kâğıdı Ramazan benim elimden zorla aldı, Hanım efendi de gördü... (Artık sana Zeyno ana demiyordu) A-nam kâğıdı görmedi... Anamı asmasınlar, paşam!

Diye başladı. Kadım karşıma sandalyeye oturttum. Yüzü gözü ağlamaktan şişmiş, korkudan,

Levent Şahverdi Arşivi

tasadan kendinden geçmişti. Sırf çocuğu uğrunda sürükleniyordu. Çocuğu dizlerime oturttum. Kendilerine fenalık gelmeyeceğini; Haso'nun, Hasan'm çocuğu olduğunu bildiğimizi söyledim ve Hasan'm mektubunu o-kudum. Kadın Hasan'ı öldü sandı galiba. Hiç unutamayacağım bir umutsuzlukla kendini boylu boyuna yere attı. Uluyarak, hıçkırarak ağladı, ağladı. Hasan'm ölmediğini ve yaşamak ihtimali çok olduğunu söyledikten, yeminle yatıştırdıktan sonra yerden kaldırabildik.

Kadın ve Haso çocuk, bir hafta hastanenin etrafını, iki gölge gibi dolaştılar. Hasan'ın ateşi nihayet düştü ve doktorun izin verdiği ilk dakikada Haso'yu yanma götürdüm. Ahiretten dönmüşe benzeyen iskelet yüzünde öyle bir hayat ateşi tutuştu ki ben onlar biribirlerine sarılırken yanlarından kaçtım. Hasan'ın mucize gibi iyileşmesini doktorlar ondan sonra çocuğun üzüntüsüne yordular. Sonunda o, hastanede iken nikâhlarını kıydık ve halayları bizim odamızda geçti. Dün gittiler. Bu evlenmenin sonu bana tükenmez bir mutluluk başlangıcı gibi görünüyor, Zeynocuğum.»

MUHSİN

XV

ARİFE GÜNÜYDÜ!...

19... yılı İstanbul bayramının arife günü! Mayısın ikisi. Muhsin Bey'in bahçesi. Çiçek açan armut ve badem ağaç-

ları, pembe ve beyaz renklerle örtülü. Arkalarından zümrüt A-dalara akan suların beyaz köpüklerinde sarışın güneşin altın ışıkları oynaşıyor. Gökler, sırlarını yalnız istanbul'un bildiği bahar mavisi ile boyalı!

İkisi de kameriyenin önünde, sırtlarını güneşe vermiş, oturuyorlar.

Gözleri gökyüzüne, saçları güneşe, yanakları badem çiçeklerine benziyor.

Entarisi beyaz, yüzü hülya kadar güzel, siyah kirpikleri arasından mavi gözleri tanıyarak yüzüne bakan beyaz sakallı, çocuğa gülüyor. Sonra çamurdan yaptığı eve, ağır ağır dönüyor. Adı Muazzez ve yaşı üç buçuk. Sinan, Süleymaniye'yi onun çamurdan yaptığı ev kadar özenerek yapmamıştır. Beyaz sakallı, çocuğun karşısında çömelmiş; elindeki bahçe kovasından topraklara su döküyor, çamur yapıyor ve hiç bitmeyen bir masal söylüyor.

— Efendime diyeyim, soyha... Tilki gardaş ahan şöyle bir...

Biraz ötede bir bahçe sandalyesinde bir kadın fanile örüyor. Uzun siyah kirpiklerinin örttüğü mutluluk rüyası uzuyor, uzuyor... Yalnız küçük bir fırtına gibi yerden sürünen çıplak, esmer yaratık, gözlerini arada bir kendine çekiyor:

— Şaban amca, mukayyit ol! Perihan, Muazzez'in evini bozmasın...

Levent Şahverdi Arşivi

— Perihan soyhası çocukların başına belâ! Hiç aman aralık virmir ki...

Perihan Nine'nin zorbalığını kömür gözlerinde, çarpık küçük burnunda yaşatan on iki aylık bebek, Muazzez'in önünde yükselen çamurdan eve rüzgâr gibi saldırmak için Şaban amcanın çekilmesini bekliyor.

Kameriyenin içinde salıncak kuruyor. İki yılda belki en çok o değişmiş. Saçları gümüş gibi, yüzü ipince, yanakları tama-miyle çökmüş, fakat büyük gözlerini, sessiz dudaklarını hiç ter-ketmeyen bilmeceye benzeyen, mutluluğa ve özleme benzeyen bir gülümsemesi var. İki yıl önceki dudaklarının bezgin çizgileri, gözlerinin sır saklayan, sıkıntılı bakışları silinmiş! Şimdi o

dudaklar ve o gözlerde ermiş kalblerin duru ve değişmez sevgileri, olgun beyinlerin geniş ve anlayan hoşgörüleri var...

* * *

Uzun boylu, yeşil gözlü bir genç kadın, ihtiyar bir adamla balkonda dolaşıyor.

— Benimki, diyor, bu akşam bayram gecesini evinde asri bir balo ile kutluyor. Buna Türklerin, «reveyon»u diyor.

— Seninki kim, Mazlûme?

— Kim olacak? Mesture Hanım annem!

— Başka annen var mı?

— Zeyno'nun beyaz saçlarına baktıkça ona da anne demek istiyorum amma bir türlü yüzü ortayaşlı olmuyor. Günden güne daha çok bir küçük kıza benziyor. (Burada sesindeki alay kayboluyor. Tasa ile, belki gözyaşları ile devam ediyor) Zeyno'nun sıhhatinde bir düşüklük yok, değil mi Doktor?

Doktor Asım Bey, denize bakıyor. Uzak denizlerin, renkli çiçeklerin dekoru ortasında beyazlı, zayıf bir kadın geçiyor. Kucağında tepinen, ağlayan bir çocuk, yanında çekici bir durgunlukla yürüyen altın saçlı bir kız çocuk var. Arkalarından uzun, yakışıklı bir kadın, bir çocuk arabası çekerek yavaş yavaş yürüyor. Asım Bey onlar kaybolduktan sonra karşılık veriyor. Sesi bir yere takılmış gibi, fakat gözleri hareketsiz:

— Bir şey yok... Onunla Saffet barışmışlar öyle mi?

— Evet öyle oldu. Fakat Saffet'in Sağlık Bakanı olacağını gösterir işaret belirmedikçe, annemin asri salonunda yer bulmaz. Hele bana, tıbbiye öğrencisi diye yüz vermiyordu. Geçen gün

Levent Şahverdi Arşivi

doktorluğun ebelik bölümünde ihtisas yapacağımı söyler söylemez bütün bütün azdı. Dün okulda hocamla beraber siyah bir çocuk aldığımızı anlattım... Hemen...

— Nasıl siyah?

— Basbayağı siyah! Yani Afrikalı bir bacının yavrusu. Yıkarken maymun gibi dizimden kayıyordu. Neden bu insan yavruları bu kadar kaypak oluyorlar bilmem? Bacı, bir feryat kopardı... Sonra...

— Annene bunu mu anlattın?

— Evet... Fakat hemen midesi bulandı. Ebeliğin iğrençliğini anlattı. Bu pis san'attan vazgeçmezsem Şişli'nin kibar âlemine beni tanıtmayacağını söyledi. Kavga, çok sıkı oldu. Bizi bu akşamki balosuna çağırmamaktan başka, tavus kuşu rengindeki balo esvabını da bana inadına göstermedi.

— Sen, zavallı anneni çok üzüyorsun, Mazlûme!

— Öyle oluyor. Fakat bu yüzden zayıflıyor, güzelleşiyor. Tıpkı sinema yıldızları gibi boyanmak, kırıtmak, onlar gibi nazlı nazlı dans etmek kendisine çok yaraşıyor. Benim eski âşıklar, Ali Nuri Bey ve Hayri Bey artık bana gözlerinin kuyruklariyle bile bakmıyorlar. Ne zaman gitsem ikisi de annemin dizinin dibinde.

Asım Bey elini Mazlûme'nin ağzına kapadı. O hem gülüyor, hem söylemeye çalışıyordu:

— Bayram günü babamın elini öpmeye gideceğim, barışırız. Rica ederim darılma, doktor!

* * *

Şişli'nin süslü odalarından birinde Mesture Hanım akşamki balo için dört saat önceden hazırlanıyor. Arkasında pembe bir benyuar, etrafında güzellik enstitüsünün iki genç masörü var. Arkaüstü, boylu boyunca ameliyat olan bir insanın çatık-lığiyle yatıyor. Çenesinin altında bir bağ. Yüzüne durmadan değiştirilen sıcak bezler konulup kalkıyor. Elleri bir kızın elinde. Yüzü başka bir kızın elinde. Gözleri tavanda. Karşısında bayramı İstanbul'da geçirmek için gelen Süleyman Beyin eşi oturuyor. Ünlü Tavus tüyü rengindeki yünlü tuvaleti^ mavi papuç-iarı, kırmızı yelpazesi gözlerini tavandan sık sık kendilerine çekiyor ve o zaman, memnun, anlatıyor:

— Ah Hanımefendi, gazetelere «birinci derecede güzel» diye geçmek İstanbul'da o kadar zor bir iş ki...

— Gazeteci Hayri Bey, buraya yerleşmiş diyorlar.

— Fakat benden artık her gazete söz ediyor. Esvaplarımı taklit etmesinler diye hep Paris'ten

Levent Şahverdi Arşivi

getirtiyorum.

— Allah daha âlâ etsin, Hanımefendim! Acaba komutan beyin hanımı nerede oturuyor?

— Nafile zahmet edip ziyaret etmeyiniz. İstanbul'da onun hiç sosyal bir yeri yok.

— Ben eski dostluğumu tazelemek için gideceğim. Hasan Bey nerelerde?

— Denizcilik Okulunda hoca. Biliyorsunuz ya o kurt karı-siyle evlendi. Her yıl bir çocuk doğuruyor. Zavallı, emekli subaylara benziyor. Epeyce sıkıntı içinde olsalar gerek. Birinci karısından kalan kızı komutanın karısı almış. O kadıncağız, çocuğu olmuyor diye, konu komşunun çocuğuna dadılık ediyor.

— Ali Nuri Bey, burada imiş diyorlar.

— O da Harb Akademisi'nde hoca... Ne «sarman», ne şık genç... İşte geleceği parlak bir adam!

— Kerimeniz Hanım?

— Ondan hiç lâf açmayın. Fransızca'yı Parisli'den, İngilizce'yi Londralıdan öğrettim. Anasının salonundan eksik olmayan büyük adamların hangisiyle istese evlenirdi. Hayır, ille o sünepe doktorla evlendi. Bir de şimdi üstüne Tıbbiye'ye devam ediyor.

— Tıbbiye'ye devam fena mı, Hanımefendi? Asrî kadınlar hep bir meslek edinirlermiş...

— Yalnız Tıbbiyeli olsa iyi... İnadına ebe olacakmış. Hem Hanımefendi, siz, Diyarbakır'da bu ince noktaları pek bilemezsiniz. Buralarda asrî kadın iki türlüdür. Bir çirkin, ukalâ ve fukara olanlar vardır. Onlar hastabakıcı, avukat, yazar, memur filân olurlar. Sanki bir çeşit işçi sınıfı. Bunlara yalnız bizim aptal damat, asrî der. Bunlar içki içmez, çarliston bilmez, inatlarına fena giyinir ve yüzlerini boyamazlar. Affedersiniz, belki işit-memişsinizdir. Frenkçe bir kelime vardır: Snob (zübbe)! İşte bunlara ben yalnızca «Snob» diyorum. Ne suratlarına, ne ukalâlıklarına hiçbir zarif erkek dayanamaz. Hoş erkekler arasında da bu çeşit ukalâlar var ya! Ne ise bu nevi kadınlar kocasız kalmaya mahkûm, bu çeşit erkekler mevkisiz, parasız...

— Ama kerimeniz?

Mesture Hanım, yüzündeki sıcak bezi fırlattı. Masör kızı hışımla itti, doğruldu...

— Kerimem, kerimem... Siz bu gidişle beni çileden çıkara-

caksınız. Bu kızın lâkırdısını balo günleri konuşursam sanki yüzüm buruşuyor. Affedersiniz. Duş

Levent Şahverdi Arşivi

yapacağım...

* * *

Ayni saatte Hasanla beraber Muhsin Bey'in bahçesinde iftar için içeriye giden Mesture Hanım'm damadı da «asrilik» konusunda fikrini söylüyordu:

— Bu, azizim Hasan, hiç elle tutulan, görünür bir şey değil! Asriliğin ne meslekle, ne kıyafetle, ne de yaşayışla ilişkisi var. Bu içten gelen, kafayla ilgili bir şey! Bu yarının dünyasını, insanlığını düzenleyecek ülkünün sahipleri! Dünyanın bugünkü görünüşüne kulak asma! Sırf bir değişim çağı. Değişim çağının kargaşalığından faydalanmaya kalkan, «dün» ün döküntüleri bir takım becerikli, gözüaçık, yaygaracı insanların ortasında egemen görünüyorlar. Dünün çöken dünyasını biraz daha ayaküs-tünde tutmak, dağılan sofrasında biraz daha kalıp, yemek ve içmek için keyiflerine göre kendilerine ad veriyor, kendilerine asrî diyorlar. Örnek mi? İşte bizim kayınvalide hanım! Bunlar geçici ve hastalıklı çabalar. Aslında ben, dünyada yeni ve eski diye bir şey tanımıyorum. Her zaman kuranla yıkan, iyi ile fena, çirkin ile güzel arasında sonsuz bir didişme görüyorum. Güzel, iyi, olumlu olan her şey, devamlıdır ve yarın binasının gereçleridir. Bu nedenle, her çağda gerçekten asrî olanlar! Onlar yarını kuracaklar; yarının san'atını yaratacaklar; kalple beynin işbirliğini sağlayacaklar. Onlar geçmiş insanlık çağlarının hiçbiriyle kıyaslanamayan bilim, deney ve güçle başlayacaklar. Bunlar kadın iseler...

— Tabiî senin karın Mazlûme Hanım!

— Doğru... Erkek iseler...

— Benim oğlum... Estağfurullah Zeyno'ların oğlu!

1 Nisan 1927

SON

Levent Şahverdi Arşivi